

Stowarzyszenie
Metropolia Warszawa

Diagnoza strategiczna na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla metropolii warszawskiej 2021-2027+

W prace nad diagnozą zaangażowani byli:

Maciej Fijałkowski, Agata Wolpe, Piotr Bobruk, Katarzyna Korczak, Małgorzata Kucińska, Anna Kuligowska, Anna Laszuk, Małgorzata Łukasik, Dominika Płaczek, Katarzyna Rejnowicz-Włodarczyk, Kamil Sarnowski, Piotr Szepietowski

Spis treści

Wykaz skrótów	4
Horyzont czasowy.....	5
Obszar i zakres opracowania	6
Spółeczeństwo.....	9
Demografia.....	9
Edukacja	19
Szkoły podstawowe	19
Egzamin ósmoklasisty.....	23
Szkoły ponadpodstawowe.....	25
Egzamin maturalny	31
Rozwój kompetencji kluczowych i umiejętności niezbędnych na rynku pracy	36
Poziom wyposażenia szkół	42
Podnoszenie kwalifikacji zawodowych nauczycieli	46
Budżety gmin na oświatę	49
Uczniowie z Ukrainy	50
Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)	51
Dostępność architektoniczna szkół	52
Podsumowanie	61
Gospodarka	63
Dochody własne gmin	63
Aktywność zawodowa i bezrobocie	66
Działalność gospodarcza.....	69
Kapitał zagraniczny	73
Turystyka	76
Dziedzictwo kulturowe	80
Podsumowanie	82
Przestrzeń	83
Planowanie przestrzenne	83
Środowisko przyrodnicze.....	85
Zanieczyszczenie środowiska	90
Gospodarka wodno-ściekowa	96

Gospodarka odpadami komunalnymi	99
Transport	102
Ruch lotniczy.....	115
Infrastruktura techniczna	116
Energia elektryczna i ciepła	117
Podsumowanie	121
Załącznik 1. Tabele z danymi do wybranych map i wykresów	124
Spis map	139
Spis rysunków.....	142
Spis tabel	142
Spis wykresów	143

Wykaz skrótów

Skrót	Objaśnienie
BDL	Bank Danych Lokalnych
CPK	Centralny Port Komunikacyjny
GJ	Gigadżul
GUS	Główny Urząd Statystyczny
kmtp	kilometry toru pojedynczego
IP	Instytucja Pośrednicząca
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KPM	Krajowa Polityka Miejska 2030
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
MOFW	Miejski Obszar Funkcjonalny Warszawy
MPZP	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
m.st. Warszawa	miasto stołeczne Warszawa
MW	metropolia warszawska
NUTS	Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (z francuskiego: Nomenclature des Unités territoriales statistiques; angielski: Classification of Territorial Units for Statistics)
OSI	obszary strategicznej interwencji
OZE	odnawialne źródła energii
pp.	punkt procentowy
RMR	region mazowiecki regionalny
RWS	region warszawski stołeczny

Skrót	Objaśnienie
SMUP	System Monitorowania Usług Publicznych
SMW	Stowarzyszenie „Metropolia Warszawa”
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
SPE	specjalne potrzeby edukacyjne
SRMW	Strategia rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku
SRWM	Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze
Strategia ZIT MW	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla metropolii warszawskiej 2021-2027+
TEN-T	Transeuropejska Sieć Transportowa
TIK	technologie informacyjno- komunikacyjne
UE	Unia Europejska
UNESCO	Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wychowania, Nauki i Kultury (ang. <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
WOF	Warszawski Obszar Funkcjonalny
WTP	Warszawski Transport Publiczny
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZTM	Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie

Horyzont czasowy

Diagnoza Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ obejmuje lata 2016-2021. Horyzont czasowy diagnozy, którego początek przypada na 2016 r., przyjęto ze względu na fakt zakończenia do 31 grudnia 2015 r. działań realizowanych w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2007-2013. Jednocześnie był to rok ogłoszenia pierwszych naborów w ramach ustanowionego na potrzeby perspektywy UE na lata 2014-2020 nowego instrumentu – Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, a także przyjęcia Rozporządzenia Komisji Europejskiej w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów

Statystycznych (NUTS)¹ ustalającego nowy podział statystyczny Polski. Ta kluczowa zmiana była zaczątkiem dla zredefiniowania pojęcia współpracy, potrzeb i celów rozwoju powiększonej metropolii warszawskiej². Okres diagnozy zamyka 2021 r. jako rok przypadający na początek nowej perspektywy finansowej, a także rok dostępności najbardziej aktualnych danych ze statystyki publicznej.

Obszar i zakres opracowania

Zgodnie z ww. rozporządzeniem Komisji Europejskiej instrument ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 obejmuje nową jednostkę – region warszawski stołeczny (RWS), a nie tak jak w poprzedniej perspektywie – Warszawski Obszar Funkcjonalny (WOF). Na podstawie Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce instrument ZIT w bieżącej perspektywie finansowej UE będzie wykorzystywany do wspierania miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF), wskazanych przez władze samorządowe w strategii rozwoju województwa³. „Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+”, przyjęta Sejmik Województwa Mazowieckiego 24 maja 2022 r., pośród zidentyfikowanych obszarów strategicznej interwencji (OSI)⁴ wyróżniła miejski obszar funkcjonalny Warszawy (region warszawski stołeczny) jako istniejący (jedyne) biegun wzrostu. Co za tym idzie „Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+” obejmuje JST wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego, tj. m.st. Warszawę, 9 powiatów (grodziski, legionowski, miński, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni i wołomiński) oraz gminy w nich zlokalizowane: Baranów, Błonie, Brwinów, Cegłów, Celestynów, Czosnów, Dąbrówkę, Dębe Wielkie, Dobrze, Górę Kalwarię, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Izabelin, Jabłonę, Jadów, Jaktorów, Jakubów, Józefów, Kałuszyn, Kampinos, Karczew, Klembów, Kobyłkę, Kołbiel, Konstancin-Jeziornę, Latowicz, Legionowo, Leoncin, Leszno, Lesznowolę, Łomianki, Marki, Michałowice, Milanówek, Mińsk Mazowiecki (gmina miejska), Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska), Mrozy, Nadarzyn, Nasielsk, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Osieck, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów, Podkowę Leśną, Pomiechówek, Poświętne, Prażmów, Pruszków, Radzymin, Raszyn, Serock, Siennicę, Sobienie-Jeziory, Stanisławów, Stare Babice, Strachówkę, Sulejówkę, Tarczyn, Tłuszcz, Wiązownę, Wieliszew, Wołomin, Zakroczym, Żąbki, Zielonkę, Żabią Wolę. W sumie na obszar składa się 79 jednostek samorządu terytorialnego (Mapa 1., Mapa 2.).

W diagnozie przygotowanej na potrzeby Strategia ZIT MW zastosowano klasyczny podział opisu na obszary tematyczne: społeczeństwo, gospodarka, przestrzeń. Jednocześnie działania przewidziane do wdrożenia w ramach Strategii ZIT wynikają ze wskazanych w Programie „Fundusze Europejskie dla

¹ Rozporządzenie Komisji (UE) 2016/2066 z dnia 21 listopada 2016 r.

² Rozumianej jako region warszawski stołeczny.

³ Umowa Partnerstwa, str. 242.

⁴ OSI są rozumiane „jako obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do których jest kierowana interwencja publiczna” – ⁴ Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2022, „Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze”, Warszawa, str. 76.

Mazowska 2021-2027” interwencji, które mają być realizowane na terenie regionu warszawskiego stołecznego w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Dlatego diagnoza strategiczna opracowana na potrzeby Strategii ZIT odnosi się głównie do zagadnień, które przedstawiają stan i związane z tym wyzwania w zakresie działań przewidzianych do realizacji w ramach ZIT, zgodnie z zapisami FEM 2021-2027. Stąd we wskazanych obszarach tematycznych skupiono się głównie na potrzebach z zakresu:

- wsparcia edukacji (w tym: wspieranie rozwoju kompetencji kluczowych, wyposażenie szkół, wsparcie uczniów ze SPE);
- rozwoju mobilności miejskiej (w tym: rozwój sieci ścieżek rowerowych, transport publiczny, parkingi P&R);
- przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatycznych (w tym: konieczność termomodernizacji, zastosowanie OZE).

Wskazane tematy są zgodne z obszarami interwencji w ramach ZIT na terenie RWS, dlatego były przedmiotem przeprowadzonego w 2022 r. badania ankietowego wśród gmin i powiatów metropolii warszawskiej.

Jednocześnie zakres diagnozy został rozszerzony o informacje kontekstowe, istotne dla zidentyfikowanych w programie regionalnym obszarów interwencji. W przypadku edukacji tło stanowiły głównie kwestie demograficzne, rozwój gospodarczy, jak również stan finansów publicznych w JST RWS.⁵

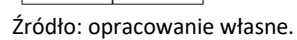
Dla przedstawienia kwestii mobilności w metropolii istotny był kontekst m.in. powiązań transportowych, dotychczasowego rozwoju metropolitalnej sieci parkingów P&R i ścieżek rowerowych, ale też kwestia zanieczyszczeń emitowanych przez transport.

Kwestie środowiskowe oraz wyposażenia JST w infrastrukturę techniczną stanowią z kolei kontekst działań na rzecz poprawy jakości powietrza.

W celu określenia wyzwań rozwojowych, dla których zaprogramowane zostaną konkretne działania każdy z trzech głównych rozdziałów (społeczeństwo, gospodarka, przestrzeń) został napisany zgodnie z modelem:

- opis stanu zastanego,
- ocena stanu zastanego ze wskazaniem głównych wyzwań,
- wskazanie obszarów, które powinny zostać objęte interwencją w ramach ZIT.

⁵ To ostatnie wynika z faktu, że samorządy są organem prowadzącym dla szkół na poziomie podstawowym lub ponadpodstawowym, co wiąże się z ponoszeniem dość wysokich kosztów (niepokrywanych przez dotacje krajowe).

Mapa 2. Powiaty wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne.

Społeczeństwo

Demografia⁶

W 2021 r. na obszarze regionu warszawskiego stołecznego mieszkało ponad 3,2 mln osób, czyli niecałe 8,6% populacji kraju oraz prawie 59% populacji województwa mazowieckiego. Od 2016 roku, liczba mieszkańców RWS systematycznie się zwiększała. Na początku analizowanego okresu liczba ludności wynosiła około 3 mln mieszkańców oraz stanowiła 7,8% populacji Polski i 56,1% populacji województwa.

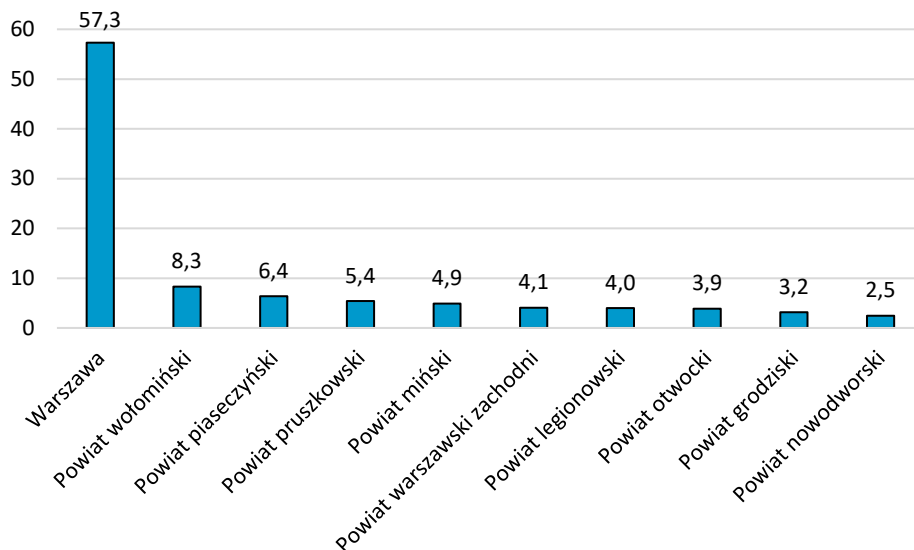
W 2021 roku największy odsetek całkowitej liczby ludności RWS (aż 57,4%) zamieszkiwał miasto rdzeń – Warszawę. Warszawa ma naturalną przewagę nad pozostałymi gminami analizowanego obszaru, jeśli chodzi o potencjał ludnościowy. Stolica kraju jest również największą jednostką RWS pod względem powierzchni. Jako „największy ośrodek metropolitalny w kraju pełniący funkcję centrum społeczno-politycznego oraz gospodarczego rangi europejskiej”⁷ ciągle przyciąga nowych

⁶ W podrozdziale Demografia przy wyliczaniu średnich wartości wskaźników wykorzystywano średnią ważoną. Najczęściej wykorzystywaną wagą była liczba ludności gmin/powiatów, w przypadku gęstości zaludnienia – powierzchnia JST.

⁷ Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2022, „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze”, Warszawa, str. 13.

mieszkańców zarówno do samej stolicy, jak i sąsiednich gmin. Poza m.st. Warszawą, ludność RWS zamieszkuje gminy należące do 9 powiatów (Wykres 1. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 10. w [Załączniku 1.](#)).

Wykres 1. Odsetek mieszkańców powiatów w ogólnej liczbie ludności RWS w 2021 roku [%]

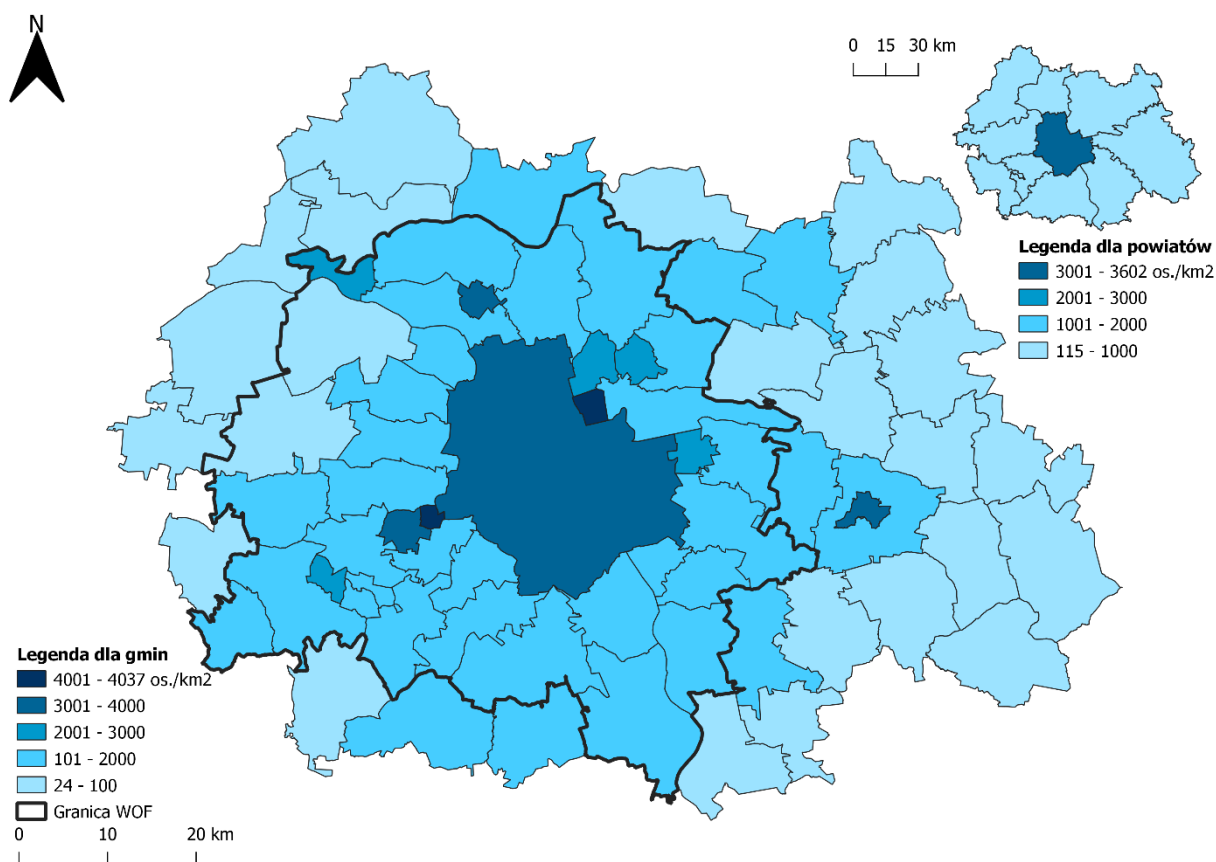
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Powierzchnia RWS to około 6 100 km². Średnia gęstość zaludnienia dla obszaru w 2021 roku wynosiła około 532 os./km²⁸. Na przestrzeni analizowanego okresu gęstość zaludnienia systematycznie się zwiększała w związku ze stale wzrastającą liczbą ludności. Dla porównania, średnia gęstość zaludnienia dla RWS w 2016 roku wynosiła 493 os./km². Region warszawski stołeczny charakteryzuje się również większym zagęszczeniem ludności niż Polska (121 os./km² w 2021 roku) oraz województwo mazowieckie (155 os./km² w 2021 roku).

⁸ Należy wspomnieć, że z racji zdecydowanie większej liczby ludności m.st. Warszawy oraz często dużych dysproporcji w wartości wskaźników pomiędzy miastem-rdzeniem a pozostałymi gminami/powiatami RWS, średnia wartość dla RWS może nie oddawać do końca realnej sytuacji w skali całego regionu. W związku z tym, przy podawaniu średniej wartości dla regionu warszawskiego stołecznego (przede wszystkim w przypadku wskaźników w przeliczeniu na jednostkę ludności lub powierzchni), poza zaprezentowaniem średniej dla RWS, w odwołaniach będą przedstawione średnie wartości dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy. Średnia gęstość zaludnienia dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy w 2021 roku wynosiła 248 os./km², w 2016 roku – 225 os./km².

Pomimo wysokiej średniej wartości wskaźnika dla RWS, obszar był wewnętrznie bardzo zróżnicowany pod względem gęstości zaludnienia (Mapa 3.). Podczas, gdy jego najwyższe wartości wynosiły nawet około 4 tys. os./km² (Żąbki – 4 037, Piastów – 4 017, Legionowo – 3 914, Warszawa – 3 602), najniższe to jedynie kilkadziesiąt osób na km² (Strachówka – 24, Leoncin – 35, Latowicz – 46 i Dobrze – 47). Na uwagę zasługuje fakt, że bardzo znacząca jest różnica w wysokości gęstości zaludnienia pomiędzy Warszawskim Obszarem Funkcjonalnym⁹ (1008 osób/km²), a pozostałą częścią regionu warszawskiego stołecznego (97 osób/km²), co potwierdza również mapa. Ludność RWS skupia się przede wszystkim w centralnej części obszaru oraz co do zasady im dalej od niego, tym mniejsza wartość wskaźnika.

Mapa 3. Gęstość zaludnienia w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [os./km²]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

⁹ Warszawski Obszar Funkcjonalny (WOF) – w perspektywie UE na lata 2014-2020 obejmował m.st. Warszawę oraz 39 JST: Błonie, Brwinów, Czosnów, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Izabelin, Jabłonna, Jaktorów, Józefów, Karczew, Kobyłka, Konstancin Jeziorna, Legionowo, Leszno, Lesznowola, Łomianki, Marki, Michałowice, Milanówek, Nadarzyn, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów, Podkowa Leśna, Pruszków, Radzymin, Raszyn, Stare Babice, Sulejówkę, Wiązowna, Wieliszew, Wołomin, Żąbki, Zielonka, Żyrardów. Gminy te współpracowały ze sobą w ramach realizacji „Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014-2020+”. W obecnej perspektywie gmina Żyrardów nie jest częścią RWS. W związku z tym, w przypadku podawania wartości dla WOF w dalszej części diagnozy, jest to wartość wyliczona dla m.st. Warszawy i 38 JST.

W zdecydowanej większości gmin RWS prognozowany jest wzrost liczby ludności w perspektywie do 2030 roku¹⁰. Najwięcej mieszkańców w odniesieniu do liczby ludności z 2021 r. ma przybyć w gminach: Radzymin (20,0%), Żąbki (17,9%) i Halinów (17,1%). Warto zwrócić uwagę, że Warszawa z przyrostem równym 2,7% plasuje się dopiero w drugiej połowie stawki gmin RWS¹¹. Ludność na swoje miejsce zamieszkania będzie zatem chętniej wybierać gminy podwarszawskie lub te położone dalej od rdzenia metropolii.

Jedynie w 8 gminach populacja w 2030 roku ma być niższa niż w 2021 roku, w jednej gminie (Kałuszyn) liczba ludności ma utrzymać się na takim samym poziomie¹². Największy ubytek ludności prognozowany jest w Piastowie (-3,8% względem liczby ludności z 2021 r.), Strachówce (-3,6%) oraz Karczewie (-3,3%)¹³.

Jednym z czynników istotnie wpływających na liczbę ludności i jej rozkład przestrzenny jest saldo migracji na 1000 ludności. W 2021 roku 58 na 70 gmin RWS miało dodatni wskaźnik salda migracji. Średnia wartość tego wskaźnika dla regionu w tym roku wynosiła 5,4 i była bardzo zbliżona dla średniej wartości w 2016 roku (5,6)¹⁴. Można więc założyć, że w latach 2016-2021 więcej osób osiedliło się niż wyjechało z niego na stałe. RWS pozytywnie wyróżnia się także na tle Polski oraz województwa mazowieckiego, gdzie w 2021 roku saldo migracji na 1000 ludności wynosiło odpowiednio 0,1 oraz 2,4. Na podstawie tych danych można więc stwierdzić, że na terenie regionu warszawskiego stołecznego wciąż chętnie osiedla się ludność.

W 2021 roku, gminą o najwyższym saldzie migracji na 1000 osób w RWS był Wieliszew (39,5). W dalszej kolejności najwięcej osób napłynęło do gmin Lesznowola (29,1) i Nadarzyn (28,7). Na czwartym miejscu plasuje się gmina spoza obszaru WOF, tj. Żabia Wola z wynikiem 27,6. Warszawa zajmuje dużo dalsze miejsce – z wartością wskaźnika 1,9 znajduje się na 52. pozycji. Do Warszawy ludność napływała, jednak w porównaniu z innymi gminami ten trend nie był aż tak silny. Analiza mapy (Mapa 4.) wskazuje, że gminy o najwyższych wartościach salda migracji na 1000 osób znajdują się przede wszystkim na terenie WOF, na zachód, północny zachód oraz południowy zachód od miasta-rdzenia. Jednak wyliczona średnia wartość wskaźnika dla WOF i gmin spoza WOF wskazuje, że to drugi z obszarów odznacza się nieco wyższym saldem migracji na 1000 osób (WOF – 5,3 na 1000 ludności, gminy spoza WOF – 6,1 na 1000 ludności).

¹⁰ Według „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)”, 2017, GUS. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html> [dostęp 14.06.2022 r.]

¹¹ Prognoza demograficzna nie uwzględnia napływu uchodźców z Ukrainy do Warszawy i pozostałych gmin RWS w związku z wybuchem wojny w tym kraju. Możliwe jest, że przyczyni się to do zmiany (wzrostu) liczby mieszkańców JST w stosunku do prognoz opublikowanych w 2017 roku.

¹² Różnica w liczbie ludności gmin pomiędzy 2030 a 2021 rokiem wynosi do +/- 10 osób.

¹³ Należy podkreślić, że ze względu na brak nowszych prognoz ludności, ta przywołana mogła ulec pewnej dezaktualizacji (przykładowo prognozowana liczba ludności Warszawy w 2030 roku została osiągnięta już w 2021 roku). Dlatego powyższe wyniki mają na celu jedynie określić ogólne tendencje w zmianie liczby ludności w gminach i powiatach RWS, a nie dokładne wyniki.

¹⁴ Dla RWS bez m.st. Warszawy – 10,0 na 1000 ludności (2021 rok), 7,3 na 1000 ludności (2016 rok).

Przy omawianiu wskaźnika salda migracji i tendencjach w zmianie jego wartości nie można pominąć agresji Rosji na Ukrainę pod koniec lutego 2022 roku, która może w znaczący sposób przyczynić się do zmiany (wzmocnienia) trendów w zakresie napływu ludności do JST RWS w kolejnych latach. W wyniku wojny rozpoczął się intensywny napływ uchodźców, którzy w Polsce szukali pomocy i bezpieczeństwa. Znaczna część z nich zdecydowała zatrzymać się właśnie w Warszawie oraz pozostałych gminach RWS. W sumie w regionie warszawskim stołecznym z aktywnym statusem UKR nadawanym na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa¹⁵ jest zarejestrowanych blisko 150,7 tys. osób¹⁶. Ponad 66% osób, bo około 100 tys. zarejestrowano w Warszawie. Na drugim miejscu jest powiat pruszkowski, gdzie zarejestrowano prawie 11 tys. osób¹⁷. Potwierdzeniem dla dużego zainteresowania Warszawą i całą metropolią wśród naszych wschodnich sąsiadów jest fakt, że Warszawa i Wrocław były jedynymi miastami w Polsce, gdzie w okresie od marca do maja 2022 r. systematycznie przybywało ludności pochodzenia ukraińskiego. W porównaniu do marca, w maju liczba Ukraińców mieszkających w Warszawie zwiększyła się o ponad 85 tysięcy, a ich udział w ogólnej populacji Warszawy wzrósł z 13 do 16%. Podobna tendencja dotyczyła pozostałej części RWS. W marcu 2022 roku liczba Ukraińców zamieszkująca ten teren wynosiła prawie 203 tys., w maju – ponad 267 tys.¹⁸. Biorąc pod uwagę populację RWS na koniec 2021 r. oraz wspomnianą liczbę aktywnych statusów UKR na 23.12.2022 r., na skutek działań wojennych za naszą wschodnią granicą liczba ludności całego regionu wzrosła o 4,8%. Stały wzrost liczby ludności, dodatkowo zintensyfikowany agresją Rosji na Ukrainę, będzie stawiał przed samorządami RWS dalsze wyzwania. JST będą musiały między innymi zapewnić podstawowe usługi publiczne coraz większej liczbie osób, więc powinny podjąć działania, które pozwolą na ich bardziej efektywne świadczenie. Napływ uchodźców wymaga od gmin i powiatów interwencji w zakresie chociażby integracji uchodźców z lokalną społecznością czy wsparcie ich aktywizacji zawodowej.

¹⁵ Dz. U. 2022 poz. 583; osoby objęte specustawą mogą między innymi legalnie pozostać na terytorium Polski przez 18 miesięcy od daty agresji rosyjskiej na Ukrainę (tj. od 24 lutego 2022 r.) oraz podjąć zatrudnienie w naszym kraju.

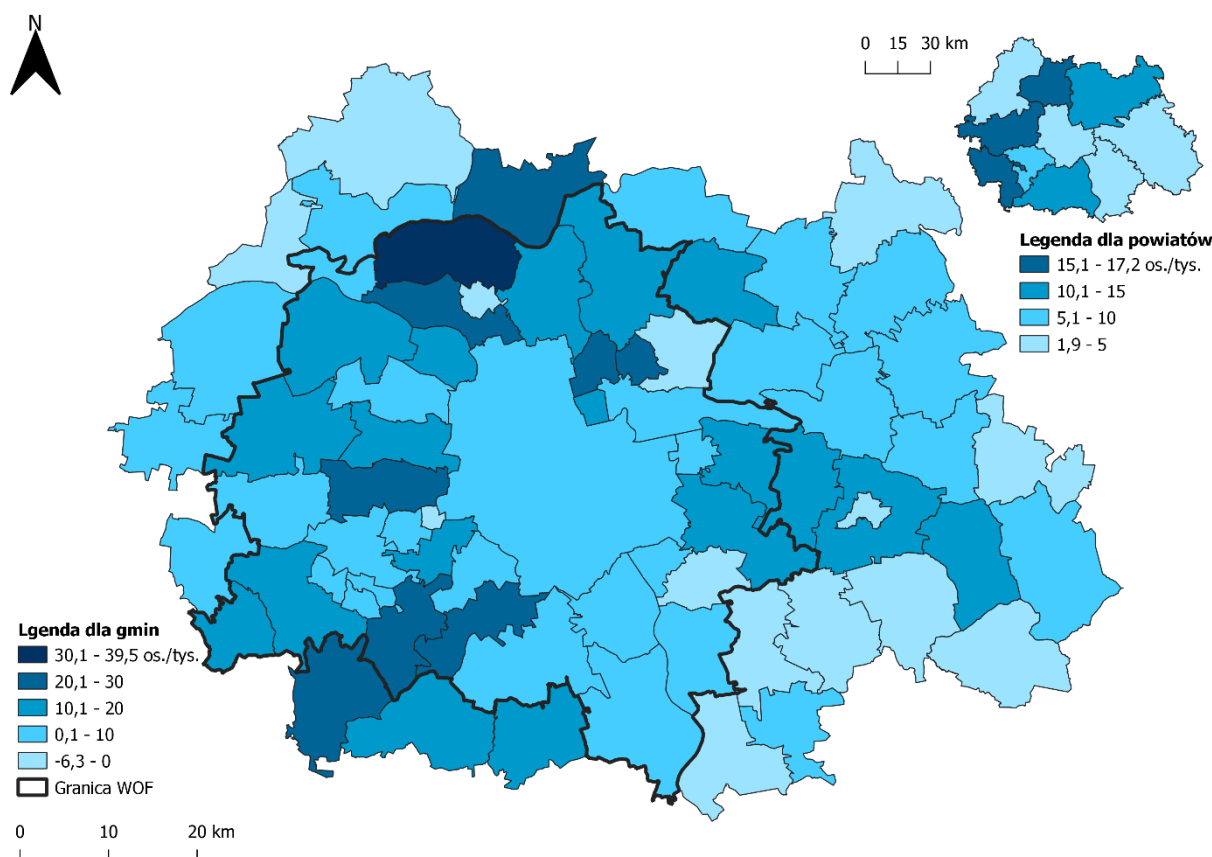
¹⁶ Stan na 23.12.2022 r.

¹⁷ Warszawa w kryzysie uchodźczym

https://app.powerbi.com/view?r=eyJrljoiNjlyMzRmNGltMGEyNC00Y2VjLWFhZmQtZWY2OWFmZmFkZTBiliwidCj6ljEwZTRkN2E3LTQ1MmYtNDk3YS04NjlmLWMzOTlkZjhhkNDU0MCIsImMiOjI9&pageName=ReportSection027bb3ae353730cac85e&utm_source=oo&utm_medium=email&utm_campaign=alpha [dostęp 27.12.2022 r.]

¹⁸ Centrum Analiz i Badań Unii Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza, „Miejska gościnność. Szacunek liczby Ukraińców w miastach UMP, marzec, kwiecień, maj 2022 r.”, lipiec 2022 r.

Mapa 4. Saldo migracji na 1000 osób w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [osób/1000 ludności]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ważnym zagadnieniem z punktu widzenia określania barier i szans rozwojowych oraz przyszłych celów i kierunków działań jest struktura ludności według płci oraz ekonomicznych grup wieku – w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. W zdecydowanej większości gmin RWS liczba kobiet przeważa nad liczbą mężczyzn (podobnie jest w skali kraju oraz w województwie mazowieckim). W przypadku współczynnika feminizacji, w 2021 roku średnia wartość dla RWS wyniosła 112¹⁹. Współczynnik feminizacji w regionie warszawskim stołecznym był wyższy od współczynnika w skali kraju (107) i województwa mazowieckiego (109). W latach 2016-2021 wartość współczynnika feminizacji w gminach RWS nie ulegał większym zmianom. W 2021 roku najwyższe wartości współczynnika osiągnęła Warszawa – 117. Dalej uplasowały się gminy Pruszków i Milanówek (113) oraz Legionowo, Otwock i Piastów (112). Jedynie w 7 gminach regionu warszawskiego stołecznego współczynnik feminizacji wyniósł poniżej 100. Najniższą wartość osiągnął w gminie Dobre – 97.

Ważnym aspektem jest również liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (dzieci i młodzież do 17 roku życia) w ogólnej liczbie ludności. Ogólną tendencją jest powolny wzrost odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym w RWS. Podobny trend jest identyfikowany w skali województwa mazowieckiego oraz całego kraju. Widać jednak różnicę w wartościach wskaźnika dla tych obszarów na korzyść RWS.

¹⁹ Dla RWS bez m.st. Warszawy – 107.

W każdym roku analizowanego okresu lat 2016-2021 jego wartość dla RWS była wyższa lub zbliżona do wartości dla Polski oraz województwa mazowieckiego. W 2021 roku dzieci i młodzież do 17. roku życia w RWS stanowiły średnio 19,5% populacji (wzrost z 18,7% w 2016 roku)²⁰, w Polsce i województwie mazowieckim kolejno 18,4% (17,9% w 2016 roku) oraz 19,4% (18,7% w 2016 roku). W RWS największy wzrost liczby osób w wieku przedprodukcyjnym – z 18,7% do 19% - miał miejsce pomiędzy 2016 a 2017 rokiem. Wartości wskaźnika dla województwa mazowieckiego w żadnym analizowanym roku nie osiągnęły takiej dynamiki zmian.

Skupiając się już wyłącznie na regionie warszawskim stołecznym, identyfikowane są nieduże, ale jednak pewne dysproporcje pomiędzy WOF a gminami należącymi do RWS, ale nie współpracującymi wcześniej w ramach ZIT. Zarówno na obszarze WOF, jak i poza nim odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w 2021 roku był wyższy niż w roku 2016, ale to zawsze na obszarze poza WOF liczba dzieci i młodzieży do 17. roku życia w ogólnej liczbie ludności była wyższa. W 2021 roku wskaźnik dla WOF osiągnął wartość 19,3% (18,5% w 2016 roku), a na obszarze poza WOF – 21,4% (20,4% w 2016 roku). Przywołane wartości wskazują, że w gminach WOF, jak i poza WOF tempo wzrostu odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym było zbliżone, jednak na niewielką korzyść gmin poza WOF. Największa różnica rok do roku w poziomie wskaźnika dla WOF miała miejsce między 2016 a 2017 rokiem i wyniosła 0,3% na plusie, zaś dla gmin poza WOF pomiędzy 2019 a 2020 roku i wyniosła 0,6% na plusie. Odsetki osób w wieku przedprodukcyjnym dla poszczególnych obszarów dla lat 2016 i 2021 przedstawia poniższa tabela (Tabela 1.).

Tabela 1. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym dla lat 2016 i 2021 dla wybranych obszarów [w %]

	Obszar					
Rok	Polska	Woj. Mazowieckie	RWS	RWS bez Warszawy	WOF	Gminy RWS poza WOF
2016	17,9	18,7	18,7	20,7	18,5	20,4
2021	18,4	19,4	19,5	21,9	19,3	21,4

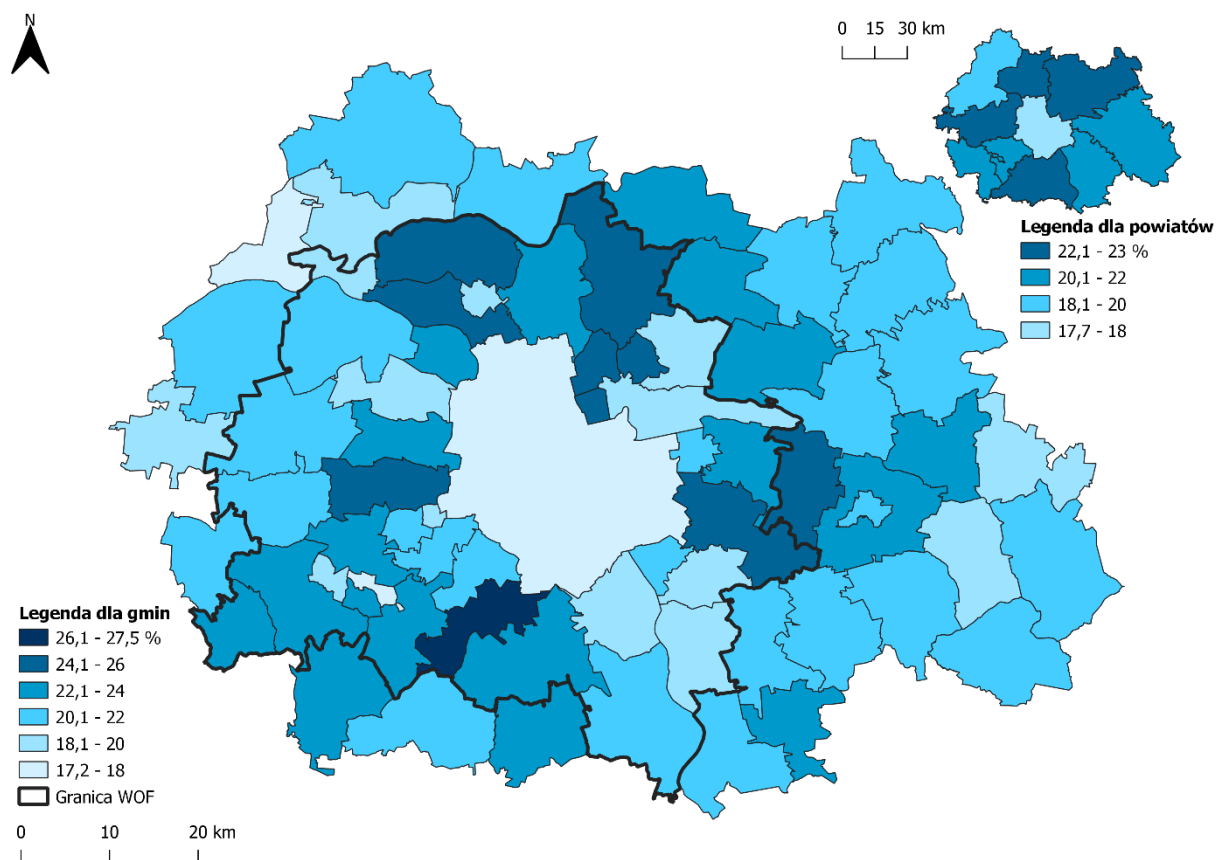
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2021 roku gminami o największym udziale osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności były Lesznów (27,5%), Wieliszew (25,5%), Marki (25,4%) oraz Radzymin (25%). Wszystkie gminy z najwyższym odsetkiem są więc położone na terenie WOF. Jednocześnie jednak dwie z trzech gmin o najmniejszym odsetku osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do ogólnej liczby ludności także znajduje się na obszarze WOF. Są to Podkowa Leśna (17,2%) oraz Warszawa (17,7%). Rozdziela je gmina spoza obszaru WOF – Zakroczym z wartością 17,4%. Analiza mapy (Mapa 5.)

²⁰ Średni udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w 2021 roku dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy wynosił 21,9% (20,7% w 2016 roku).

wskazuje, że gminy o najwyższym udziale osób w wieku przedprodukcyjnym w 2021 roku otaczały Warszawę. Bardzo wyróżniająca jest również niska wartość wskaźnika w samym centrum RWS.

Mapa 5. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

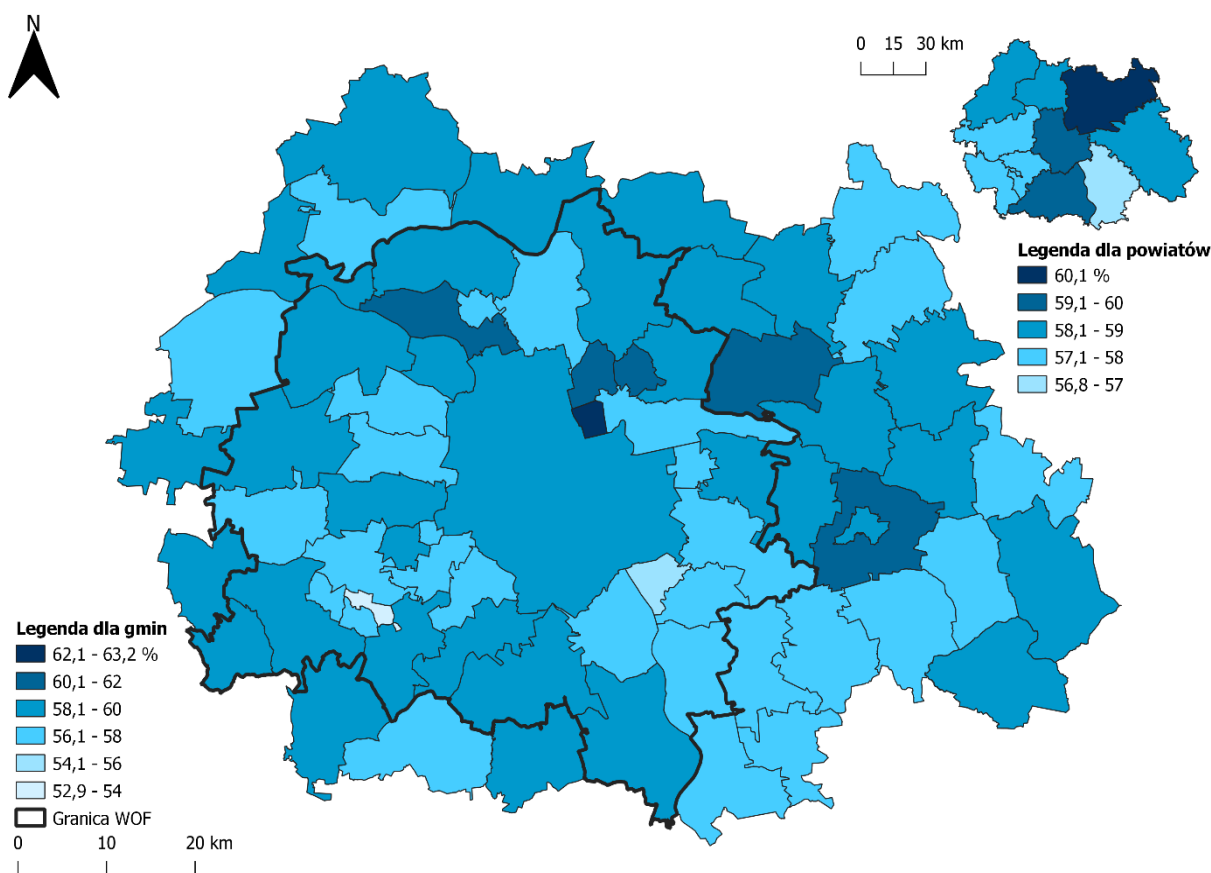
Stosunkowo wysoki odsetek osób dzieci i młodzieży w ogólnej populacji gmin wymagałby od poszczególnych JST działań między innymi w zakresie edukacji oraz przygotowywania ich do wejścia na rynek pracy, skierowanych także do osób ze szczególnymi potrzebami. Dzięki wysokim kwalifikacjom i umiejętnościom oraz świadomemu wyborowi ścieżki zawodowej dzieci i młodzież będą mogły w przyszłości przyczyniać się nie tylko do rozwoju indywidualnego, ale do rozwoju całego regionu.

Jeśli chodzi o ludność w wieku produkcyjnym (mężczyzn w wieku 18-64 lata oraz kobiety w wieku 18-59 lat), to średnia wartość wskaźnika dla RWS w 2021 roku wyniosła 59,3%²¹ i była bardzo zbliżona do wartości dla Polski (59,1%) oraz województwa (59%). Cechą charakterystyczną jest systematyczny spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym zarówno w samym RWS, jak i w kraju oraz województwie mazowieckim. W 2016 roku udział tej grupy w ogólnej populacji wynosił 59,9% w RWS, 61,8% w Polsce oraz 60,7% na Mazowszu. Tempo spadku pomiędzy 2016 a 2021 rokiem było więc najniższe właśnie w regionie warszawskim stołecznym.

²¹ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy – 58,6% (2021 rok), 60,9% (2016 rok).

Mapa (Mapa 6.) potwierdza, że w skali całego RWS gminy odznaczają się zbliżonym poziomem udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej populacji. Nieco większe natężenie gmin o najwyższych wartościach wskaźnika znajduje się na północ i na północny wschód od Warszawy, zaś gminy o najniższym udziale osób w wieku produkcyjnym koncentrują się w południowo wschodniej części regionu. Nieco bardziej korzystna sytuacja jest w gminach z obszaru WOF. Średni udział tej grupy w ogólnej liczbie ludności WOF w 2021 roku wynosił 59,4% (59,7% w 2016 roku), zaś dla gmin nienależących do WOF – 58,7% (61,8% w 2016 roku). Wśród 10 gmin z najmniejszym udziałem ludności w wieku produkcyjnym w 2021 roku, 9 gmin już wcześniej współpracowało ze sobą w ramach ZIT.

Mapa 6. Udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

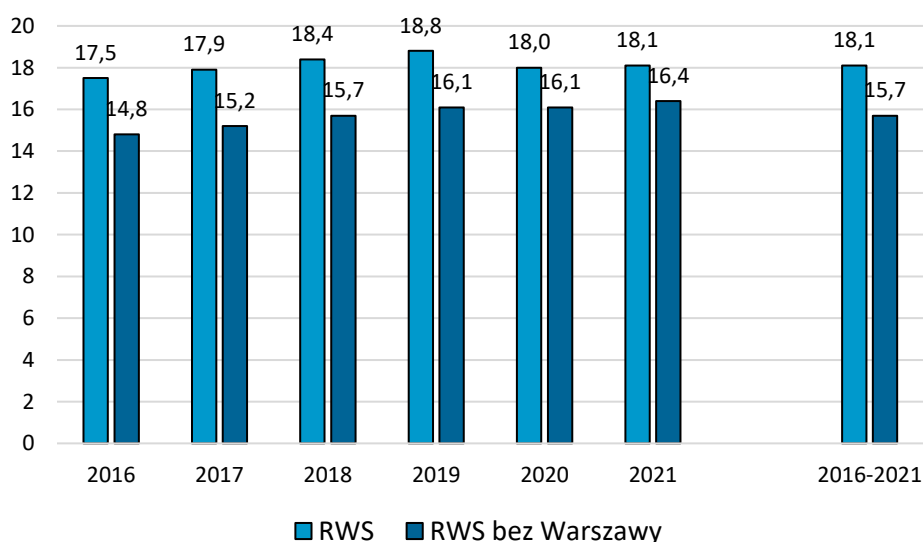
Największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w 2021 roku notowany był w gminach Żąbki (63,2%), Marki (62%), Jabłonna (60,7%), Mińsk Mazowiecki²² (60,4%), Poświętne (60,3%), Kobylka (60,1%) oraz Nasielsk i Tłuszcz (60%). Najniższe wartości uzyskały gminy Podkowa Leśna (52,9%), Józefów (55,2%) oraz Michałowice, Konstancin-Jeziorna i Milanówek (56,1%).

W skali całego RWS liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyzn powyżej 65 roku życia oraz kobiet powyżej 60 roku życia) wzrasta kosztem ludności w wieku produkcyjnym. Potencjalnym wyzwaniem, z którym trzeba będzie się zmierzyć w najbliższych latach na terenie regionu

²² Gmina wiejska.

warszawskiego stołecznego, będzie starzenie się społeczeństwa. Problem zwiększania się odsetka osób w wieku poprodukcyjnym dotyczy nie tylko obszaru RWS, ale całego kraju²³. W 2021 roku, w RWS średni odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem wynosił 18,1% (wzrósł z 17,5% w 2016 roku)²⁴. Co ciekawe, wzrost odsetka osób powyżej 65 roku życia trwał nieustannie do 2019 roku kiedy osiągnął wartość 18,8%, po czym nastąpił spadek wartości w 2020 roku do 18%. Rok 2020 to początek pandemii COVID-19, podczas której wyższą śmiertelnością odznaczały się osoby starsze, a jednocześnie w tym czasie miał miejsce szybszy niż dotychczas przyrost ogólnej liczby ludność RWS. To w rezultacie mogło przyczynić się do zmniejszenia odsetka osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem. Teza ta jednak wymagałaby dodatkowych analiz. W 2021 roku nastąpił ponowny wzrost odsetka osób starszych (Wykres 2. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 11. w [Załączniku 1.](#)).

Wykres 2. Średni udział odsetka osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w każdym roku analizowanego okresu oraz średnia wartość wskaźnika dla lat 2016-2021 [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

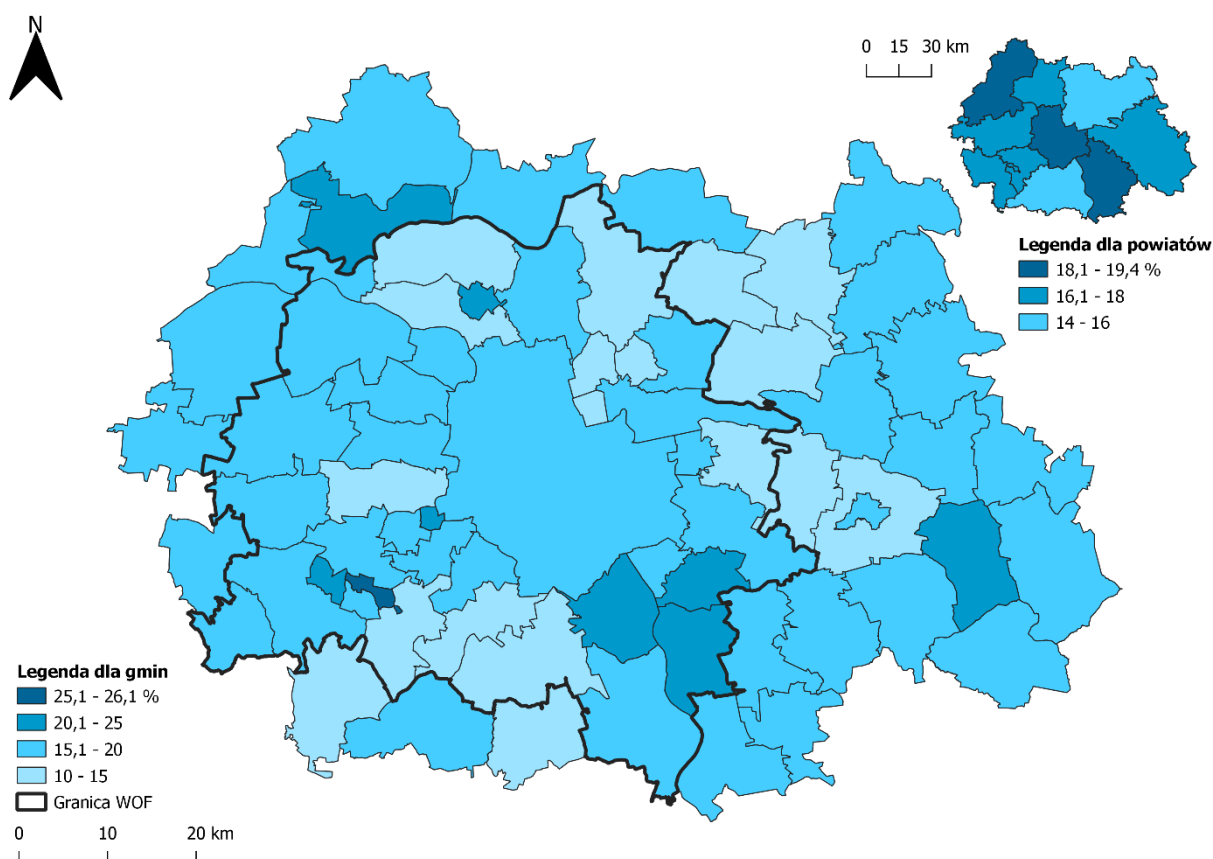
W Polsce i w województwie mazowieckim wartość odsetka osób w wieku powyżej 65 roku życia w 2021 roku był wyższy niż w RWS, wynosił kolejno 18,9% (16,4% w 2016 roku) oraz 18,4% (16,7% w 2016 roku). W porównaniu do kraju i całego województwa, w regionie warszawskim stołecznym zjawisko starzenia się społeczeństwa jest tylko nieco mniej intensywne, ale trendy jednoznacznie wskazują, że gminy RWS również będą musiały zmierzyć się z tym wyznawaniem. JST regionu będą zmuszone do podjęcia właściwych interwencji, aby przystosować się i minimalizować skutki tego zjawiska. Większe zapotrzebowanie na usługi senioralne, wyższe koszty opieki zdrowotnej, zapewnienie opieki osobom niesamodzielnym, konieczna aktywizacja zawodowa osób starszych – to tylko niektóre z konsekwencji wzrastającego odsetka osób starszych w społeczeństwie.

²³ Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2022, „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego”, Warszawa.

²⁴ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy w 2021 roku wyniósł 16,4% (wzrost z 14,8% w 2016 roku).

Gminy RWS z najwyższym odsetkiem osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w 2021 roku to Podkowa Leśna (26,1%), Piastów (21,6%), Konstancin Jeziorna (21,5%), Milanówek (21,3%) oraz Cegłów (21,0%). Gminą o najniższym odsetku osób starszych w ogólnej populacji są Ząbki z wartością wskaźnika 10%. Ponadto, to obszar WOF odznacza się wyższym udziałem osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności. W 2021 roku wartość wskaźnika wyniosła dla niego 18,3% (17,9% w 2016 roku), zaś dla obszaru poza WOF – 16,6% (14,4% w 2016 roku). Trend dla tych obszarów był jednak zbliżony - problem starzejącego się społeczeństwa dotyczy i prawdopodobnie będzie dotyczył wszystkich gmin regionu (Mapa 7.).

Mapa 7. Udział osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Edukacja

Szkoły podstawowe

W 2021 r. region warszawski stołeczny skupiał 764 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży bez specjalnych, 84 szkoły podstawowe specjalne dla dzieci i młodzieży oraz 3 szkoły podstawowe dla dorosłych (razem 851 szkół podstawowych (Tabela 2.)(Mapa 8. Dane do mapy znajdują się w Tabeli 12. w [Załączniku 1.](#))²⁵. Szkoły podstawowe RWS stanowiły 44,4% szkół podstawowych w woj. mazowieckim (1916). Uczęszczalo do nich 290,2 tys. uczniów, co stanowiło 60,1% uczniów województwa²⁶.

²⁵ Na podstawie danych GUS BDL.

²⁶ Analiza własna na podstawie GUS BDL.

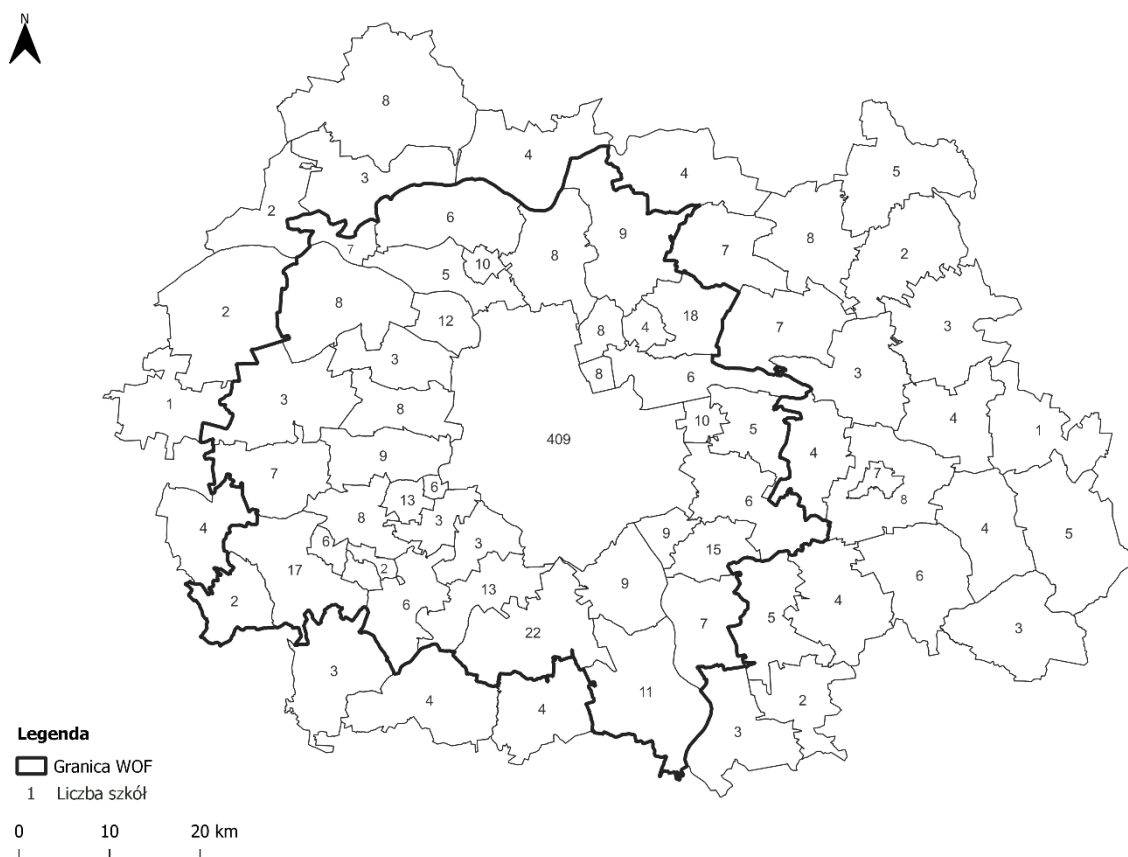
Tabela 2. Podział szkół podstawowych w RWS wg typu gestora na 2021 r.

Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	jednostki samorządu gminnego	319	szkoły podstawowe specjalne dla dzieci i młodzieży	jednostki samorządu gminnego	0	szkoły podstawowe dla dorosłych	jednostki samorządu gminnego	0
	samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	0		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	14		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	0
	samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	224		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	38		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	3
	jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	6		jednostki samorządu wojewódzkiego	0
	jednostki administracji rządowej (centralnej)	6		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0
	organizacje społeczne i stowarzyszenia	43		organizacje społeczne i stowarzyszenia	6		organizacje społeczne i stowarzyszenia	0
	organizacje wyznaniowe	16		organizacje wyznaniowe	4		organizacje wyznaniowe	0
	pozostałe organizacje	156		pozostałe organizacje	16		pozostałe organizacje	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych (764) na terenie RWS stanowiły 43,6% tego typu placówek z woj. mazowieckiego (1751)²⁷. 319 z nich było prowadzonych przez jednostki samorządu gminnego, 224 przez Warszawę, a pozostałe przez inne podmioty²⁸. Uczęszczało do nich 285,4 tys. uczniów, czyli 59,9% uczniów tego typu szkół z terenu województwa²⁹.

Mapa 8. Szkoły podstawowe na terenie RWS w 2021 r. [liczba szkół]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba uczniów szkół podstawowych RWS w latach 2016-2021 miała tendencję rosnącą³⁰. W 2016 r. na terenie regionu uczyło się 201,3 tys. uczniów, a w 2021r. ta liczba wzrosła do 290,2 tys. uczniów³¹. Analizując liczbę uczniów w gminach w latach 2016-2021 można zaobserwować, że jej największy wzrost nastąpił w gminach: Łomianki (o 93%), Stare Babice (o 90%) oraz Wieliszew (o 83%). Gminy charakteryzujące się największym wzrostem procentowym liczby uczniów zazwyczaj znajdują się w obszarze WOF, z czego większość z nich bezpośrednio sąsiaduje z Warszawą. Wzrost liczby uczniów wynikał ze wzrostu liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym na terenie RWS. Wiązało się to ze zwiększeniem liczby placówek edukacyjnych, która od 2016 r. wzrosła o 134 jednostki³².

²⁷ Analiza własna na podstawie GUS BDL.

²⁸ Na podstawie danych GUS BDL.

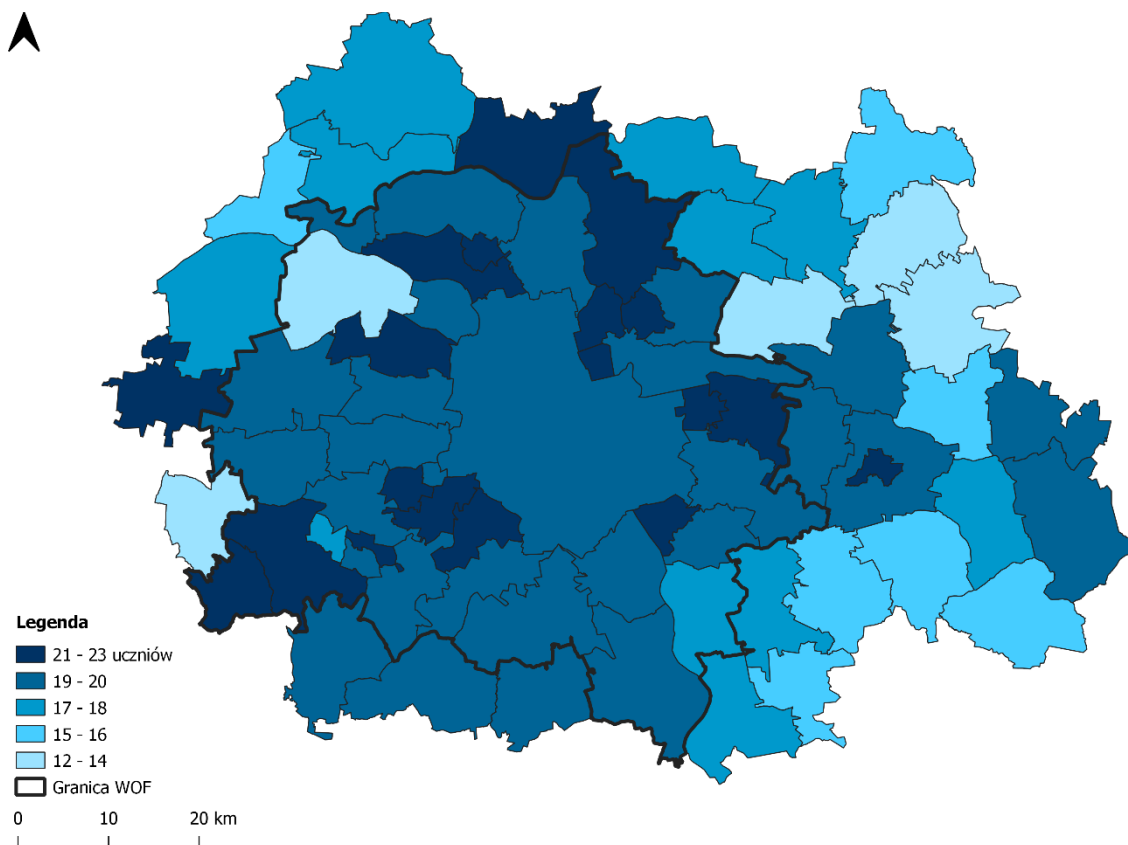
²⁹ Analiza własna na podstawie GUS BDL.

³⁰ Analiza własna na podstawie GUS BDL.

³¹ Reforma systemu oświaty z 2017 r. zniósła gimnazja i wprowadziła m.in. ośmioletnią szkołę podstawową na miejsce dotychczasowej sześciolletniej szkoły podstawowej, co miało wpływ na liczbę uczniów. [Wdrażanie reformy - Ministerstwo Edukacji i Nauki - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](https://www.gov.pl), dostęp 17.03.2023 r.

³² Analiza własna na podstawie danych z GUS BDL

Mapa 9. Liczba uczniów na oddział w szkołach podstawowych w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Średnia wielkość oddziału w szkołach na terenie RWS w 2021 r. wynosiła 19 uczniów i utrzymywała się na tym samym poziomie od 2016 r. Średni oddział na terenie regionu warszawskiego stołecznego był większy od oddziału w woj. mazowieckim, gdzie ta liczba wynosiła 17 uczniów w latach 2019-2021 oraz 18 uczniów w latach 2016-2018³³. W 2021 r. było widoczne duże zróżnicowanie w liczbie uczniów na oddział³⁴ w szkołach podstawowych na terenie RWS. Najwięcej, tj. po 23 uczniów na oddział przypadało na gminy: Mińsk Mazowiecki (gmina miejska), Izabelin i Żąbki. Najmniejsza liczba uczniów na oddział (12) uczyla się w gminie Poświętne (Mapa 9.). Najmniejszą liczbą uczniów na oddział charakteryzowały się w większości gminy położone we wschodniej części RWS poza obszarem WOF, które należą do powiatów mińskiego, otwockiego i wołomińskiego³⁵.

³³ Urząd Statystyczny w Warszawie, Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.

³⁴ Podstawowa jednostka organizacyjna szkoły. W szkole oddział stanowi grupa uczniów pobierających naukę w tej samej klasie, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1166,pojecie.html?pdf=1>.

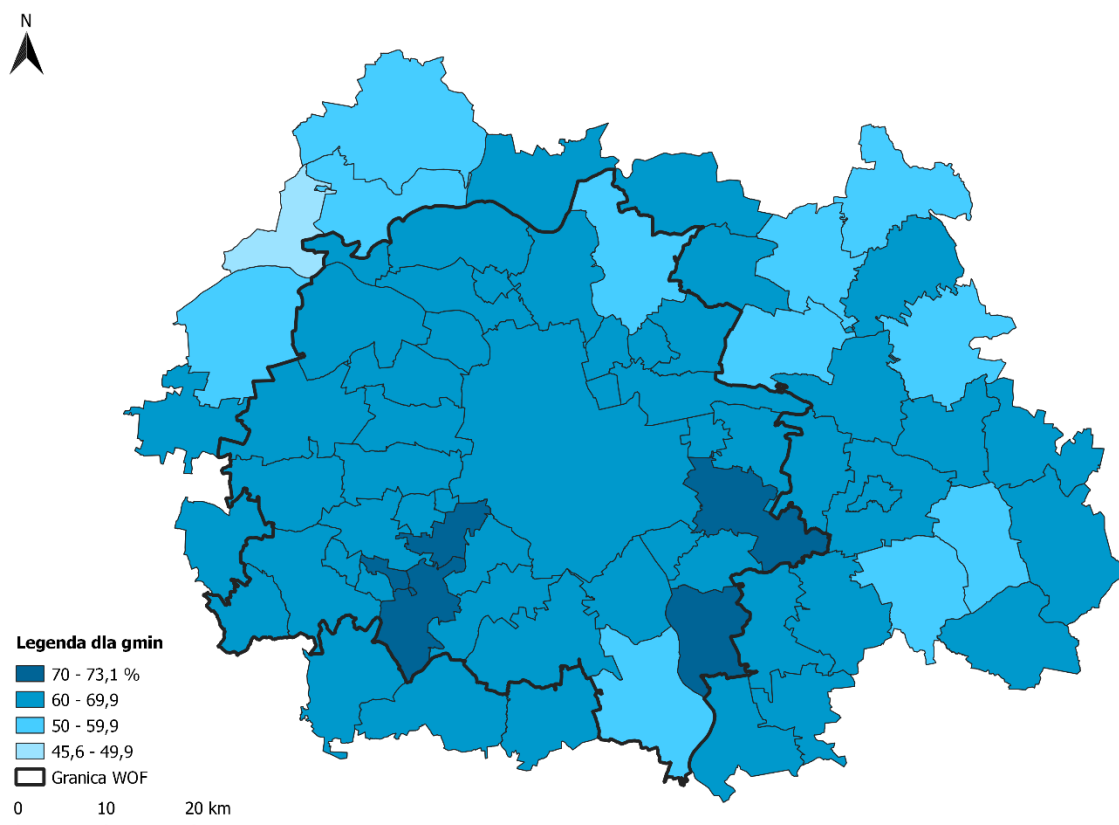
³⁵ Analiza własna na podstawie danych GUS SMUP.

Egzamin ósmoklasisty

W 2021 r. RWS osiągał wyższe wyniki w porównaniu do woj. mazowieckiego z egzaminu ósmoklasisty³⁶ ze wszystkich przedmiotów. Ten trend niezmiennie utrzymywał się od 2019 r.³⁷, kiedy w roku szkolnym 2018/2019 został przeprowadzony pierwszy egzamin ósmoklasisty³⁸.

Analizując na poziomie gmin warto spojrzeć na wyniki egzaminów z poszczególnych przedmiotów. W 2021 r. w RWS najwyższy wynik z języka polskiego uzyskały gminy Michałowice (73,1%), Podkowa Leśna (71,5%), Nadarzyn (71,2%), Wiązowna (70,2%) i Karczew (70,1%)³⁹. Dostrzegalne było koncentrowanie się gmin o wyższych wynikach egzaminu w centralnej części obszaru, najczęściej w granicach WOF (Mapa 10.). Zazwyczaj najniższe wyniki osiągały gminy spoza WOF. W 2021 r. były to gminy Zakroczym z wynikiem 45,6% oraz Cegłów z wynikiem 50,6%. Język polski był przedmiotem o najmniejszej różnicy między najniższym i najwyższym wynikiem osiąganym przez egzaminowanych.

Mapa 10. Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z j. polskiego w 2021 r. [%]

Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

³⁶ Egzamin ósmoklasisty został wprowadzony przez Reformę systemu oświaty z 2017 r., która zniósła gimnazja i wprowadziła m.in. ośmioletnie szkoły podstawowe, [Wdrażanie reformy - Ministerstwo Edukacji i Nauki - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](https://www.gov.pl/web/ministerstwo-edykacji-i-nauki/wdrazenie-reformy), dostęp 7.02.2023 r.

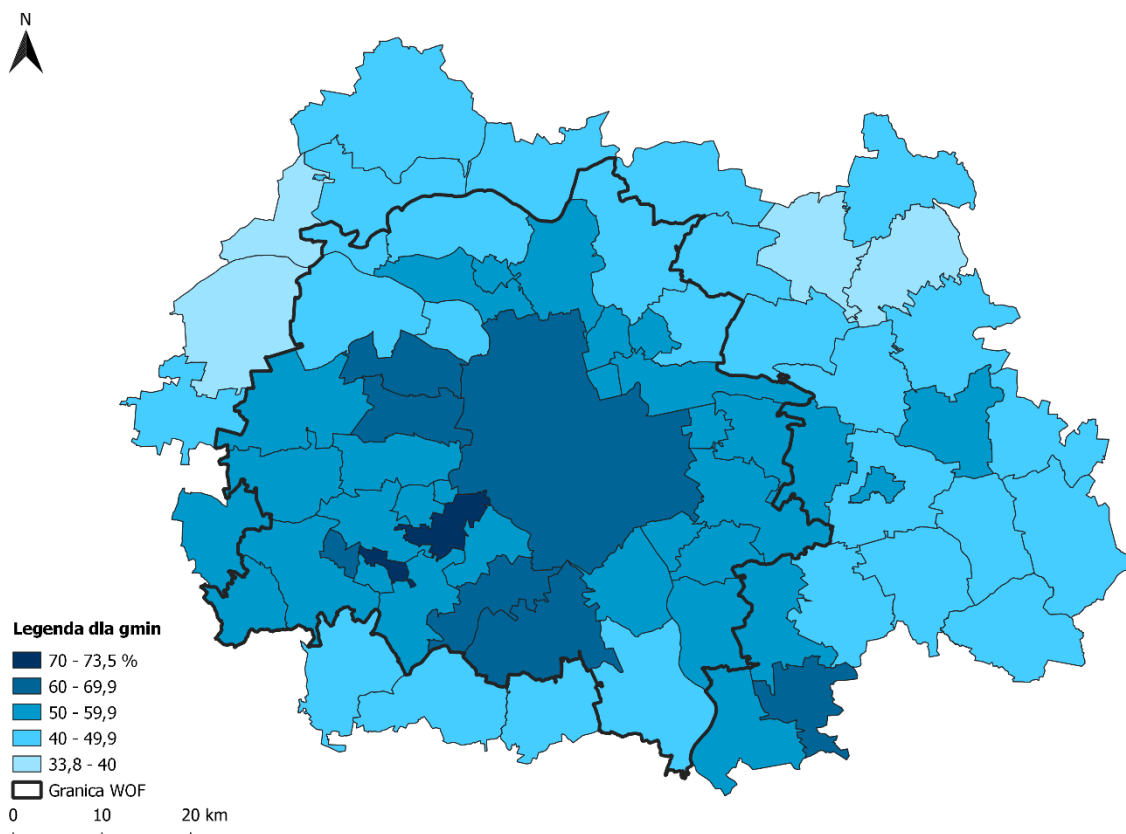
³⁷ Analiza na podstawie „Region Warszawski Stołeczny w 2019 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2020 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”, Urząd Statystyczny w Warszawie

³⁸ [O egzaminie – CKE](#), dostęp 11.01.2023 r.

³⁹ Wyniki egzaminu ósmoklasisty na podstawie sprawozdań opublikowanych na stronie OKE w Warszawie (2019-2021) – dane dla gmin i powiatów (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Matematyka to przedmiot, z którego były osiągane najniższe wyniki ogółem na terenie RWS. W 2021 r. najwyższe wyniki z tego egzaminu osiągnęły gminy Podkowa Leśna (73,5%) i Michałowice (70,1%). Najniższe wyniki uzyskały gminy Zakroczym (33,8%), Strachówka (34%), Leoncin (38,2%) i Tłuszcz (39,2%). W przypadku egzaminu z matematyki ponownie uwidacznia się tendencja do osiągania wyższych wyników przez uczniów z gmin znajdujących się w granicach WOF (Mapa 11.). Był to przedmiot, z którym uczniowie radzili sobie zdecydowanie najgorzej.

Mapa 11. Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z matematyki w 2021 r. [%]

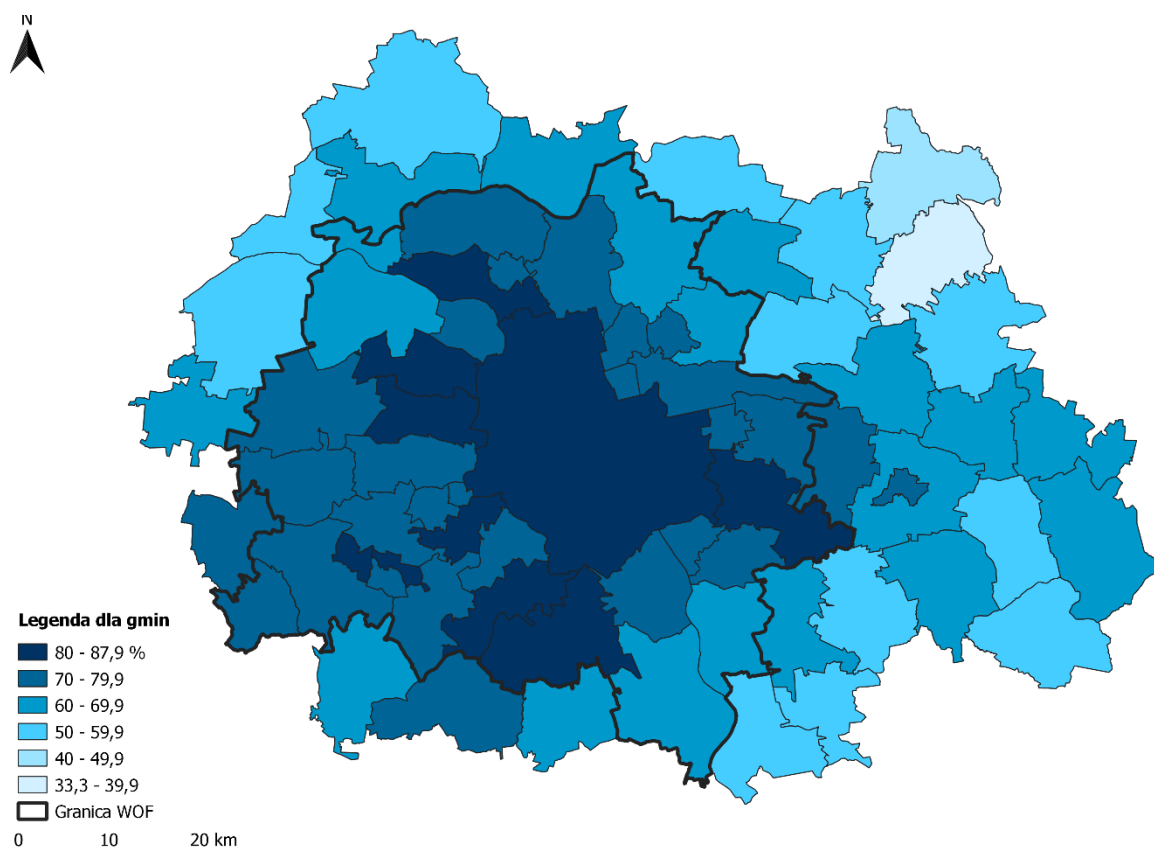

Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Egzamin ósmoklasisty z języka angielskiego to sprawdzian, z którego uczniowie RWS uzyskali najwyższe wyniki. Jednocześnie dla tego przedmiotu odnotowana została największa różnica między najwyższym (87,9%) a najniższym wynikiem (33,3%). W 2021 r. najwyższe wyniki należały do gmin Michałowice (87,9%) i Podkowa Leśna (87,4%) (Mapa 12.). Najniższy wynik uzyskały gminy Strachówka (33,3%) i Jadów (47,3%)⁴⁰. Tak jak w przypadku innych egzaminów widoczna była koncentracja wysokich wyników z egzaminu w części centralnej regionu.

⁴⁰ Wyniki egzaminów ósmoklasisty na podstawie sprawozdań opublikowanych na stronie OKE w Warszawie (2019-2021) – dane dla gmin i powiatów (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Mapa 12. Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z j. angielskiego w 2021 r. [%]

Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Średnia dla egzaminu z matematyki liczona dla wszystkich JST RWS wyniosła 58,3%, podczas gdy z języka polskiego było to 67,2%, a z języka angielskiego – 78,5%⁴¹. Przeważnie wysokie wyniki osiągały gminy w centralnej części RWS położone w granicach WOF. Należy jednak zwrócić uwagę, że wśród JST regionu występowało duże zróżnicowanie w zdawalności egzaminów między poszczególnymi gminami. Dodatkowo, niezależnie od tego, ile wyniosła średnia z danego przedmiotu dla RWS, trzeba pamiętać, że nawet w gminach osiągających wyniki powyżej średniej dla regionu występowały szkoły, które uzyskały wynik poniżej tej średniej. Tak samo w każdej z gmin występowały szkoły, które osiągnęły wyniki zarówno powyżej, jak i poniżej średniej dla danej gminy. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia indywidualnych potrzeb tych placówek.

Szkoły ponadpodstawowe

W 2021 r. na terenie RWS działały 593 szkoły ponadpodstawowe ogółem (Tabela 3.), co stanowiło 49,5% placówek w woj. mazowieckim (1197). Do szkół ponadpodstawowych RWS uczęszczało 166,9 tys., czyli ok. 59% uczniów z terenu województwa (ok. 283 tys.)⁴². W szkołach ponadpodstawowych

⁴¹ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

⁴² Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

RWS zawierało się 386 szkół dla młodzieży bez specjalnych (257 liceów, 87 techników, 42 szkoły branżowe I stopnia). Uczęszczało do nich 125,2 tys. uczniów⁴³.

Tabela 3. Szkoły ponadpodstawowe na terenie RWS w 2021 r.

Typ szkoły	Liczba jednostek
licea ogólnokształcące dla młodzieży bez specjalnych	257
licea ogólnokształcące specjalne dla młodzieży	17
licea ogólnokształcące dla dorosłych	46
technika dla młodzieży bez specjalnych	87
technika dla młodzieży specjalne	5
ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe	8
branżowe szkoły I stopnia dla młodzieży bez specjalnych	42
branżowe szkoły I stopnia dla młodzieży specjalne	18
branżowe szkoły II stopnia bez specjalnych	2
szkoły specjalne przysposabiające do pracy	27
szkoły policealne	84

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szkolnictwo ponadpodstawowe RWS koncentruje się głównie na terenie Warszawy (Mapa 13. Dane do mapy znajdują się w Tabeli 13. w [Załączniku 1.](#)). Największą część szkół ponadpodstawowych dla młodzieży RWS w 2021 r. stanowiły licea ogólnokształcące bez specjalnych (Tabela 4). Uczęszczało do nich ok. 84 tys. uczniów, co stanowiło ok. 68% ogółu uczniów na tym poziomie edukacji w RWS. 78% z nich to uczniowie liceów warszawskich⁴⁴. Następnym typem szkoły z największą liczbą placówek są technika (bez specjalnych). RWS posiada 87 tego typu placówek, do których uczęszczało 37,2 tys. uczniów. Na terenie RWS znajdowały się także szkoły branżowe I stopnia (42 placówki bez specjalnych), do których uczęszczało ok. 6 tys. uczniów⁴⁵.

⁴³ Na podstawie danych GUS BDL.

⁴⁴ Na podstawie danych GUS BDL.

⁴⁵ Na podstawie GUS BDL.

Tabela 4. Podział szkół ponadpodstawowych w RWS wg typu gestora na 2021 r.

Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS
licea ogólnokształcące dla młodzieży bez specjalnych	jednostki samorządu gminnego	17	licea ogólnokształcące specjalne dla młodzieży	jednostki samorządu gminnego	0	licea ogólnokształcące dla dorosłych	jednostki samorządu gminnego	2
	samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	32		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	1		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	1
	samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	98		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	7		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	6
	jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	6		jednostki samorządu wojewódzkiego	0
	jednostki administracji rządowej (centralnej)	2		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0		jednostki administracji rządowej (centralnej)	1
	organizacje społeczne i stowarzyszenia	29		organizacje społeczne i stowarzyszenia	2		organizacje społeczne i stowarzyszenia	2
	organizacje wyznaniowe	8		organizacje wyznaniowe	0		organizacje wyznaniowe	0
	pozostałe organizacje	71		pozostałe organizacje	1		pozostałe organizacje	34

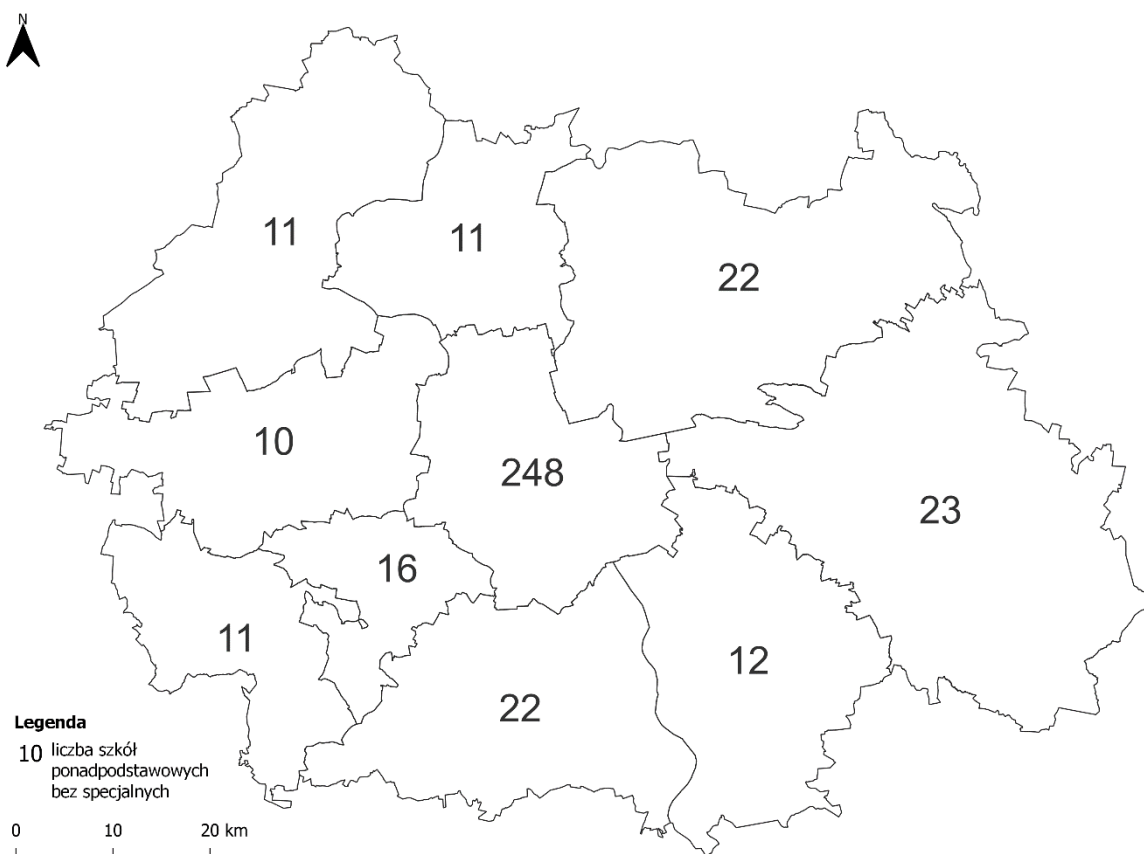
Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS
technika dla młodzieży bez specjalnych	jednostki samorządu gminnego	5	technika dla młodzieży specjalne	jednostki samorządu gminnego	0	ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe	jednostki samorządu gminnego	0
	samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	29		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	1		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	1
	samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	45		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	2		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	0
	jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	0
	jednostki administracji rządowej (centralnej)	0		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0		jednostki administracji rządowej (centralnej)	6
	organizacje społeczne i stowarzyszenia	1		organizacje społeczne i stowarzyszenia	2		organizacje społeczne i stowarzyszenia	0
	organizacje wyznaniowe	0		organizacje wyznaniowe	0		organizacje wyznaniowe	0
	pozostałe	7		pozostałe	0		pozostałe	1

Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS
branżowe szkoły I stopnia bez specjalnych	jednostki samorządu gminnego	3	branżowe szkoły I stopnia dla młodzieży specjalne	jednostki samorządu gminnego	0	branżowe szkoły II stopnia bez specjalnych	jednostki samorządu gminnego	0
	samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	17		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	7		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	0
	samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	19		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	8		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	2
	jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	0
	jednostki administracji rządowej (centralnej)	2		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0
	organizacje społeczne i stowarzyszenia	1		organizacje społeczne i stowarzyszenia	2		organizacje społeczne i stowarzyszenia	0
	organizacje wyznaniowe	0		organizacje wyznaniowe	1		organizacje wyznaniowe	0
	pozostałe	0		pozostałe	0		pozostałe	0

Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS	Typ szkoły	Prowadzone przez	RWS
szkoły specjalne przysposabiające do pracy	jednostki samorządu gminnego	0	szkoły policealne	jednostki samorządu gminnego	0			
	samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	11		samorząd powiatowy - powiaty ziemskie	1			
	samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	8		samorząd powiatowy - miasta na prawach powiatu	2			
	jednostki samorządu wojewódzkiego	0		jednostki samorządu wojewódzkiego	5			
	jednostki administracji rządowej (centralnej)	0		jednostki administracji rządowej (centralnej)	0			
	organizacje społeczne i stowarzyszenia	5		organizacje społeczne i stowarzyszenia	1			
	organizacje wyznaniowe	0		organizacje wyznaniowe	0			
	pozostałe organizacje	3		pozostałe organizacje	75			

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Mapa 13. Szkoły ponadpodstawowe bez specjalnych (licea ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe I stopnia) na terenie RWS w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Egzamin maturalny

W 2021 r. na terenie RWS do wszystkich egzaminów maturalnych wymaganych przystąpiło 24,4 tys. zdających⁴⁶. Szkoły ponadpodstawowe tego regionu charakteryzowały się zdawalnością egzaminu maturalnego na poziomie 82,9% (Mapa 14.)⁴⁷ (od 65,1% w powiecie warszawskim zachodnim do 84,9% w Warszawie)⁴⁸. Był to wyższy wynik w porównaniu do woj. mazowieckiego które w 2021 r. osiągnęło zdawalność na poziomie 79,2%. Od 2017 r. uczniowie RWS uzyskiwali wyższe średnie wyniki z obowiązkowych egzaminów maturalnych (egzamin z j. polskiego, matematyki i j. nowożytnego, a w tym przypadku j. angielskiego) niż uczniowie woj. mazowieckiego⁴⁹.

Na terenie woj. mazowieckiego 70% zdających egzamin maturalny absolwentów pochodziło z liceów ogólnokształcących, 30% z techników⁵⁰. Obowiązkowe egzaminy odbywały się z języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Wśród języków nowożytnych uczniowie wybierali na

⁴⁶ Analiza własna na podstawie danych z raportów OKE dotyczących egzaminów maturalnych.

⁴⁷ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

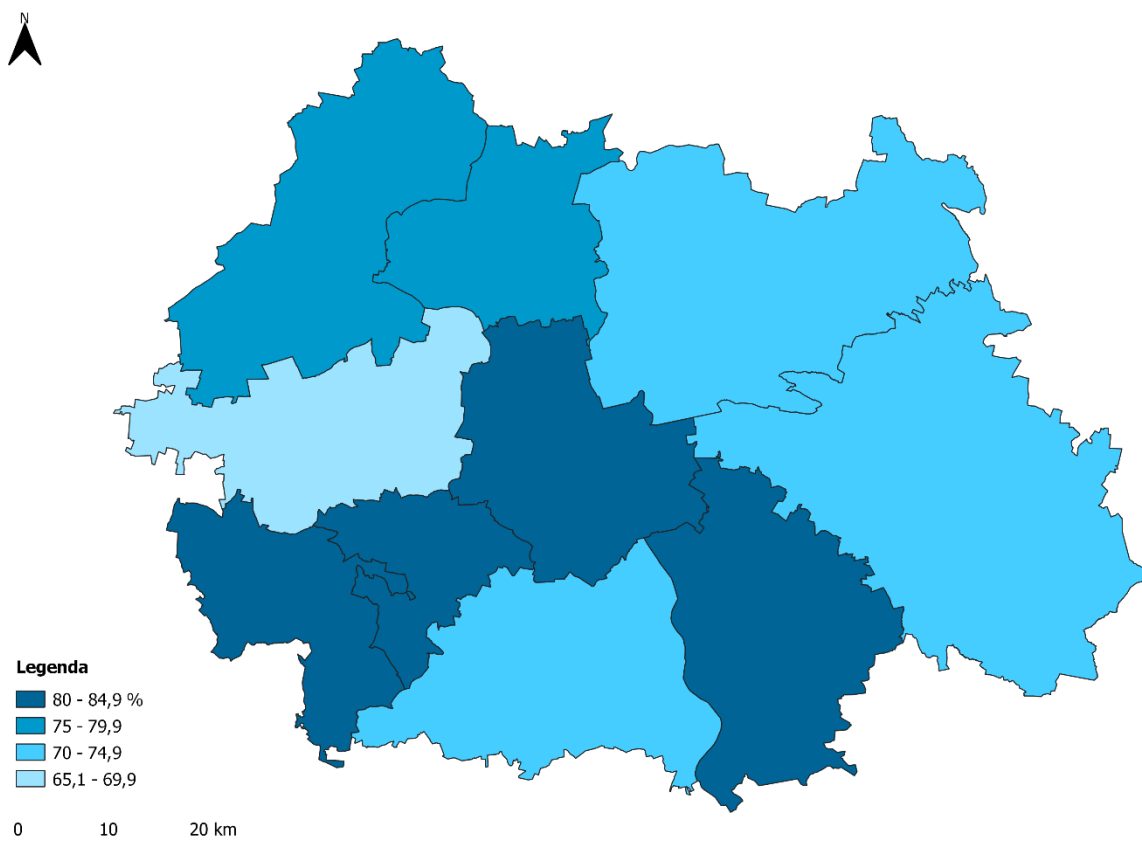
⁴⁸ Wyniki matury 2021 na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla powiatów (Egzamin maturalny (oke.waw.pl), dostęp 30.05.2022 r.

⁴⁹ Analiza własna na podstawie „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”, Urząd Statystyczny w Warszawie

⁵⁰ Sprawozdanie za rok 2021 w województwie mazowieckim z egzaminu maturalnego, CKE.

poziomie podstawowym języki: angielski, hiszpański, niemiecki, rosyjski i włoski (z czego angielski był wybierany przez 94,3% zdających). W latach 2016-2021 uczniowie osiągnęli dużo wyższe wyniki z egzaminów na poziomie podstawowym z języków nowożytnych niż z języka polskiego i matematyki⁵¹. Najczęściej wybieranymi przedmiotami dodatkowymi na poziomie województwa (poza rozszerzeniem języka polskiego, matematyki i języka angielskiego) były geografia, biologia i chemia⁵². Najczęściej wybierane przez maturzystów przedmioty ścisłe, humanistyczne i języki egzaminacyjne nie zmieniały się w latach 2016-2021. Wśród przedmiotów dodatkowych na poziomie rozszerzonym najczęściej wybierane były: język polski, matematyka, język angielski i geografia⁵³.

Mapa 14. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2021 r. [%]

Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Wyniki egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym z języka polskiego w 2021 r. wynosiły od 50,3% dla powiatu warszawskiego zachodniego do 60,4% w Warszawie (Mapa 15.). Średni wynik z języka polskiego dla RWS wynosił 59,1%, dla woj. mazowieckiego 56,9%⁵⁴, natomiast dla kraju 55%⁵⁵.

⁵¹ Analiza własna na podstawie danych z raportów OKE dotyczących egzaminów maturalnych 2016-2021.

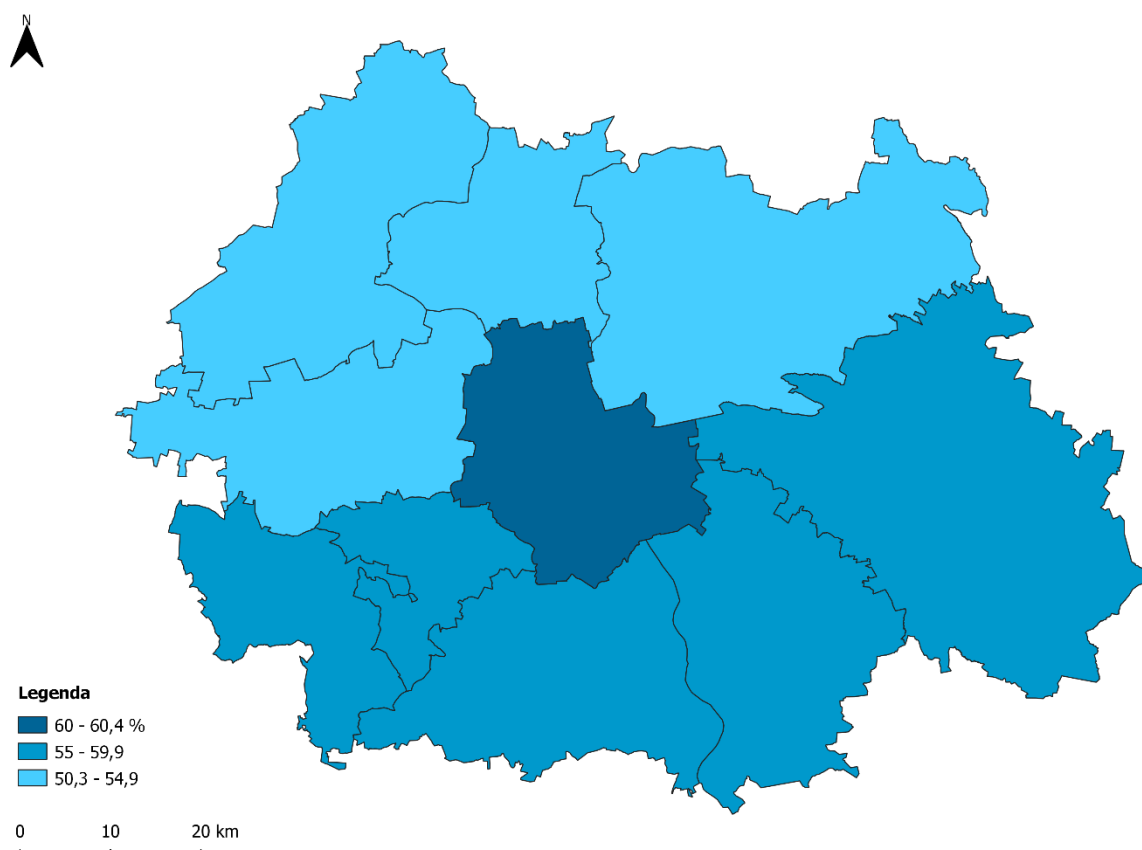
⁵² Sprawozdanie za rok 2021 w województwie mazowieckim z egzaminu maturalnego, CKE.

⁵³ Analiza własna na podstawie danych z raportów OKE dotyczących egzaminów maturalnych 2016-2021.

⁵⁴ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

⁵⁵ Analiza na podstawie [MapaEgzaminow \(wyniki.edu.pl\)](https://wyniki.edu.pl/).

Mapa 15. Średni wynik podstawowego egzaminu maturalnego z j. polskiego w 2021 r. [%]

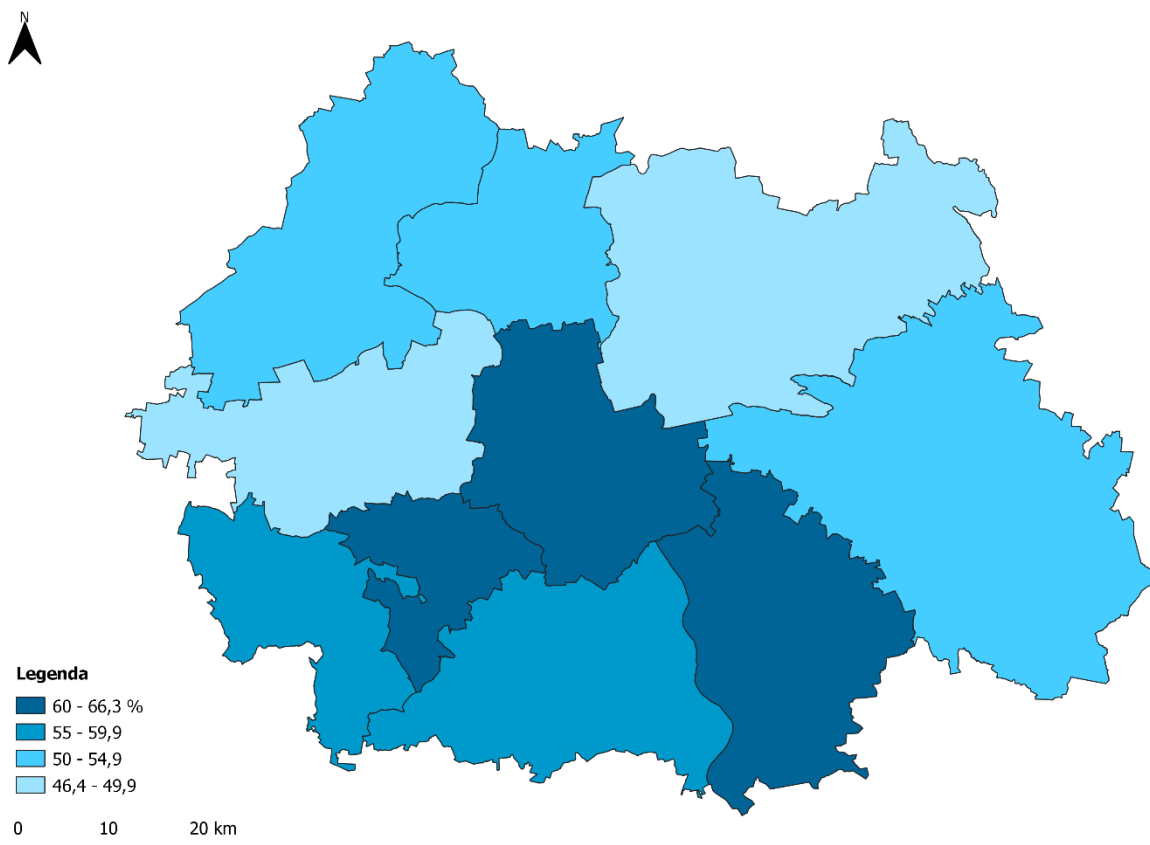
Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Wyniki z matury na poziomie podstawowym z matematyki wynosiły od 46,4% w powiecie warszawskim zachodnim do 66,3% w Warszawie (Mapa 16.). Średnia z obowiązkowego egzaminu z matematyki dla RWS wynosiła 63,6%, dla woj. mazowieckiego 60,9%⁵⁶, a na poziomie kraju 56%⁵⁷.

⁵⁶ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

⁵⁷ Analiza na podstawie [MapaEgzaminow \(wyniki.edu.pl\)](https://wyniki.edu.pl/).

Mapa 16. Średni wynik podstawowego egzaminu maturalnego z matematyki w 2021 r. [%]

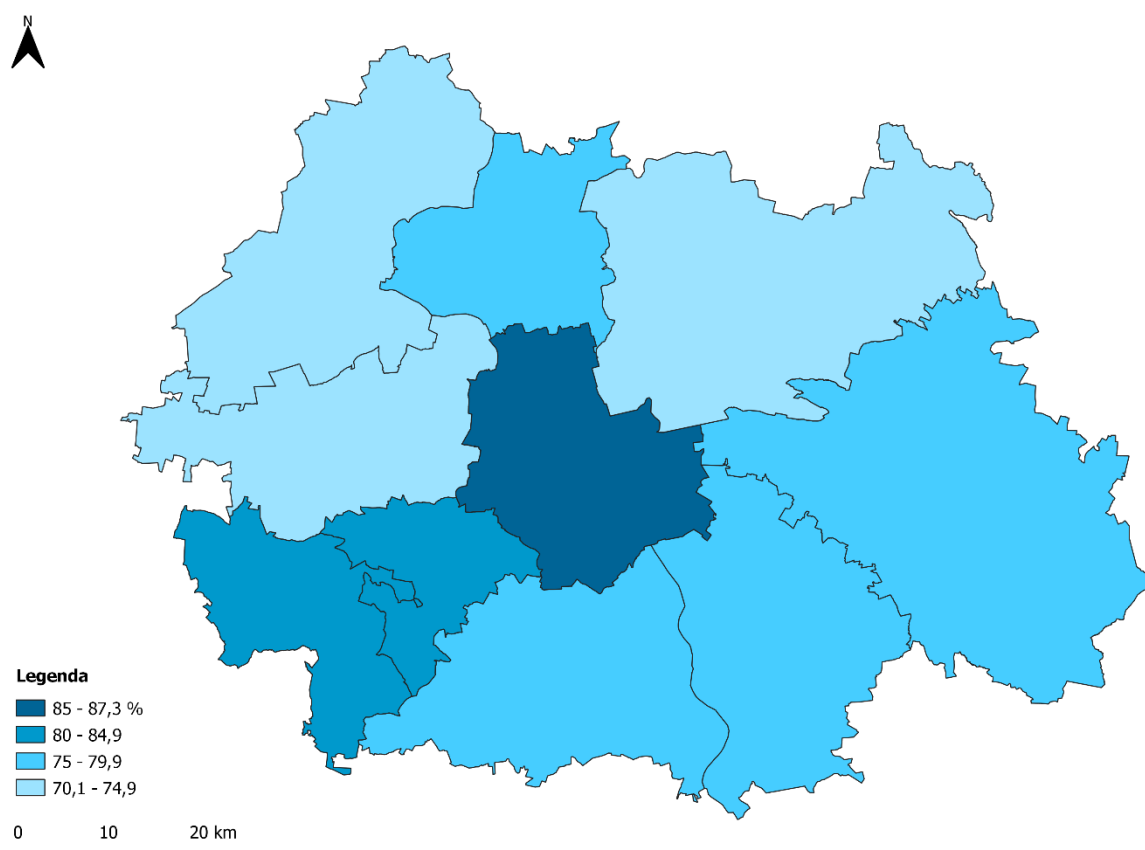
Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

Uczniowie wybierali egzaminy maturalne z języka nowożytnego: angielskiego, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego oraz włoskiego (zarówno na poziomie podstawowym, jak i na rozszerzonym). Najczęściej wybieranym językiem na egzaminie podstawowym był angielski, z którego uczniowie osiągnęli wyniki od 70,1% w powiecie wołomińskim do 87,3% w Warszawie (Mapa 17.). Z tego egzaminu uczniowie RWS osiągnęli średnio 84,6% na poziomie podstawowym, natomiast w woj. mazowieckim wyniki wynosiły 79,1%⁵⁸, a w kraju 76%⁵⁹.

⁵⁸ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

⁵⁹ Analiza na podstawie [MapaEgzaminow \(wyniki.edu.pl\)](http://MapaEgzaminow(wyniki.edu.pl)).

Mapa 17. Średni wynik podstawowego egzaminu maturalnego z j. angielskiego w 2021 r. [%]

Źródło: wykonanie własne na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty w 2021 r. na podstawie strony OKE w Warszawie – dane dla gmin (Egzamin ósmoklasisty (oke.waw.pl)), dostęp 30.05.2022 r.

W 2021 r. maturzyści z RWS osiągnęli wyższe wyniki z egzaminów maturalnych na poziomie podstawowym w porównaniu do maturzystów z obszaru woj. mazowieckiego ogółem, a także z Polski⁶⁰. Należy jednak zwrócić uwagę, że wśród JST regionu występowało duże zróżnicowanie w wynikach egzaminów między poszczególnymi powiatami (tak samo, jak w przypadku egzaminów ósmoklasisty). Niezależnie od tego, ile wyniosła średnia z danego przedmiotu dla RWS, trzeba pamiętać, że nawet w powiatach osiągających wyniki powyżej średniej dla regionu (lub nawet kraju) występowały szkoły, które uzyskały wynik poniżej tej wartości. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia indywidualnych potrzeb tych placówek.

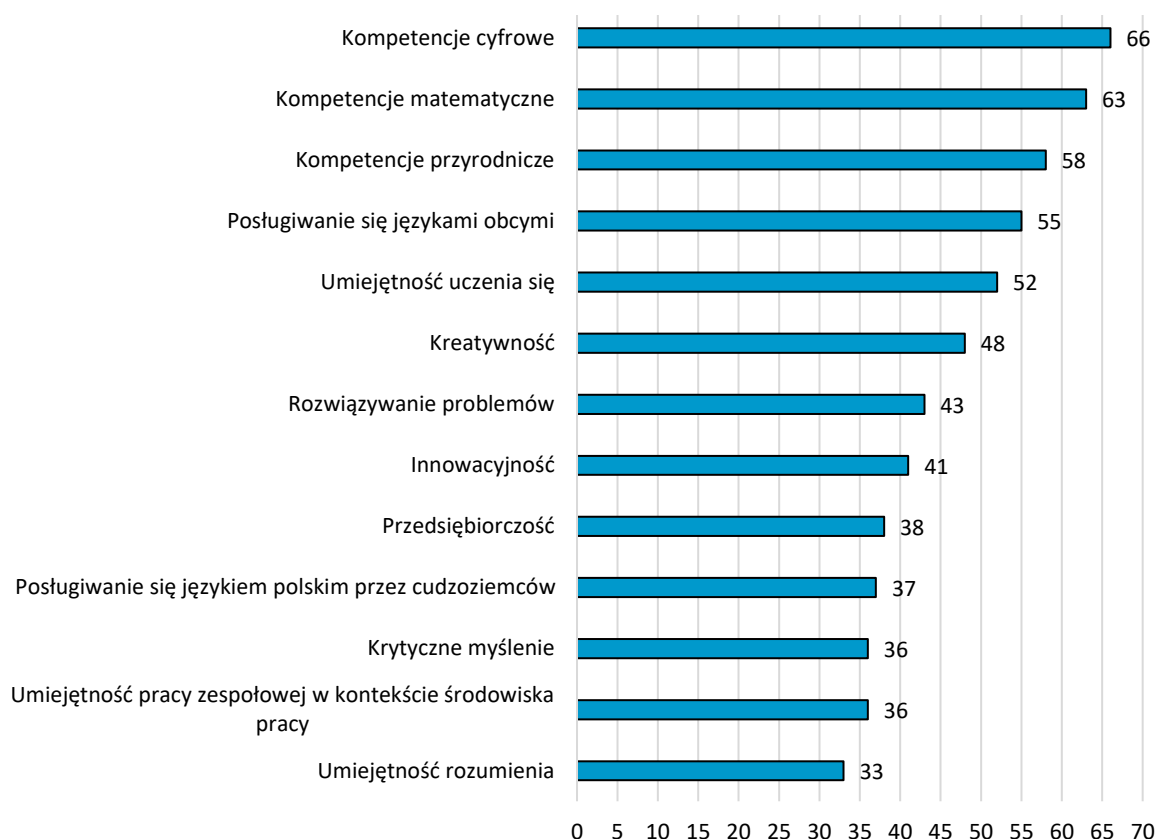
⁶⁰ Analiza na podstawie [MapaEgzaminow \(wyniki.edu.pl\)](https://wyniki.edu.pl/).

Rozwój kompetencji kluczowych i umiejętności niezbędnych na rynku pracy

94% JST (74 JST) zadeklarowało, że w szkołach przez nich prowadzonych w latach 2016-2021 realizowane były warsztaty/ dodatkowe zajęcia z zakresu kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych⁶¹. Szkoły gmin Tarczyn, Tłuszcz, Latowicz, Jadów i Osieck nie realizowały tego typu zajęć.

W szkołach, w których prowadzono wsparcie, najczęściej decydowano się na realizację warsztatów/ dodatkowych zajęć z zakresu kompetencji cyfrowych i matematycznych (86-90%), co pokazuje, że była to nie największa potrzeba (Wykres 3.). Wynikała ona m.in. z niższego poziomu zdawalności egzaminów z matematyki. Większość szkół prowadzonych przez JST realizowała zajęcia z zakresu kompetencji przyrodniczych, posługiwania się językami obcymi i umiejętności uczenia się (72-79%).

Wykres 3. JST, których szkoły organizowały warsztaty/dodatkowe zajęcia z zakresu kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych w określonej tematyce [liczba JST]

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

JST organizowały też dodatkowe zajęcia związane z rozwijaniem umiejętności kreatywności, rozwiązywania problemów i innowacyjności (57-66%) oraz zajęcia z przedsiębiorczości, posługiwania

⁶¹ Kompetencje kluczowe i umiejętności zostały wybrane na podstawie Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG.)(Dz.U. C 189 z 4.6.2018, str. 1—13).

się językiem polskim przez cudzoziemców, umiejętności pracy zespołowej w kontekście środowiska pracy, krytycznego myślenia oraz umiejętności rozumienia informacji (46-48%).

Najczęściej warsztaty/dodatkowe zajęcia były organizowane przez szkoły podstawowe/ponadpodstawowe lub przez inny podmiot publiczny. W takiej formule JST RWS prowadziły zajęcia z:

- kompetencji matematycznych (matematyka i informatyka) (w 87% przypadków),
- edukacji ekologicznej (87%),
- kompetencji cyfrowych (84%),
- kompetencji przyrodniczych (biologia, chemia, fizyka, geografia) (82%),
- kompetencji posługiwania się językami obcymi (76%),
- kompetencji posługiwania się językiem obcym przez cudzoziemców (68%)

Znacznie rzadziej zajęcia były prowadzone przez podmioty prywatne, aczkolwiek ich obecność wyróżnia się zwłaszcza przy zajęciach z zakresu kompetencji posługiwania się językami obcymi (35% respondentów zaznacza, że zajęcia związane z tą kompetencją były organizowane przez podmioty prywatne)⁶².

Większość JST zadeklarowało, że realizowane przez ich szkoły warsztaty/ dodatkowe zajęcia⁶³:

- miały na celu wsparcie w zakresie poprawy wyników nauki (90%);
- prowadzone były dla ograniczonej liczbowo grupy uczniów (85%);
- miały na celu prace z uczniem zdolnym (82%);
- były skierowane do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (81%);
- wzbudzały zainteresowanie ze strony uczniów (81%);
- były powszechne bez względu na poziom wiedzy uczniów z przedmiotów (77%).

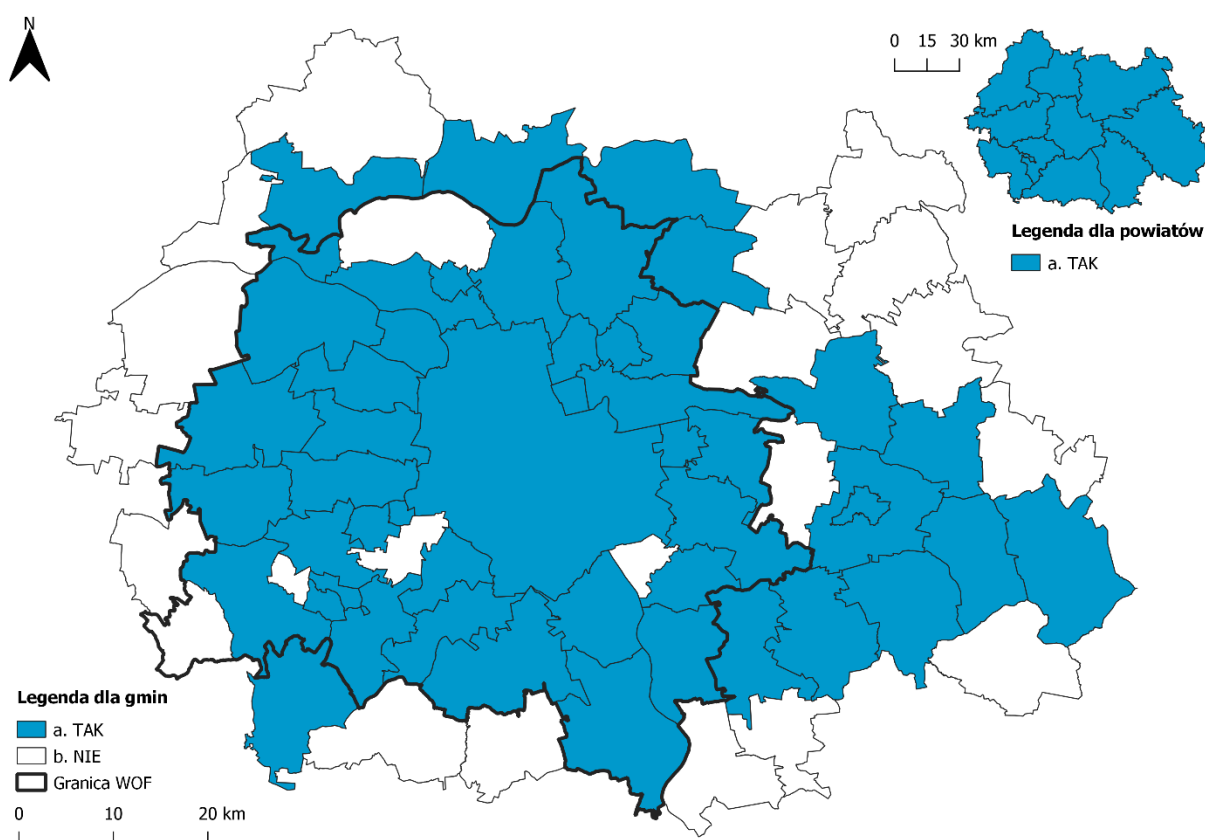
Pokazuje to, że szkoły JST odpowiadały na zapotrzebowanie występujące wśród uczniów, realizowały praktyczny cel zajęć i dbały o dostępność dla wszystkich (w tym również dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)).

⁶² Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

⁶³ Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

Główne źródło finansowania, które wykorzystywało 81% JST to środki własne gminy (lub subwencja oświatowa). Dodatkowo 51% JST wykorzystywało środki zagraniczne, a 46% środki krajowe. W latach 2016-2021 szkoły prowadzone przez 72% JST skorzystały z unijnego wsparcia finansowego w zakresie działań związanych z rozwojem kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych. Pomoc otrzymały szkoły ze wszystkich powiatów, natomiast sytuacja wygląda inaczej wśród gmin RWS. Gminy, których szkoły nie skorzystały ze wsparcia w tym zakresie są położone w większości na obrzeżach RWS (Mapa 18.). Część z nich to te same gminy, które w ogóle nie realizowały zajęć z zakresu kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych (Tarczyn, Osiek, Latowicz, Tłuszcz, Jadów), a część z nich nie korzystała z wsparcia unijnego mimo prowadzenia takich zajęć.

Mapa 18. JST, których szkoły skorzystały w latach 2016-2021 z unijnego wsparcia finansowego w zakresie działań dotyczących rozwoju kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych

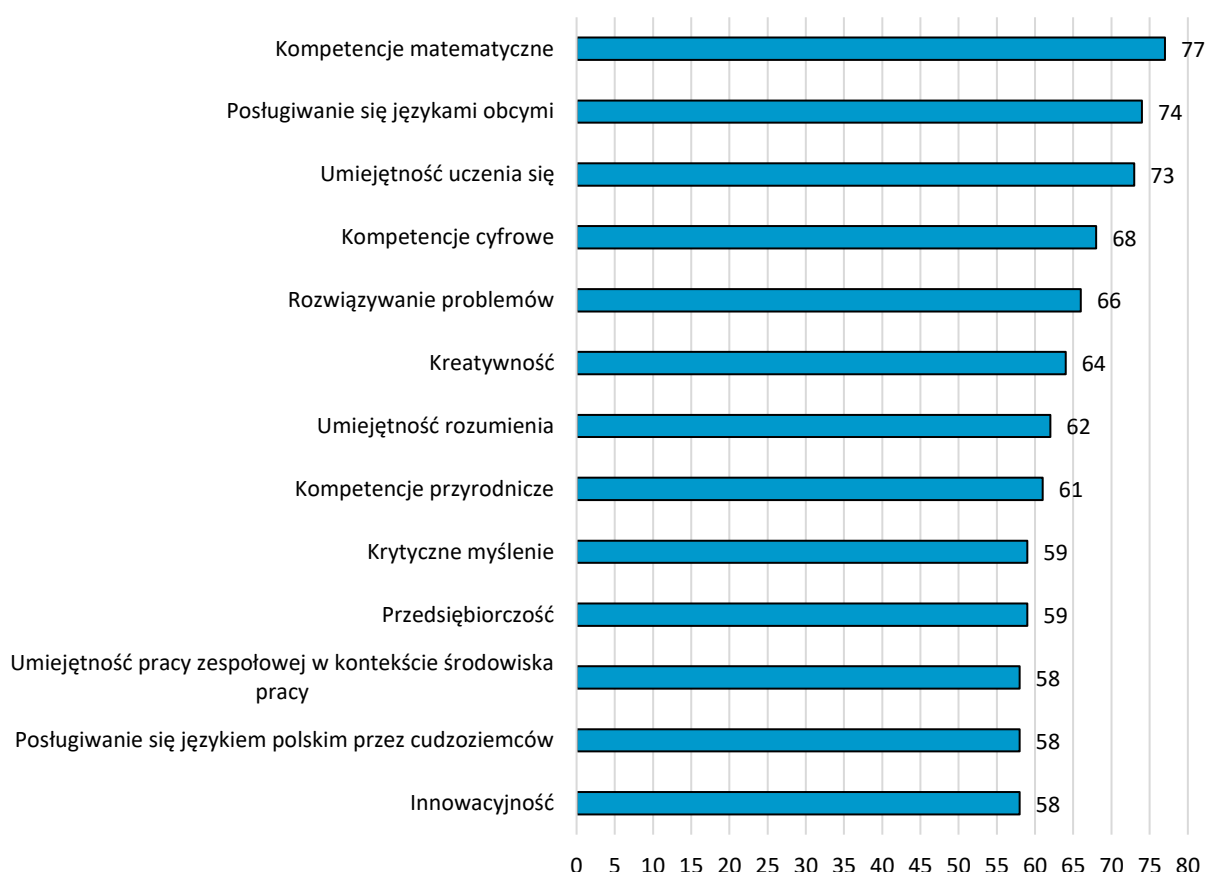

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Wszystkie JST wyraziły potrzebę dalszej realizacji działań w obszarze podnoszenia kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych skierowanych do uczniów szkół dla których są organem prowadzącym (Wykres 4.). Zapotrzebowanie na kontynuację zajęć jest bardzo duże, w każdej z zaproponowanych kompetencji i umiejętności (od 73% do 97% JST zgłasza taką potrzebę), w szczególności w zakresie kompetencji matematycznych, posługiwania się językami obcymi, umiejętności uczenia się, kompetencji cyfrowych oraz umiejętności rozwiązywania problemów.

Dodatkowo potrzebę doksztalcania w tym zakresie podkreślają badania raportu Evidence Institute⁶⁴, które wykazały, że straty w zakresie nauczania w okresie pandemii odpowiadają stratom związanym z jednym rokiem nauki. Jest to pokazane na przykładzie badań sprawdzających umiejętności uczniów z zakresu czytania ze zrozumieniem, matematyki oraz nauk przyrodniczych, gdzie dla dwóch ostatnich straty są większe niż dla pierwszej. Wiąże się to z potrzebą rozwijania wśród uczniów umiejętności STEM (ang. Science, Technology, Engineering, Mathematics), czyli przyrodniczo-techniczno-matematycznych.

Wykres 4. JST, których szkoły zadeklarowały, że zachodzi potrzeba dalszej realizacji działań skierowanych do uczniów w obszarze podnoszenia danych kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych [liczba JST]

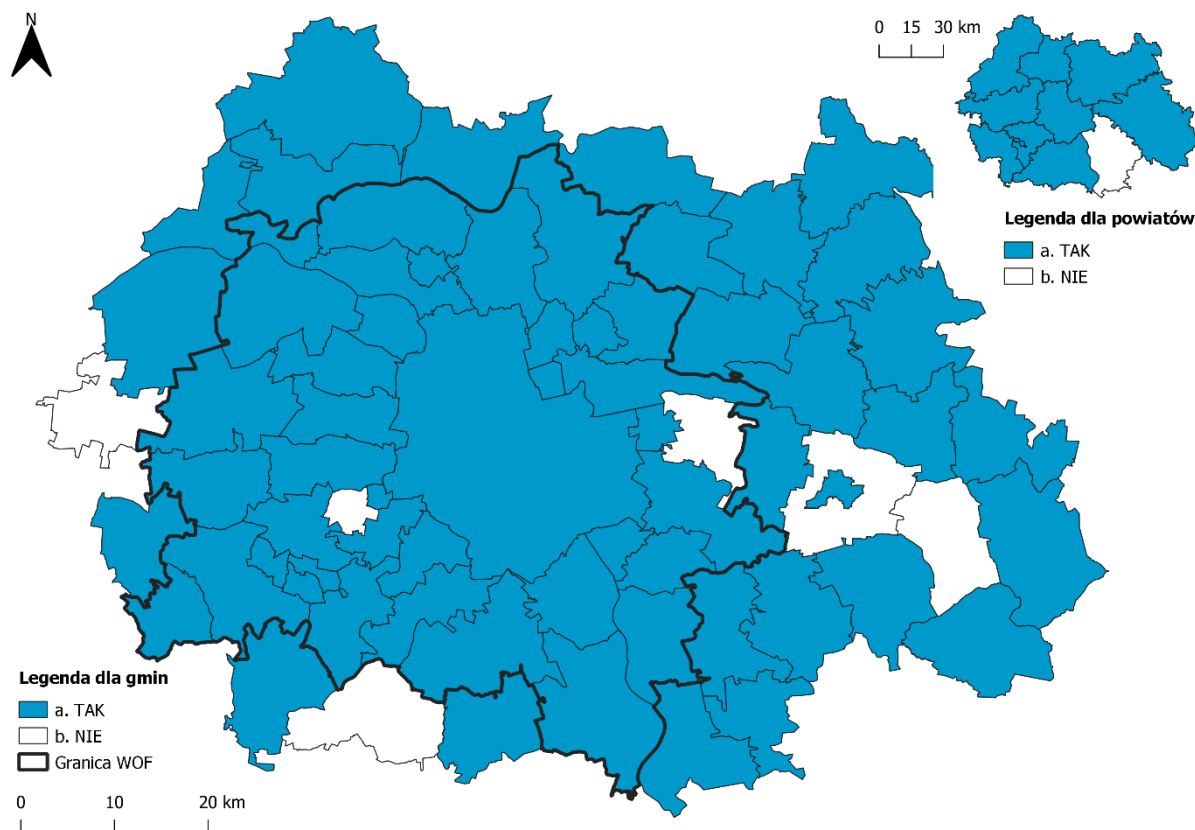
Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Potrzeba realizacji warsztatów/ dodatkowych zajęć z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów była dostrzegana w 91% JST (Mapa 19.). Szkoły gmin i powiatów zdają sobie sprawę ze znaczenia właściwej edukacji w tym zakresie. Realizacja zajęć z edukacji środowiskowej może wspomóc kształtowanie odpowiedzialności za środowisko, poczucia sprawczości i umiejętności, pozwalających zmierzyć się z wyzwaniami, które niesie za sobą kryzys klimatyczny. Dodatkowo zarówno dzieci, jak i młodzież wyrażały zainteresowanie taką tematyką zajęć. Szkoły JST, które nie widziały potrzeby

⁶⁴ Osiągnięcia uczniów szkół średnich po zmianach w oświacie i nauczaniu w pandemii. Wyniki badania TICKS 2021 w Warszawie, Evidence Insitute, 2022

realizacji zajęć dodatkowych z tego zakresu zazwyczaj podają za powód to, że program szkolny już spełnia założenia tego typu zajęć.

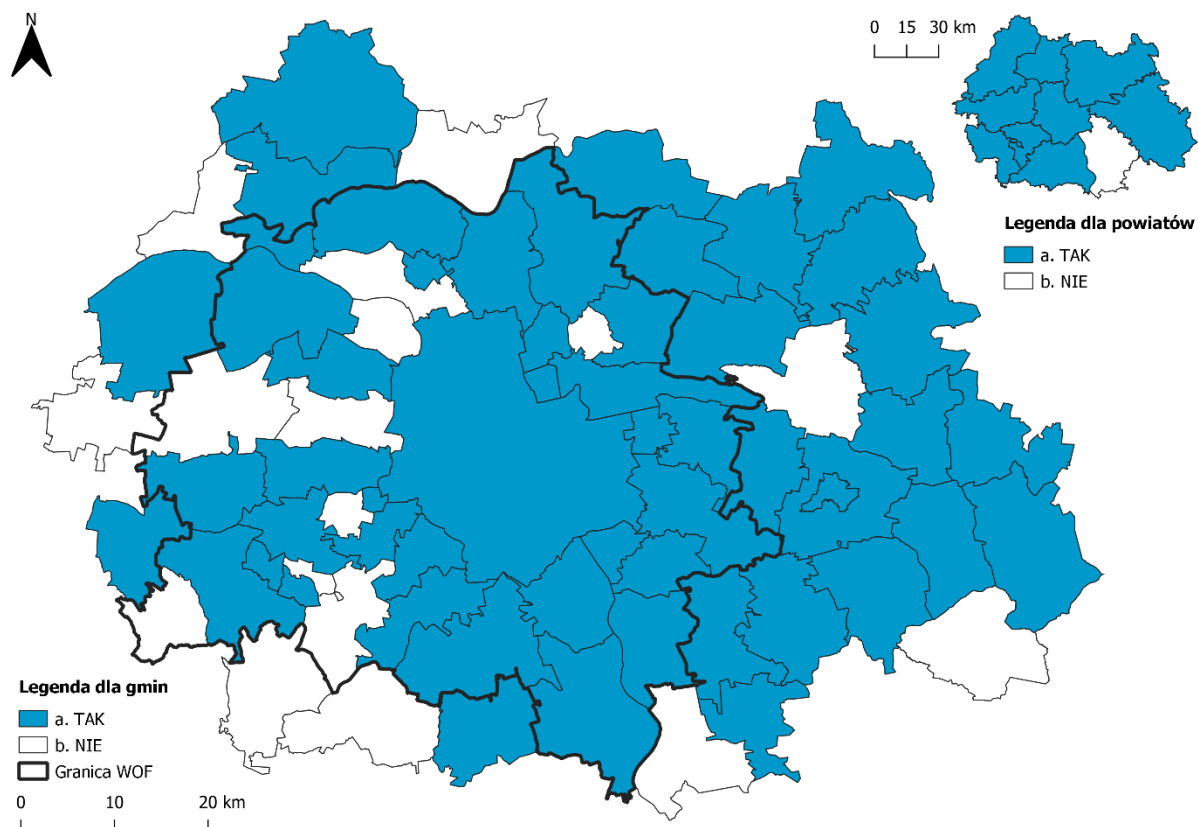
Mapa 19. JST, w których zachodzi potrzeba realizacji warsztatów/ dodatkowych zajęć z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów szkół znajdujących się na terenie JST

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

W 77% JST szkoły widziały potrzebę realizacji dodatkowych zajęć w zakresie doradztwa zawodowego dla uczniów np. w formie indywidualnej pracy z uczniem (Mapa 20). Wartość tych zajęć dostrzegana jest przede wszystkim w udzielaniu pomocy uczniom w wyborze dalszej ścieżki rozwoju (zarówno edukacyjnej, jak i zawodowej). Szkoły JST zauważają poczucie braku świadomości uczniów w zakresie własnych preferencji zawodowych, mocnych/słabych stron i umiejętności, a także brak wiedzy na temat potencjału przyszłego rynku pracy oraz zawodów przyszłości. W związku z tym szczególnie ważne dla uczniów (zwłaszcza szkół ponadpodstawowych) jest zapoznanie się z mechanizmami rynku pracy i funkcjonowaniem działalności gospodarczej. Szkoły podkreślają wagę zajęć indywidualnych, ponieważ pomagają się one skupić na potrzebach konkretnego ucznia (mogą być także przydatne we wspieraniu osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w wejściu na rynek pracy). Niektóre szkoły JST nie widziały potrzeby realizowania takich zajęć (23%), jako że według nich sam program nauczania odpowiada na potrzeby uczniów w wystarczającym stopniu.

Mapa 20. JST, w których zachodzi potrzeba realizacji dodatkowych zajęć w zakresie doradztwa zawodowego w szkołach znajdujących się na terenie JST np. w formie indywidualnej pracy z uczniem

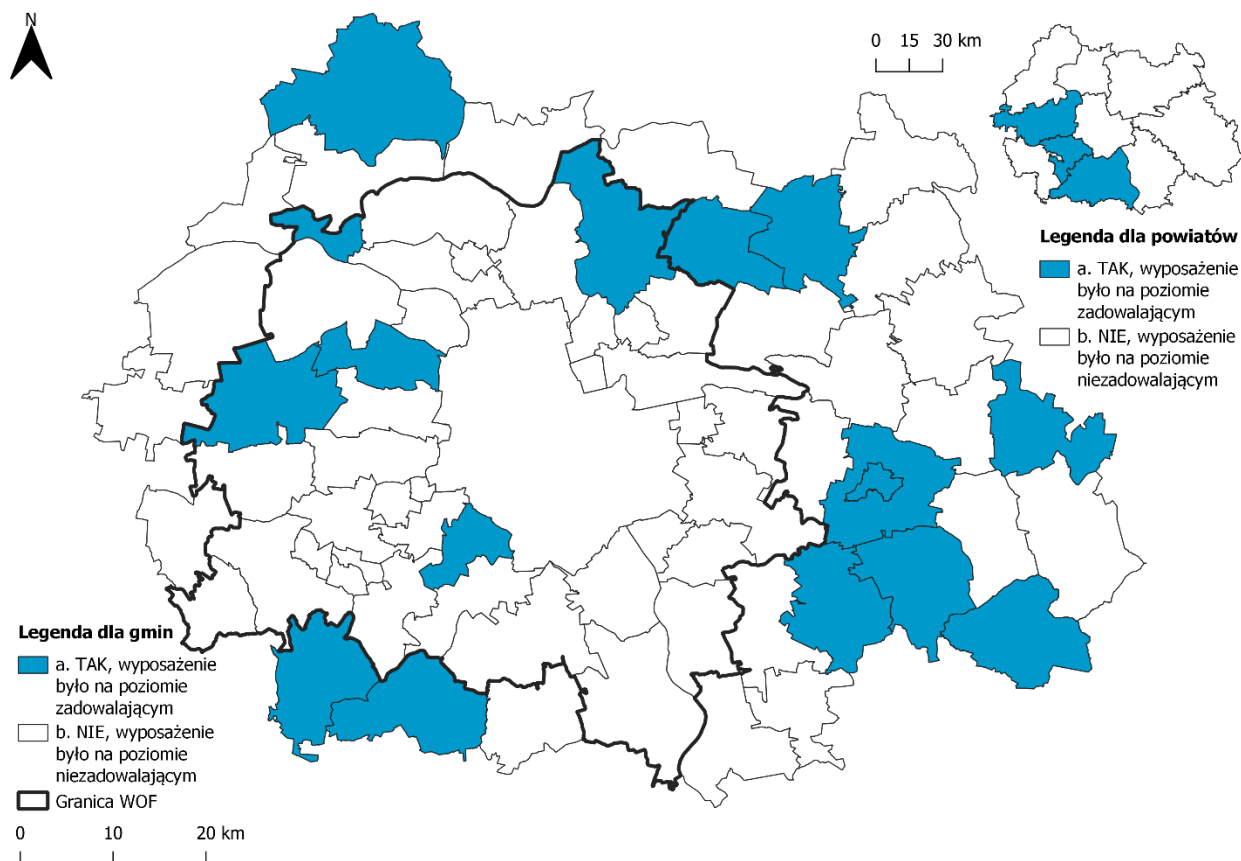

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Poziom wyposażenia szkół

Poziom i jakość wyposażenia szkół to kolejny czynnik wpływający na jakość zapewnianej edukacji. 76% jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatów) wskazało, że wyposażenie sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych szkół, dla których byli organem prowadzącym na koniec 2021 r. było na poziomie niezadowalającym (Mapa 21.). Pozostałe JST określiły poziom wyposażenia jako zadowalający, jednak jest to zdecydowana mniejszość zarówno wśród gmin, jak i powiatów.

Mapa 21. Poziom zadowolenia z wyposażenia sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych szkół prowadzonych przez JST na koniec 2021 r.

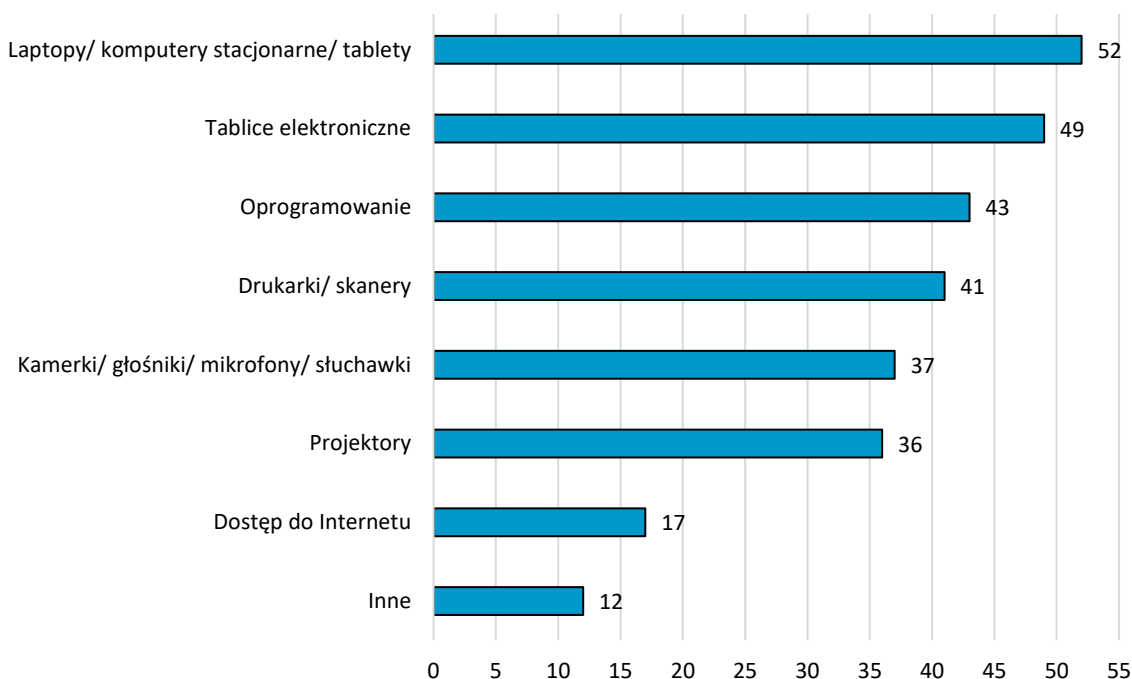

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Największy niedobór zauważano w zaopatrzeniu w laptopy, komputery stacjonarne i tablety (66% respondentów), a także tablice elektroniczne (62%). Ponad połowa dostrzegała braki w oprogramowaniu (54%) oraz drukarkach i skanerach (52%). Również stan wyposażenia w kamerki, głośniki, mikrofony i słuchawki (47%) oraz projektory (46%) był dla szkół na poziomie niezadowalającym (Wykres 5). Lata 2020-2021 (pandemia COVID-19) pokazały, że dostęp do Internetu jest kluczowym zasobem w sektorze edukacji, a pod koniec 2021 r. w dalszym ciągu na terenie RWS występowały JST (22%), w których szkoły zgłaszały braki w dostępie do Internetu, a także jego słabą wydajność. JST zgłaszały również inne niż wymienione wyżej zapotrzebowanie (15%). W szkołach brakowało różnego rodzaju wyposażenia pracowni przedmiotowych i zawodowych (mebli, sprzętów elektronicznych, wyposażenia do nauki zawodu), zachodziła potrzeba rozbudowy

i integracji infrastruktury sieciowej, a także nie było wystarczająco pomocy dydaktycznych do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi⁶⁵.

Wykres 5. Braki w wyposażeniu szkół znajdujących się na terenie JST na koniec 2021 r. [liczba JST]

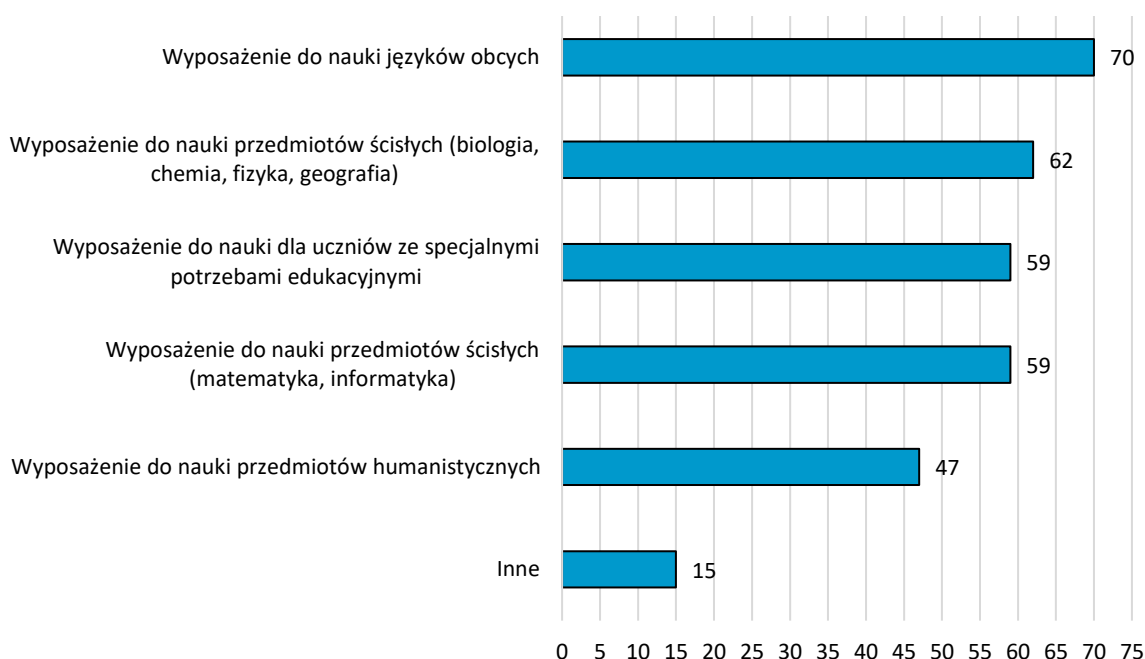

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Zapotrzebowanie szkół na wyposażenie sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych zostało określone jako znaczne (Wykres 6.). Samorządy zgłaszały, że w szkołach, dla których są organem prowadzącym, największą potrzebą jest wyposażenie do nauki języków obcych (89% respondentów). Powyżej 75% samorządów zadeklarowało również zapotrzebowanie na wyposażenie do nauki przedmiotów ścisłych (matematycznych i przyrodniczych) oraz do nauki dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (dodatkowo wspomniane zostały pracownie sensoryczne, pokoje wyciszenia). W nieco mniejszym stopniu potrzebne jest wyposażenie do nauki przedmiotów humanistycznych (59%). Samorządy zgłaszały również potrzeby, które nie zostało wcześniej wymienione (19%), wspomniane było przede wszystkim zapotrzebowanie na wyposażenie pracowni do praktycznej nauki zawodu oraz nowoczesny sprzęt informatyczny.

⁶⁵ Analiza własna na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

Wykres 6. Zapotrzebowanie w szkołach znajdujących się na terenie JST na wyposażenie sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych [liczba JST]

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

W perspektywie finansowej UE 2007-2013 około 70% samorządów korzystało ze wsparcia finansowego (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) w ramach stworzenia/wyposażenia szkolnych pracowni lub zakupu narzędzi TIK niezbędnych do realizacji programów nauczania w szkołach (Mapa 22.). Z tego 58% wsparło wszystkie swoje szkoły. 29% JST nie skorzystało ze wsparcia.

W perspektywie UE 2014-2020 już około 91% samorządów korzystało ze wsparcia finansowego (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) w ramach stworzenia/wyposażenia szkolnych pracowni lub zakupu narzędzi TIK niezbędnych do realizacji programów nauczania w szkołach (Mapa 23.). Z czego 69% wsparło wszystkie swoje szkoły. Natomiast 9% JST (czyli 7 jednostek, z czego 6 z nich jest położona poza obszarem WOF) nie skorzystało ze wsparcia.

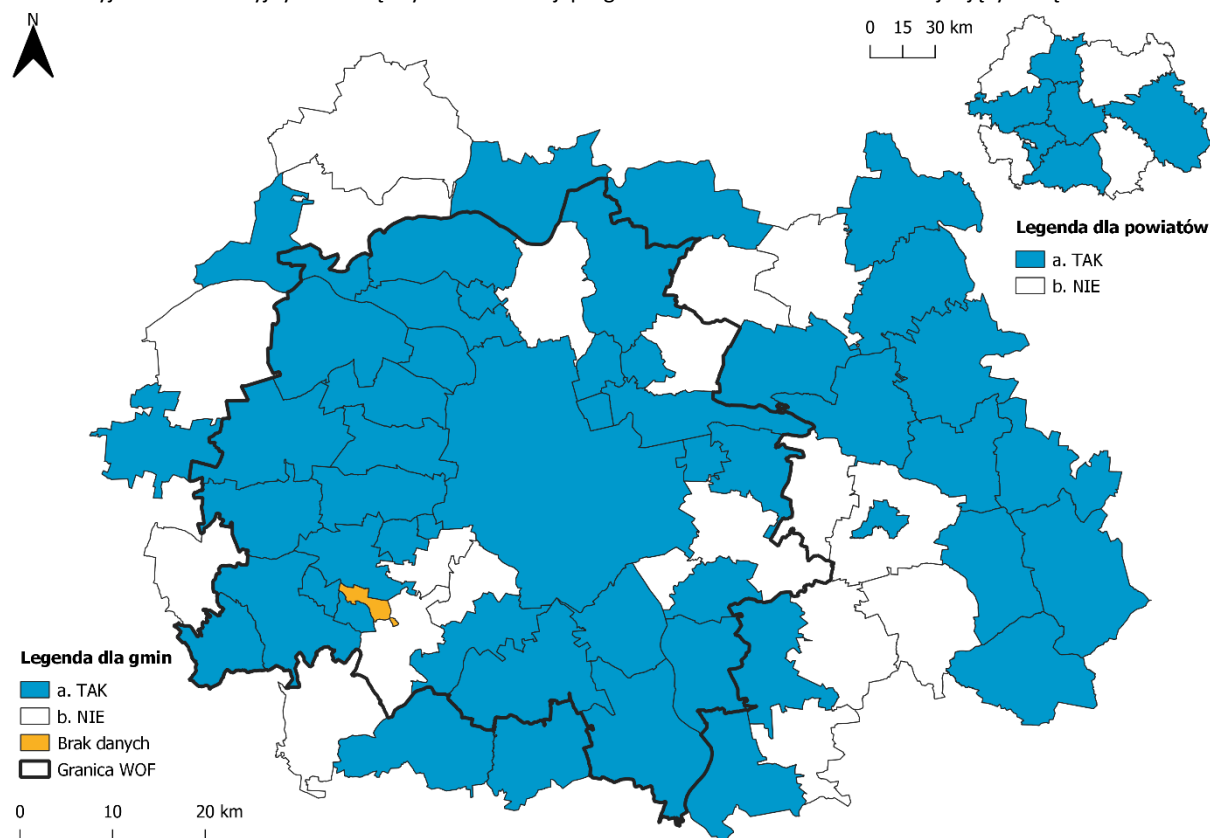
Dodatkowo 96% samorządów RWS do końca 2021 r. skorzystało ze wsparcia UE w zakresie doposażenia w sprzęt ułatwiający realizację edukacji zdalnej w szkołach (z czego 83% JST wsparło wszystkie swoje szkoły)⁶⁶, uruchomionego w związku z wybuchem pandemii Covid-19.

Śledząc historię pozyskiwania środków na sektor edukacji przez JST od 2007 r. można zauważyć, że samorządy coraz chętniej sięgają po wsparcie finansowe (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) w sektorze edukacji. Od 2014 r. wśród JST RWS liczba samorządów, która skorzystała ze wsparcia finansowego w tym zakresie zwiększyła się o 31% w odniesieniu do

⁶⁶ Analiza własna na podstawie ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

poprzedniej perspektywy⁶⁷. Widoczna jest tendencja wzrostowa w pozyskiwaniu środków. Wpływ na to ma kilka aspektów, takich jak chociażby zużycie posiadanego już sprzętu i wyposażenia, trend cyfryzacji edukacji oraz ciągle następujące zmiany technologiczne.

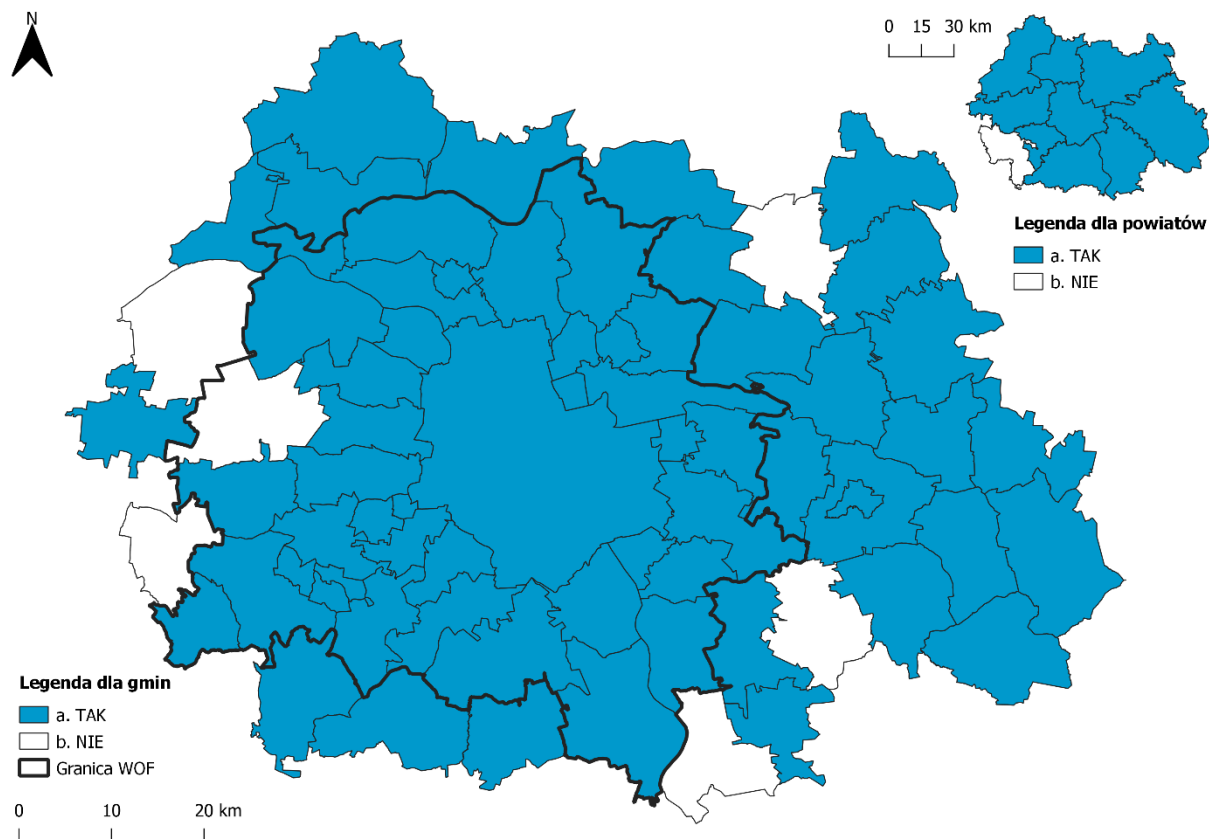
Mapa 22. JST, które w ramach projektów realizowanych w perspektywie UE 2007-2013 (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) pozyskały środki na stworzenie/wyposażenie szkolnych pracowni lub zakup narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych niezbędnych do realizacji programów nauczania w szkołach znajdujących się na ich terenie

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

⁶⁷ Analiza własna na podstawie ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

Mapa 23. JST, które ramach projektów realizowanych w perspektywie UE 2014-2020 (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) pozyskały środki na stworzenie/wyposażenie szkolnych pracowni lub zakup narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych niezbędnych do realizacji programów nauczania w szkołach znajdujących się na ich terenie

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych nauczycieli

Podnoszenie kwalifikacji nauczycieli, pedagogów i psychologów również przekłada się na jakość przekazywanej uczniom wiedzy oraz podejście do nauki. 96% samorządów zaznaczało, że nauczyciele, pedagodzy i psychologowie pracujący w szkołach przez nich prowadzonych w latach 2016-2021 zgłaszali zapotrzebowanie na działania podnoszące ich kwalifikacje zawodowe. Jedynie w gminach Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska), Siennica i Kołbiel nie zgłaszano takich potrzeb.

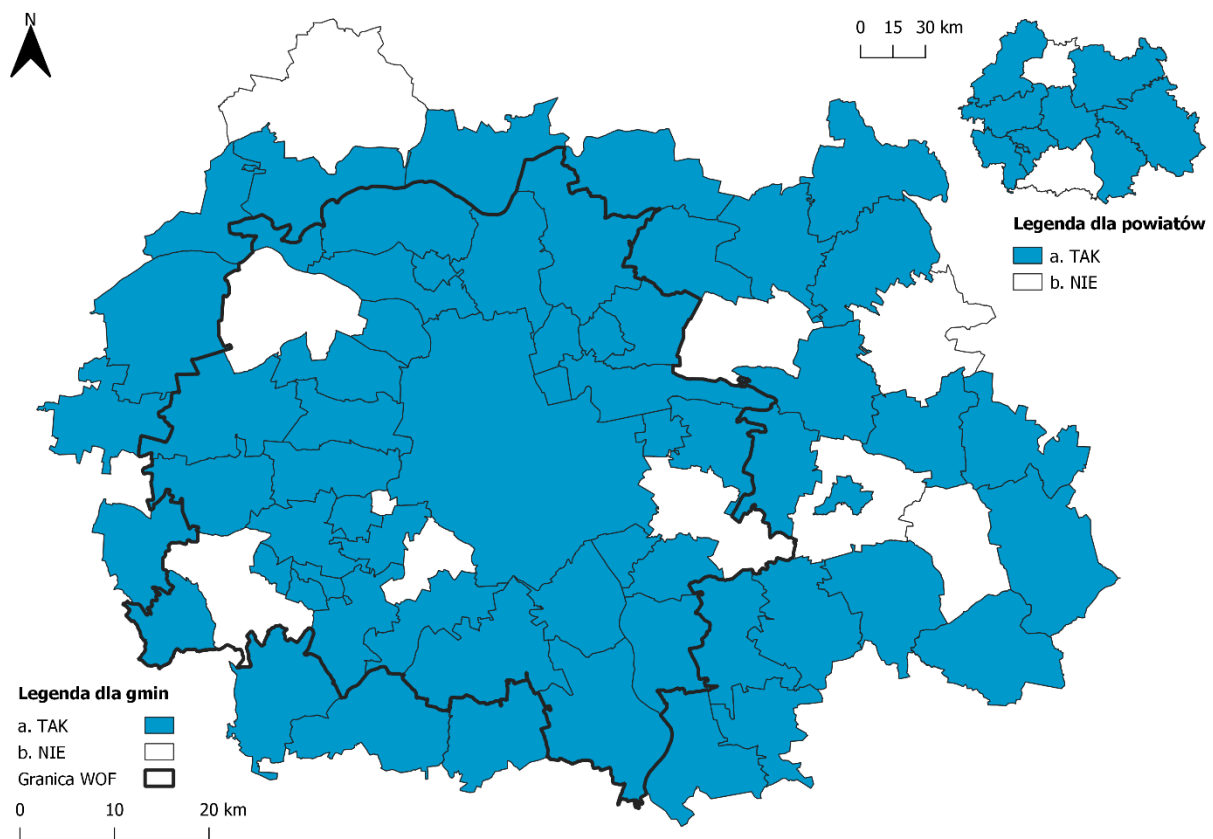
Wśród zgłaszanych były potrzeby na różne formy podnoszenia kwalifikacji, w tym na studia, studia podyplomowe, szkolenia i kursy:

- z przedmiotów znajdujących się w podstawie programowej szkół ogólnokształcących,
- z przedmiotów związanych z kształceniem zawodowym,
- z pedagogiki, pedagogiki specjalnej i obszarów z nią związanych (np. oligofrenopedagogika, logopedia, pomoc psychologiczno-pedagogiczna),
- związane z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (m.in. praca z uczniami ze spektrum autyzmu),

- z rehabilitacji, rewalidacji, integracji sensorycznej oraz różnorodne zajęcia z zakresu sportowego,
- doradztwa zawodowego, coachingu, trenerstwa personalnego,
- z bibliotekoznawstwa, organizacji lekcji, kompetencji kreatywnych, kompetencji miękkich, kompetencji społecznych.

Na koniec 2021 r. w 85% JST RWS w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych na ich terenie zatrudniano doradców zawodowych (Mapa 24.). Doradcy nie byli zatrudniani głównie w szkołach gmin wiejskich. Pojawiły się też szkoły, w których nauczyciele lub pedagodzy pełnili jednocześnie funkcje doradcy zawodowego (np. w ramach godzin ponadwymiarowych).

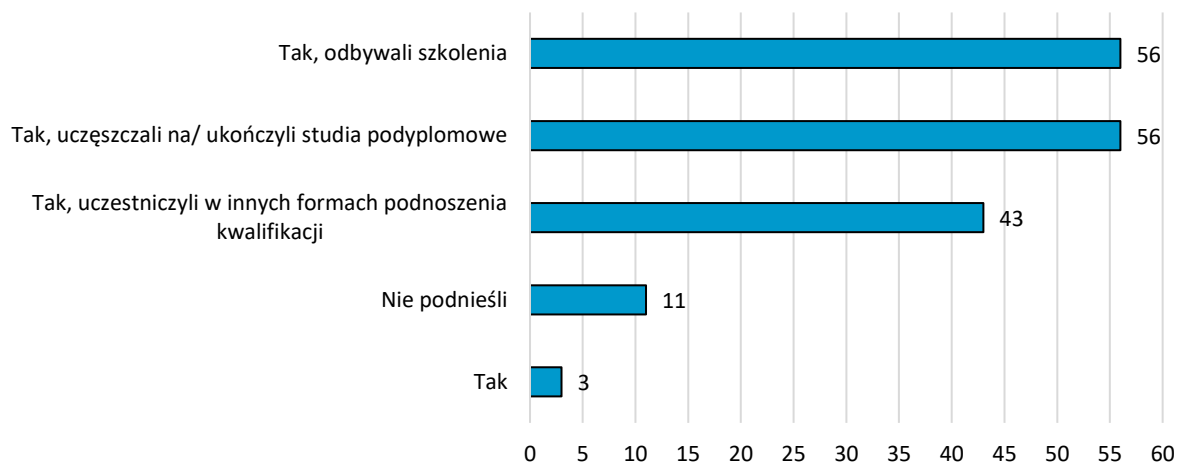
Mapa 24. JST, w których na koniec 2021 r. w szkołach znajdujących się na ich terenie byli zatrudnieni doradcy zawodowi

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

W latach 2016-2021 w szkołach pracowała dobrze wykwalifikowana w tym zakresie kadra. 71% JST deklarowało, że nauczyciele, pedagodzy i psycholodzy podnosili swoje kwalifikacje z tego zakresu w ramach uczęszczania bądź ukończenia studiów podyplomowych. Również 71% zgłaszało odbywanie szkoleń, a 54% uczestnictwo w innych formach podnoszenia kwalifikacji z tego zakresu. 14% zaznaczało, że ich nauczyciele, pedagodzy i psycholodzy nie podnosili swoich kwalifikacji z tego zakresu (Wykres 7.). Często nauczyciele, pedagodzy i psycholodzy korzystali z więcej niż jednej formy podnoszenia kwalifikacji.

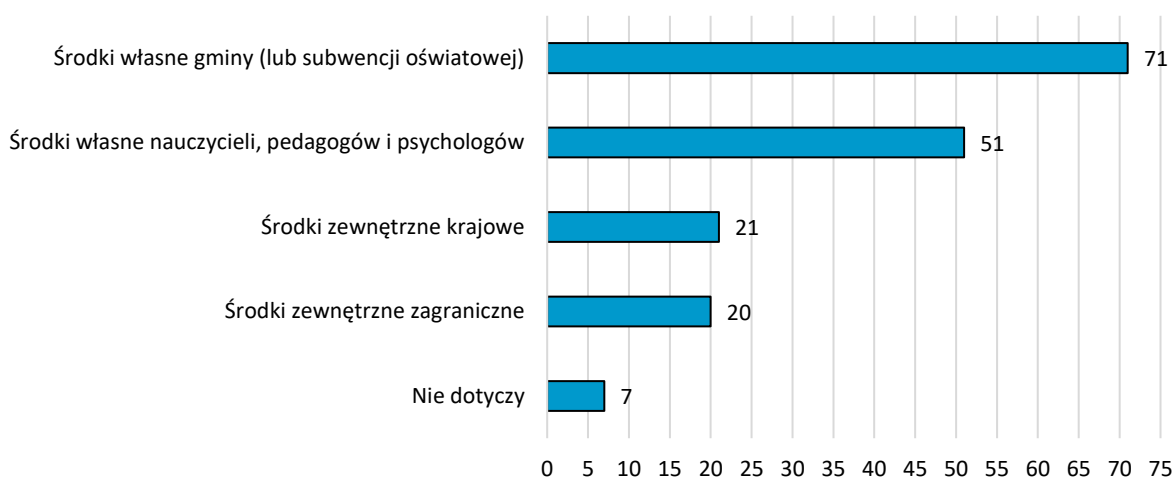
Wykres 7. Nauczyciele, pedagodzy i psychologzy ze szkół znajdujących się na terenie JST, którzy w latach 2016-2021 podnieśli swoje kwalifikacje w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego [liczba JST]

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

JST czerpały środki finansowe z różnych źródeł na wszystkie działania doszkalające i podnoszące kwalifikacje zawodowe (Wykres 8.). 90% szkół na terenie JST RWS najczęściej wykorzystywało środki własne gminy (lub subwencje oświatowe) do finansowania podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, pedagogów i psychologów. Kolejnym źródłem finansowania ww. działań były środki własne nauczycieli (65%). Źródłem finansowania rzadziej były środki krajowe (27%) i środki zagraniczne (25%).

Wykres 8. Źródła finansowania studiów, szkoleń i kursów dla nauczycieli, pedagogów i psychologów szkół prowadzonych przez JST RWS [liczba JST]

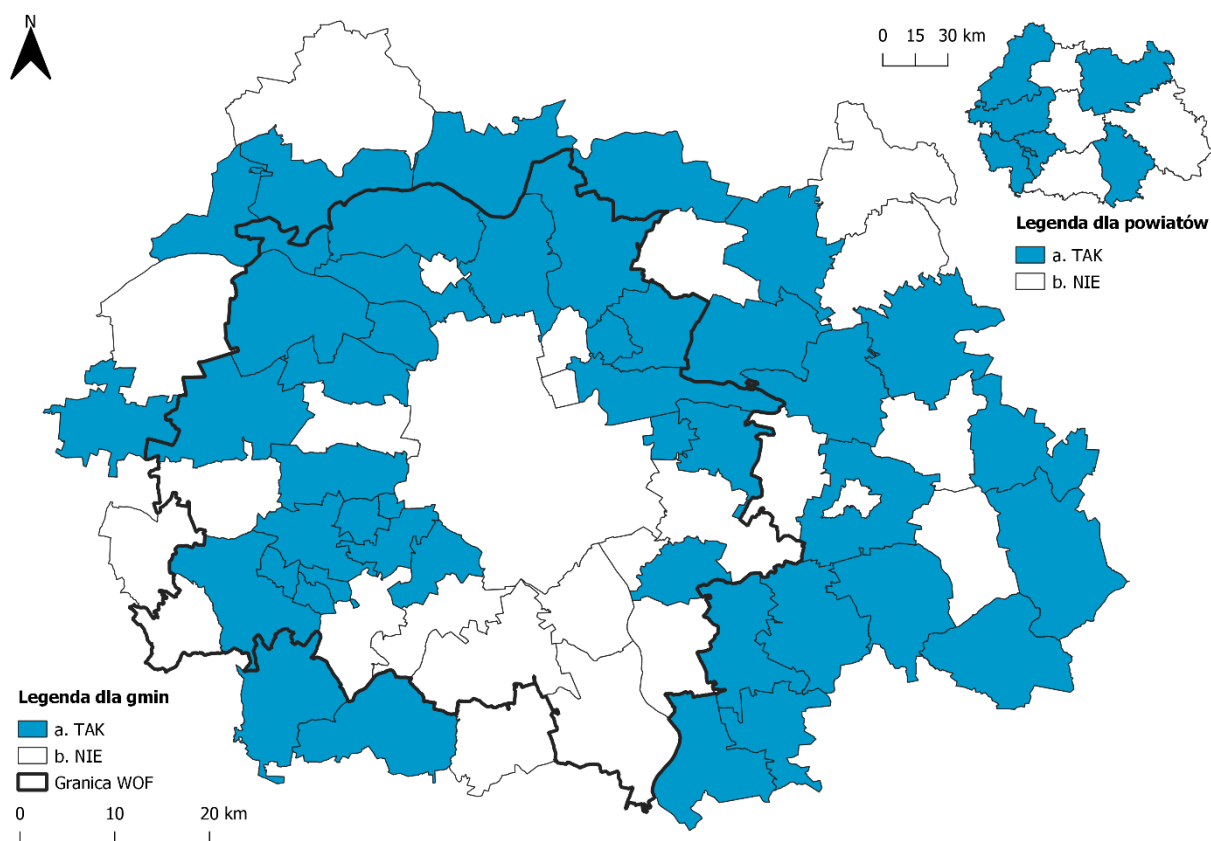

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

63% JST zadeklarowało, że dysponowali wystarczającymi środkami finansowymi do zapewniania wsparcia nauczycieli, pedagogów i psychologów w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych. Braki w środkach na szkolenia najczęściej zgłaszały gminy wiejskie i miejsko-wiejskie (Mapa 25.). Gminy te deklarowały, że środki własne oraz subwencje oświatowe nie pokrywają zapotrzebowania

na doksztalcanie i doszkalanie kadry. JST zgłaszały również, że środki w budżecie potrafią być niewystarczające, aby pokryć podstawowe wydatki takie jak wynagrodzenia kadry pedagogicznej czy doposażenie szkół. W takiej sytuacji pieniądze przeznaczone są w pierwszej kolejności na priorytetowe zadania, co sprawia, że nauczyciele, pedagodzy i psychologowie często pokrywają koszty doksztalcania się z własnych środków.

Mapa 25. JST, których szkoły dysponują obecnie wystarczającymi środkami finansowymi do zapewnienia wsparcia dla nauczycieli, pedagodów i psychologów w podnoszeniu ich kwalifikacji zawodowych

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Budżety gmin na oświatę

W 2021 r. na terenie regionu warszawskiego stołecznego wydatki na oświatę i wychowanie stanowiły średnio 26,1% budżetów JST (dla woj. mazowieckiego było to przeciętnie 28,1%). Gminami, które charakteryzowały się największym udziałem wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem były Lesznowola (44,5%), Podkowa Leśna (43,4%) i Marki (41,1%), a najniższy udział wydatków (na poziomie 18,7-25%) miały Tarczyn (24,9%), Serock (24,4%), Latowicz (23,4%), Warszawa (23,2%), Zakroczym (22,9%) oraz Kampinos (18,7%). Połowa gmin w RWS (35) utrzymywała wydatki na oświatę w wydatkach ogółem na poziomie 30,1-35%⁶⁸.

42,1% środków przeznaczonych na oświatę i wychowanie w RWS w 2021 r. wydano na funkcjonowanie szkół podstawowych, podczas gdy w woj. mazowieckim wydatki przeznaczone na ten

⁶⁸ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny 2021 r.”

typ szkół stanowiły 46,8% . W 2021 r. największy udział wydatków na szkoły podstawowe (bez specjalnych) w wydatkach na oświatę miały gminy Poświętne (75,9%), Klembów (72,6%), Jakubów (71,2%) i Baranów (70,2%), a najmniejsze Warszawa (35,3%)⁶⁹. "Wydatki na oświatę charakteryzują się dużą „sztywnością” i nie ma możliwości ich ograniczenia, w związku z czym są one relatywnie wyższe w mniej zamożnych gminach”⁷⁰.

Udział procentowy wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach budżetów gmin ogółem w latach 2016-2021 był podobny, natomiast udział procentowy wydatków na szkoły podstawowe w wydatkach na oświatę i wychowanie miał tendencję rosnącą (Tabela 5.).

Tabela 5. Wydatki JST RWS na oświatę w latach 2016-2021

Lata	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wydatki w mln zł	5 158,1	5 565,4	6 020,9	6 898,8	7 342,2	7 745,7
Udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem w %	26,7	25,8	25,1	25,6	25,4	26,1
Udział wydatków na szkoły podstawowe w wydatkach na oświatę i wychowanie (bez specjalnych) w %	33,8	35,3	38,0	41,8	43,4	42,1

Źródło: Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny w 2016 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2017 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2018 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2019 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2020 r.”, „Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.”

Uczniowie z Ukrainy

W wyniku wojny w Ukrainie oraz intensywnego napływu ludności z tego terenu w szkołach JST RWS w połowie grudnia 2022 r. uczyło się 27 142 uczniów z tego państwa na poziomach od wychowania przedszkolnego do szkół policealnych⁷¹, z czego najwięcej na terenie Warszawy (Tabela 6.). Nagły napływ liczby ludności spowodował, że władze lokalne musiały w krótkim czasie dostosowywać szkoły i placówki oświatowe na przyjęcie takiej liczby uczniów przy jednoczesnym utrzymaniu odpowiedniej jakości edukacji w sytuacji braku znajomości przez uczniów języka polskiego. Szczególnie ważne jest, aby zapewnić ciągłość wysokiej jakości edukacji i komfortowe warunki do nauki zarówno uczniom z Ukrainy, jak i obecnym uczniom szkół RWS.

⁶⁹ M.st. Warszawa jako miasto na prawach powiatu poza szkolnictwem podstawowym finansuje też szkolnictwo ponadpodstawowe.

⁷⁰ Urząd Statystyczny w Warszawie, „Region Warszawski Stołeczny 2021 r.”, str. 48

⁷¹ W liczbie uczniów uchodźców z Ukrainy przypisanych do oddziałów uwzględniono uczniów zarejestrowanych w szkołach od dnia 24 lutego 2022 r. i mających aktywne przypisanie do oddziałów podstawowych i przygotowawczych w dniu aktualizacji raportu (bez uczniów w kategorii: dorośli), [Uczniowie - uchodźcy z Ukrainy - Otwarte Dane](#), stan na 12.12.2022 r, www.dane.gov.pl

Tabela 6. Uczniowie - uchodźcy z Ukrainy w szkołach na terenie RWS, stan na 12.12.2022 r.

Powiat	Liczba uczniów pobyt legalny
Warszawa	17795
wołomiński	1735
piaseczyński	1651
pruszkowski	1465
warszawski zachodni	1145
grodziski	819
miński	736
otwocki	734
legionowski	666
nowodworski	396

Źródło: [Uczniowie - uchodźcy z Ukrainy - Otwarte Dane](#), dostęp 21.12.2022 r.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)

W RWS, podobnie jak w woj. mazowieckim, w latach 2016-2021 występuje tendencja rosnąca w zakresie liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi⁷². Liczba uczniów ze SPE wzrosła od 5,9 tys. w 2016 r. do ok. 15,1 tys. w 2021 r. W szkołach podstawowych bez specjalnych w oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych oraz indywidualnie uczyło się 12,1 tys. uczniów ze SPE⁷³. Jest to 4,2% wszystkich uczniów szkół podstawowych bez specjalnych na terenie RWS. Obecność tych uczniów koncentrowała się w centralnej oraz południowo-zachodniej części obszaru RWS. Największa ich liczba znajdowała się w Warszawie (6661), a następnie w gminach Piaseczno (369), Pruszków (291), Grodzisk Mazowiecki (272), Lesznowola (225), Żąbki (217) i Legionowo (184) (Mapa 26.).

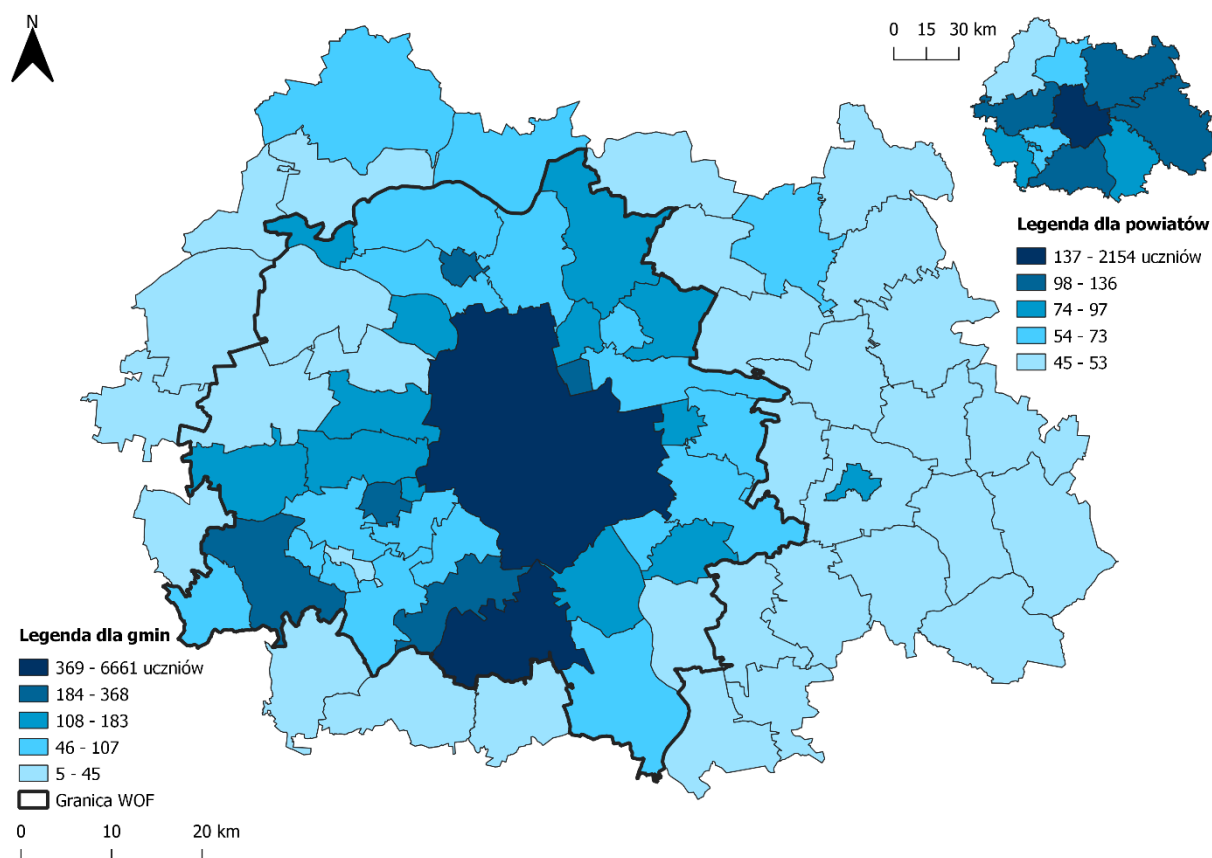
Natomiast do szkół ponadpodstawowych bez specjalnych na terenie RWS w 2021 r. uczęszczało łącznie 2950 uczniów ze SPE, w tym 1962 uczniów liceów ogólnokształcących, 655 uczniów techników (łącznie ze szkołami ogólnokształcącymi artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) i 333 uczniów branżowych szkół I stopnia. W 2016 r. liczba uczniów ze SPE w szkołach ponadpodstawowych RWS wynosiła 1059⁷⁴. Poza Warszawą ich największa liczba znajdowała się w powiatach wołomińskim, mińskim, piaseczyńskim i warszawskim zachodnim (Mapa 26.).

⁷² Na podstawie danych GUS BDL.

⁷³ Na podstawie danych GUS BDL.

⁷⁴ Na podstawie danych GUS BDL.

Mapa 26. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) w szkołach podstawowych (bez specjalnych) w podziale na gminy i ponadpodstawowych (bez specjalnych) w podziale na powiaty w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Corocznie wzrastająca liczba uczniów ze SPE wymaga podjęcia odpowiednich w tym obszarze działań. Zgodnie z przepisami w oddziale integracyjnym w szkole ogólnodostępnej może się znaleźć maksymalnie 5 uczniów ze SPE⁷⁵. Analiza sytuacji uczniów z SPE uczęszczających do szkół podstawowych z oddziałami integracyjnymi na terenie RWS (120 szkół z oddziałami integracyjnymi dla prawie 12 tys. uczniów ze SPE bez uczniów indywidualnie nauczanych na terenie RWS), wykazuje, że średnio każda szkoła powinna przyjąć ok. 100 uczniów ze SPE, co w świetle ww. przepisów oznacza ok. 20 oddziałów w każdej szkole (maksymalnie po 5 uczniów ze SPE w oddziale). Ten wynik wyliczony na przykładzie szkół podstawowych pokazuje dużą skalę potrzeb w zakresie szkolnictwa SPE na terenie RWS.

Dostępność architektoniczna szkół

Według ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami⁷⁶ podmioty publiczne (w tym również szkoły publiczne) powinny spełniać minimalne wymagania służące

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, załącznik nr 2 – ramowy statut publicznej szkoły podstawowej (Dz.U. z 2001 r. nr 61, poz. 624)

⁷⁶ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2240)

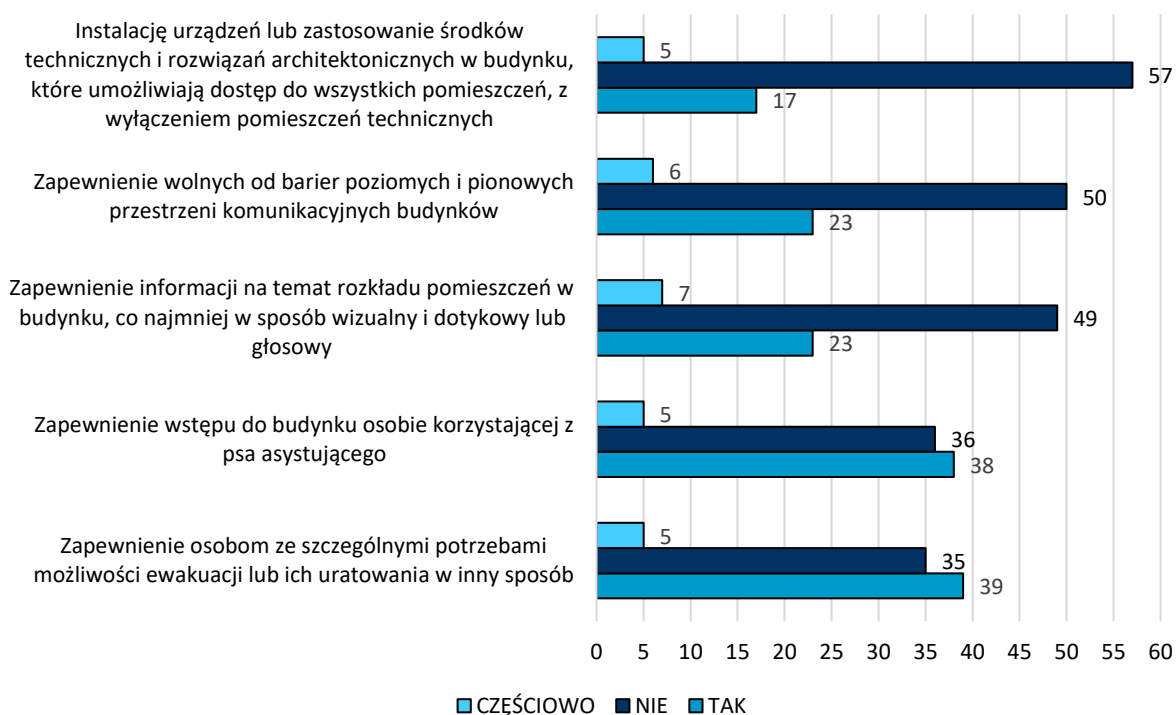
zapewnieniu dostępności tym osobom. Według art.6 pkt. 1 tej ustawy w zakresie dostępności architektonicznej są to:

- a) zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków,
- b) instalacja urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych,
- c) zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy,
- d) zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego o którym mowa w art. 2 pkt 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 426, 568 i 875),
- e) zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób.

Ww. ustawa określa, że jeżeli szkoła nie ma możliwości zapewnienia wymienionych w ustawie wymagań dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, to są one zobowiązane zapewnić tzw. dostęp alternatywny. Takie rozwiązanie jest stosowane w indywidualnych przypadkach i polega w szczególności na zapewnieniu wsparcia innej osoby, wsparcia technicznego lub zmiany organizacji podmiotu publicznego w taki sposób, aby umożliwiała realizację potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami. Na koniec 2021 r. jedynie część szkół prowadzona przez JST spełniała wymogi dotyczące dostępności (Wykres 9. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 14. w [Załączniku 1.](#)) opisane w ww. ustawie⁷⁷. Największy problem występował ze spełnianiem wymogów odnośnie instalacji urządzeń lub zastosowania środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń (72% JST RWS deklarowało, że nie wszystkie prowadzone przez nich szkoły spełniały te wymogi). Następnym wymogiem, który nie był spełniany jest zapewnianie wolnych od barier przestrzeni komunikacyjnych budynków oraz zapewnianie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy (kolejno 63% i 62% deklarowało, że nie wszystkie prowadzone przez nich szkoły spełniają te wymogi). Część JST nie zapewniała osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób (44%) oraz wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego (46%). Dodatkowo samorządy zaznaczały, że szkoły działające na ich terenie są różnorodne, a wśród nich może wystąpić taka sytuacja, że część placówek spełniało, a część nie spełniało wymogów opisanych w ww. ustawie.

⁷⁷ Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ prosiła o ocenę zbiorową spełniania wymogów w zakresie dostępności architektonicznej opisanych w ustawie przez szkoły prowadzone przez gminy i powiaty. Ustalenie dokładnego stanu dostępności placówek edukacyjnych JST RWS wymagałoby przeprowadzenia profesjonalnego audytu dostępności architektonicznej.

Wykres 9. JST, których szkoły i placówki oświatowe na koniec 2021 r. spełniały wymienione wymogi w zakresie dostępności architektonicznej [liczba JST]

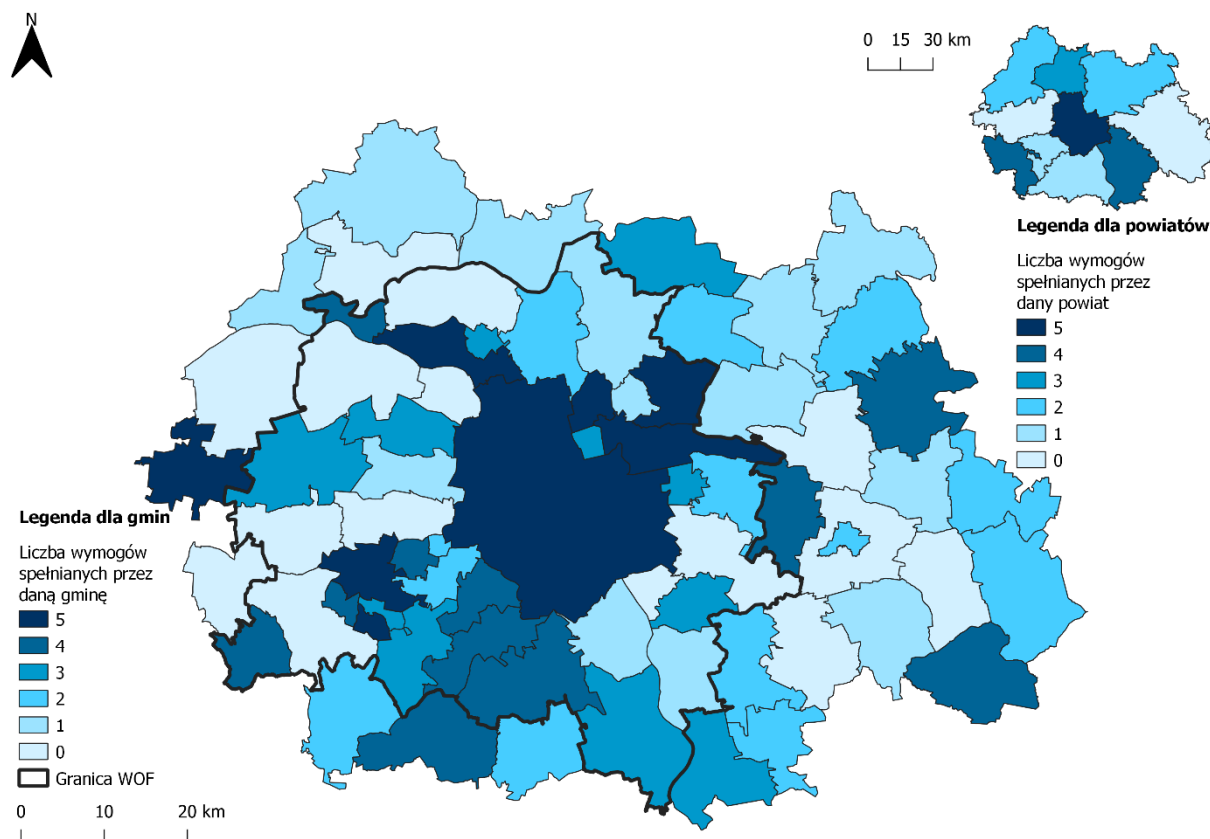

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

W obszarze regionu można zaobserwować najwięcej JST, które nie spełniały żadnego (17 JST), spełniały lub częściowo spełniały jeden (15 JST) lub dwa (15 JST) ww. wymogi dostępności (Mapa 27.). Razem stanowiło to ok. 60% JST o niskim poziomie dostępności architektonicznej szkół podstawowych i ponadpodstawowych prowadzonych przez JST RWS. Następnie 12 JST spełniało lub częściowo spełniało trzy, a 13 JST cztery wymogi stawiane przez ustawę. Na poziomie powiatów cztery z nich spełniały lub częściowo spełniały 3 lub więcej wymogów określonych ustawą (powiat grodziski, legionowski, otwocki oraz Warszawa)⁷⁸. Jedynie siedem JST deklarowało, że spełniało lub częściowo spełniało wszystkie wymagania (Warszawa, Wołomin, Zielonka, Marki, Kampinos, Jabłonna i Brwinów), przy czym ponownie warto zaznaczyć, że samorządy oceniały dostępność szkół przez nie prowadzonych ogółem. Dostępność poszczególnych szkół na terenie danej JST może się od siebie znacznie różnić, nawet wśród tych jednostek, które deklarują spełnianie dużej liczby wymogów.

⁷⁸ Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+

Mapa 27. JST, których szkoły na koniec 2021 r. spełniały lub częściowo spełniały wymagania dot. dostępności architektonicznej określone ustawą [liczba wymogów spełnianych przez daną JST]

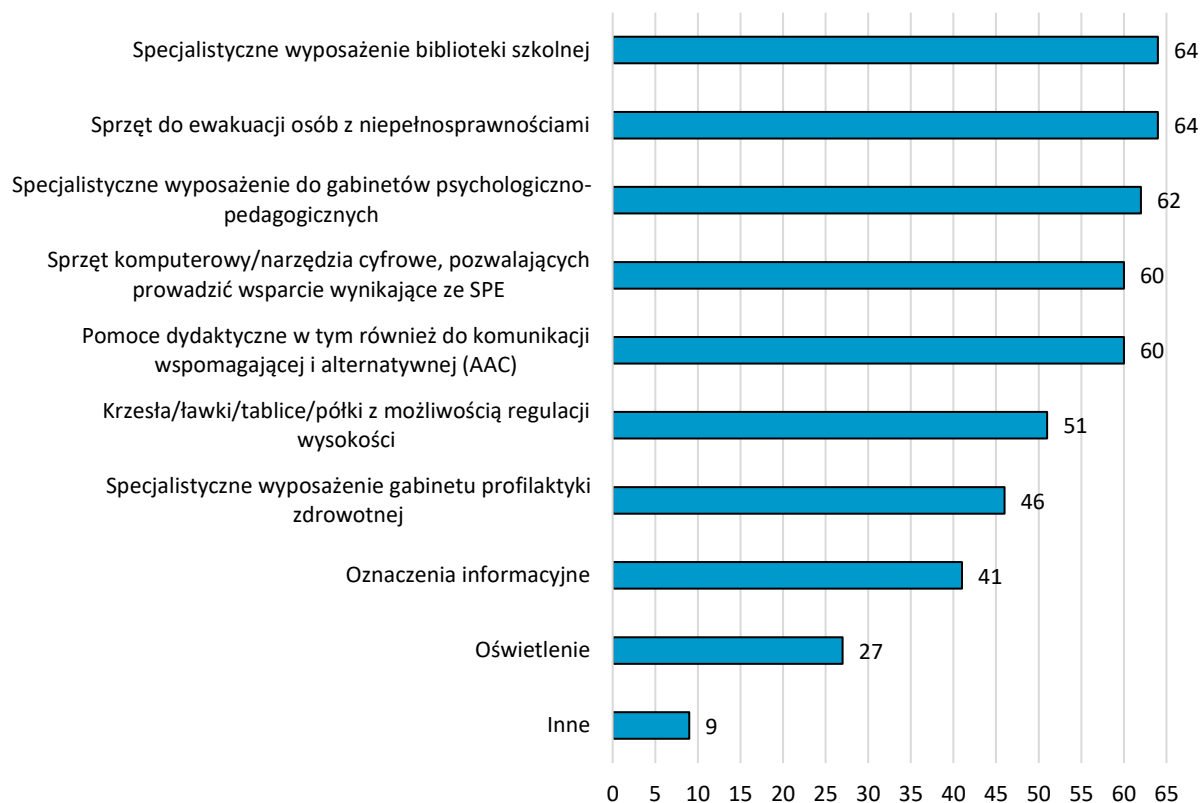
Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

W zakresie podnoszenia dostępności do infrastruktury edukacyjnej warto też przyjrzeć się deklarowanym brakom w wyposażeniu szkół prowadzonych przez JST RWS (Wykres 10.)⁷⁹. Na koniec 2021 r. największe braki występowały w specjalistycznym wyposażeniu bibliotek szkolnych oraz sprzęcie do ewakuacji osób z niepełnosprawnościami (po 81% JST). Następnie szkoły JST dostrzegały również braki w specjalistycznym wyposażeniu do gabinetów psychologiczno-pedagogicznych (78%), w pomocach dydaktycznych, w tym również do komunikacji wspomagającej i alternatywnej (AAC) oraz sprzęcie komputerowym/narzędziach cyfrowych, pozwalających prowadzić wsparcie wynikające ze specjalnych potrzeb edukacyjnych (po 76%). Powyżej połowy jednostek dostrzegało niedobór w liczbie krzesel/ławek/tablic/półek z możliwością regulacji wysokości (65%), specjalistycznego wyposażenia gabinetu profilaktyki zdrowotnej (58%) oraz

⁷⁹ Odpowiedzi dotyczące braków w szkołach prowadzonych przez JST zostały wybrane do Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ na podstawie formularza audytu obszaru architektonicznego na poziomie podstawowym Modelu Dostępna Szkoła (<https://model.dostepnaszkola.info/materialy-pomocnicze/>, Załącznik nr 11 do MDS – obszar architektoniczny). Celem jego wdrożenia jest poprawa dostępności szkół podstawowych poprzez eliminowanie barier w różnych obszarach: architektonicznym, technicznym, edukacyjno-społecznym oraz związanym z organizacją, procedurami i zatrudnieniem oraz kompetencjami kadry (<https://model.dostepnaszkola.info/>).

oznaczeń informacyjnych (52%). Dodatkowo szkoły prowadzone przez samorządy zgłaszały także, że odczuwalny był w nich brak wind.

Wykres 10. Wyposażenie, którego brakowało w szkołach i placówkach oświatowych na terenie JST na koniec 2021 r. w zakresie podnoszenia dostępności do infrastruktury edukacyjnej [liczba JST]

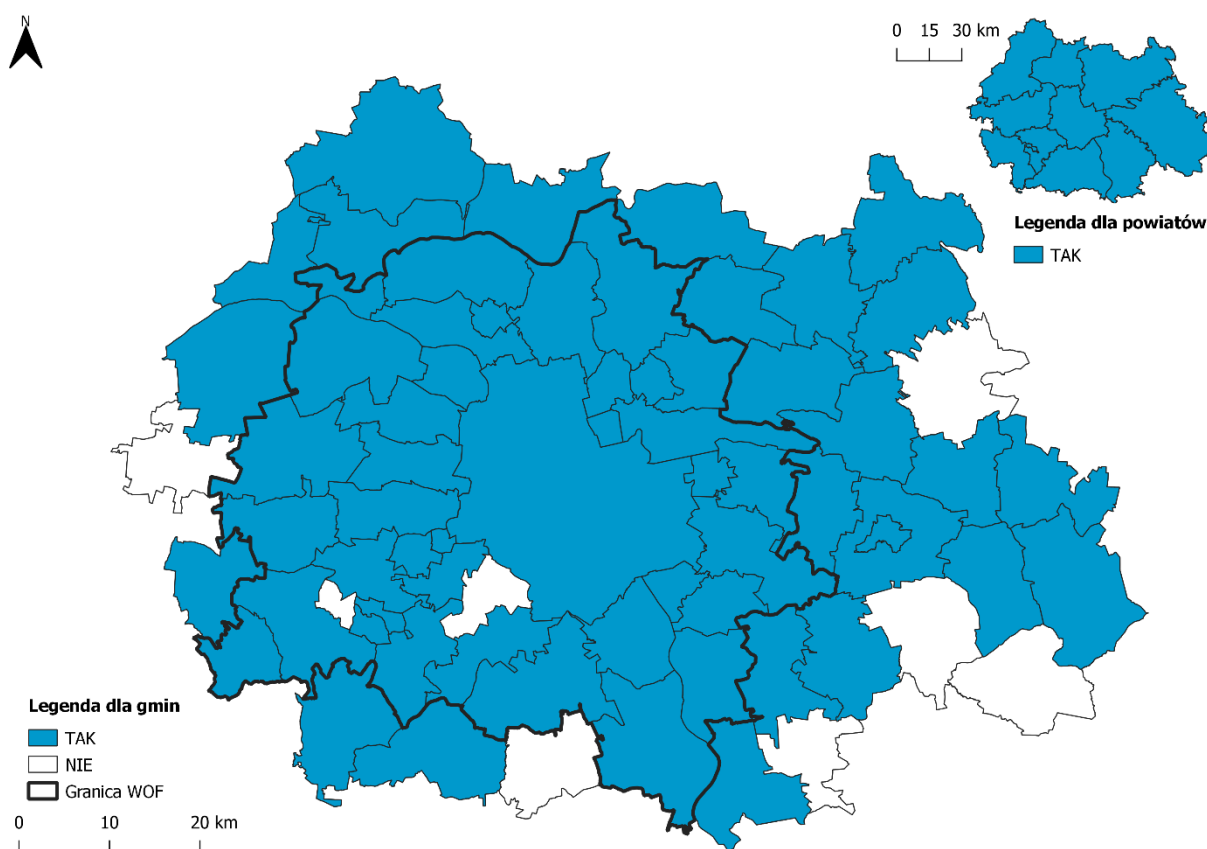

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Szkoły i placówki oświatowe prowadzone przez JST RWS potrzebują wsparcia w zapewnianiu dostępności dla swoich uczniów zarówno dzięki zagwarantowaniu profesjonalnego wyposażenia, jak i zmian architektonicznych budynków. W związku z podnoszeniem dostępności wśród szkół i placówek oświatowych obecnie występuje potrzeba:

- utworzenia co najmniej 633 pracowni przedmiotowych związanych z realizacją podstawy programowej np. pracownie językowe, przedmiotów ścisłych matematycznych i przyrodniczych oraz pracownie komputerowe, pracownie zawodowe, a także gabinety specjalistyczne i terapeutyczne⁸⁰. Potrzebę utworzenia pracowni zgłosiło 71 jednostek, czyli 90% JST RWS (Mapa 28).

Mapa 28. JST, które zgłaszały zapotrzebowanie na utworzenie pracowni przedmiotowych w szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na ich terenie

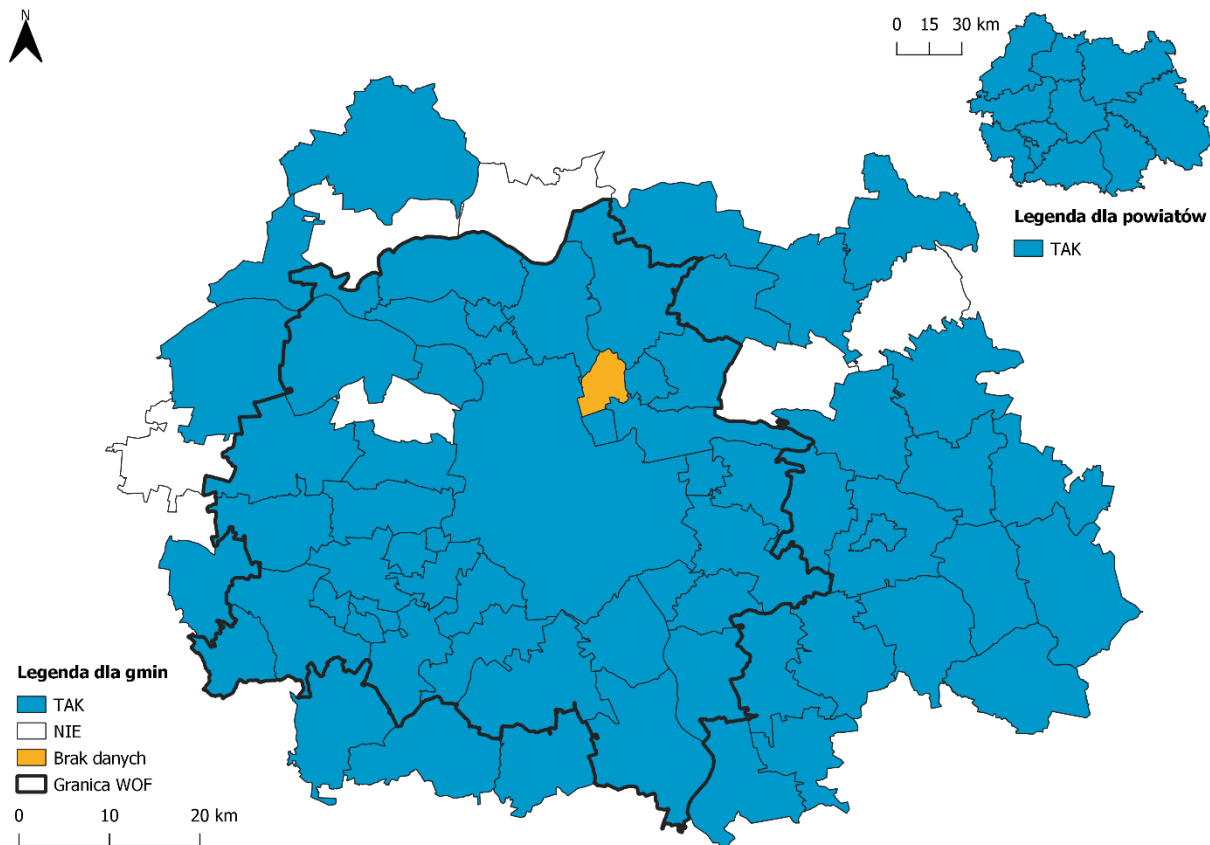
Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

- zmodernizowania co najmniej 824 pracowni przedmiotowych związanych z realizacją podstawy programowej np. pracownie językowe, przedmiotów ścisłych matematycznych i przyrodniczych oraz pracownie komputerowe, pracownie zawodowe, biblioteki, sale gimnastyczne, świetlice, pracownie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,

⁸⁰ Analiza na podstawie wyników Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

gabinety specjalistyczne⁸¹. Potrzebę modernizacji zgłosiło 72 jednostek, czyli 91% JST RWS (Mapa 29).

Mapa 29. JST, które zgłaszały zapotrzebowanie na modernizację pracowni przedmiotowych w szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na ich terenie

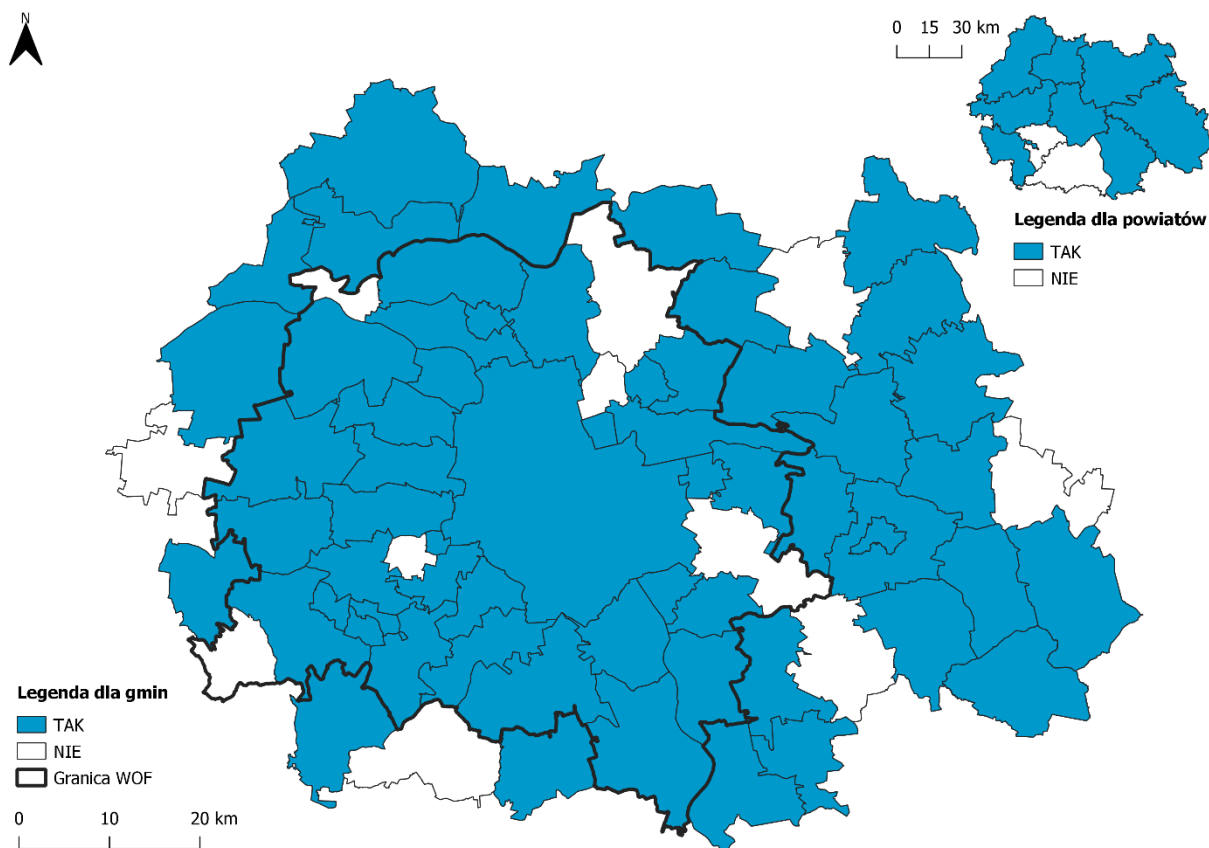
Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

- adaptacji i remontu co najmniej 774 pomieszczeń pracowni przedmiotowych związanych z realizacją podstawy programowej np. pracownie językowe, przedmiotów ścisłych matematycznych i przyrodniczych oraz pracownie komputerowe, pracownie zawodowe, biblioteki, sale gimnastyczne, a także gabinety specjalistyczne, szatnie, łazienki, świetlice, kuchnie, stołówki, a także dostosowanie wejść szkoły⁸². Potrzebę adaptacji i remontu pomieszczeń pracowni zgłasza 66 jednostek, czyli 84% JST RWS (Mapa 30).

⁸¹ Analiza na podstawie wyników Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

⁸² Analiza na podstawie wyników Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

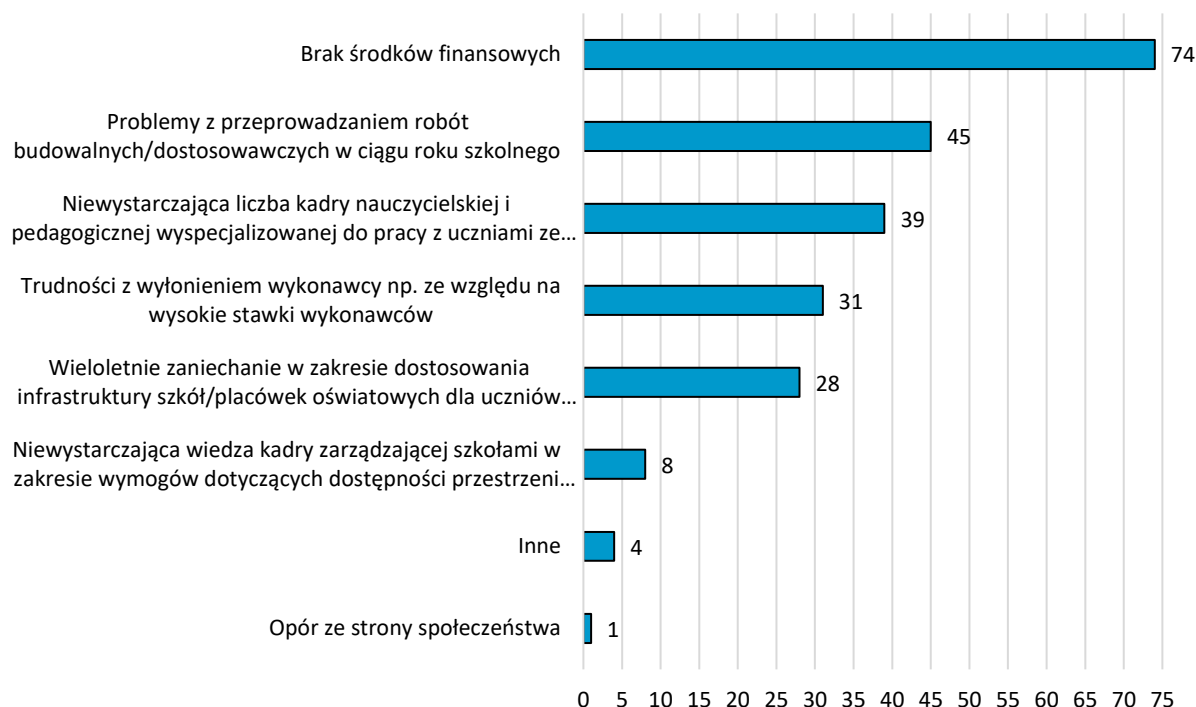
Mapa 30. JST, które zgłaszały zapotrzebowanie na adaptację i remont pomieszczeń w szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na ich terenie

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Szkoły prowadzone przez JST RWS dostrzegają różnorodne bariery, które napotykają podczas dostosowywania szkół i placówek oświatowych w zakresie dostępności (Wykres 11.). Największą z nich jest zdecydowanie brak środków finansowych (94%). 57% samorządów jako barierę podaje problemy z przeprowadzaniem robót budowlanych/dostosowawczych w ciągu roku szkolnego, zaś 49% niewystarczającą liczbę kadry nauczycielskiej i pedagogicznej wyspecjalizowanej do pracy z uczniami ze szczególnymi potrzebami. Szkoły na terenie JST zaznaczają również, że barierą są dla nich wieloletnie zaniechania w zakresie dostosowania infrastruktury szkół/placówek oświatowych dla uczniów ze szczególnymi potrzebami (35%) oraz trudności z wyłonieniem wykonawcy np. ze względu na wysokie stawki (39%). Problem stanowi też obecność szkół ze starą zabudową, która jest trudna do dostosowywania w zakresie dostępności.

Wykres 11. Bariery, które JST napotykają podczas dostosowania szkół i placówek oświatowych w zakresie dostępności [liczba JST]

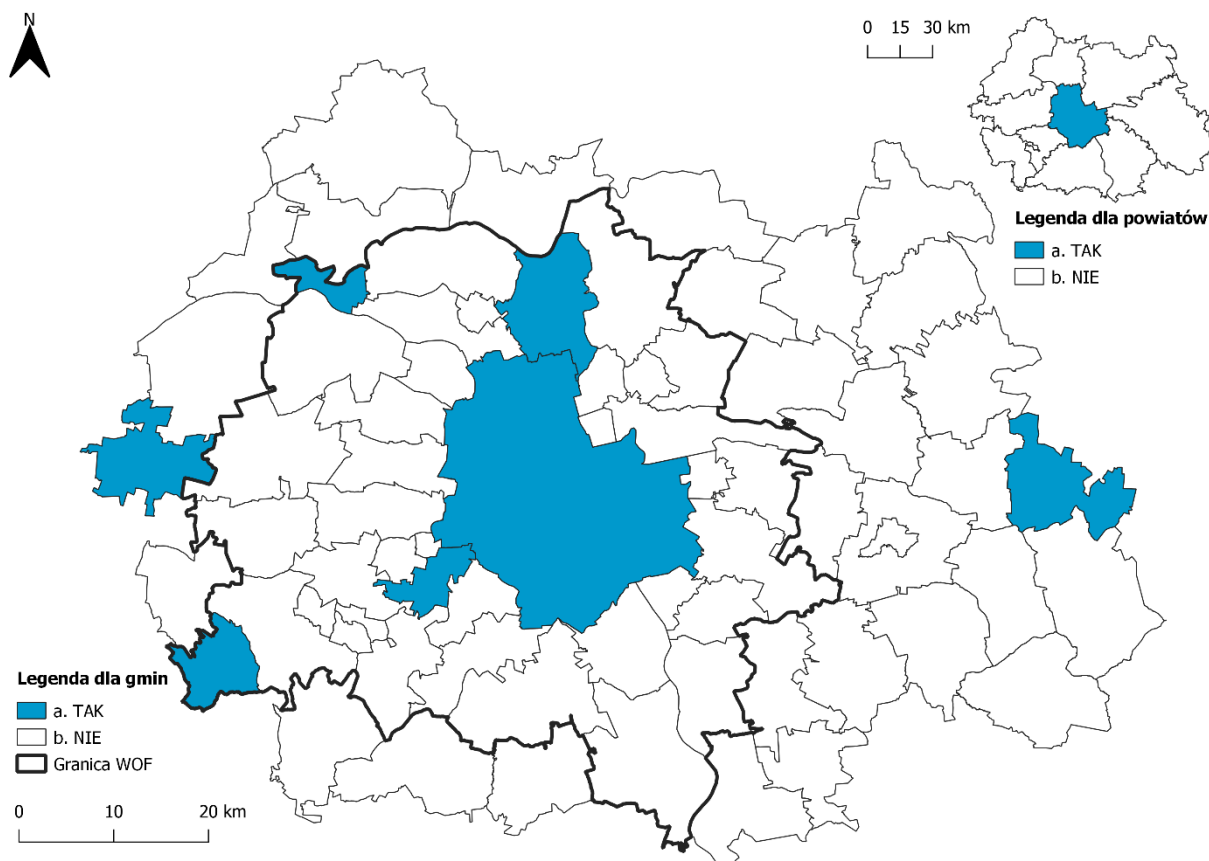

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

91% samorządów deklaruje, że obecnie nie dysponuje wystarczającymi środkami do podnoszenia dostępności infrastruktury edukacyjnej (Mapa 31.). Jako powody wskazują:

- malejące wpływy do budżetów JST, w tym m.in. z subwencji oświatowej oraz z PIT-u,
- wysoki koszt realizacji i utrzymania tego typu inwestycji,
- zbyt niski budżet, żeby pokryć w całości zapotrzebowanie generowane przez oświatę i jej infrastrukturę -samorządy sygnalizują, że brakuje im pieniędzy nawet na bieżące potrzeby, co prowadzi do tego, że wykonywane są tylko niezbędne inwestycje i remonty,
- rosnące wydatki, w tym wynagrodzenia pracowników oświatowych oraz obsługi, koszty eksploatacji budynków oraz dynamicznie rosnąca liczba uczniów w szkołach,
- zbyt wysokie wydatki na oświatę spowolniłyby inne, ważne dla mieszkańców przedsięwzięcia JST.

Mapa 31. JST, które obecnie dysponują wystarczającymi środkami do podnoszenia dostępności infrastruktury edukacyjnej

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonej diagnozy wskazują, że stoimy przed istotnymi wyzwaniami w zakresie dysproporcji wewnątrz metropolii warszawskiej pod względem odpowiedniego rozmieszczenia usług, konieczności podnoszenia nakładów na ich dostosowanie lub wprowadzenie nowych w danej lokalizacji, a także w zakresie dostosowywania edukacji do aktualnych potrzeb:

- Społeczeństwo RWS charakteryzuje się znacznym wewnętrznym zróżnicowaniem, zwłaszcza w podziale WOF i pozostałe JST metropolii. RWS jest najludniejszą metropolią Polski (ponad 3,2 mln os.), co stanowi o jej potencjale rozwojowym. Prawdopodobna perspektywa szybszego znalezienia lepiej płatnego zatrudnienia, wyższej jakości nauczania oraz korzystniejszych warunków życia zachęca ludność do osiedlania się na obszarze metropolii.
- Wyzwaniem dla RWS jest prognozowany dalszy wzrost liczby ludności, a zwłaszcza nierównowaga w rozmieszczeniu mieszkańców, z których prawie 58% mieszka w Warszawie. Najwyższy wzrost liczby mieszkańców obserwuje się głównie w gminach podwarszawskich lub dobrze skomunikowanych z miastem centralnym. Ubytki w liczbie ludności odnotowywane są głównie w gminach zlokalizowanych na obrzeżach RWS, szczególnie południowo-wschodnich. Tendencje te pogłębiły się na skutek napływu ludności ukraińskiej,

która wybiera na miejsce swojego zamieszkania duże polskie miasta oraz gminy z nimi sąsiadujące.

- Zauważalne jest przestrzenne zróżnicowanie struktury wiekowej mieszkańców metropolii. Osób w wieku przedprodukcyjnym najszybciej przybywa w gminach podwarszawskich oraz tych zlokalizowanych przy ciągach komunikacyjnych w stronę Łodzi i w stronę Siedlec. Zauważalny jest systematyczny spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym, co jest zgodne z trendem wojewódzkim i krajowym. W całym RWS widoczny jest także wzrost osób w wieku poprodukcyjnym, jednak to obszar WOF odznacza się wyższym udziałem osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności.
- Wzrost liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w RWS przekłada się na coraz większą liczbę uczniów szkół. Za niewystarczające uznano wyposażenie sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych szkół, gabinetów specjalistycznych i terapeutycznych, sal gimnastycznych, świetlic. Dalszego wsparcia wymaga również zapewnienie sprzętu do nauki zdalnej. Powoduje to rosnące koszty ponoszone przez organy prowadzące szkoły RWS, brak odpowiednich funduszy pogłębia problem niedostosowanej bazy dydaktycznej szkół i wykorzystywanie do prowadzenia zajęć przestarzałego sprzętu. Istotne jest zapewnienie szkołom nowoczesnego wyposażenia, gdyż ma ono wpływ na wyższą jakość nauczania uczniów.
- W 2021 r. RWS średnia wyników edukacyjnych (egzamininy ośmioklasisty, maturalne) była wyższa w stosunku do woj. mazowieckiego, jednak odnotowano duże zróżnicowanie w zdawalności egzaminów między poszczególnymi gminami/szkołami. W gminach osiągających wyniki powyżej średniej dla RWS występowały szkoły, które uzyskały wynik poniżej tej średniej. W całej metropolii najłabiej wypadają wyniki z egzaminu z matematyki. Jest to niepokojąca tendencja dla dalszego rozwoju RWS, w kontekście zapewnienia wzrostu jego innowacyjności, przedsiębiorczości i konkurencyjności względem europejskich metropolii. Dlatego tak istotne jest wsparcie w wyrównywaniu jakości edukacji poprzez przedsięwzięcia rozwijające kompetencje kluczowe i umiejętności uniwersalne niezbędne na rynku pracy, w szczególności w zakresie kompetencji matematycznych, posługiwania się językami obcymi, umiejętności uczenia się, kompetencji cyfrowych oraz umiejętności rozwiązywania problemów, jak również realizację zajęć z zakresu edukacji ekologicznej.
- Postęp technologiczny, zmiany w prowadzeniu zajęć czy odpowiednie wsparcie uczniów z SPE powodują wzrost zapotrzebowania na działania podnoszące kwalifikacje zawodowe i aktualizację wiedzy nauczycieli.
- W latach 2016-2021, aż trzykrotnie wzrosła liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Powoduje to konieczność podjęcia odpowiednich w tym obszarze działań w zakresie zapewniania dostępności. W sektorze edukacji głównym problemem jest brak środków finansowych na tego typu inwestycje. Powodowane to jest m.in. przez ciągle malejące wpływy do budżetu JST oraz jednocześnie ciągle rosnące wydatki na oświatę.
- Ok. 60% JST RWS wskazuje niski poziom dostępności architektonicznej prowadzonych przez nie szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Niezbędne jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury m.in. poprzez adaptację, rozbudowę. Dostępność poszczególnych szkół na

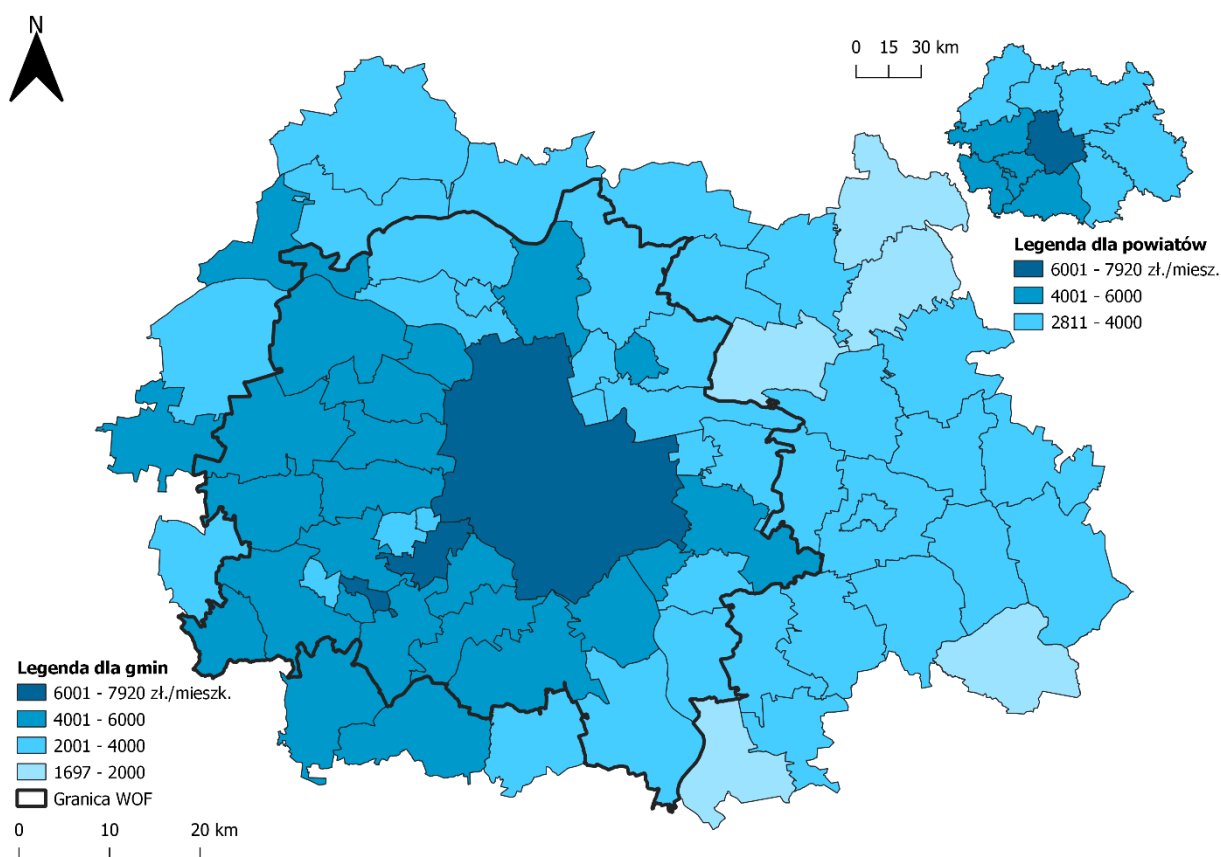
terenie danej JST może się od siebie znacznie różnić, nawet wśród tych jednostek, które deklarują dość wysoki poziom dostępności. Jest to sprzeczne z zasadą włączenia społecznego.

Gospodarka⁸³

Dochody własne gmin

Średnia wysokość dochodów własnych na mieszkańca w 2021 roku w RWS wynosiła 6 174,41 zł. Od 2016 roku następował systematyczny wzrost wartości tego wskaźnika, kiedy to wynosił 4 782,65 zł. W ciągu analizowanego okresu nastąpił więc blisko 1,3-krotny wzrost dochodów własnych na 1 mieszkańca⁸⁴. Wysokość wskaźnika dla RWS jest znacznie wyższa od wskaźnika dla Polski, który w 2021 roku wynosił 3 486,72 zł na 1 mieszkańca (2 367,86 zł w 2016 roku) oraz województwa mazowieckiego (wzrost z 3 453,56 zł w 2016 roku do 4 736,35 zł w 2021 roku).

Mapa 32. Wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [zł/miesz.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

⁸³ W rozdziale Gospodarka przy wyliczaniu średnich wartości wskaźników wykorzystywano średnią ważoną. Najczęściej wykorzystywaną wagą była liczba ludności gmin/powiatów.

⁸⁴ Średnia wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca dla regionu warszawskiego stołecznego po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku wyniosła 3 827,61 zł, czyli mniej niż dla województwa mazowieckiego, ale nieco więcej niż dla Polski.

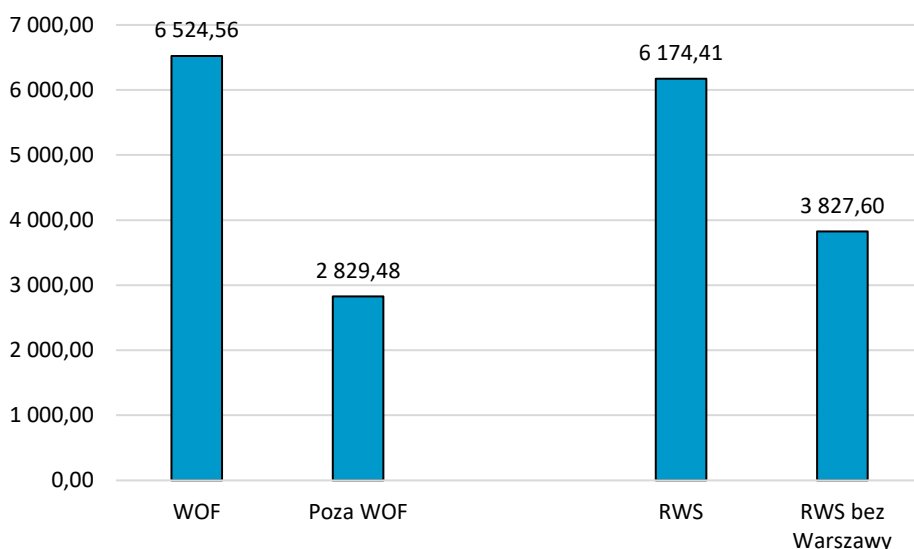
Warto też zaznaczyć, że ponad 56% dochodów własnych uzyskanych w 2021 roku w skali województwa to dochody uzyskiwane przez Warszawę, a blisko 77% - przez cały region warszawski stołeczny.

W ramach RWS, do grupy gmin z najniższymi dochodami własnymi na mieszkańca w 2021 roku zaliczyły się Jadów (1 696,84 zł), Poświętne (1 759,08 zł) oraz Strachówka (1 848,81 zł).

Dla porównania, najwyższe dochody własne na mieszkańca w 2021 roku zanotowała Warszawa, bo 7 919,95 zł, czyli około 4,7-krotnie więcej niż wysokość dochodów w Jadowie⁸⁵. Za Warszawą uplasowały się Michałowice (7 317,71 zł) oraz Podkowa Leśna (6 523,55 zł). Jednoznacznie można stwierdzić, że na terenie metropolii warszawskiej mamy do czynienia z nierównomiernym poziomem rozwoju gmin mierzonym poprzez poziom dochodów własnych⁸⁶. Gminy o najwyższych dochodach własnych to miasto-rdzeń oraz jego sąsiedztwo. Duża koncentracja gmin o wysokich wartościach tego wskaźnika to również zachodnia i południowo zachodnia część regionu warszawskiego stołecznego. Na mapie wyróżnia się wschodnia część RWS, gdzie notowane są najniższe wartości dochodów własnych w regionie. Widoczna jest duża dysproporcja pomiędzy nim a centralną i zachodnią częścią analizowanego obszaru (Mapa 32.).

W przypadku dochodów własnych na 1 mieszkańca, widoczna jest rozbieżność pomiędzy gminami WOF a gminami spoza tego obszaru, należącymi do RWS (Wykres 12. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 15. w [Załączniku 1.](#)), co wyraźnie potwierdza też mapa. W pierwszej 20-tce gmin z najwyższymi wartościami wskaźnika znalazły się tylko dwie gminy spoza WOF – 8. miejsce zajęła gmina Kampinos z wartością 5 201,11 zł, a na miejscu 18. znalazła się gmina Zakroczym z wartością 4 452,19 zł. 19 gmin z najniższą wartością dochodów własnych na mieszkańca to gminy spoza WOF.

Wykres 12. Średnia wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminach WOF, gminach poza obszarem WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [zł/miesz.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

⁸⁵ Jednocześnie należy podkreślić różnicę pomiędzy m.st. Warszawą a pozostałymi gminami RWS - m.st. Warszawa jest miastem na prawach powiatu, jakiego statusu nie ma żadna inna gmina regionu.

⁸⁶ Danae, 2019, „Potrzeby rozwojowe obszaru metropolitalnego Warszawy w kontekście programowania i realizacji polityki spójności po 2020 roku”, Warszawa.

Analizując dochody JST nie można zapominać o wprowadzanych sukcesywnie od 2019 r. zmianach w systemie podatkowym skutkujących obniżeniem wpływów z tytułu podatków od osób fizycznych – od 1 sierpnia 2019 r. wprowadzono zwolnienie z podatku PIT dla osób w wieku poniżej 26 r.ż., zaś od 1 października 2019 r. obniżono stawkę podatku PIT z 18% do 17%, a jednocześnie podwyższono koszty uzyskania przychodów. Dodatkowo od stycznia 2021 r. obowiązujące podwyższenie limitu przychodu z 250 tys. do 2 mln euro, skłoniło część podatników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą do skorzystania z uproszczonej zryczałtowanej formy opodatkowania (zryczałtowany podatek nie podlega dystrybucji do JST). To jednak dopiero rządowy pakiet ustaw o nazwie „Polski Ład” przyjęty w 2021 r., a następnie zmodyfikowany w roku 2022, spowodował największe negatywne konsekwencje finansowe dla budżetów samorządów.

Główne zmiany w zakresie podatku PIT wprowadzone w ramach programu Polski Ład z mocą obowiązującą od 1 stycznia 2022 r. dotyczyły:

- podwyższenia do 30 tys. zł „kwoty wolnej” od podatku dla ogółu podatników obliczających podatek wg skali podatkowej;
- podwyższenia do 120 tys. zł progu dochodów, po przekroczeniu którego ma zastosowanie 32% stawka podatku;
- likwidacji możliwości odliczenia od podatku składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- wprowadzenia tzw. ulgi dla klasy średniej.

Następnie powyższe rozwiązania podatkowe zostały zmodyfikowane - z datą wprowadzenia od 1 lipca 2022 r. z mocą obowiązującą od 1 stycznia 2022 r. Wprowadzone zmiany polegały przede wszystkim na:

- obniżeniu stawki podatkowej w I przedziale skali podatkowej z 17% do 12%;
- likwidacji tzw. ulgi dla klasy średniej;
- przywróceniu wspólnego rozliczenia samotnych rodziców z dzieckiem zastępujące ulgę z art. 27ea. ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.⁸⁷

Równolegle w ramach Polskiego Ładu wprowadzony został mechanizm rekompensat ubytków dochodów samorządów w PIT i CIT na skutek zmian legislacyjnych. Jednak problem stanowi nieadekwatność funkcjonującego systemu rekompensat względem trwałego ograniczenia dochodów JST z PIT na skutek tych zmian. Dotyczy to zarówno ogólnego poziomu rekompensat dla samorządów, jak i nieproporcjonalnego do ubytku dochodów podziału kwot zaniżonych rekompensat pomiędzy poszczególne jednostki samorządu terytorialnego.⁸⁸

Trwałe ograniczenie dochodów JST z PIT na skutek programu Polski Ład, przy jednoczesnym niedostosowaniu mechanizmu rekompensat do skali strat dochodów z PIT, znacząco obniża potencjał dochodowy JST RWS od 2022 r., a szczególnie m.st. Warszawy. Zarząd Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa” wraz z kolejnymi propozycjami zmian przepisów, przyjmował stanowiska w sprawie ich skutków finansowych dla jednostek samorządu terytorialnego RWS, zwracając uwagę na coraz

⁸⁷ Budżet m.st. Warszawy na rok 2023 Kompendium, Warszawa, grudzień 2022, s. 13-14, https://bip.warszawa.pl/dokumenty/budzet_finanse/kompendium/KompendiumB2023.pdf

⁸⁸ Tamże, s. 15.

większe uszczuplanie ich dochodów, a tym samym ograniczanie możliwości realizacji zadań w zakresie m.in. edukacji, pomocy społecznej, sportu i kultury na potrzeby mieszkańców obszaru.

Równolegle ze stopniowym ograniczaniem potencjału dochodowego JST RWS rośnie niedoszacowanie subwencji oświatowej w stosunku do rzeczywistych potrzeb wydatkowych. Konieczne są zatem dopłaty ze środków własnych JST do środków przekazywanych na ten cel z budżetu państwa. Część JST RWS ponosi także wydatki związane z zapewnieniem infrastruktury miejskiej i usług miejskich dla osób z Ukrainy m.in. na edukację, integrację, opiekę społeczną, gospodarkę odpadami czy komunikację, które to częściowo finansowane są ze środków własnych tych samorządów.

Reasumując, pogarszająca się sytuacja finansowa JST, na skutek ww. uwarunkowań, szczególnie w okresie znacząco podwyższonej inflacji (w latach 2016-2021 r. wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w Polsce wzrósł od wartości -0,6% do 5,1%, z kolei w roku 2022 r. wyniósł już 14,4%), będzie znacząco utrudniała utrzymanie wydatków bieżących oraz inwestycyjnych na dotychczasowym poziomie. Ww. uwarunkowania mogą mieć też wpływ na wykorzystanie środków dostępnych dla JST RWS w nowej perspektywie finansowej UE z uwagi na konieczność zapewnienia wkładu własnego na potrzeby planowanych do realizacji projektów.

Aktywność zawodowa i bezrobocie

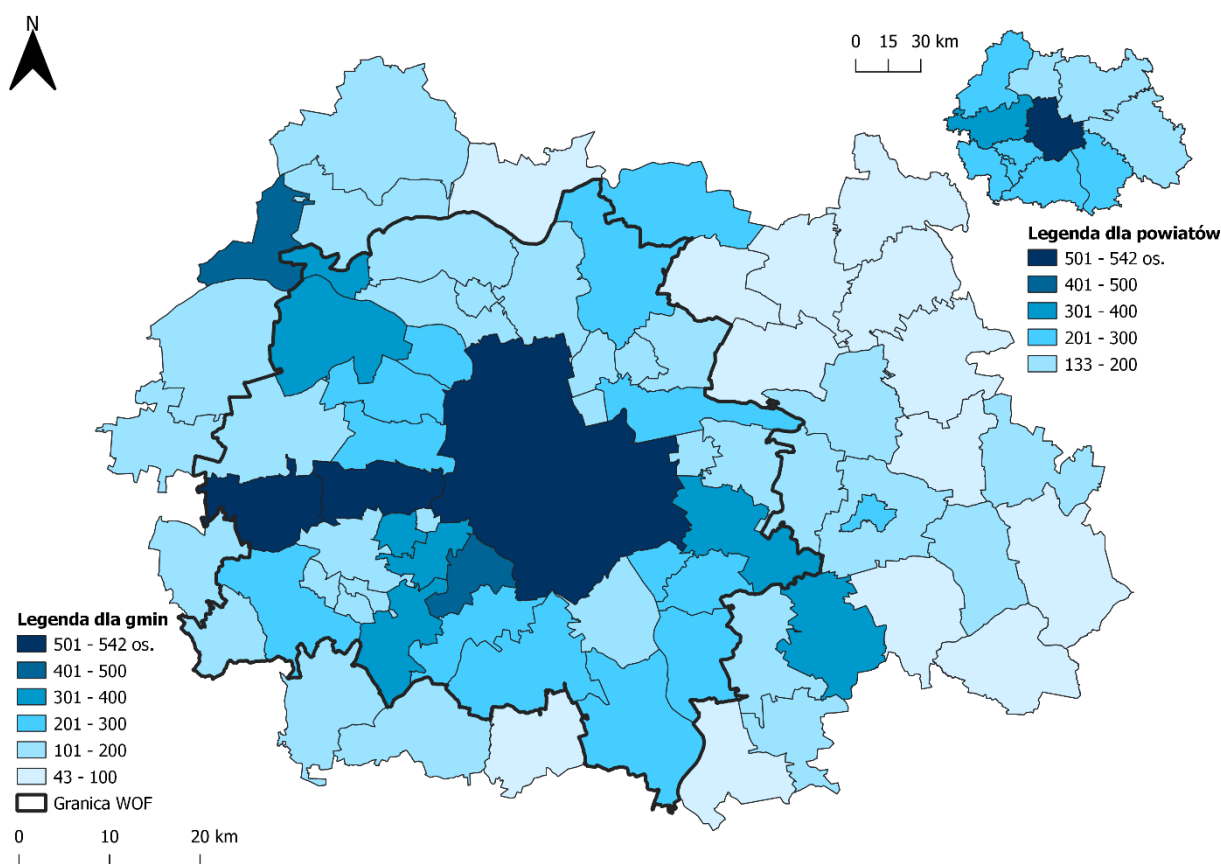
Poziom zatrudnienia w gminach RWS został przeanalizowany na podstawie liczby pracujących na 1000 ludności ogółem. Średnia wartość tego wskaźnika dla 2021 roku dla regionu warszawskiego stołecznego wynosiła 403 osoby na 1000 ludności ogółem⁸⁹. Od 2016 roku do 2019 roku włącznie notowany był systematyczny wzrost liczby pracujących (od 386 w 2016 roku do 413 osób pracujących na 1000 ludności ogółem w 2019 roku). Spadek nastąpił w 2020 roku – wartość wskaźnika wyniosła 389 osób pracujących na 1000 ludności ogółem⁹⁰. Widać tu ścisłą zależność pomiędzy zmniejszeniem wartości wskaźnika a rokiem wybuchu pandemii COVID-19, kiedy na skutek obostrzeń i ogólnego lockdownu wiele osób ograniczyło swoją aktywność zawodową bądź w ogóle straciło zatrudnienie. Na terenie RWS w 2021 roku na 1000 ludności ogółem pracowało więcej osób niż w skali Polski (259 osób) oraz województwa mazowieckiego (318 osób).

⁸⁹ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy – 215 pracujących na 1000 ludności ogółem.

⁹⁰ Dla RWS bez m.st. Warszawy wartość wskaźnika wzrosła z 212 w 2016 roku do 226 osób w 2019 roku, w 2020 roku spadła do 214 pracujących na 1000 ludności.

W ramach regionu warszawskiego stołecznego, wartości wskaźnika są bardzo zróżnicowane. W 2021 roku najwięcej pracujących na 1000 ludności ogółem było w Warszawie – 542 osoby, Ożarowie Mazowieckim – 541 osób oraz Błoniu – 518 osób. Najmniej osób pracujących było zaś w Prażmowie (43 osoby na 1000 ludności), Strachówce (48 osób), Jadowie (64 osoby) oraz Jakubowie (65 osób). Najlepsza sytuacja była w Warszawie oraz jej sąsiedztwie – gminach położonych na terenie WOF, a najłabsza – we wschodniej części regionu (Mapa 33). Widoczną na mapie różnicę pomiędzy WOF i gminami spoza obszaru WOF potwierdzają wyliczone średnie wartości wskaźnika dla obszarów. W gminach WOF, w 2021 roku grupa osób pracujących na 1000 ludności ogółem była około 2,8-krotnie większa niż w pozostałych gminach RWS (Wykres 13. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 16. w [Załączniku 1.](#)).

Mapa 33. Pracujący na 1000 ludności ogółem w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [osoby/1000 ludności]

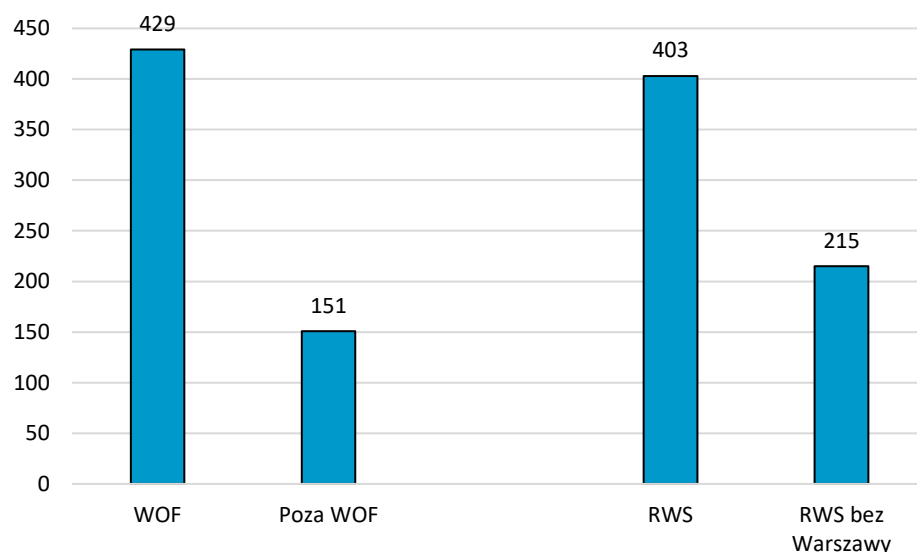

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejnym wskaźnikiem odnoszącym się do aktywności zawodowej mieszkańców gmin i diagnozującym sytuację na rynku pracy JST jest udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym⁹¹.

⁹¹ W przeciwieństwie do poprzednio omawianego wskaźnika, gdzie liczba aktywnych zawodowo była określana w liczbie ludności ogółem (a więc ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym), ten wskaźnik pomija m.in. osoby niepełnoletnie i osoby starsze, koncentrując się wyłącznie na ludności w wieku produkcyjnym.

Wykres 13. Średnia liczba pracujących na 1000 ludności ogółem w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [pracujący/1000 ludności]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Średnia wartość tego wskaźnika dla RWS w 2021 roku to 2,4%⁹², co oznacza, że na tym obszarze mniej ludzi pozostawało bez pracy niż w skali Polski oraz województwa mazowieckiego (po 4% w analizowanym roku). Od 2016 do 2019 roku udział bezrobotnych w regionie warszawskim stołecznym systematycznie spadał – z 3,7% w 2016 roku do 2,1% w 2019 roku. Ponownie w statystykach wyraźnie zaznacza się wybuch pandemii oraz związane z nią pogorszenie sytuacji na rynku pracy. Wartość wskaźnika wzrosła do 2,7%⁹³, aby w 2021 roku znowu zacząć osiągać niższe wartości.

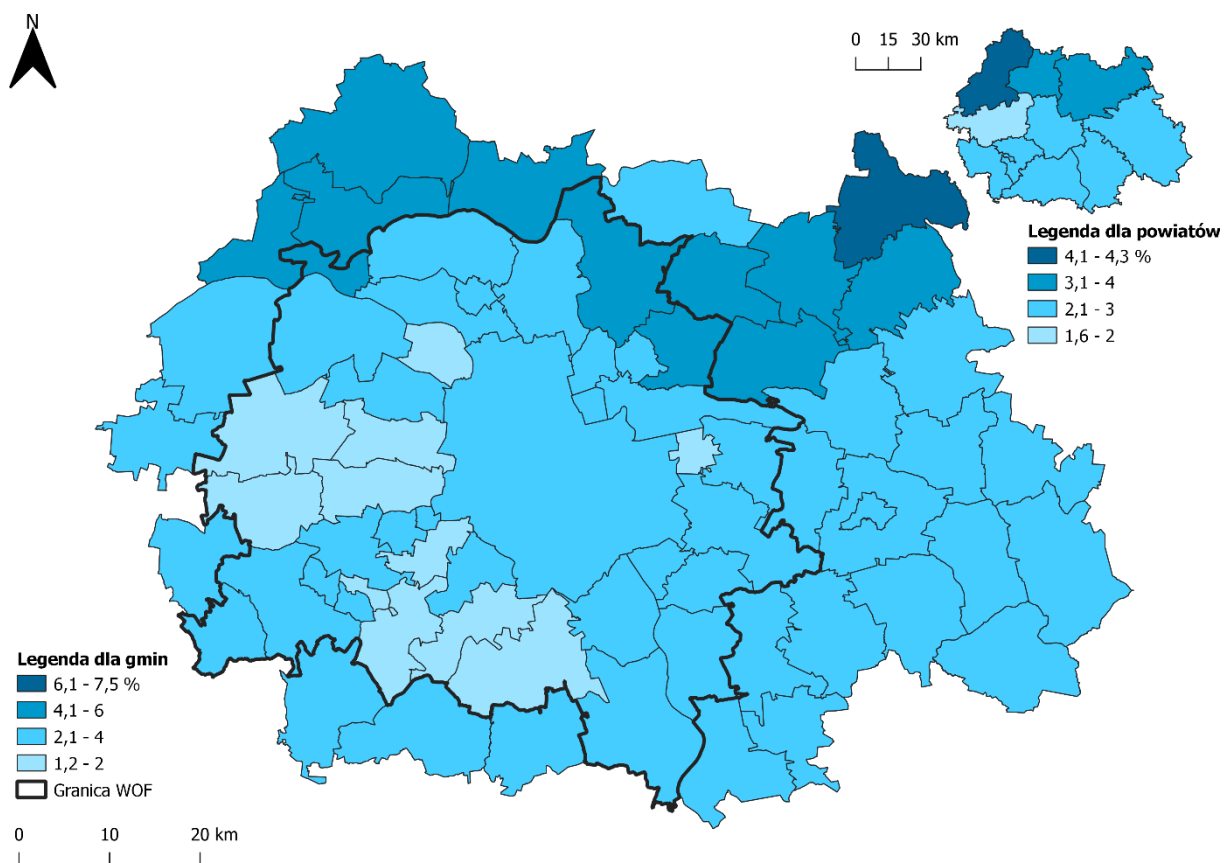
Można stwierdzić, że RWS nie boryka się z problemem wysokiego odsetka osób bezrobotnych. Jednak wewnątrz obszaru ponownie widać duże rozwarstwienie pomiędzy poszczególnymi gminami. Najwyższy udział bezrobotnych zarejestrowanych wśród ludności w wieku produkcyjnym w 2021 roku był w Jadowie – 7,5%, zaś najniższy w gminie Ożarów Mazowiecki – 1,2%. Mapa wyraźnie wskazuje, że gminy o najwyższym udziale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym koncentrują się w północnej oraz północno wschodniej części RWS, a większość gmin z najniższymi wartościami wskaźnika znajdowało się na zachód od Warszawy (wszystkie położone są na obszarze WOF) (Mapa 34.). Wyliczenia również potwierdzają, że w gminach należących do WOF udział

⁹² Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy wartość tego wskaźnika w 2021 roku wynosiła 2,8%.

⁹³ Dla RWS bez m.st. Warszawy – spadek z 4,3% w 2016 roku do 2,6% w 2019 roku, w 2020 roku wzrost do 3,3%.

zarejestrowanych bezrobotnych w 2021 roku był nieco niższy niż w gminach nieposiadających doświadczenia współpracy w ramach ZIT (odpowiednio 2,3% oraz 3,4%)⁹⁴.

Mapa 34. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Działalność gospodarcza

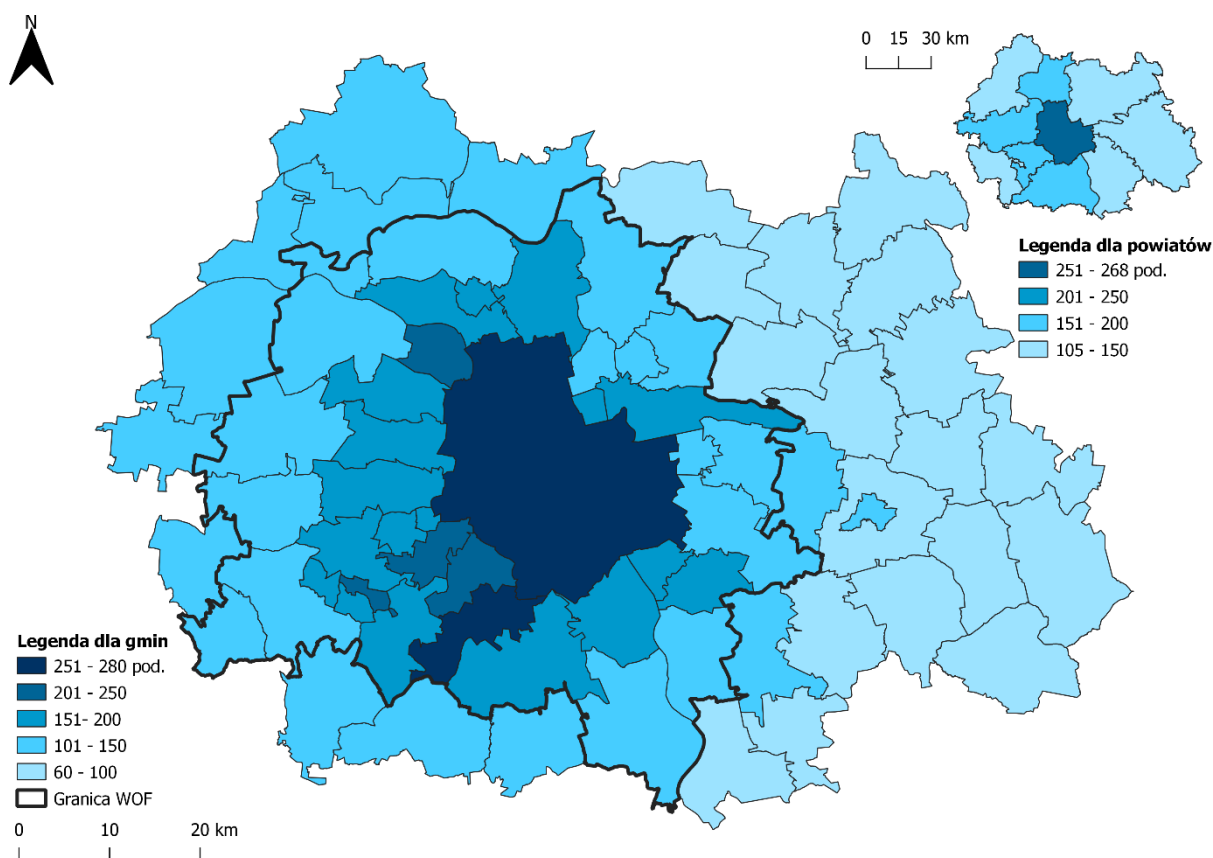
Region warszawski stołeczny w skali województwa mazowieckiego odznacza się wysokim poziomem przedsiębiorczości definiowanym poprzez liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON. Bazując na danych dostępnych w BDL GUS można obliczyć, że w 2021 r. na jego terenie było

⁹⁴ Przy omawianiu wskaźników dotyczących poziomu zatrudnienia i rynku pracy należy dodatkowo zwrócić uwagę na dwa zagadnienia. Pierwszym z nich jest kwestia ujęcia we wskaźniku udziału bezrobotnych jedynie bezrobotnych zarejestrowanych. W statystykach nie zostały uwzględnione osoby, które nie zgłosiły się do Urzędów Pracy w celu rejestracji i nadania im takiego statusu. Drugim – napływ uchodźców na skutek wybuchu wojny w Ukrainie. Oprócz zapewnienia podstawowych potrzeb przybyłym osobom takich jak mieszkanie i wyżywienie, wyzwaniem może stanowić duży napływ nowych pracowników. Wiąże się z tym zarówno potencjalne szanse rozwojowe, jak i zagrożenia. W obliczu starzejącego się społeczeństwa i braku rąk do pracy osoby przybywające z terenu Ukrainy mogą wypełnić tę lukę i swoją pracą przekładać się na rozwój gospodarczy regionu. Należy jednak wziąć pod uwagę, że może zaistnieć sytuacja kiedy nie wszystkie osoby uciekające przed wojną znajdą zatrudnienie. Duże fale uchodźców mogą przekładać się na wzrost poziomu bezrobocia wśród ludności zamieszkującej region warszawski stołeczny i prowadzić do konfliktów społecznych.

zarejestrowanych ponad trzy czwarte wszystkich podmiotów z województwa, co świadczy o bardzo dużym potencjale tego obszaru.

W 2021 roku średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 ludności wynosiła 218 (197 w 2016 roku)⁹⁵. Było to znacznie więcej niż w skali całej Polski (128 w 2021 roku i 110 w 2016 roku) oraz województwa mazowieckiego (168 w 2021 roku i 147 w 2016 roku). Wewnątrz RWS widoczna jest jednak bardzo duża dysproporcja, gdyż w 2021 r. w samej Warszawie zarejestrowanych było około 70% wszystkich podmiotów z jego terenu (identyczna tendencja była także we wcześniejszych latach analizowanego okresu)⁹⁶.

Mapa 35. Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [podmioty/1000 ludności]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

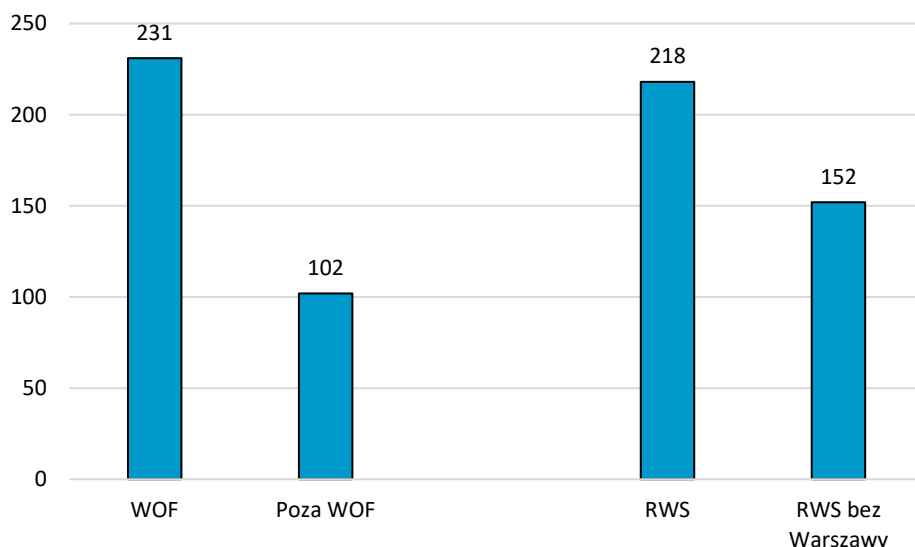
Przeliczając bezwzględne wartości na 1000 mieszkańców najwyższą wartość wskaźnika w 2021 roku osiągnęła gmina Lesznowola – 280 podmiotów. Drugie miejsce zajęła Warszawa z wynikiem 268 podmiotów. Jednocześnie na terenie RWS znajdują się gminy, gdzie liczba podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 mieszkańców w 2021 roku nie przekroczyła 70. Były to gminy Latowicz – 60 oraz Siennica – 68. Analiza mapy wyraźnie pokazuje, że średnia liczba podmiotów zmniejsza się wraz ze wzrostem odległości gminy od rdzenia RWS, najniższe wartości osiągając przede wszystkim

⁹⁵ Wartość wskaźnika dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy w 2021 roku wyniosła 152 na 1000 ludności (139 w 2016 roku).

⁹⁶ Na podstawie danych BDL GUS.

w peryferyjnych gminach wschodniej części RWS. Bardzo widoczne jest również zróżnicowanie liczby podmiotów wpisanych do rejestru pomiędzy WOF a pozostałymi gminami RWS. Wszystkie gminy z najniższymi wartościami według skali przyjętej na legendzie położone są na terenie poza WOF (Mapa 35.). Rozbieżności pomiędzy gminami współpracującymi w ramach ZIT, a gminami nie mającymi takiego doświadczenia współpracy potwierdzają również obliczenia (Wykres 14. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 17. w [Załączniku 1.](#)).

Wykres 14. Średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 ludności w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [podmioty na 1000 ludności]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

RWS wyróżnia się na tle pozostałej części województwa mazowieckiego i kraju pod względem nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca. Średnia wartość dla RWS w 2021 roku dla tego wskaźnika wynosiła 13 350 zł⁹⁷, zaś dla Polski i Mazowsza kolejno 5 434 zł oraz 9 839 zł. Podobnie jak w przypadku wcześniej omawianych wskaźników, średnia wysokość nakładów inwestycyjnych dla regionu warszawskiego stołecznego rok do roku zwiększała się aż do 2019 roku. W 2016 roku wynosiła 8 551 zł, w 2019 – 17 631 zł⁹⁸. Wyraźny spadek średniej wysokości nakładów inwestycyjnych miał miejsce w 2020 roku, co może być związane z wybuchem pandemii COVID-19.

Skupiając się na RWS, zdecydowanym liderem jest Warszawa, dla której wysokość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w 2021 roku wyniosła 19 592 zł. Pozycja Warszawy wynika z jej naturalnej przewagi jako stolicy oraz dynamicznie rozwijającego się ośrodka miejskiego. Kolejne miejsca zajmują gminy powiatu nowodworskiego, warszawskiego zachodniego oraz pruszkowskiego⁹⁹ (Wykres 15. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 18. w [Załączniku 1.](#)). Powiaty z najniższymi nakładami inwestycyjnymi na 1 mieszkańca w 2021 roku były położone w

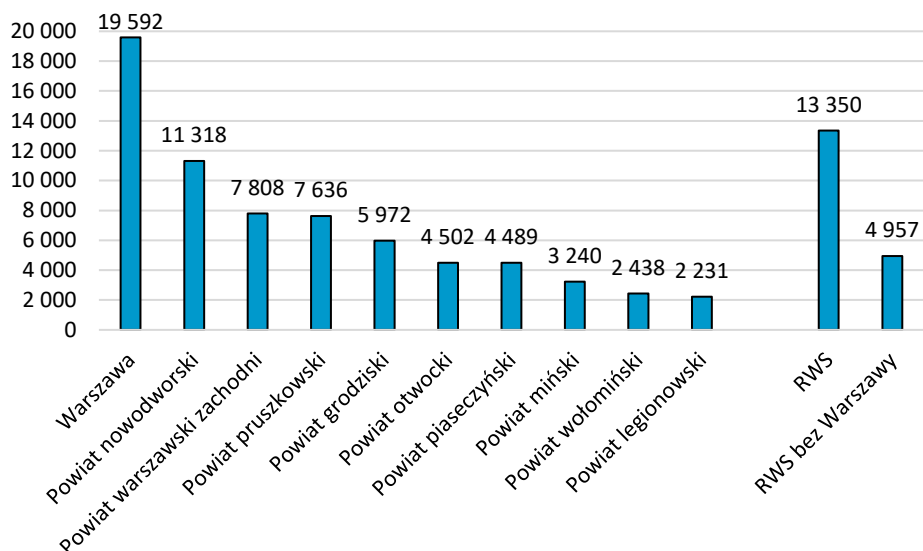
⁹⁷ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy – 4 957 zł na mieszkańca.

⁹⁸ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy – wzrost z 4 501 zł na mieszkańca w 2016 roku do 5 109 zł na mieszkańca w 2019 roku.

⁹⁹ Ze względu na brak danych na poziomie gmin w BDL GUS przeanalizowano dane na poziomie powiatów.

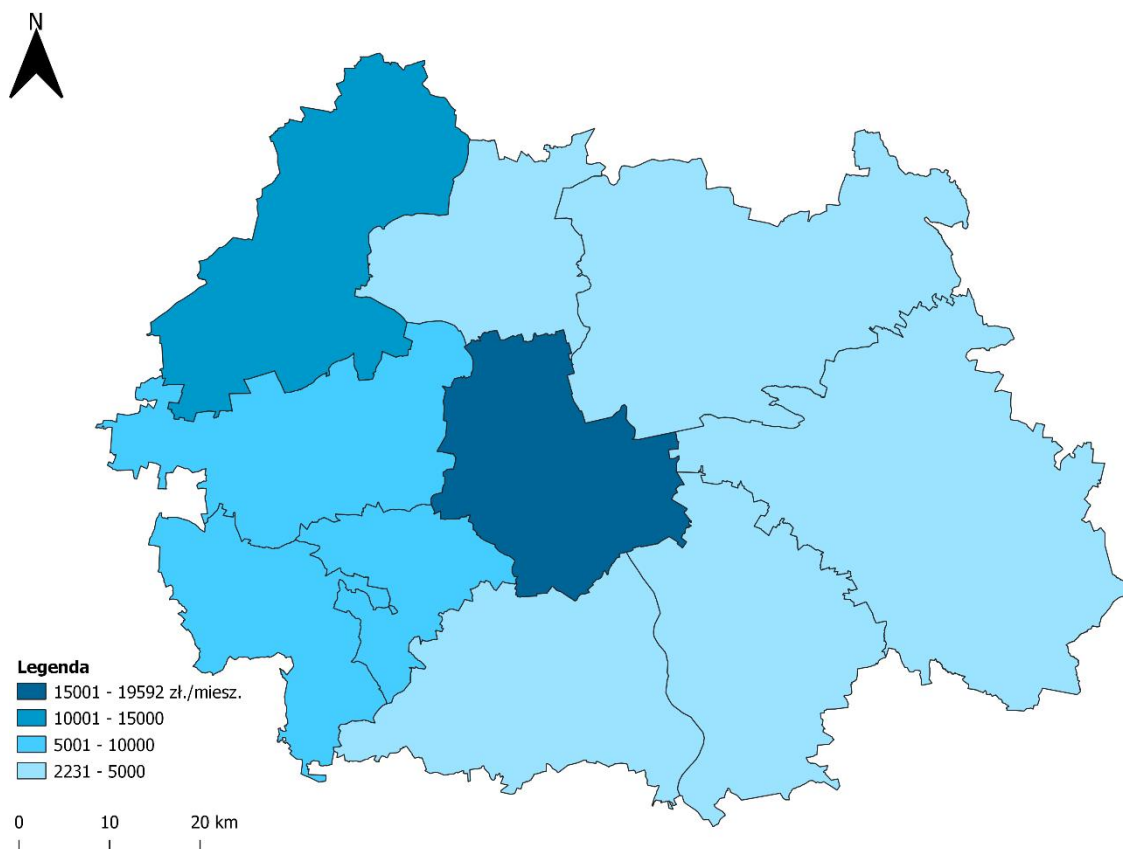
północnej, południowej i wschodniej części RWS (Mapa 36. Dane do mapy znajdują się w Tabeli 18. w [Załączniku 1.](#)).

Wykres 15. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [zł/miesz.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Mapa 36. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w powiatach RWS w 2021 roku [zł/mieszkańca]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kapitał zagraniczny

O korzystnych warunkach do prowadzenia działalności gospodarczej może świadczyć również obecność podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Region warszawski stołeczny jest obszarem atrakcyjnym i konkurencyjnym. W 2019 roku aż około 97% spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowanych w województwie mazowieckim miało swoją siedzibę na jego terenie¹⁰⁰.

W 2021 roku na jedną gminę RWS przypadało średnio 541 podmiotów¹⁰¹ z udziałem kapitału zagranicznego, a ich liczba na przestrzeni lat (rozpoczynając od 2016 roku) nie ulegała znacznym zmianom. Zauważalna jest jednak bardzo duża dysproporcja pomiędzy miastem-rdzeniem a pozostałymi gminami metropolii. Zdecydowanie najwięcej takich podmiotów jest zarejestrowanych w Warszawie – w 2021 roku było to ponad 32 tys. Warszawa „jest miejscem, gdzie chętnie lokalizowane są siedziby lub filie korporacji międzynarodowych, przedstawicielstw organizacji międzynarodowych oraz usług wyższego rzędu”¹⁰². W drugiej w zestawieniu gminie Lesznowola w analizowanym roku podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego było aż ponad 13-krotnie mniej – 2 427. Dominacja Warszawy jest więc w tym zakresie zdecydowana (Wykres 16.)¹⁰³. Na kolejnych miejscach znajdują się Piaseczno oraz Raszyn z liczbami kolejno 470 i 404 podmiotów. Jednocześnie, na obszarze RWS znajdują się również gminy, w których w 2021 roku nie było zarejestrowanych żadnych podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego. Były to: Jakubów, Latowicz, Siennica, Stanisławów, Strachówka i Nasielsk. Ponadto, w 24 gminach liczba tych podmiotów w 2021 nie przekraczała 10. Gminy o najmniejszej liczbie podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego to przede wszystkim gminy nie należące do obszaru WOF. Podczas gdy średnia liczba tych podmiotów dla 2021 roku dla gmin z obszaru WOF wynosiła 967, dla gmin spoza WOF – jedynie 5¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2022, „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego”, Warszawa.

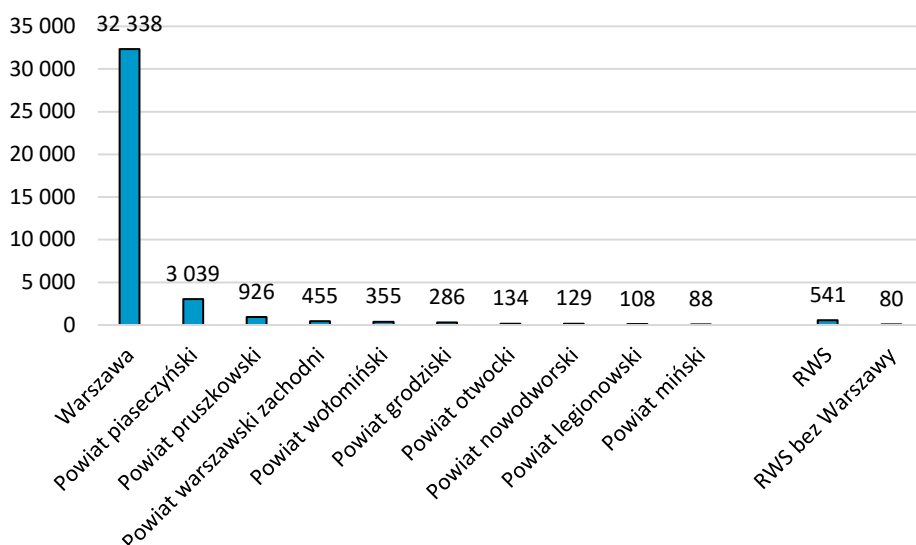
¹⁰¹ Po wyłączeniu m.st. Warszawy średnia liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego dla RWS w 2021 roku wniosła 80.

¹⁰² Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2022, „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego”, Warszawa, str. 50.

¹⁰³ Ze względu na bardzo duże dysproporcje pomiędzy m.st. Warszawą a pozostałymi gminami, przedstawiono zestawienie sumy liczby podmiotów dla powiatów oraz m.st. Warszawy.

¹⁰⁴ Dane pochodzą z Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Wykres 16. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [podmioty]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejnym wskaźnikiem powiązanym z liczbą podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego, który również identyfikuje sytuację gospodarczą w JST RWS jest średnia wysokość kapitału zagranicznego na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym. Średnia wysokość kapitału zagranicznego na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym w 2020 roku¹⁰⁵ w RWS wyniosła 51 699 zł¹⁰⁶, podczas gdy w skali kraju było to jedynie 9 931 zł, zaś województwa mazowieckiego – 32 096 zł. Różnice pomiędzy obszarami są więc bardzo znaczące.

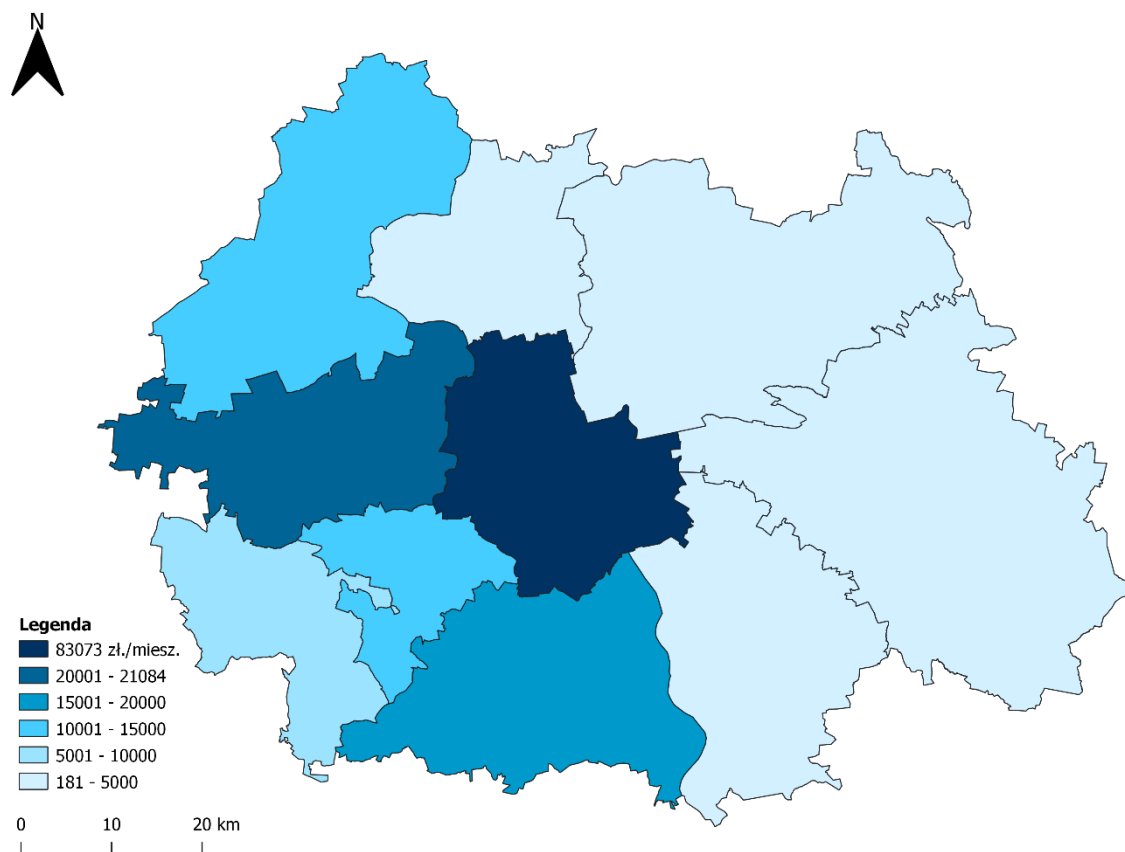
Wśród powiatów RWS¹⁰⁷ zdecydowaną przewagę nad pozostałymi jednostkami pod względem wysokości kapitału zagranicznego na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym ma Warszawa. Z wartością 83 073 zł w 2020 roku jest niezaprzeczalnym liderem zestawienia. Na tle pozostałych powiatów wyróżniają się także powiaty warszawski zachodni oraz piaseczyński (na terenie którego położone są gminy Lesznowola i Piaseczno będące w czołówce gmin RWS z największą liczbą podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego) (Mapa 37.), w których w 2020 roku wysokość tego wskaźnika wynosiła odpowiednio 21 084 zł i 19 913 zł. Zdecydowanie najmniej kapitału zagranicznego przypada na mieszkańców w wieku produkcyjnym powiatu legionowskiego – wartość wskaźnika w 2020 roku to jedynie 181 zł (Wykres 17.).

¹⁰⁵ Ze względu na brak danych za 2021 rok na dzień 31.01.2023 r. w BDL GUS przeanalizowano dane dla lat 2016-2020.

¹⁰⁶ Średnia wartość wskaźnika dla regionu w 2021 roku po wyłączeniu m.st. Warszawy wynosiła 9 050 zł, czyli aż prawie 6-krotnie mniej.

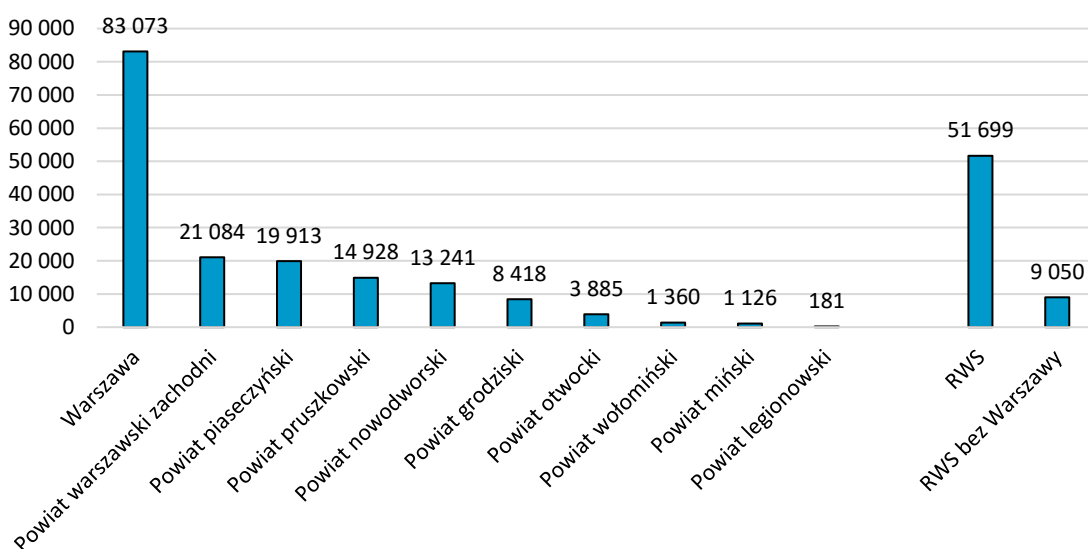
¹⁰⁷ Ze względu na brak danych na poziomie gmin w BDL GUS przeanalizowano dane na poziomie powiatów.

Mapa 37. Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym w powiatach RWS w 2020 roku [zł./miesz.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.vv

Wykres 17. Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2020 roku [zł./miesz.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Turystyka

Obszar RWS charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi. Na jego terenie znajdują się znaczne obszary leśne, Kampinoski Park Narodowy, parki krajobrazowe (m.in. Mazowiecki Park Krajobrazowy), rezerваты przyrody (m.in. Łosiowe Błota), obszary Natura 2000 (dolina Wisły) oraz obszary chronionego krajobrazu¹⁰⁸. Duże tereny zieleni oraz zbiorniki wodne jak np. Zalew Zegrzyński mogą zachęcać turystów do odwiedzenia obszaru RWS. Na terenie regionu warszawskiego stołecznego zlokalizowane są liczne cenne obiekty – zarówno w Warszawie (m.in. Stare Miasto, Łazienki Królewskie, Pałac w Wilanowie), jak i w pozostałych gminach np. Twierdza Modlin w Nowym Dworze Mazowieckim oraz Świdermajer w Otwocku.

Opisane zasoby świadczą o potencjale turystycznym regionu. Turystyka niewątpliwie jest ważnym sektorem, który przyczynia się do rozwoju miast, gmin, regionów¹⁰⁹. Odwiedzając i korzystając z usług na danym obszarze, takich jak chociażby wynajem noclegów i gastronomia, turyści wspierają lokalną gospodarkę. Dlatego tak ważne jest rozwijanie tego sektora, który szczególnie mocno odczuł skutki pandemii COVID-19.

Średnia liczba miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców w RWS w 2021 roku wyniosła 15,5¹¹⁰. W 2016 roku wartość tego wskaźnika była równa 13,4 i rok do roku systematycznie wzrastała aż do 2019 roku, kiedy wyniosła 15,9. Wyraźnie zaznaczył się rok rozpoczęcia pandemii COVID-19 w danych statystycznych. W 2020 roku liczba miejsc noclegowych uległa nagłemu spadkowi do 14 miejsc noclegowych na 1000 ludności¹¹¹. W przypadku tego wskaźnika wyższa wartość w 2021 roku była zanotowana w skali kraju – 20,6, nieco niższa – w skali województwa mazowieckiego (11,8).

¹⁰⁸ Danae, 2019, „Potrzeby rozwojowe obszaru metropolitalnego Warszawy w kontekście programowania i realizacji polityki spójności po 2020 roku”, Warszawa.

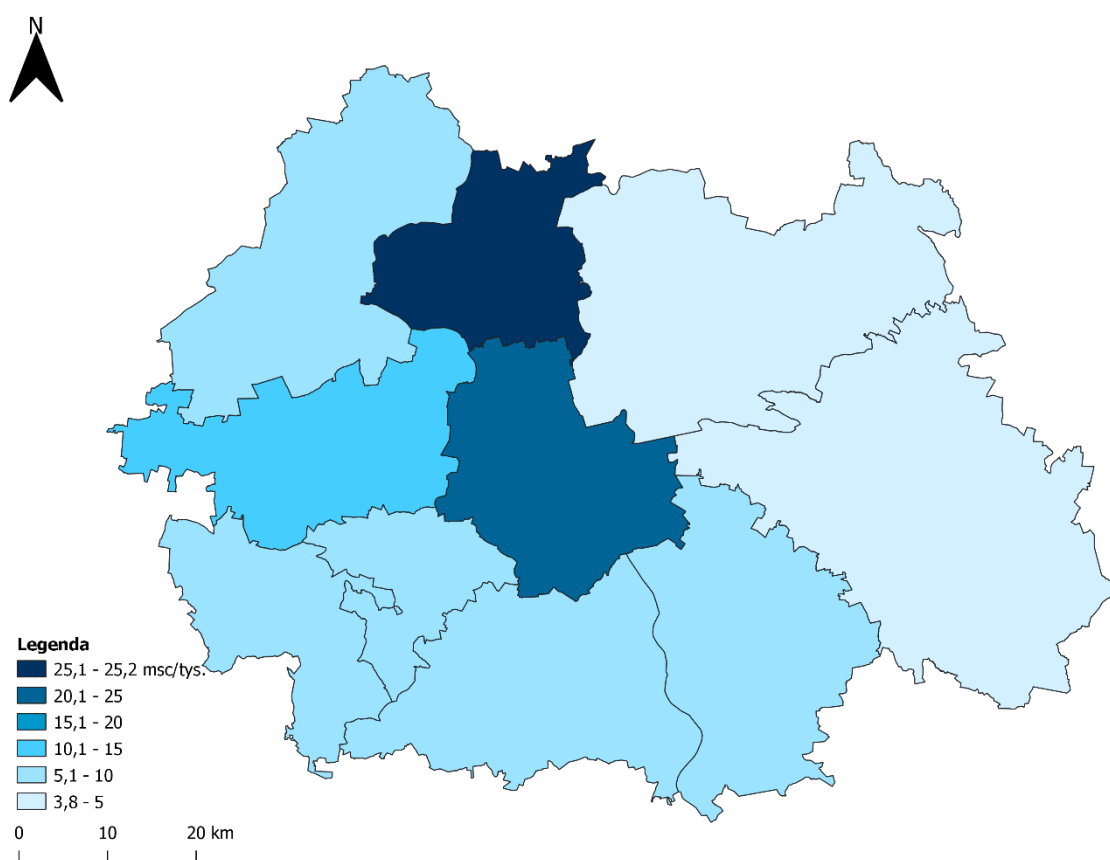
¹⁰⁹ Derek, M., 2008, „Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce”, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

¹¹⁰ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy wartość wskaźnika w 2021 roku wynosiła 9,2 miejsc noclegowych na 1000 ludności.

¹¹¹ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy średnia liczba miejsc noclegowych na 1000 ludności wzrosła z 9,2 w 2016 roku do 10,8 w 2019 roku, w 2020 roku spadła do 9,9.

Analizując obszar RWS w roku 2021 zdecydowanie ponad średnią wybija się powiat legionowski¹¹² z wartością 25,2 miejsc noclegowych na 1000 ludności. Lokalizacja Zalewu Zegrzyńskiego, bliskość portu lotniczego Warszawa-Modlin oraz dobre skomunikowanie ze stolicą może wyjaśniać tak wysoką liczbę dostępnych miejsc noclegowych (w porównaniu do pozostałych powiatów RWS). Druga w zestawieniu Warszawa w analizowanym roku oferowała 20,2 miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców, a trzeci powiat warszawski zachodni – 14,7. Najmniejsza podaż miejsc noclegowych jest w powiatach wołomińskim oraz mińskim (3,8), czyli we wschodniej części RWS. Potwierdza to również poniższa mapa, która wskazuje, że najwyższe wartości wskaźnika są osiągnięte w centralnej części obszaru (Mapa 38.). Należy podkreślić, że w większości powiatów regionu warszawskiego stołecznego w 2020 roku nastąpił spadek liczby miejsc noclegowych na 1000 ludności w związku ze wspomnianym już wcześniej wybuchem pandemii COVID-19.

Mapa 38. Miejsca noclegowe na 1000 mieszkańców w powiatach RWS w 2021 roku [miejsca]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Średnia wartość kolejnego wskaźnika – liczby noclegów udzielonych turystom krajowym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców – w 2021 roku dla RWS wynosiła około 10,6 tys.¹¹³. Podobnie jak w przypadku ostatnio omawianych wskaźników pandemia COVID-19 zaburzyła wzrostowy trend udzielanych noclegów, który miał miejsce od 2016 roku. Na początku analizowanego okresu średnia liczba noclegów udzielanych turystom krajowym wynosiła 14,9;

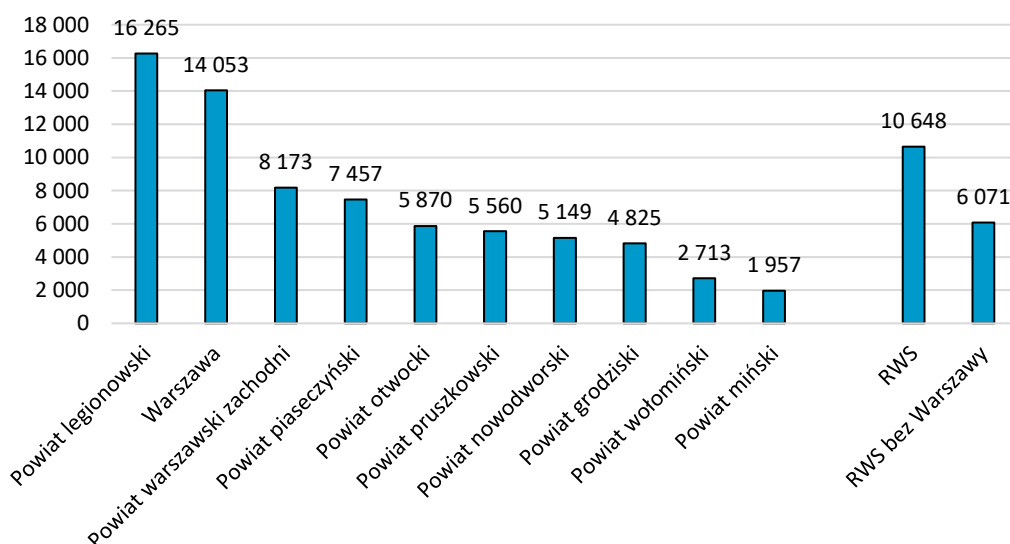
¹¹² Ze względu na brak danych na poziomie gmin w BDL GUS przeanalizowano dane na poziomie powiatów.

¹¹³ Dla RWS bez m.st. Warszawy wartość wskaźnika w 2021 roku wynosiła nieco ponad 6 tys. noclegów na 10 tys. mieszkańców.

w 2019 roku – 17,5; zaś w roku wybuchu pandemii nastąpił około 2,3-krotny spadek do 7,6 miejsc¹¹⁴. W 2021 roku w RWS notowany był ponowny wzrost. Omawiany wskaźnik w 2021 roku w skali Polski przyjął wyższą wartość niż w RWS – 14,7, ale niższą w województwie mazowieckim (7,9). Należy jednak zaznaczyć, że wartości wskaźnika dla Polski oraz województwa podlegały podobnym zmianom w czasie jak w RWS.

W 2021 roku poszczególne powiaty¹¹⁵ RWS zajęły identyczne miejsca jak w przypadku klasyfikacji liczby miejsc noclegowych. Zdecydowanym liderem był powiat legionowski z 16,3 noclegami turystów krajowych, w którym przed pandemią w szczytowym momencie udzielono nawet ponad 37 tys. noclegów (2018). Ponownie potwierdza się również bardzo wyraźne zróżnicowanie wewnątrz RWS. W 2021 roku w powiecie mińskim udzielonych było aż ponad 8-krotnie mniej noclegów turystom krajowym niż w powiecie legionowskim (Wykres 18. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 19. w [Załączniku 1.](#)).

Wykres 18. Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach ogółem na 10 tys. mieszkańców w powiatach RWS, średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [noclegi/10 tys. mieszk.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Przy omawianiu tego wskaźnika należy powrócić jeszcze raz do pandemii COVID-19 i jej wpływu na sektor turystyczny. Analizując dane dla poszczególnych lat, do roku 2019 włącznie, w każdym powiecie notowany był wzrost udzielanych noclegów turystom krajowym w porównaniu do 2016 roku. W roku 2020 (czyli wybuchu pandemii w Polsce) nastąpił zdecydowany spadek tych wartości. W powiecie legionowskim liczba ta była ponad 2,8-krotnie niższa, w Warszawie 2,4-krotnie niższa. Rozprzestrzeniający się koronawirus i związane z tym dalsze restrykcje niemal natychmiastowo zahamowały dalszy rozwój turystyki. Dla wielu osób oznaczało to utratę pracy, bądź radykalne zmniejszenie uzyskiwanych dochodów i pogorszenie sytuacji materialnej.

¹¹⁴ Dla RWS po wyłączeniu m.st. Warszawy średnia liczba noclegów udzielonych turystom krajowym w turystycznych obiektach ogółem na 10 tys. mieszkańców wzrosła z blisko 9,5 tys. w 2016 roku do 10,9 tys. w 2019 roku, w 2020 roku spadła do 5,4 tys.

¹¹⁵ Ze względu na brak danych na poziomie gmin w BDL GUS przeanalizowano dane na poziomie powiatów.

W 2021 roku RWS odwiedziło średnio 159 turystów z zagranicy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Ponownie, rosnąca od 2016 roku liczba zagranicznych turystów drastycznie zmalała w 2020 roku na skutek pandemii koronawirusa. Podczas gdy w 2019 roku RWS odwiedziło średnio 507 turystów zagranicznych na 1000 mieszkańców, w 2020 roku było to jedynie 117 osób¹¹⁶. Jednak RWS pozytywnie wyróżnia się na tle Polski i województwa mazowieckiego jeśli chodzi o liczbę turystów z zagranicy. Wartość omawianego wskaźnika dla tych obszarów w 2021 roku wynosił odpowiednio 66 oraz 96 turystów na 1000 mieszkańców. Zamknięcie granic oraz bardzo utrudnione podróże w czasie pandemii spowodowały analogiczne skutki w skali kraju i Mazowsza, jak i w samym RWS. W stosunku do 2019 roku, w 2020 roku liczba turystów z zagranicy spadła ponad 3-krotnie na obszarze całej Polski oraz 4-krotnie na obszarze województwa mazowieckiego.

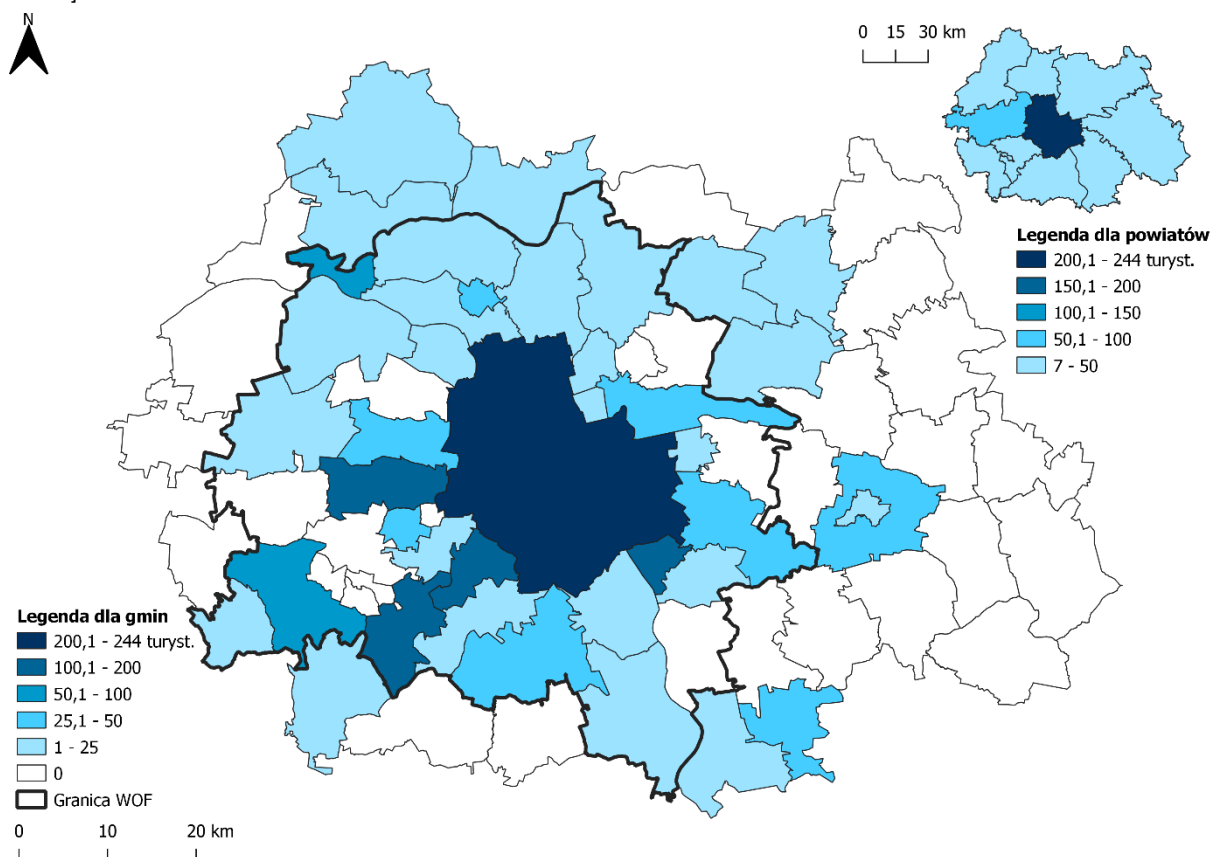
W 2021 roku najwięcej turystów zagranicznych na 1000 mieszkańców odwiedziło Warszawę – 244 osoby (w roku poprzedzającym wybuch pandemii było to 759 osób). W Warszawie w 2020 roku liczba turystów przyjeżdżających z zagranicy wynosiła 176 osób na 1000 mieszkańców, więc zmniejszyła się ponad 4-krotnie. W połączeniu z ograniczonym napływem turystów „wpływ turystyki na gospodarkę Warszawy zmalał o jedną trzecią” w porównaniu z poprzednim rokiem¹¹⁷. Z dużym prawdopodobieństwem podobne skutki pandemii były tak samo odczuwalne w pozostałych jednostkach regionu. Na dalszych pozycjach znalazły się Ożarów Mazowiecki - 194 osoby (702 osoby w 2019 roku), Józefów – 139 osób (261 osób w 2019 roku) oraz Nadarzyn – 134 osoby (465 osób w 2019 roku). Jednostkami, dla których wartość wskaźnika dla 2021 roku była najmniejsza, są gminy Nasielsk, Czosnów oraz Jabłonna (do 4 turystów z zagranicy na 1000 mieszkańców). Największą popularnością wśród zagranicznych turystów cieszy się stolica wraz z jej bezpośrednim sąsiedztwem. Gminy z najwyższymi wartościami wskaźnika koncentrują się na obszarze WOF (Mapa 39.).

¹¹⁶ Po wyłączeniu m.st. Warszawy średnia wartość dla RWS w 2021 roku wyniosła 30 turystów zagranicznych na 1000 mieszkańców. W 2019 roku była równa 108 turystów z zagranicy, zaś w 2020 roku spadła do 27 zagranicznych turystów na 1000 mieszkańców.

¹¹⁷ Stołeczne Biuro Turystyki, 2021, „Turystyka w Warszawie. Raport 2020”, Warszawa, str. 5.

W 30 spośród 70 gmin RWS nie odnotowano przyjazdu zagranicznych turystów w 2021 roku¹¹⁸. Zdecydowana większość tych gmin (20) to jednostki spoza Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego. JST regionu warszawskiego stołecznego powinny podjąć działania, które będą odbudowywać sektor turystyki, który szczególnie ucierpiał z powodu pandemii koronawirusa.

Mapa 39. Turyści zagraniczni (nierezydenci) na 1000 mieszkańców w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [turyści/1000 miesz.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dziedzictwo kulturowe

RWS należy do regionów bogatych kulturowo. Na jego obszarze znajduje się jeden obiekt włączony na listę UNESCO (Stare Miasto w Warszawie)¹¹⁹ oraz 4188 zabytków nieruchomych, co stanowi 52% wszystkich zabytków nieruchomych woj. mazowieckiego¹²⁰. Najwięcej z nich zlokalizowanych jest w Warszawie (2371) (Wykres 19. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 20. w [Załączniku 1.](#)). Zaliczają się do nich pałace, dwory, założenia urbanistyczne, budowle obronne czy obiekty przemysłowe. Dziedzictwo w okolicach Góry Kalwarii, Czerska, Modlina, Ślężan i Warszawy uchodzi z kolei za ośrodki budowania tożsamości regionu. Aby zachować jego wyjątkowy charakter, zaleca się

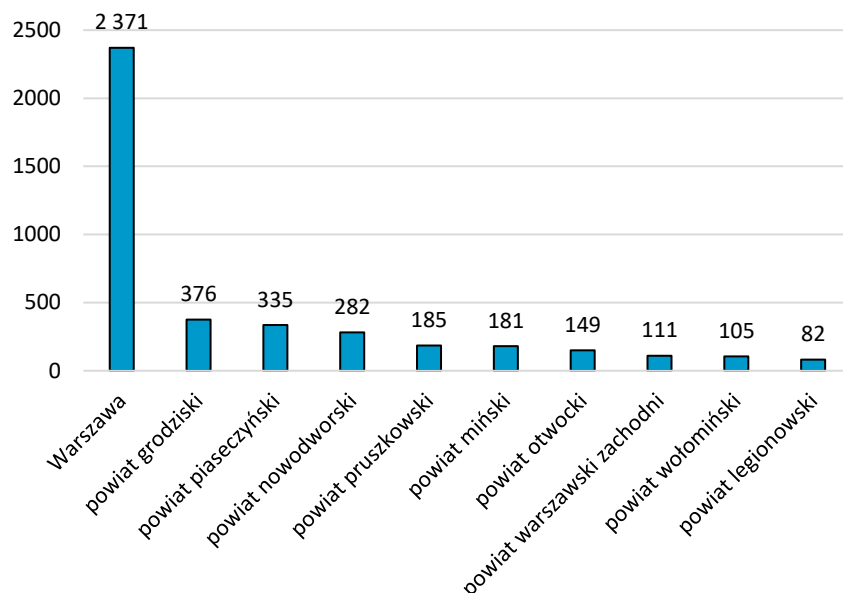
¹¹⁸ Do tych gmin zaliczono gminy, gdzie średnia wartość wskaźnika w 2021 roku wynosiła poniżej/równie 1,1.

¹¹⁹ <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/polskie-obiekty/>

¹²⁰ <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130>

wspieranie miejsc, których stan przestaje być reprezentatywny, a także tych, które są niezwykle ważne dla historii i dziedzictwa RWS¹²¹.

Wykres 19. Liczba zabytków nieruchomych w podziale na powiaty na 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków nieruchomych.

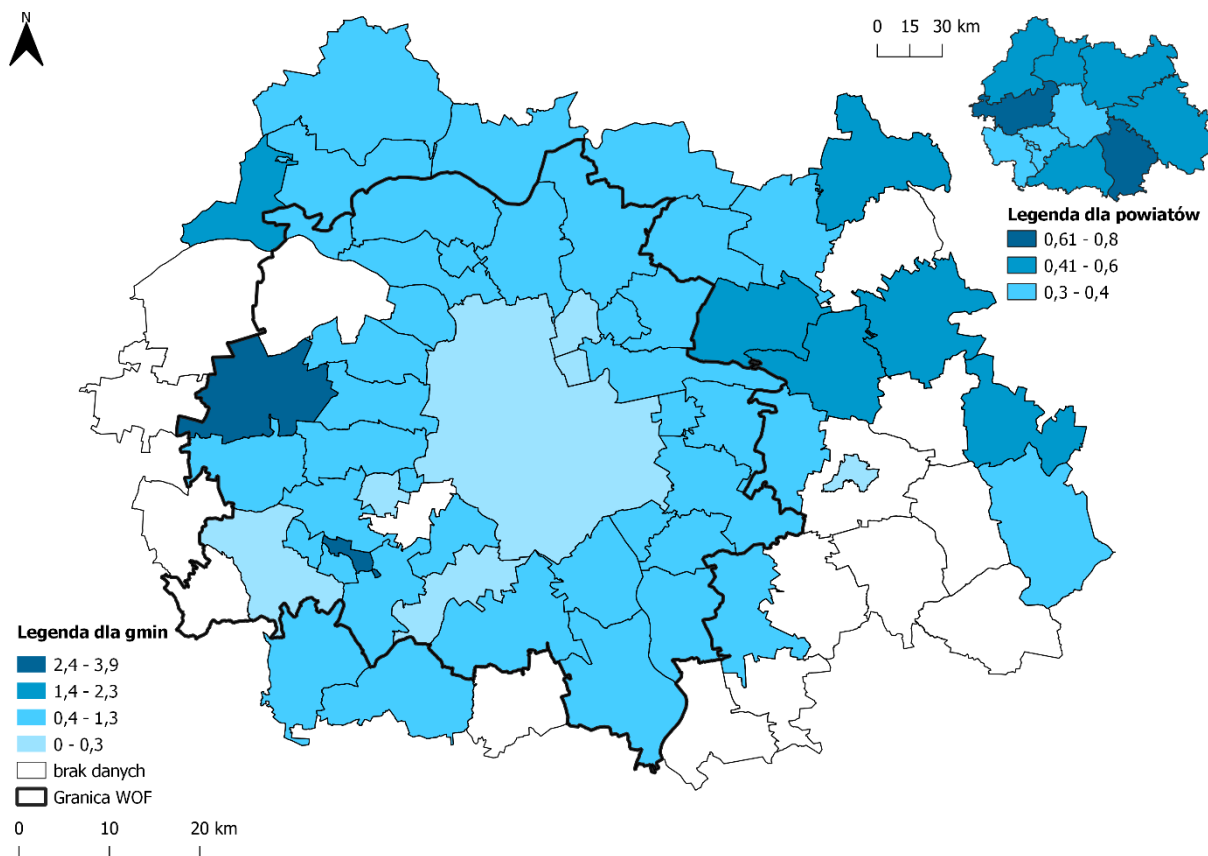
Gminy RWS starają się zapewnić swoim mieszkańcom dostęp do kultury, wiedzy i rozrywki poprzez swoją ofertę kulturalną. Niestety 16 gmin nie posiada tego typu oferty skierowanej do mieszkańców czy turystów. Są to głównie gminy niewchodzące w skład WOF. Najszerszą ofertę w stosunku do liczby mieszkańców posiada gmina Leszno (3,9 obiektów na 10 tys. mieszkańców) oraz Podkowa Leśna (2,6 obiektów na 10 tys. mieszkańców) (Mapa 40.). Warto podkreślić, że dane dotyczą jedynie oferty publicznej (centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic). Różnice w liczbie obiektów kulturalnych na przestrzeni kilku lat nie są duże. Największy przyrost liczby obiektów kulturalnych przypadających na 10 tys. mieszkańców odnotowały trzy gminy, które w 2016 r. nie posiadały ich w ogóle: Poświętne (wzrost o 1,6), Dębe Wielkie (wzrost o 0,9) i Stare Babice (wzrost o 0,5). Według danych z 2021 r., najchętniej i najliczniej osoby korzystały z oferty warszawskiej (23,6 tys. osób było członkiem klubów, kół i sekcji w gminnych ośrodkach kultury). Następne w kolejności dominują miasta Piaseczno (2375 osób), Wołomin (1487 osób), Józefów (1132 osób) i Kobylka (1070 osób), co może wynikać z ciekawszej oferty oraz lepszego połączenia komunikacyjnego z resztą powiatu/regionu. W 2021 r. ponad 9,4 mln ludzi odwiedziło muzea i oddziały na obszarze RWS, z czego ponad 422 tys. odwiedziło muzea i oddziały leżące w gestii JST¹²². Jest to niestety negatywny trend, ponieważ w 2016 roku liczby te wynosiły odpowiednio 9,7 mln oraz 1,4 mln ludzi. W 2021 r. na obszarze RWS odbyło się łącznie ok. 10,6 tys. imprez masowych, które

¹²¹ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

¹²² na rok 2021 – dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Strateg.

przyciągnęły ok. 198,5 tys. osób. Najwięcej z nich odbyło się w Warszawie (5,5 tys.), Milanówku (552), Piasecznie (356) oraz Łomiankach (333)¹²³.

Mapa 40. Liczba centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na 10 tys. mieszkańców w 2021 r. w podziale na gminy i powiaty

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podsumowanie

Powyższa charakterystyka wskazuje, że region warszawski stołeczny generalnie jest regionem wysoko rozwiniętym pod względem gospodarczym, chociaż wewnętrznie silnie zróżnicowanym. Należy podkreślić, że:

- kapitał oraz inne zasoby wskazywane w rozdziale Gospodarka koncentrują się przede wszystkim w Warszawie i rozlewają się na jej najbliższe otoczenie (gmin już wcześniej współpracujących w ramach ZIT). Pożądane byłoby wyrównywanie dysproporcji pomiędzy JST regionu, aby wzmacniać szanse rozwoju gospodarczego gmin spoza WOF;
- utrzymanie wysokiego rozwoju gospodarczego oraz zniwelowanie ww. dysproporcji między JST pośrednio jest możliwe poprzez wsparcie działaniami w zakresie edukacji (wzmacnianie kompetencji kluczowych). Przedsięwzięcia z tego zakresu mają m.in. na celu zapewnienie

¹²³ na rok 2021 – liczba imprez oraz liczba uczestników imprez, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych

synergii pomiędzy systemem kształcenia a potrzebami rynku pracy, jak również wzmacnianie umiejętności istotnych dla innowacyjności polskiej gospodarki;

- kondycja finansowa samorządów nie jest najlepsza po zmianach w systemie podatkowym wprowadzanych od 2019 roku, co odbija się na możliwości realizacji działań we własnym zakresie i podkreśla znaczenie wsparcia z zewnętrznych źródeł;
- pomimo, że Warszawa jest wysoko rozwiniętym ośrodkiem, na jej obszarze również znajdują się obiekty i placówki edukacyjne potrzebujące wsparcia, co potwierdza przeprowadzona diagnoza w części dotyczącej gospodarki.

Przestrzeń

Planowanie przestrzenne

Stan planowania przestrzennego również determinuje cele i kierunki działań dla JST. Niski odsetek obszarów pokrytych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP) ma negatywne skutki. Powoduje m.in. rozproszenie zabudowy, mniej efektywny transport zbiorowy, wzrost emisji zanieczyszczeń przez konieczność dotarcia mieszkańców do dalej położonych punktów usługowych. Trudniejsza jest również realizacja nowych inwestycji¹²⁴.

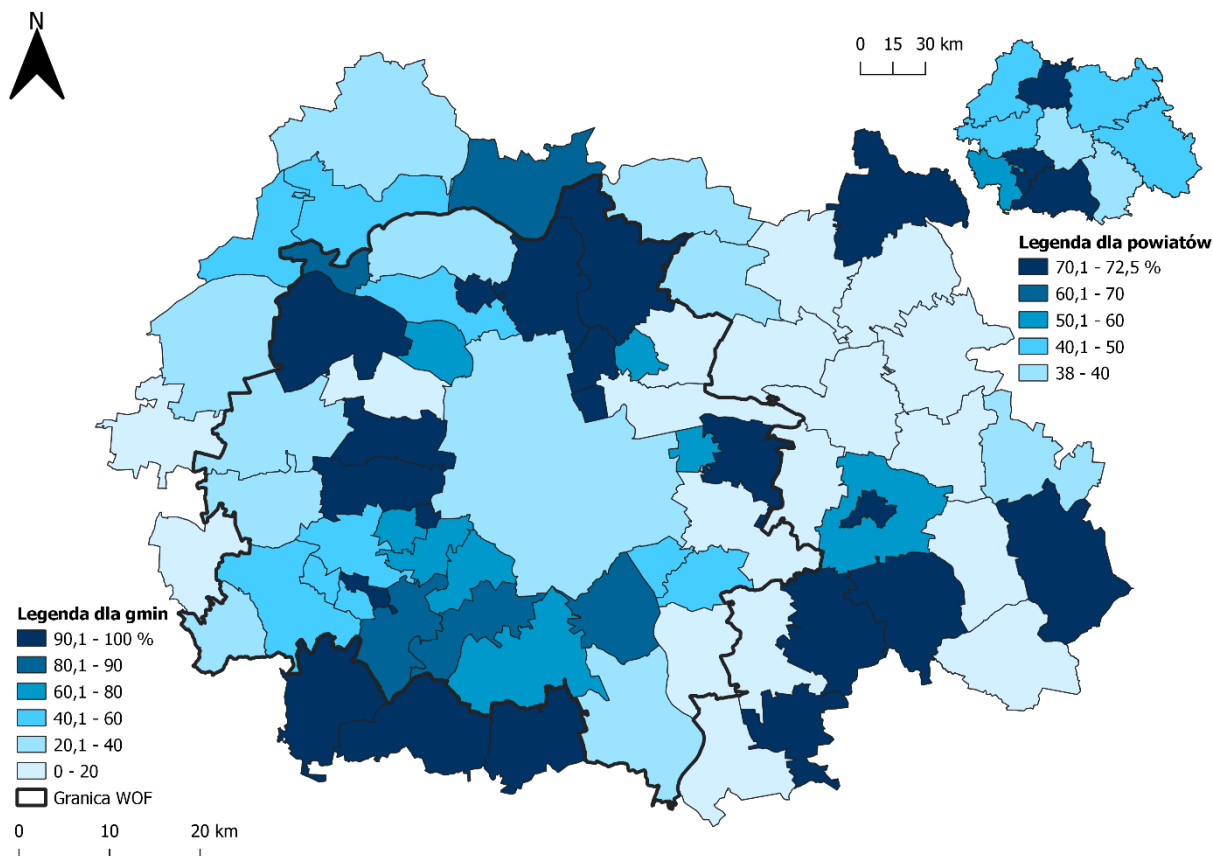
Podobnie jak w przypadku wielu innych wskaźników, wewnątrz RWS występuje duża rozpiętość pomiędzy skrajnymi wartościami wskaźnika pokrycia gmin planami miejscowymi. W 2021 roku obszar 10 gmin był całkowicie pokryty obowiązującymi MPZP (Legionowo, Osieck, Żabia Wola, Jadów, Mińsk Mazowiecki¹²⁵, Mrozy, Czosnów, Prażmów, Stare Babice, Radzymin). Powierzchnia 10 gmin (Siennica, Kołbiel, Podkowa Leśna, Żąbki, Tarczyn, Marki, Ożarów Mazowiecki, Nieporęt, Halinów, Piastów) była pokryta aktualnymi MPZP w co najmniej 90%. Na obszarze RWS znajdują się jednak gminy, których obszar był pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w minimalnym zakresie. Są to gminy: Latowicz (nie posiadała żadnych), Strachówka (0,8% gminy pokryta MPZP), Karczew (1,6%), Poświętne (1,9%), Stanisławów (2,2%), Sobienie-Jeziory (5,1%) oraz Dobre (5,8%).

¹²⁴ Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2022, „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego”, Warszawa.

¹²⁵ Gmina miejska.

Problem niskiego udziału obowiązujących MPZP dotyczy przede wszystkim gmin ze wschodniej części regionu warszawskiego stołecznego. Jednak w przeciwieństwie do wcześniej analizowanych zagadnień, w przypadku MPZP gminami z najwyższym odsetkiem powierzchni objętych obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w 2021 roku były w znacznej mierze gminy położone peryferyjnie. Warszawa jako rdzeń metropolii w 2021 roku również charakteryzowała się stosunkowo niskim odsetkiem powierzchni objętej aktualnymi MPZP (około 39,5%) (Mapa 41.).

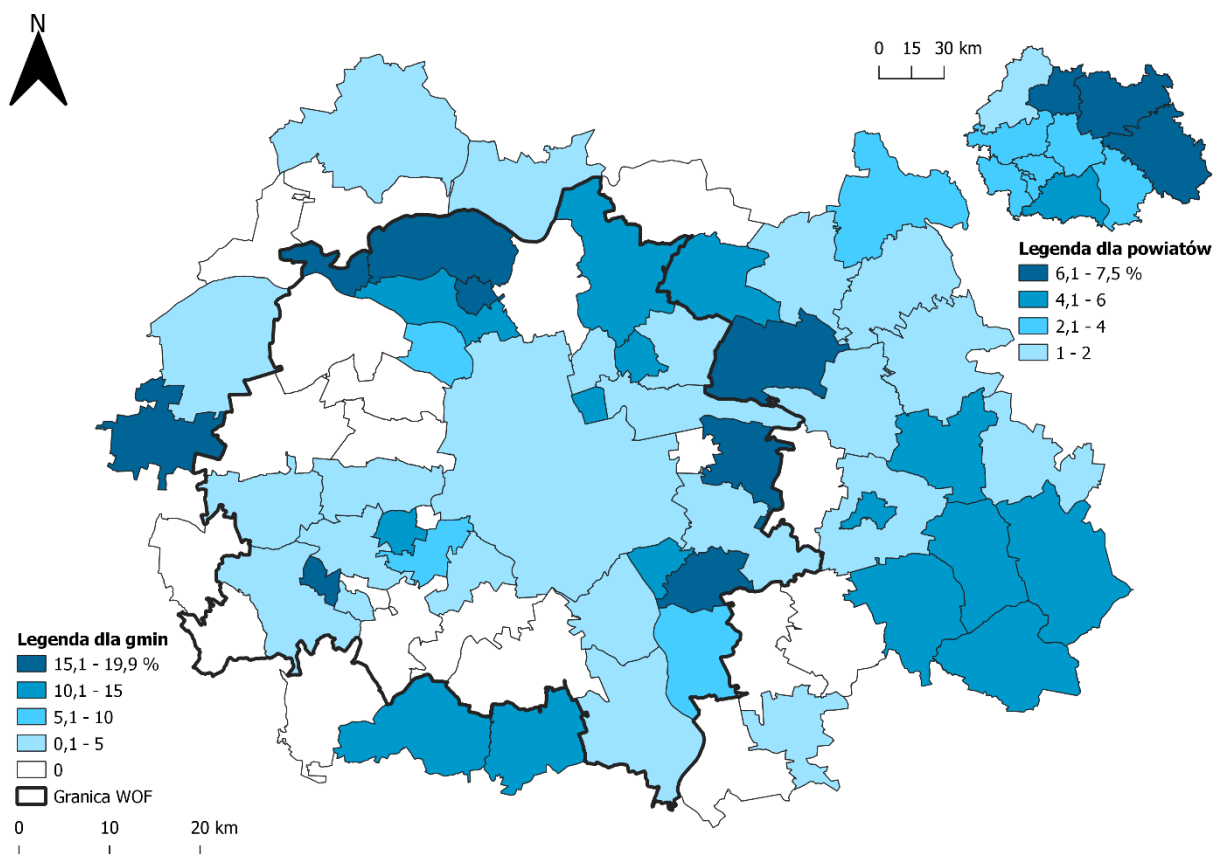
Mapa 41. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

49 na 70 gmin RWS prowadziło działania rewitalizacyjne na podstawie gminnego programu rewitalizacji (GPR) lub programu rewitalizacji (PR), przy czym jedynie 10 gmin prowadziło działania na podstawie GPR. Gminy o wyższym udziale powierzchni obszaru rewitalizacji w ogólnej powierzchni mieściły się we wschodniej oraz północnej części RWS. Największą powierzchnię spośród gmin prowadzących działania rewitalizacyjne w RWS mają Warszawa (51 724 ha), Nasielsk (20 577 ha), Leoncin (15 798 ha), Mrozy (14 492 ha), Góra Kalwaria (14 412 ha), zaś najmniejszą – Ząbki (1 098 ha), Mińsk Mazowiecki (1 318 ha), Milanówek (1 344 ha), Legionowo (1 354 ha), Pruszków (1 919 ha) oraz Kobyłka (1 964 ha) (Mapa 42. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 21. w [Załączniku 1.](#)).

Mapa 42. Udział powierzchni obszaru rewitalizacji w ogólnej powierzchni gmin i powiatów RWS w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Środowisko przyrodnicze

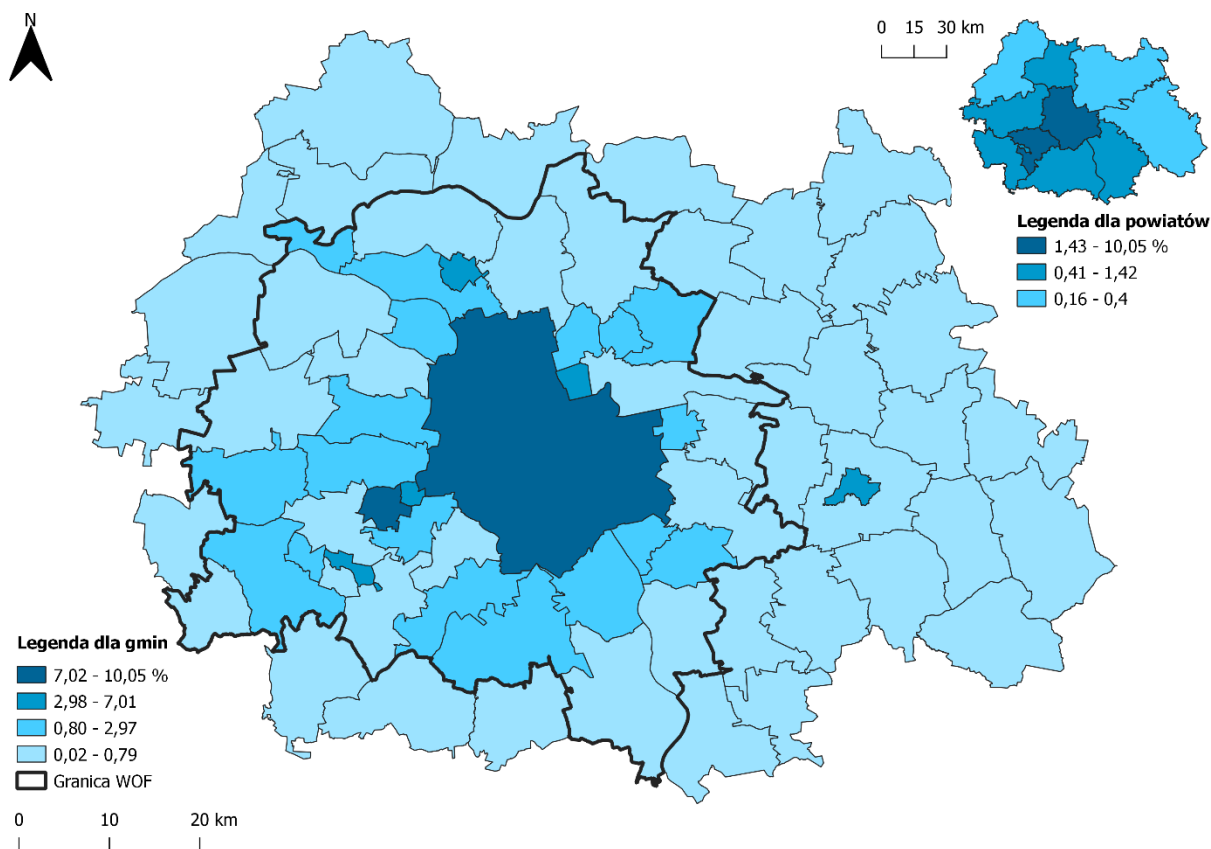
Aktualnie jednym z istotniejszych zagadnień są zmiany klimatu. Zjawisko to wpływa na niemal każdy aspekt zarządzania miastami oraz większymi obszarami. Oceniając RWS pod kątem środowiska warto zauważyć, że jest to obszar zurbanizowany, co może spowodować większe nasilenie negatywnych zjawisk.

Zaletą RWS jest to, że zawiera w sobie obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, tereny rekreacyjne, lasy, doliny rzeczne, obszary wodno-błotne i podmokłe oraz grunty uprawne. Obszary te mają istotne znaczenie w kontekście adaptacji do zmian klimatu, retencjonowania wody czy przeciwdziałaniu suszy. Tereny zieleni¹²⁶ w gminach RWS stanowią średnio nieco powyżej 1% (Mapa 43. Dane do

¹²⁶ w rozumieniu GUS: tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogami na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym.

wykresu znajdują się w Tabeli 22. w [Załączniku 1.](#)). Najwięcej zieleni urządzonej w 2021 r. znajdowało się na obszarze Warszawy (10,05%) oraz Pruszkowa (7,97%).

Mapa 43. Udział terenów zieleni w powierzchni gmin i powiatów na 2021 r. [%]

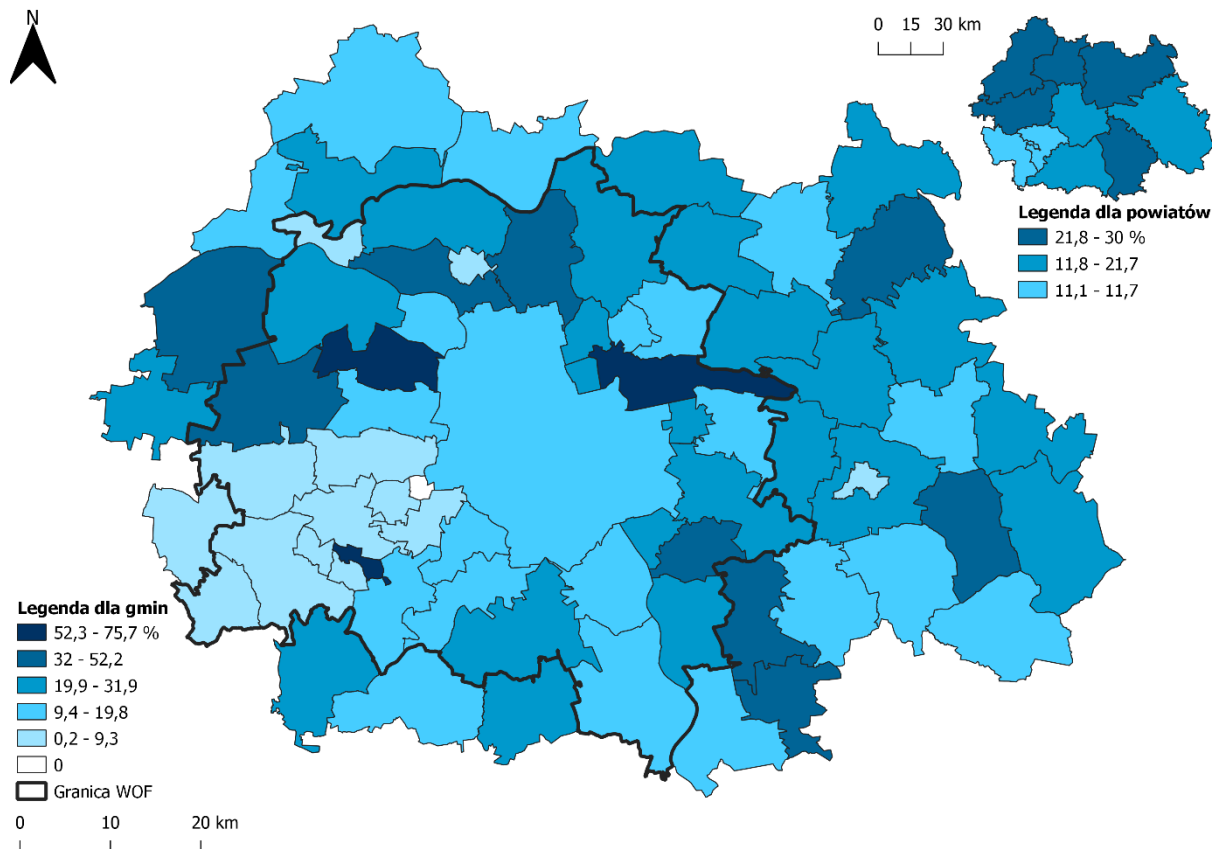

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejnym istotnym elementem środowiska RWS są lasy, które w latach 2016-2021 zajmowały ok. 23% powierzchni obszaru (jest to wartość niższa niż średnia krajowa – 29,6%). W 2021 roku powierzchnia lasów województwa mazowieckiego wynosiła 23,4%, co plasuje go na 15. miejscu spośród wszystkich województw, jeśli chodzi o powierzchnie lasów¹²⁷. Najsilniej zalesionymi gminami były w analizowanym roku Izabelin, Podkowa Leśna i Zielonka, gdzie lasy zajmowały odpowiednio 75,7%, 74,9% i 74,2% powierzchni (Mapa 44.). W 17 gminach obserwuje się trend zwiększania się powierzchni leśnej. Wśród jednostek RWS najbardziej wyróżniają się gmina Konstancin-Jeziorna, gdzie powierzchnia lasów (względem 2016 roku) zwiększyła się o 1,7 pp. oraz gmina Legionowo, gdzie nastąpiło zmniejszenie powierzchni lasów o 2,6 pp.

¹²⁷ na 2021 rok - dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

Mapa 44. Powierzchnia lasów w gminach i powiatach w 2021 roku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

RWS składa się w większości z gmin wiejskich (36) lub miejsko-wiejskich (19), co mogłoby sugerować, że grunty rolne stanowią dużą część obszaru. Jednak widać stopniowy spadek udziału użytków rolnych w RWS (ok. 1 pp. w latach 2016-2021). W 2021 r. zajmowały one tu ok. 56,9% powierzchni (w WOF 46,5%), podczas gdy w całym woj. mazowieckim ich udział stanowił 67,6% . Najwięcej terenów rolniczych w RWS znajduje się w powiatach zachodnich (warszawski zachodni, grodziski, nowodworski, piaseczyński) oraz powiecie mińskim na wschodzie¹²⁸. Niemniej udział powierzchni rolnych wskazuje na zmieniający się charakter i pełnione funkcje przez gminy skategoryzowane jako wiejskie i miejsko-wiejskie.

Wśród atutów RWS należy wymienić również dużą liczbę i różnorodność form ochrony przyrody zlokalizowanych na całym jego obszarze. Te miejsca przyciągają turystów lokalnych i krajowych. Dla wielu mieszkańców regionu są także miejscami codziennego odpoczynku i relaksu. Na szczególną uwagę zasługuje Kampinoski Park Narodowy, który jako jeden z dwóch parków narodowych na świecie graniczy ze stolicą kraju¹²⁹. Formy ochrony przyrody stanowią 43% powierzchni RWS¹³⁰, na co składają się:

¹²⁸ Urząd Statystyczny w Warszawie, Region Warszawski Stołeczny w 2021 r.

¹²⁹ <https://kampinos.org/turystyka-w-kampinosie/>

¹³⁰ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

- Kampinoski Park Narodowy,
- 74 rezerваты przyrody, w tym¹³¹: 14 w granicach powiatu piaseczyńskiego, po 12 – otwockiego i Warszawy, 11 – mińskiego, 10 – legionowskiego, 6 - wołomińskiego, po 5 – grodzkiego, nowodworskiego, warszawskiego zachodniego oraz 3 – pruszkowskiego;
- 3 parki krajobrazowe: Mazowiecki, Chojnowski oraz Nadbużański;
- 8 obszarów chronionego krajobrazu (w całości bądź części): Bolimowsko-Radziejowski z doliną Środkowej Rawki (powiat grodziski), Warszawski (powiaty nowodworski, otwocki, Warszawa, pruszkowski, grodziski, piaseczyński, warszawski zachodni, wołomiński, miński i legionowski), Miński (powiat miński), Nadwiślański (powiaty miński i otwocki), Krysko-Joniecki (powiat nowodworski), Nadwkrzański (powiat nowodworski), Dolina Rzeki Jeziorki (powiat piaseczyński), Nasielsko-Karniewski (powiat nowodworski);
- 33 obszary Natura 2000¹³²: po 9 w granicach powiatu nowodworskiego i powiatu wołomińskiego, po 8 – legionowskiego i Warszawy, 6 – otwockiego, 5 – mińskiego, 4 – warszawskiego zachodniego oraz 3 - piaseczyńskiego¹³³.

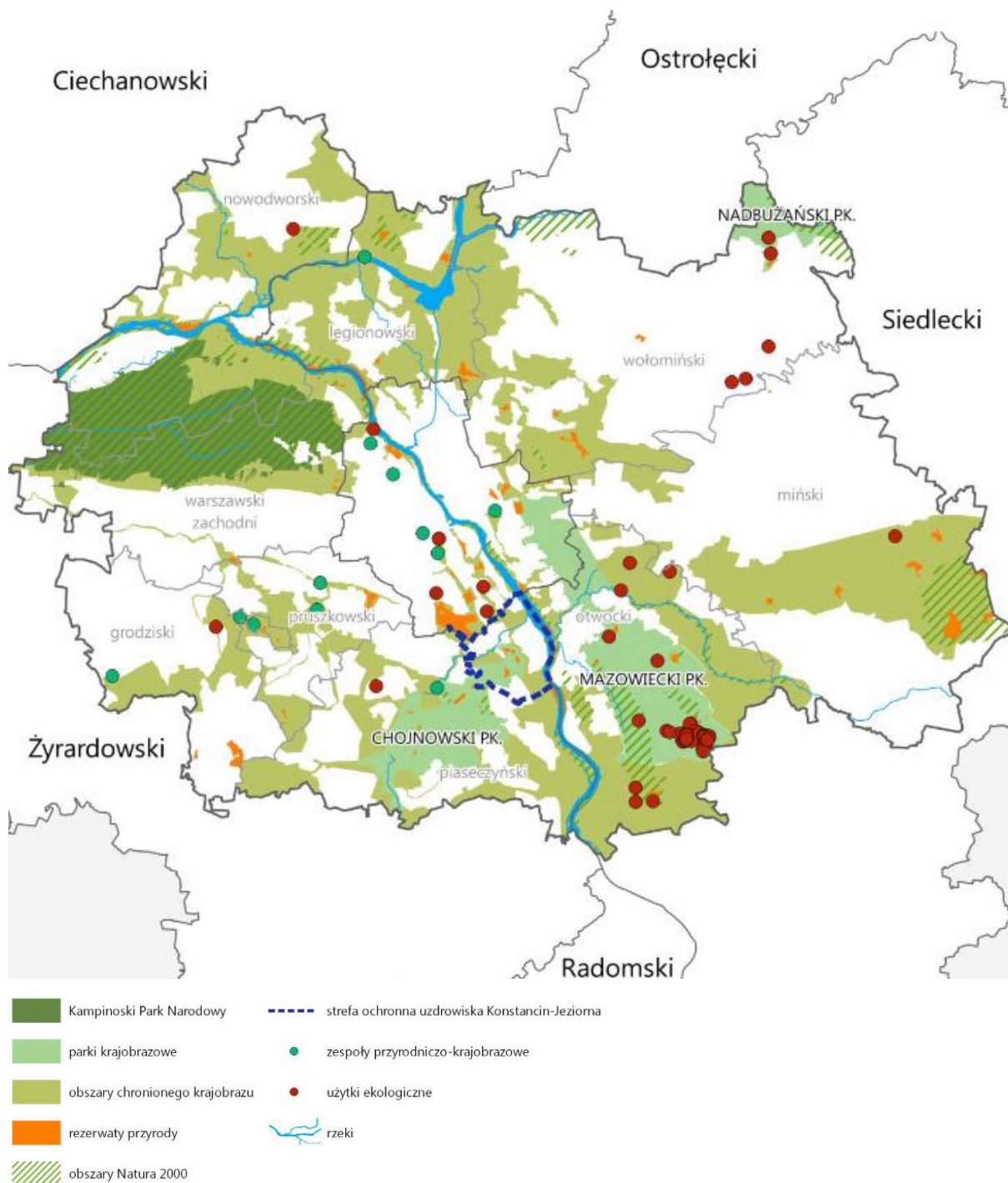
¹³¹ Liczba jest mniejsza niż suma rezerwatów w powiatach, ponieważ rezerваты występują na obszarze kilku powiatów.

¹³² Liczba jest mniejsza niż suma obszarów Natura 2000 w powiatach, ponieważ obszary występują jednocześnie na terenie kilku powiatów.

¹³³ <https://crfop.gdos.gov.pl/>

Formy ochrony przyrody są zlokalizowane z różnym natężeniem na całym obszarze RWS (Mapa 45.).

Mapa 45. Formy ochrony przyrody na obszarze MOFW

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa

Ze względu na potrzeby ochrony klimatu o właściwościach leczniczych, w tym konieczności spełniania podwyższonych wymagań w zakresie dopuszczalnych norm zanieczyszczeń powietrza, natężenia hałasu, odprowadzania ścieków do wód lub do ziemi, gospodarki odpadami, emisji pól elektromagnetycznych, ochrony złóż naturalnych surowców leczniczych (wody) obszarem wymagającym szczególnej zmiany jest obszar Uzdrowiska Konstancin-Jeziorna. Jest to jedyny w WOF i RWS obszar uzdrowiskowy, z wodami mającymi właściwości zdrowotne¹³⁴, który stanowi ważny kierunek intensywnej turystyki jednodniowej dla mieszkańców Warszawy oraz okolicznych gmin.

Bardzo istotnym elementem ekosystemu RWS jest wskazany w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego zielony pierścień okalający Warszawę¹³⁵, składający się głównie z Kampinoskiego Parku Narodowego, Chojnowskiego oraz Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, a także Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Aktualnie nie jest on jednak jednolicie połączony. W jego uzupełnieniu mają pomóc już zaproponowane w Planie tereny zieleni. Włączanie obszarów cennych przyrodniczo wokół Warszawy, w tym objętych ochroną, w struktury zielonego pierścienia będą stanowić otulinę dla większych założeń zieleni, które są istotne dla lokalnego środowiska¹³⁶. Pierścień oraz korytarze ekologiczne są kluczowym elementem oczyszczania powietrza w stolicy.

Zanieczyszczenie środowiska

Na obszarze RWS często przekraczane były normy zanieczyszczeń powietrza.¹³⁷ W 2020 r. w związku z wybuchem pandemii COVID-19, w efekcie której wprowadzono lockdown¹³⁸ i wdrożono pracę zdalną (co miało wpływ na zmniejszenie intensywności przemieszczania się samochodami), nie została przekroczona norma dla dwutlenku azotu w stacjach pomiarowych w Warszawie. Jednak już w 2021 r. ta norma została ponownie przekroczona¹³⁹. W 2021 r. zaobserwowano również duże stężenie dwutlenku azotu w południowo-zachodniej części RWS. Z kolei we wschodniej części regionu odnotowano wysokie stężenia PM₁₀ oraz PM_{2.5}. Szczególnie zagrożone tym zanieczyszczeniem były gminy powiatu wołomińskiego graniczące z Warszawą, północno-wschodnie dzielnice Warszawy, okolice Otwocka oraz Wieliszewa. Wyjątkowo niebezpieczne okazują się stężenia benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀, których nadmiar rejestrowano głównie w miesiącach grzewczych na obszarach

¹³⁴ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

¹³⁵ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

¹³⁶ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

¹³⁷ Szczegółowe informacje odnośnie zarejestrowanych emisji szkodliwych substancji dostępne są załączniku nr 1 do Uchwały nr 115/20 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 8 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu.

¹³⁸ Izolacja wprowadzona w związku z pandemią COVID-19.

¹³⁹ Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim. Raport wojewódzki za rok 2020, (2021), Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska, Warszawa.

charakteryzujących się niską emisją¹⁴⁰. Odpowiedzią na opisany problem może być wciąż rozwijana na poziomie województwa polityka antysmogowa (np. uchwała antysmogowa¹⁴¹, program ochrony powietrza¹⁴²). Wyniki z badania Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027 (czerwiec 2021 r.) pokazują, że 28% gmin RWS (m.in. Baranów, Błonie, Legionowo, Łomianki, Marki, Miasto Mińsk Mazowiecki, Nadarzyn, Nasielsk, Tarczyn, Stanisławów, Wiązowna, Zakroczym, Żąbki) czy Zielonka) zauważyło problem i zachęca mieszkańców do działań i zachowań zgodnych z zasadami ww. polityki, jak również same wdrażają takie działania np. poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej¹⁴³. Kluczowymi będą działania na rzecz zmniejszania bądź zlikwidowania niskiej emisji, wymiana przestarzałego taboru autobusowego na bardziej ekologiczny, a także edukacja mieszkańców i zmiana zachowań mobilnościowych (rezygnacja z poruszania się samochodem).

Gminy RWS w 2021 r. średnio wydały 620,74 zł/mieszkańca na ochronę środowiska oraz gospodarkę wodną (w podziale na podregion warszawski wschodni – 360,26 zł, podregion warszawski zachodni – 269,55 zł, podregion m.st. Warszawa – 848,02 zł/mieszkańca). Biorąc pod uwagę średnie wydatki Polski (411,85 zł/mieszkańca) i woj. mazowieckiego (507,80 zł/mieszkańca), gminy RWS wypadły w tym zestawieniu lepiej¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim. Raport wojewódzki za rok 2021, (2022), Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska, Warszawa.

¹⁴¹ Uchwała 162/17 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 października 2017 r. w sprawie wprowadzenia na obszarze województwa mazowieckiego ograniczeń i zakazów w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw

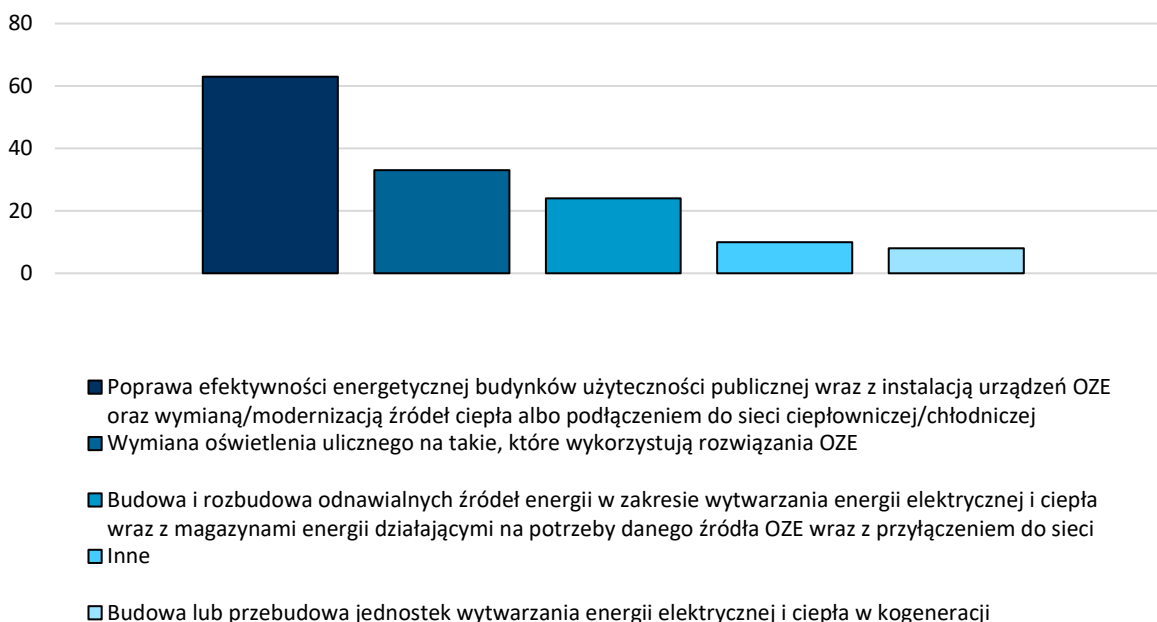
¹⁴² Uchwała nr 115/20 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 8 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu

¹⁴³ Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027. Główne wyniki. Raport z badania, (2021), Biuro Strategii i Analiz, Urząd m.st. Warszawy, Warszawa.
Badanie potrzeb środowiskowych na podstawie proponowanych projektów w perspektywie 2021-2027. Próba 55 gmin obszaru RWS.

¹⁴⁴ Na 2021 rok, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Strateg.

Znaczna większość gmin i powiatów podchodzi do zagadnienia adaptacji do zmian klimatu bardzo aktywnie. JST RWS najchętniej prowadzą działania związane z termomodernizacją budynków użyteczności publicznej (63 JST) oraz z wymianą oświetlenia na takie, które wykorzystują rozwiązania OZE (33 JST) (Wykres 20).

Wykres 20. Liczba gmin, które podjęły działania w zakresie odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej w podziale na typy działań.

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Obszarem wymagającym szczególnej zmiany są budynki przeznaczone na mieszkania komunalne. Analiza budynków wymagających termomodernizacji potwierdza badanie potrzeb, w którym ponad połowa gmin zadeklarowała, że jest chętna do realizacji działań związanych z termomodernizacją oraz zmianami na rzecz OZE¹⁴⁵. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych, będących pod zarządem JST, wykorzystujących OZE nie jest większy niż 25% (budynki obsługi pasażerów). Identyfikuje się więc duże potrzeby realizacji działań związanych z wdrażaniem technologii OZE (Tabela 7.).

¹⁴⁵ Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027. Główne wyniki. Raport z badania, (2021), Biuro Strategii i Analiz, Urząd m.st. Warszawy, Warszawa.
Badanie potrzeb środowiskowych na podstawie proponowanych projektów w perspektywie 2021-2027. Próba 55 gmin obszaru RWS.

Tabela 7. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych będących pod zarządem JST, wykorzystujących OZE, stan na październik 2022

budynki administracji publicznej (71)*	budynki działalności kulturalnej (62)*	budynki działalności edukacyjnej (71)*	budynki opieki zdrowotnej (57)*	budynki pomocy społecznej (42)*	budynki działalności sportowej (47)*	budynki obsługi pasażerów (np. dworce) (4)*	budynki przeznaczone na mieszkania komunalne (60)*
18%	9%	20%	2%	7%	17%	25%	1%

Źródło: Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

*w nawiasach umieszczona jest liczba JST, która udzieliła odpowiedzi o wartościach liczbowych

Uśrednione wyniki dotyczące termomodernizacji również wskazują na silną potrzebę realizacji takich inwestycji, mimo stosunkowo powszechnego działania w tym kierunku (Tabela 8.).

Tabela 8. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych będących pod zarządem JST, które wymagają termomodernizacji, stan na październik 2022

budynki administracji publicznej (72)*	budynki działalności kulturalnej (62)*	budynki działalności edukacyjnej (70)*	budynki opieki zdrowotnej (57)*	budynki pomocy społecznej (43)*	budynki działalności sportowej (47)*	budynki obsługi pasażerów (np. dworce) (4)*	budynki przeznaczone na mieszkania komunalne (59)*
53%	29%	33%	39%	24%	31%	25%	58%

Źródło: Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

*w nawiasach umieszczona jest liczba JST, która udzieliła odpowiedzi o wartościach liczbowych

JST w znacznej większości nie przeprowadzały audytów energetycznych w 2022 r. (Tabela 9.), mimo że są one niezbędne do prawidłowej oceny dalszych działań związanych z energetyką. Ich brak może utrudniać wdrażanie rozwiązań mających na celu adaptację do zmian klimatu.

Tabela 9. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych będących pod zarządem JST, które posiadają audyt energetyczny, stan na październik 2022

budynki administracji publicznej (70)*	budynki działalności kulturalnej (62)*	budynki działalności edukacyjnej (70)*	budynki opieki zdrowotnej (57)*	budynki pomocy społecznej (42)*	budynki działalności sportowej (47)*	budynki obsługi pasażerów (np. dworce) (4)*	budynki przeznaczone na mieszkania komunalne (59)*
38%	14%	37%	19%	19%	24%	0%	11%

Źródło: Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

*w nawiasach umieszczona jest liczba JST, która udzieliła odpowiedzi o wartościach liczbowych

Kolejnym problemem z jakim mierzy się RWS jest zanieczyszczenie hałasem. Zauważa się go przede wszystkim przy głównych ciągach komunikacyjnych oraz lotniskach, gdzie w przypadku dróg generowany jest on poprzez nadmierną komunikację indywidualną¹⁴⁶. Pożądanym rozwiązaniem na zmniejszenie zanieczyszczenia hałasem jest więc rozwijanie transportu publicznego oraz urządzenie zieleni przydrożnej, która pełni m.in. funkcję wygłuszającą.

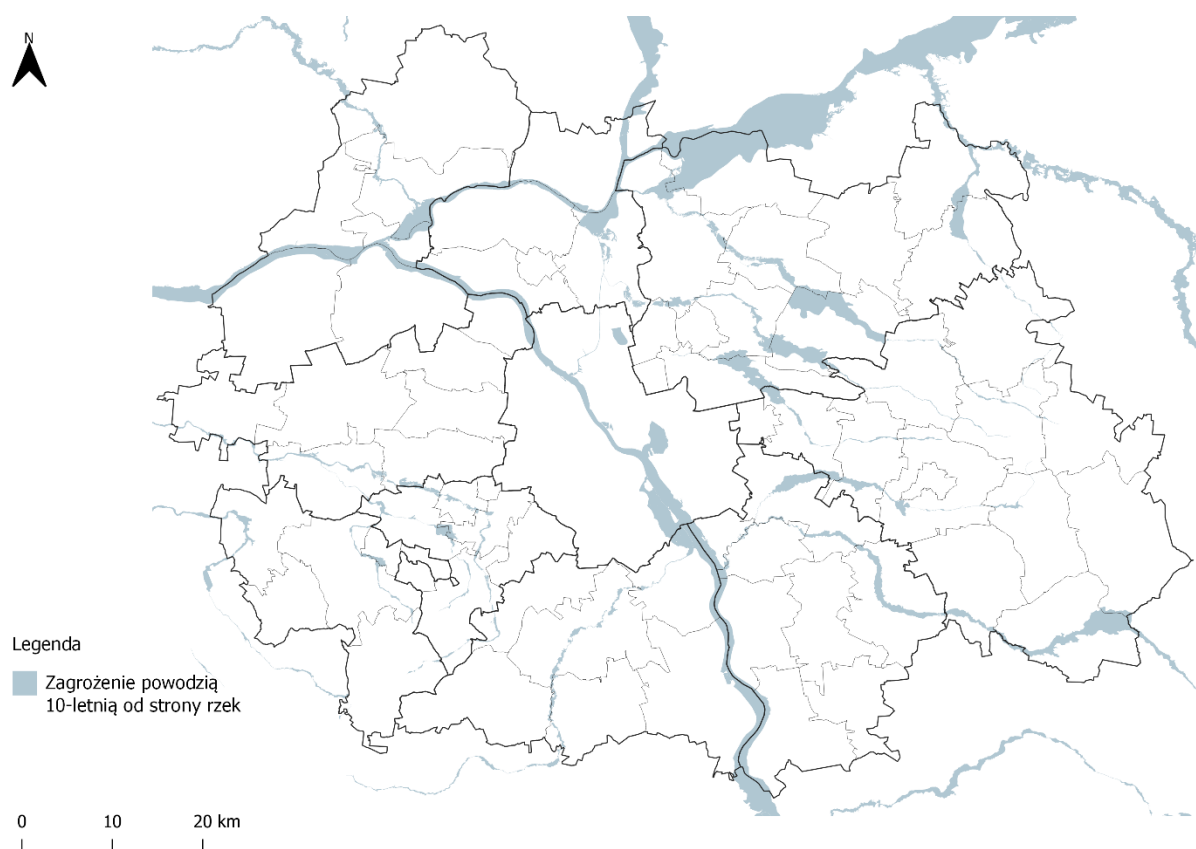
Antropopresja wywiera wpływ także na zasoby wodne na obszarze RWS. Ich jakość zależy od spływów powierzchniowych z terenów rolniczych i zurbanizowanych oraz od zrzutów z oczyszczonych już ścieków. Według prognoz polskie rezerwy wody są małe, aczkolwiek ilość wód podziemnych na razie jest na poziomie zadowalającym. Jednocześnie pojawia się problem suszy, która dotyka większości gmin w województwie mazowieckim. W RWS najbardziej zagrożone suszą są okolice Grodziska Mazowieckiego, Tarczyna, Piaseczna, Starych Babic. Jako bezpieczne od suszy określa się okolice Zielonki, Wołomina, Sulejówka¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

¹⁴⁷ <https://www.wody.gov.pl/>

Następnym problemem dotyczącym wody są powodzie¹⁴⁸. Na terenie RWS występują dwa związane z nią zjawiska: miejskie powodzie błyskawiczne oraz powodzie rzeczne. Pierwsze z nich występują głównie na terenie Warszawy (w 2020 i 2021 roku), ponieważ jest to obszar silnie zurbanizowany – brak przepuszczalnych gruntów, parków deszczowych oraz innych form retencji wody doprowadza do gwałtownego zalewania miejskiej infrastruktury. W przypadku powodzi rzecznych wodą 10-letnią (prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi - 10%) największe zagrożenie dotyka bezpośredniego sąsiedztwa Wisły, Narwi oraz Bugu (Mapa 46.)¹⁴⁹. Narażone tym zjawiskiem tereny powiatów pruszkowskiego, grodzkiego, nowodworskiego, legionowskiego i wołomińskiego włączono do Planu Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dorzecza Wisły¹⁵⁰.

Mapa 46. Obszary RWS narażone na niebezpieczeństwo powodzi rzecznych w przypadku wody 10-letniej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wód Polskich.

¹⁴⁸ Mapa 47. obrazująca obszary RWS narażone na niebezpieczeństwo powodzi rzecznych w przypadku 10-letniej została przygotowana na podstawie danych z Wód Polskich. Mapa nie obejmuje wszystkich obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, np. obszaru wzdłuż rzeki Wilanówki.

¹⁴⁹ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, (2018), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

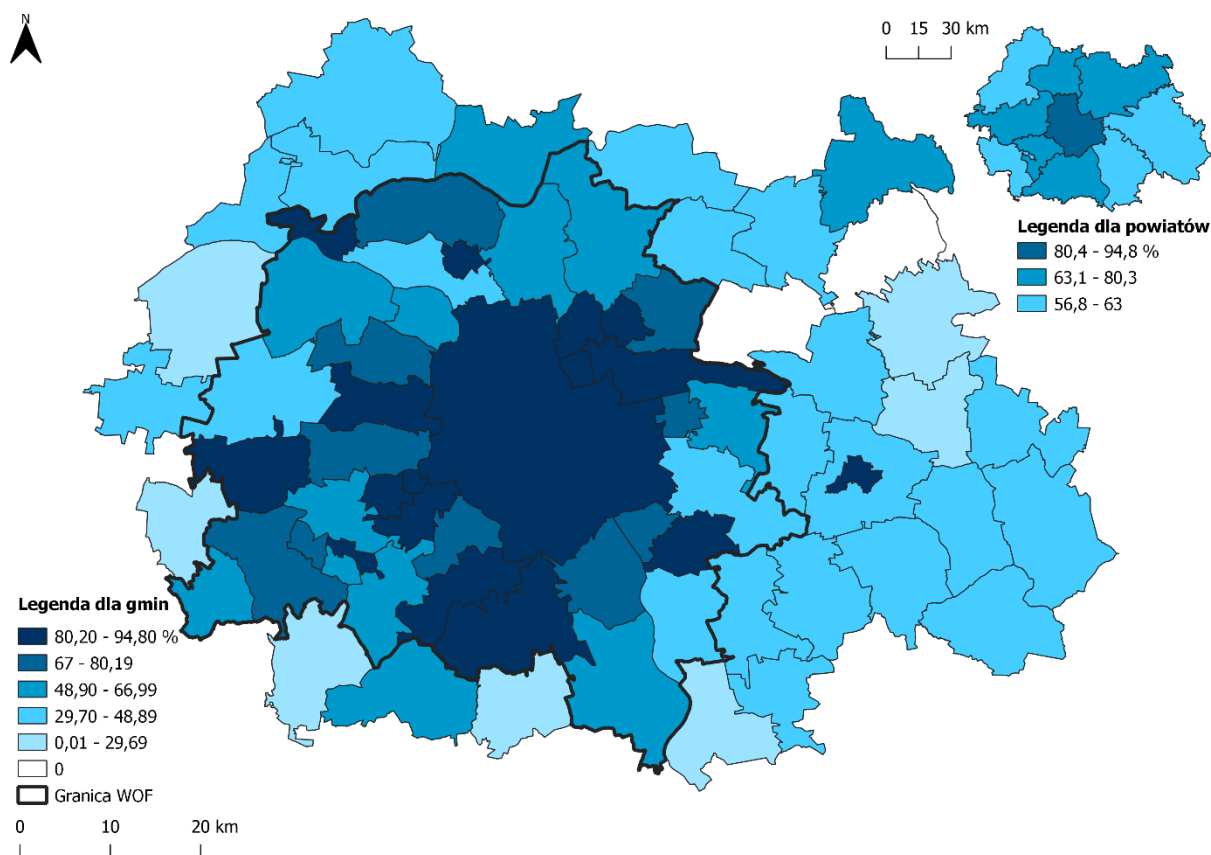
¹⁵⁰ <https://www.wody.gov.pl/>

Gospodarka wodno-ściekowa

Uwzględnienie infrastruktury w diagnozie, zobowiązuje również do opisania podstawowej infrastruktury komunalnej, której wysoka jakość i równomierna dostępność może zapewnić nie tylko wyższą jakość życia w danym miejscu, ale również zmniejszyć negatywne oddziaływanie na środowisko. Zagadnienie to jest szczególnie istotne, biorąc pod uwagę nierównomierne rozłożenie infrastruktury na terenie RWS.

Zaczynając od sieci kanalizacyjnej, średni odsetek ludności z niej korzystającej dla całego RWS wyniósł w 2021 r. 80,2%, podczas gdy w województwie mazowieckim 70,5%, a w Polsce 71,9%. Warto przyrzeć się gminom powiatu wołomińskiego w 2021 r. (Mapa 47.). Gminy należące do WOF (Ząbki, Zielonka, Marki, Kobylka) zapewniały dostęp do sieci dla ponad 80% mieszkańców, w przypadku Ząbek wartość ta wyniosła aż 94,0%. Jednocześnie w przypadku gmin, które stanowią otoczenie dla WOF (Klembów, Tłuszcz, Dąbrówka) z sieci kanalizacyjnej korzystało mniej niż 50% mieszkańców, a w przypadku Poświętnego oraz Strachówki sieć kanalizacyjna nie istniała. Powiat wołomiński wykazuje w ten sposób największe dysproporcje w zakresie wyposażenia w infrastrukturę kanalizacyjną spośród wszystkich powiatów RWS. Jedynym wyjątkiem była gmina Jadów, która nie należy do WOF, ale zapewniała w 2021 r. dostęp do kanalizacji 60% mieszkańców. Podobna sytuacja miała miejsce w powiecie mińskim, gdzie niemal wszystkie gminy nie zlokalizowane w WOF nie zapewniały dostępu do kanalizacji więcej niż połowie mieszkańców (wyjątkiem jest gmina miejska Mińsk Mazowiecki).

Mapa 47. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w podziale na gminy i powiaty w 2021 r.

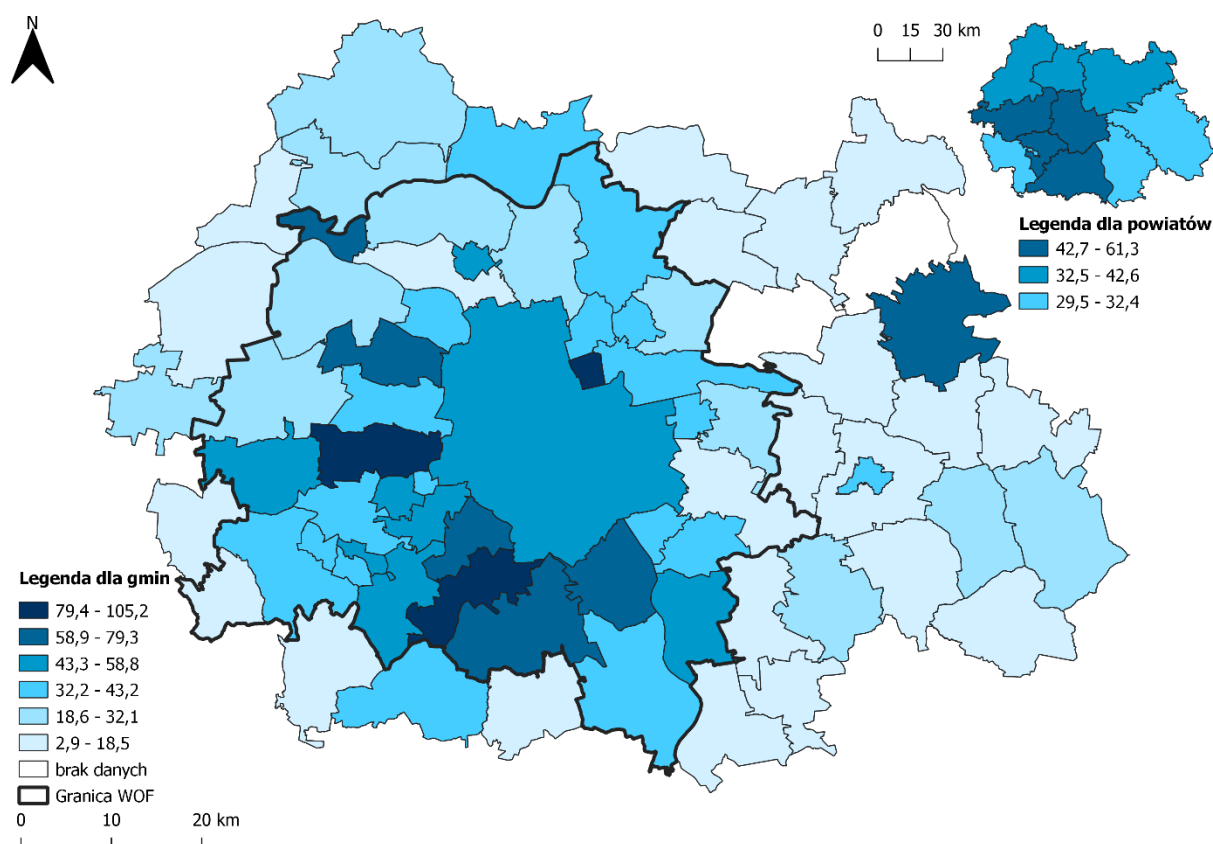

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Największy odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej charakteryzowały Warszawę (94,8%) oraz gminy: Żąbki (94,0%), Lesznowola (93,4%), Legionowo (91,4%), Marki (90,3%), Zielonka (89,7%), Mińsk Mazowiecki (89,4%), Piastów (89,2%), Pruszków (89,2%) oraz Piaseczno (86,4%).

Istnienie sieci kanalizacyjnej przekłada się na obecność ścieków, które wymagają oczyszczenia. W 2021 r. najwięcej ścieków komunalnych i przemysłowych na 1 mieszkańca odprowadzono w gminie Żąbki (105,2 m³) oraz Ożarowie Mazowieckim (98,3 m³) (Mapa 48). Gminy WOF odprowadzały zdecydowanie więcej ścieków niż pozostałe gminy RWS. Względem 2016 roku, największe pozytywne i negatywne zmiany w ilości odprowadzanych ścieków zaobserwowano w gminie Góra Kalwaria (spadek o 21,5 m³) oraz gminie Dobrze (wzrost o 65,3 m³). Działania w tym obszarze są szczególnie istotne z perspektywy przechodzenia do gospodarki o obiegu zamkniętym.

Mapa 48. Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczenia odprowadzane do wód lub do ziemi w ciągu roku ogółem na 1 mieszkańca w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [m³]

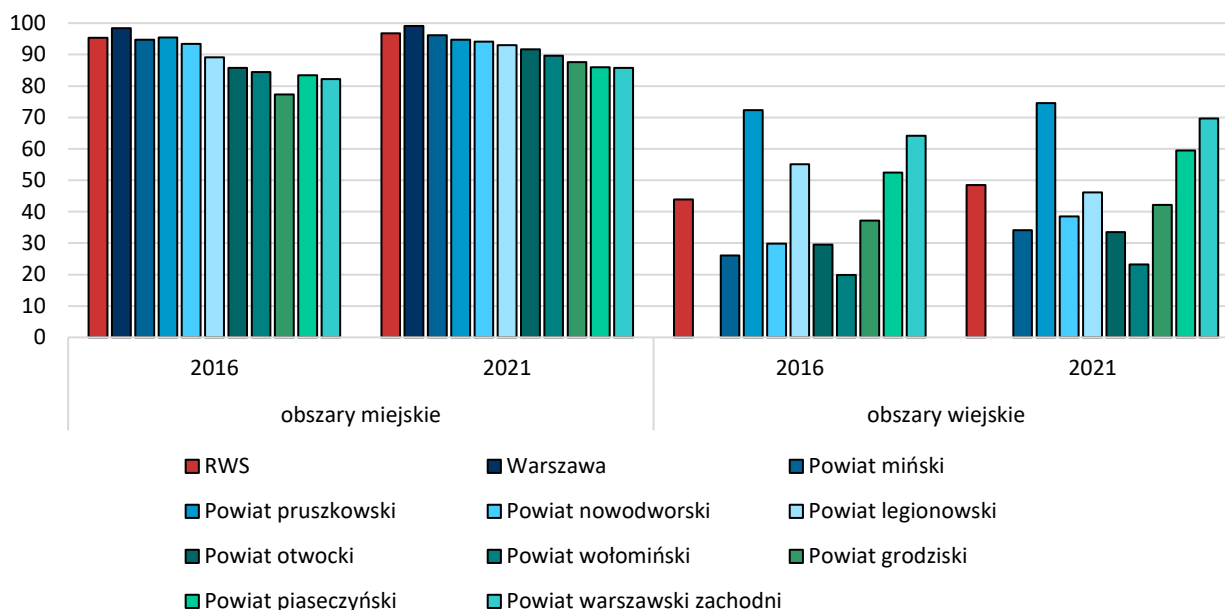

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dane dotyczące korzystania z oczyszczalni ścieków potwierdzają zróżnicowanie w JST RWS w tym zakresie. W przypadku obszarów wiejskich, dostęp do oczyszczalni w latach 2016-2021 był znacznie mniejszy niż dla obszarów miejskich (Wykres 21. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 23. w [Załączniku 1.](#)). Wysoki poziom dostępności, w stosunku do innych obszarów wiejskich, posiada powiat pruszkowski oraz warszawski zachodni. Na przestrzeni sześciu lat (2016-2021) sytuacja na obszarach wiejskich RWS nie zmieniła się znacznie, choć powiat miński oraz nowodworski poprawiły sytuację swoich mieszkańców o ponad 8 pp. Na obszarach wiejskich powiatu legionowskiego udział osób korzystających z oczyszczalni ścieków zmniejszył się w tym okresie o 9 pp. Na obszarach

miejskich różnica pomiędzy poszczególnymi latami nie jest duża, choć widoczna poprawa zaszła w powiecie grodziskim (o 10,3 pp.).

Wykres 21. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w podziale na powiaty w latach 2016-2021 [%]

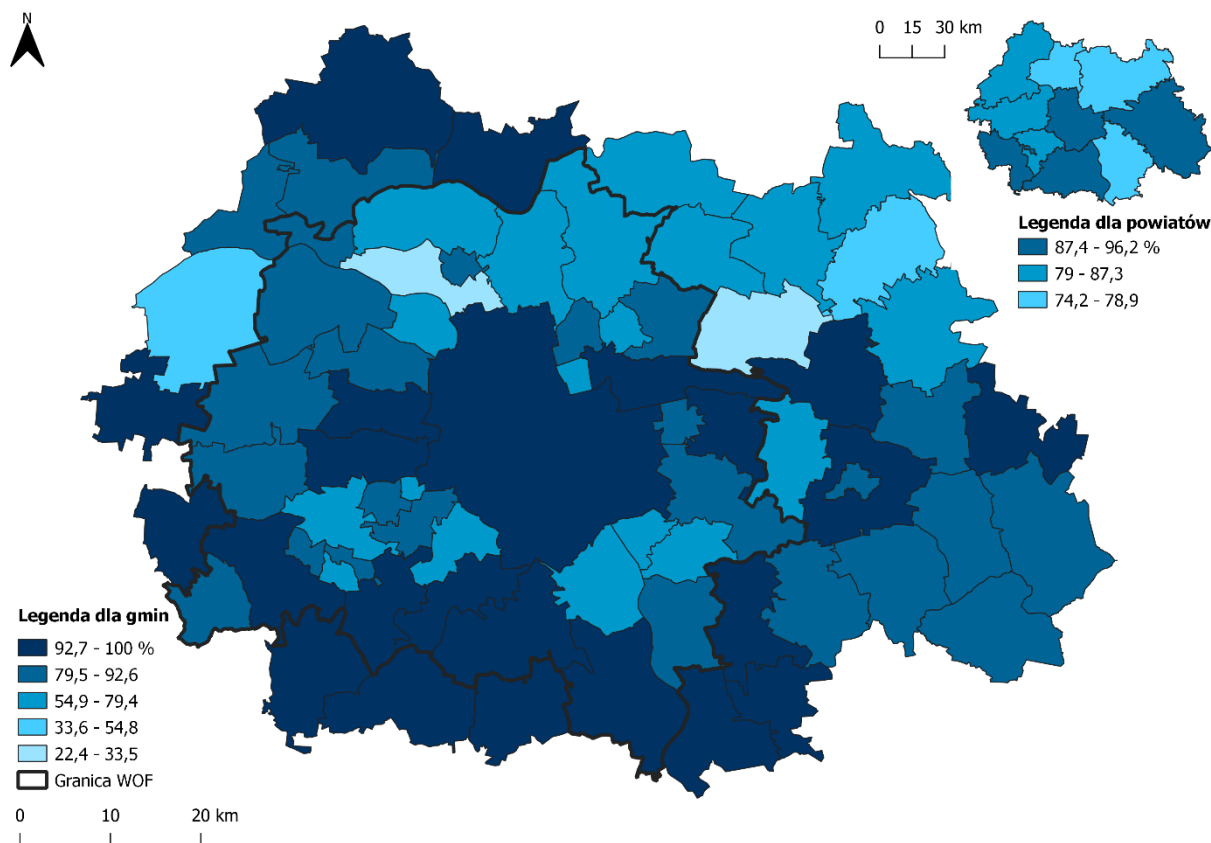
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Sieć wodociągowa jest bardziej rozbudowana i dociera do większej liczby mieszkańców (Mapa 49.). Średni odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej dla RWS wyniósł w 2021 r. 91,6%, wobec 90,9% w województwie mazowieckim i 92,4% w Polsce. Warto zaznaczyć, że wszystkie gminy posiadają tę infrastrukturę. Najwięcej mieszkańców korzystało z wodociągów w gminach Halinów, Kampinos, Lesznowola i Ożarów Mazowiecki (po 100%), najmniej (ok. 20%) w gminach Jabłonna i Poświętne.¹⁵¹

Biorąc pod uwagę dostępność sieci wodociągowej w 2021 r. (względem 2016 r.), w gminie Poświętne oraz Strachówka (na skutek rozbudowy sieci wodociągowej) zwiększył się odsetek ludności korzystającej z tej sieci, odpowiednio o 23,6 pp. i 15,2 pp. W tym zestawieniu niekorzystnie wypadła gmina Jadów, w której doszło do zmniejszenia odsetka osób korzystających z sieci wodociągowej o 4,7 pp.

¹⁵¹ W przypadku gminy Dobrze zaistniała rozbieżność w zakresie wartości odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2021 r. między danymi udostępnionymi przez Główny Urząd Statystyczny (76%), a danymi przekazanymi przez gminę (ok. 99%). W analizach prowadzonych na potrzeby diagnozy w celu zachowania ciągłości i porównywalności danych, podobnie jak w przypadku pozostałych JST, została uwzględniona wartość udostępniona przez GUS.

Mapa 49. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS i danymi z JST

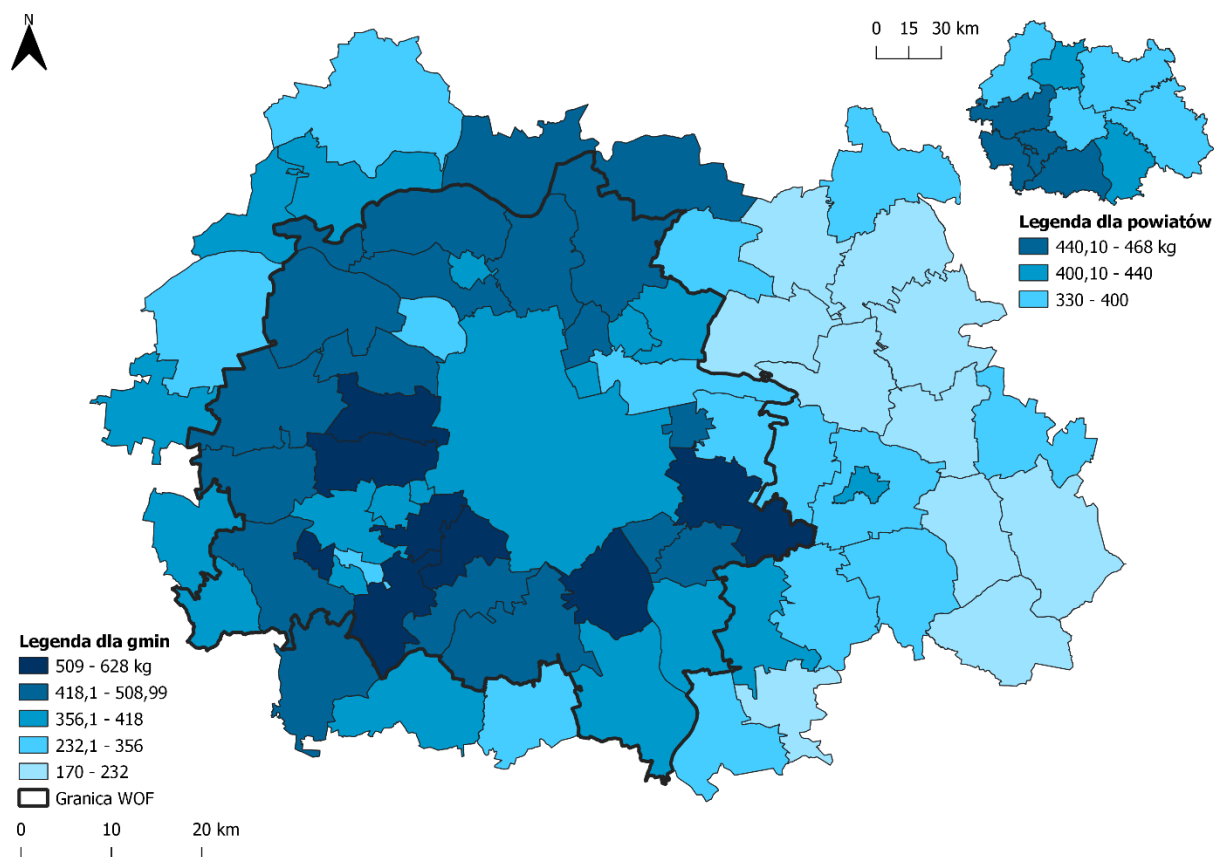
W obszarze projektów dotyczących ochrony środowiska, dla 30% jednostek RWS, biorących udział w badaniu Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027, kluczowe są inwestycje w rozwój gospodarki wodno-ściekowej, głównie w kwestii oczyszczania ścieków, co pokazuje duże wyzwania w tym obszarze.

Gospodarka odpadami komunalnymi

Mieszkańcy gmin RWS produkują ponad 1,3 mln ton odpadów rocznie (2021). Biorąc pod uwagę rok 2019, masa wytworzonych odpadów zwiększyła się o nieco ponad 180 tys. ton. Najwięcej śmieci w przeliczeniu na mieszkańca w 2021 r. wytworzono w Michałowicach (628 kg), Konstancinie Jeziorna (590 kg) oraz Raszynie (583 kg) (Mapa 50.). W 2019 roku liderami były gminy Nadarzyn (625 kg), Raszyn (509 kg) i Milanówek (499 kg). Największy przyrost odpadów odnotowała gmina Czosnów, gdzie pomiędzy 2019 i 2021 rokiem produkcja odpadów komunalnych na jednego mieszkańca wzrosła o 255 kg¹⁵². Warto pamiętać, że okres 2020-2021 był czasem, kiedy ilość śmieci spowodowanych pandemią była znacznie większa. W latach 2019-2021 trend spadkowy masy wytworzonych odpadów na mieszkańca odnotowano w 10 gminach. Ciekawym jest przypadek gminy Stanisławów, która odnotowała spadek aż o 232 kg na mieszkańca.

¹⁵² Brak danych z przedziału 2016-2018, dlatego odwołanie do 2019

Mapa 50. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [kg]

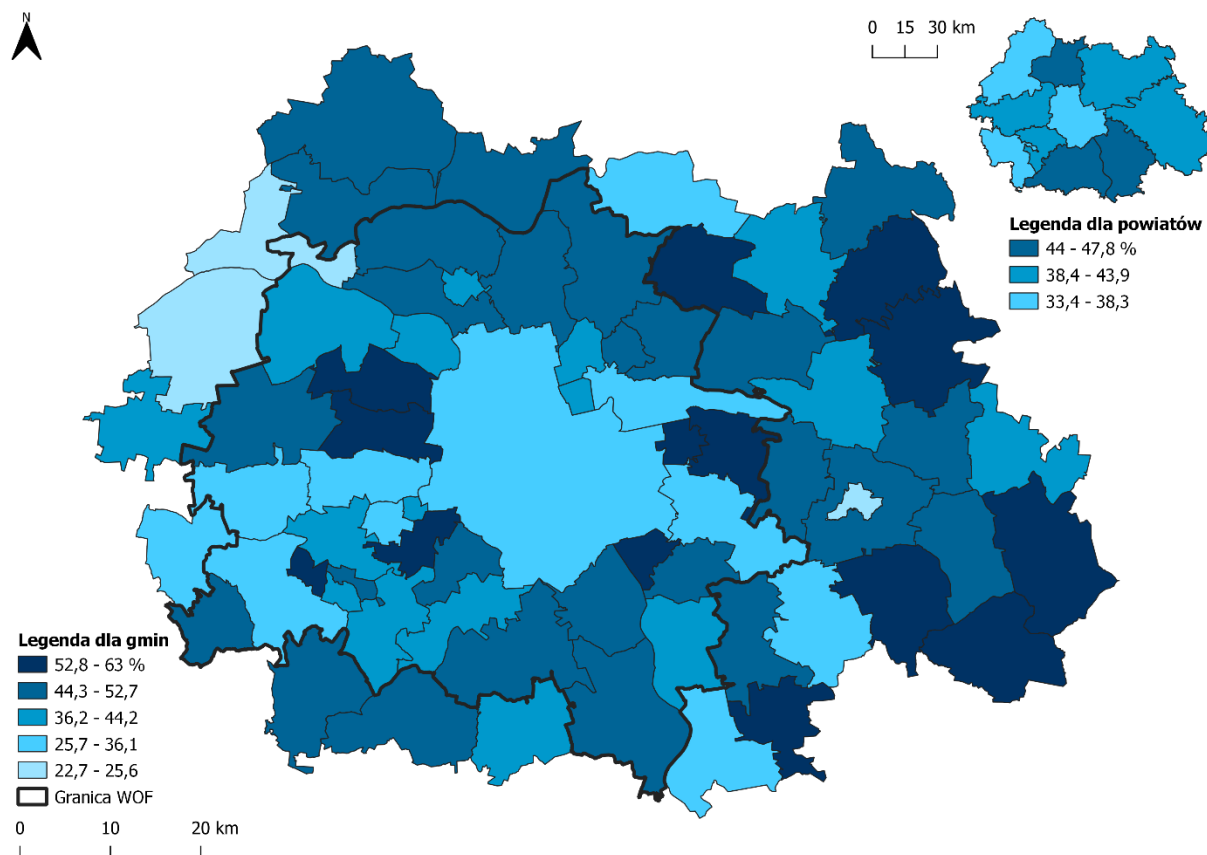

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2021 r. odpady zbierane selektywnie stanowiły średnio 37,8% wszystkich odpadów zbieranych na terenie RWS, wobec 37,5% w woj. mazowieckim i 39,8% dla Polski. Jest to wzrost o prawie 10 pp. w porównaniu z rokiem 2017¹⁵³. Największe – pozytywne i negatywne – zmiany zaszły w gminach powiatu mińskiego (Mapa 51. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 24. w [Załączniku 1.](#)). Gmina Halinów zwiększyła ilość segregowanych odpadów o 51,4 pp. (z 3,4% do 54,8%) natomiast gmina Kałuszyn zmniejszyła tę ilość o 50,2 pp. (z 91,5% do 41,3%). W Halinowie może to wynikać ze zwiększonej ilości odpadów w 2021 r., jednak ilość odpadów w Kałuszynie znacznie się nie zmieniła.

¹⁵³ Brak danych z 2016, dlatego odwołanie do 2017

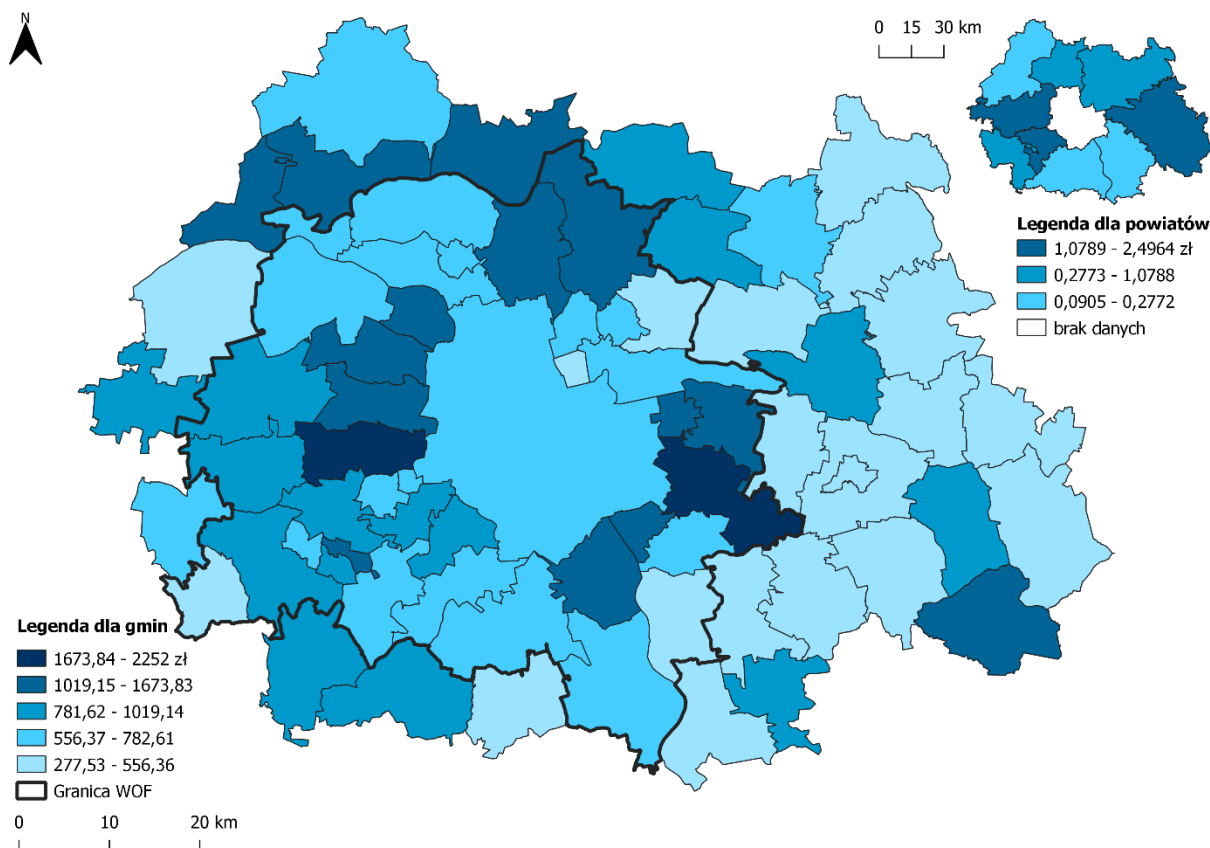
Mapa 51. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Średnio 8% wydatków gmin RWS w 2021 r. było przeznaczonych na ochronę środowiska i gospodarkę komunalną, wobec 8,2% w woj. mazowieckim i 9% dla Polski. Jest to wzrost o 3 pp. w stosunku do 2016 roku. Analizując te wydatki można zauważyć, że gminy niewchodzące w skład WOF wydają na ten sektor mniej (Mapa 52. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 25. w [Załączniku 1.](#)). Największą zmianę wysokości wydatków odnotowały gminy Nieporęt i Latowicz, które w 2021 r. wydały o 12 pp. więcej na ten sektor w porównaniu do 2016 roku.

Mapa 52. Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca na 2021 r. w podziale na gminy i powiaty [zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Transport¹⁵⁴

Odpowiedzią na niektóre z problemów związanych z zanieczyszczeniem środowiska jest zmiana zachowań mobilnościowych na terenie RWS. Gminy już wykonują ku temu pierwsze kroki, chociażby sięgając po nowoczesne rozwiązania takie jak elektromobilność. Dotyczy ona nie tylko samochodów, ale również autobusów (w kwietniu 2022 roku 27% taboru WTP było nisko- i zeroemisyjne)¹⁵⁵.

Gminy RWS dążą do zwiększenia liczebności taboru niskoemisyjnego i planują podjąć projekty z tym związane¹⁵⁶. Rozwijają się systemy zainspirowane ekonomią współdzielenia, takie jak: wypożyczanie

¹⁵⁴ Część transportowa diagnozy była przygotowywana w znacznej części na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego (który dysponuje danymi do 2021 roku na moment opracowywania diagnozy) oraz danych z Raportu z badania mobilności mieszkańców na potrzeby „Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Metropolii Warszawskiej” (2022) oraz „Diagnozy stanu mobilności w metropolii warszawskiej” (2022). Dwa ostatnie dokumenty były opracowywane w 2022 i zebrane w nich dane pierwotne są właśnie z tego roku, a dane wtórne najczęściej z 2021.

¹⁵⁵ Dane pozyskane od firmy TRAKO, opracowującego „Plan zrównoważonej mobilności miejskiej dla metropolii warszawskiej 2030+”.

¹⁵⁶ Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027. Główne wyniki. Raport z badania, (2021), Biuro Strategii i Analiz, Urząd m.st. Warszawy, Warszawa.

Badanie potrzeb transportowych na podstawie proponowanych projektów w perspektywie 2021-2027. Próba 55 gmin obszaru RWS.

hulajnóg, skuterów, samochodów (większość z tych pojazdów jest zasilana elektrycznie). Pojawia się jednak problem infrastrukturalny, gdyż RWS nie jest przygotowany na tak gwałtowny wzrost zapotrzebowania na energię oraz stacje ładowania¹⁵⁷. Zgodnie z założeniami perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027 oraz globalnymi trendami należy rozwijać ten rodzaj transportu, by w dalszej perspektywie zniwelować skutki zmian klimatycznych. Stawiany jest nacisk na wykorzystywanie niskoemisyjnego taboru (korzystającego z paliw alternatywnych, nie tylko energii elektrycznej), zadbanie o bezpieczne warunki do poruszania się dla osób niezmotoryzowanych oraz tworzenie stref z ograniczonym ruchem samochodowym¹⁵⁸. Komunikacja piesza przyciąga coraz większą uwagę władarzy miast oraz planistów przestrzennych. Zadbanie o bezpieczeństwo i odpowiednio zagospodarowaną przestrzeń zapewniającą dobrą dostępność dla tej grupy powinny być traktowane priorytetowo. Kluczowe jest, aby tworzyć węzły komunikacyjne dostosowane do ruchu pieszego, tj. dogodnie zlokalizowane przystanki autobusowe i tramwajowe. Następnie istotne jest połączenie sieci komunikacji tramwajowej i autobusowej ze stacjami kolejowymi¹⁵⁹. Zakłada się również „wyprowadzanie” samochodów z centrów miast na rzecz ruchu pieszego oraz rowerowego. Obecnie w Warszawie strefa z wyłączonym ruchem samochodowym obejmuje Stare i Nowe Miasto oraz Plac Zamkowy i fragment Krakowskiego Przedmieścia¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze, (2022), Warszawa.

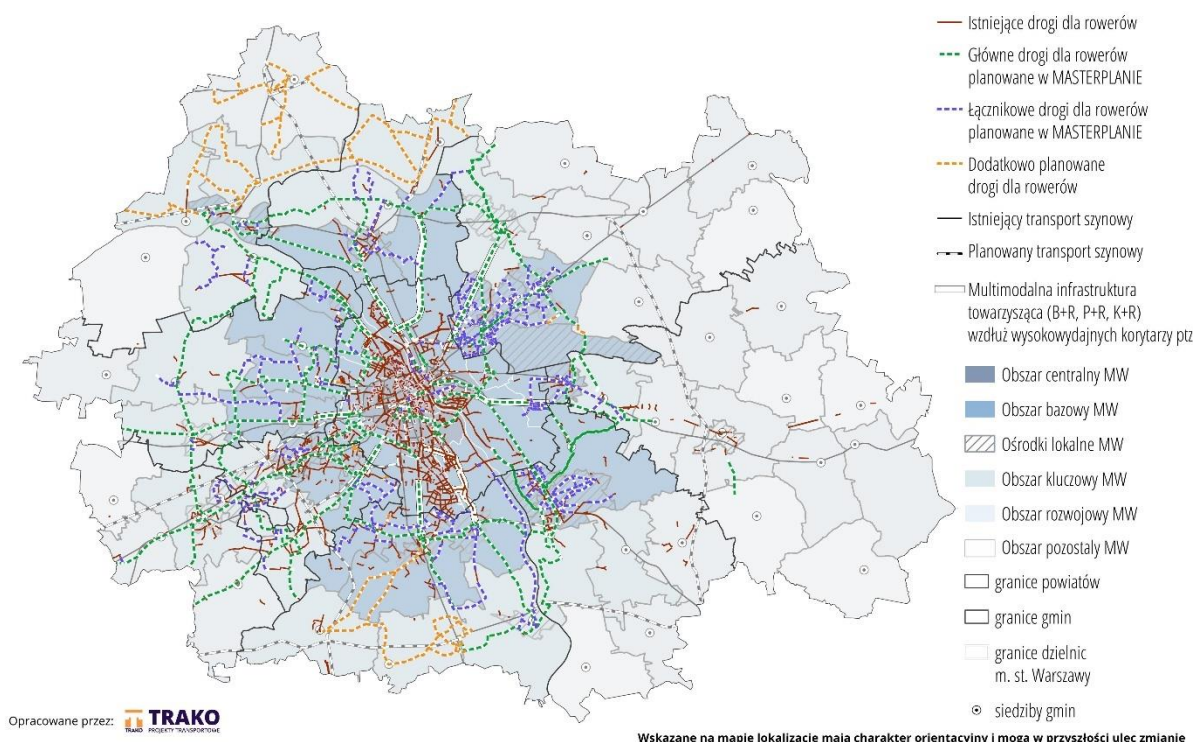
¹⁵⁸ Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027, projekt, (2022), Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Warszawa.

¹⁵⁹ Rozwój ruchu pieszego w Warszawie: Standardy projektowania i wykonywania, (2016), Urząd m.st. Warszawy, Warszawa

¹⁶⁰ <https://warszawa19115.pl/-/organizacja-ruchu-na-starym-miescie>

Kolejnym środkiem transportu, który pełni ważną rolę w komunikacji na terenie RWS, jest transport rowerowy (Rysunek 1.).

Rysunek 1. Obecne i planowane drogi rowerowe na terenie RWS

Źródło: „Plan zrównoważonej mobilności miejskiej dla metropolii warszawskiej 2030+” (projekt), 2022, Stowarzyszenie Metropolia Warszawa

W 2021 r. łącznie wszystkie drogi rowerowe na obszarze RWS miały długość 1 452 km (wzrost o ok. 84% od 2016 r.), w tym w Warszawie prawie 709 km¹⁶¹. Stanowiły one prawie 54% (ok. 2,7 tys. km) ścieżek w całym województwie mazowieckim. Warto podkreślić fakt, że w gminach należących do WOF ich długość to 1 393,5 km¹⁶², co oznacza, że pozostałe 31 jednostek nie miała wykształconej infrastruktury w tym zakresie (Mapa 53). Przyczynami takiej sytuacji były: dostęp do środków unijnych w ramach instrumentu ZIT na budowę ścieżek rowerowych dla gmin z Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, intensywnie prowadzone od lat inwestycje w tym zakresie w Warszawie oraz rosnąca liczba tego typu działań w gminach podwarszawskich. Dynamiczny rozwój sieci ścieżek rowerowych w stolicy i okolicznych gminach wynika z istniejącej lub rosnącej gęstości zabudowy i liczby ludności na tych terenach¹⁶³. Jednocześnie umożliwia przemieszczanie się za pomocą rowerów i wpływa na zmianę zachowań mobilnościowych mieszkańców. W ramach ZIT na lata 2014-2020 na

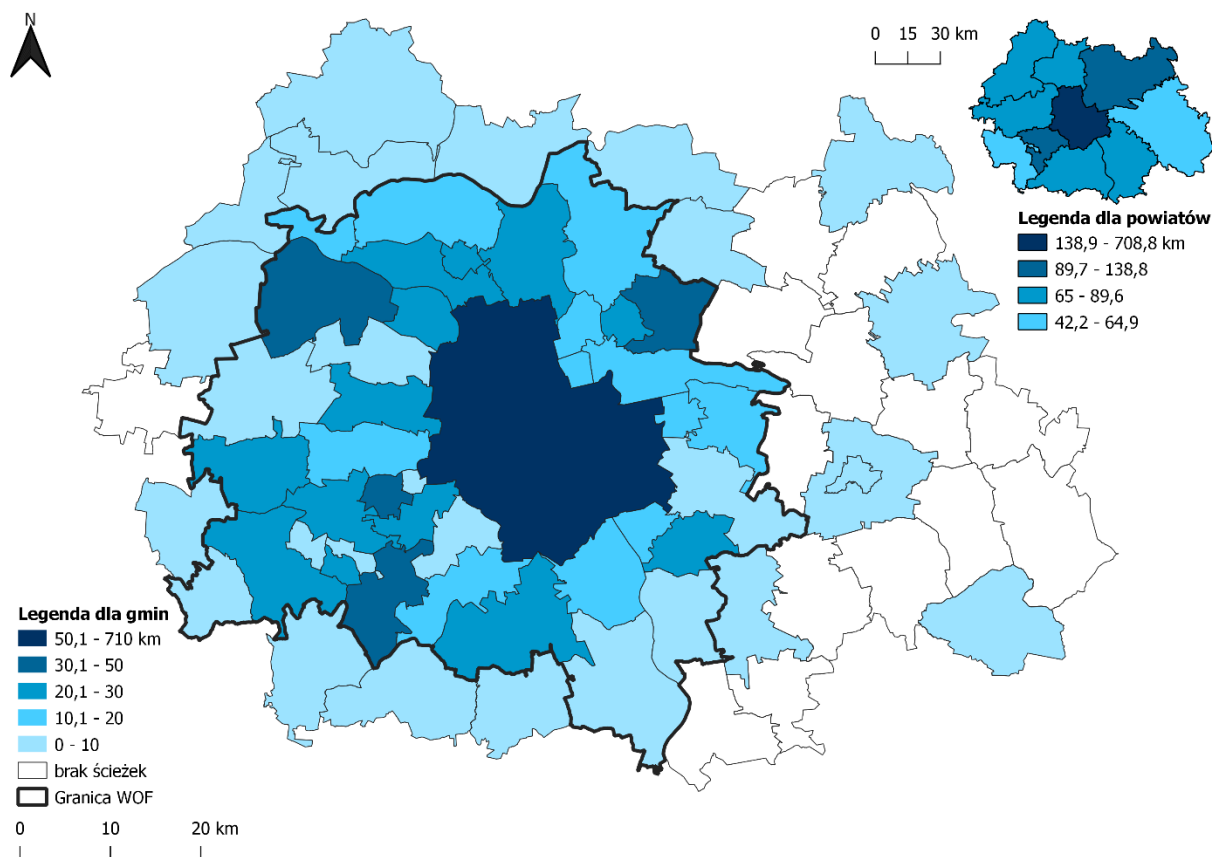
¹⁶¹ Dane z Diagnozy stanu mobilności w metropolii warszawskiej (2022) mówią o 1 499,7 km ścieżek rowerowych na terenie RWS. Różnica między zebranymi danymi wynika z zastosowania różnych źródeł (w diagnozie SUMP są to „Raport roczny 2021 ZTM”, Open Street Map oraz dane z JST, a w niniejszej diagnozie jest to Główny Urząd Statystyczny) i nie jest duża (47,7 km).

¹⁶² WOF bez Żyrardowa

¹⁶³ Region Warszawski Stołeczny w 2021 r., (2022), Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa

obszarze WOF wybudowano lub przebudowano łącznie 218,88 km dróg rowerowych¹⁶⁴. Zauważalna jest niska średnia długość dróg rowerowych pomiędzy powiatami w 2021 roku. W powiecie mińskim jest ich najmniej, może być to związane z mniej liczny udziałem gmin w poprzedniej perspektywie finansowej 2014-2020 poprzez Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Niskim wskaźnikiem w 2021 charakteryzował się również powiat grodziski, pomimo że w jego przypadku większość gmin korzystała ze wsparcia w ramach ZIT 2014-2020. W RWS brak ścieżek lub ich niskie zagęszczenie odnotowuje się również we wschodniej części powiatu wołomińskiego, południowo-wschodniej części powiatu otwockiego oraz w gminach Kampinos i Baranów. Największy przyrost ścieżek rowerowych w całym RWS odnotowano w 2018 i 2019 roku¹⁶⁵.

Mapa 53. Długość dróg dla rowerów w 2021 w podziale na gminy i powiaty

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie RWS coraz powszechniejsza jest możliwość wypożyczenia rowerów. Na obszarze Warszawy w 2022 r. znajdowało się 300 stacji Veturilo, które udostępniały ponad 4 500 rowerów (tradycyjnych i elektrycznych)¹⁶⁶. Podobne systemy znajdowały się w Pruszkowie (14 stacji), Nowym Dworze Mazowieckim (12 stacji), Grodzisku Mazowieckim (11 stacji), Otwocku (10 stacji) i Piasecznie

¹⁶⁴ Stan na 31.12.2021 r.; projekty zakończone rzeczowo i finansowo, dane z Biura Funduszy Europejskich i Polityki Rozwoju; bez Żyrardowa. Dla Żyrardowa wskaźnik wybudowanych lub przebudowanych dróg rowerowych wyniósł 8,07 km. W 2022 wartość dla WOF (bez Żyrardowa) wyniosła 345,86 km, a dla Żyrardowa wzrosła do 14,13 km.

¹⁶⁵ Region Warszawski Stołeczny w 2021 r., (2022), Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa

¹⁶⁶ www.veturilo.waw.pl; stan na 16.12.2022 rok.

(6 stacji) oraz w Markach (5 stacji)¹⁶⁷. Włodarze gmin RWS wskazują, że zachodzące zmiany w kontekście transportu rowerowego są niewystarczające i należy bardziej zaangażować się w budowanie nowych tras oraz infrastruktury towarzyszącej. Metropolia powinna zadbać przede wszystkim o to, aby rower stał się bezpiecznym i szybkim środkiem transportu codziennego¹⁶⁸.

Kolejną propozycją poprawienia sytuacji klimatycznej jest inwestowanie w zrównoważony transport publiczny o wysokiej jakości. Średnio na jednego mieszkańca RWS przypada 189,08 przejazdów rocznie¹⁶⁹. Jednakże władze gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich zwracają uwagę na trudności w skomunikowaniu ich JST z centralną częścią obszaru oraz węzłami komunikacyjnymi, znajdującymi się poza stolicą¹⁷⁰. Powyższe wynika ze zróżnicowanych budżetów JST, co przekłada się na możliwości organizowania transportu publicznego na ich terenach. Możliwe jest nawiązanie współpracy z Zarządem Transportu Miejskiego w Warszawie, jednak wymagane przez ZTM współfinansowanie usług transportowych jest dla mniej zamożnych gmin zbyt dużym obciążeniem. Łączy się to również z problemem porozumienia między gminami dot. podziału finansowania, aby wspólnie wykorzystywać niektóre linie komunikacyjne przechodzące przez granice kilku gmin. Działania na rzecz rozwoju transportu publicznego są jednak potrzebne - ponad połowa mieszkańców korzystająca z samochodów chętnie korzystałaby z transportu zbiorowego, gdyby podróże nie wiązałyby się z licznymi przesiadkami, były szybkie i tanie. Trend jest jednak obustronny – połowa osób, które poruszają się komunikacją miejską chętnie korzystałaby z samochodów, gdyby tylko koszty utrzymania nie były tak wysokie (paliwo oraz parking)¹⁷¹.

Na obszarze RWS prawie 50% JST zdecydowało się zadbać o organizację transportu publicznego we własnym zakresie (Wykres 22. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 26. w [Załączniku 1.](#)). 43% jednostek nie bierze pod uwagę realizacji takich działań w najbliższych latach. Przyczyny są dwójakiego rodzaju, z jednej strony wysokie koszty utrzymania oraz brak zaplecza technicznego, z drugiej przynależność do ponadgminnego związku (gminy powiatu grodziskiego i mińskiego) lub współpraca z ZTM oraz brak potrzeby ze strony mieszkańców. Jednocześnie 7 gmin regionu warszawskiego stołecznego (Cegłów, Dębe Wielkie, Dobrze, Jakubów, Kałuszyn, Latowicz i Mrozy) nie organizowało publicznego transportu zbiorowego, w tych gminach funkcjonują tylko prywatni przewoźnicy¹⁷². Transport publiczny jest sektorem, który w znacznej większości przypadków nie jest

¹⁶⁷ <https://pruszkowskirower.pl/>, <http://www.rowery.nowydwormaz.pl/>, <https://turystyka.grodzisk.pl/bezobslugowa-wypożyczalnia-rowerow/>, <https://otwockirower.pl/>, <https://piaseczynskirower.pl/>, dane od jst.

¹⁶⁸ Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027. Główne wyniki. Raport z badania, (2021), Biuro Strategii i Analiz, Urząd m.st. Warszawy, Warszawa. Badanie potrzeb transportowych na podstawie proponowanych projektów w perspektywie 2021-2027. Próba 55 gmin obszaru RWS.

¹⁶⁹ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

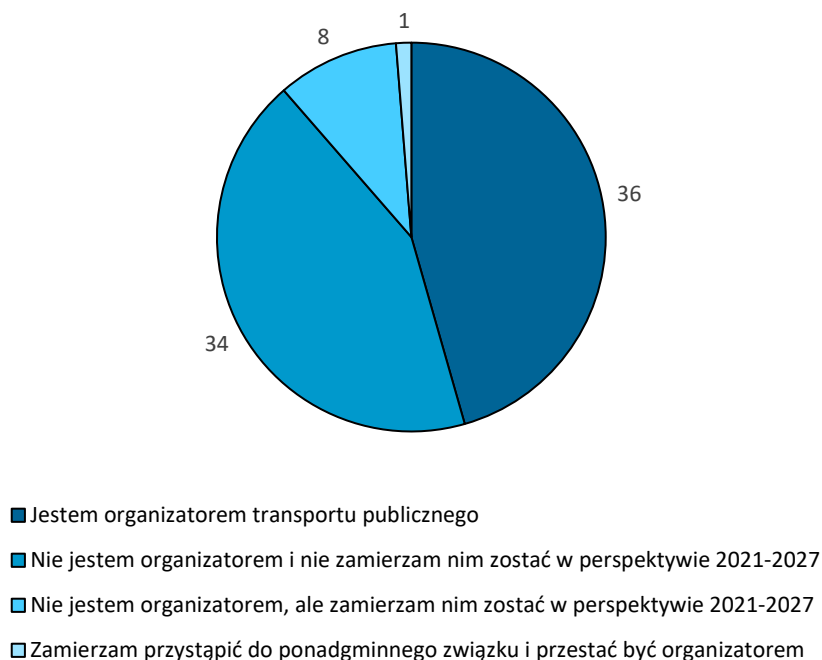
¹⁷⁰ Diagnoza stanu mobilności w metropolii warszawskiej (2022), Stowarzyszenie Metropolia Warszawa, Wrocław.

¹⁷¹ Raport z badania mobilności mieszkańców na potrzeby „Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Metropolii Warszawskiej”, (2022), TRAKO, PBS, Sopot-Wrocław.

¹⁷² Dane pozyskane od firmy TRAKO, opracowującego „Plan zrównoważonej mobilności miejskiej dla metropolii warszawskiej 2030+”.

dochodowy, co w przypadku ograniczonej liczby środków własnych JST utrudnia realizację tego zadania przez JST¹⁷³.

Wykres 22. Stan organizacji transportu publicznego w gminach RWS, stan na październik 2022

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Istotną rolę w transporcie zbiorowym spełnia kolej. Z jednej strony obszar RWS nie posiada wysokiej jakości transportu kolejowego obsługującego mieszkańców metropolii, pomimo że jest to najefektywniejszy sposób przemieszczania się pod względem wpływu na środowisko oraz przepustowości. Mazowsze jest obszarem charakteryzującym się jedną z najniższych gęstości sieci kolejowej w kraju (w porównaniu do innych województw; w 2021 4,8 km/100 km², gdzie średnia w Polsce wynosi 6,2 km/100 km²). Mimo tego w RWS gęstość sieci wypada stosunkowo dobrze (w 2021 12,2 km/100 km²)¹⁷⁴. W efekcie kolej obsługuje 44 z 70 gmin RWS¹⁷⁵ (Mapa 54.). Na terenie metropolii warszawskiej znajduje się 742 km linii kolejowych¹⁷⁶.

¹⁷³ Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

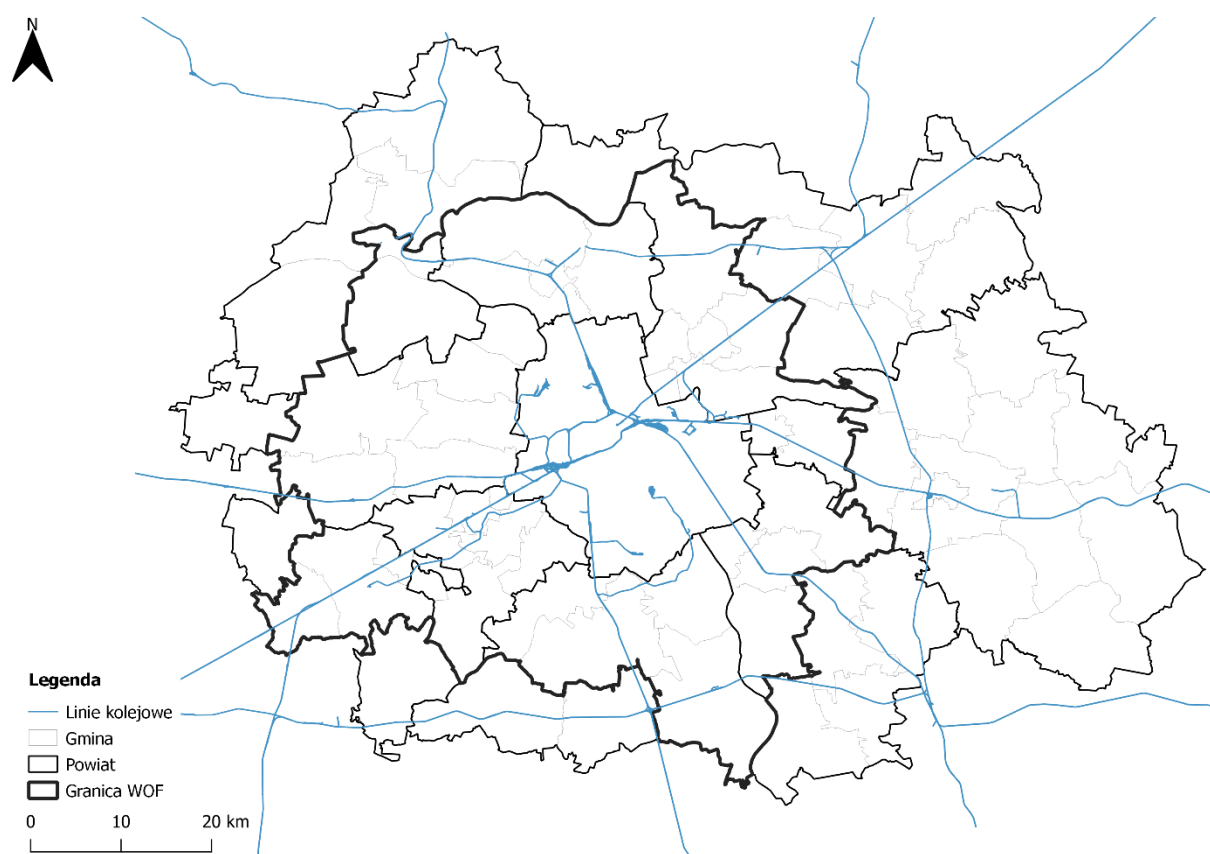
Diagnoza stanu mobilności w metropolii warszawskiej (2022), Stowarzyszenie Metropolia Warszawa, Wrocław.

¹⁷⁴ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

¹⁷⁵ Dane pozyskane od firmy TRAKO, opracowującego „Plan zrównoważonej mobilności miejskiej dla metropolii warszawskiej 2030+”.

¹⁷⁶ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

Mapa 54. Linie kolejowe na obszarze RWS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Open Street Map

Z drugiej strony na terenie RWS znajduje się Warszawski Węzeł Kolejowy, który obsługuje największą liczbę pasażerów na terenie kraju – układ sieci kolejowej zbiega się w stolicy. Przez Warszawę przechodzi kilka linii Kolei Mazowieckich docierających do różnych części Mazowsza (Rysunek 2). Funkcjonuje również Warszawska Kolej Dojazdowa, która zapewnia komunikację z powiatami grodziskim oraz pruszkowskim¹⁷⁷. W związku z tym podkreśla się istotę rozwoju i modernizacji linii kolejowych. Z transportem kolejowym wiąże się nadzieje na przyszłość – miałyby on docierać do gmin gorzej skomunikowanych np. wiejskich czy miejsko-wiejskich za pomocą rozwoju SKM, w celu niwelowania wykluczenia transportowego¹⁷⁸.

¹⁷⁷ <https://wkd.com.pl/>

¹⁷⁸ Danae, 2019, „Potrzeby rozwojowe obszaru metropolitalnego Warszawy w kontekście programowania i realizacji polityki spójności po 2020 roku”, Warszawa.

Rysunek 2. Schemat linii kolejowych Kolei Mazowieckich

Źródło: www.mazowieckie.com.pl/pl

Na transport publiczny szynowy składa się również metro oraz tramwaje, które znajdują się na terenie Warszawy. W stolicy działają aktualnie dwie linie metra, z czego druga z nich jest ciągle rozbudowywana. I linia funkcjonuje w pełnym wymiarze od 2008 roku, a drugą otworzono w 2015 roku i od tego momentu, etapami rozwija się jej trasę w kierunku Targówka oraz Bemowa. Dodatkowo planuje się wybudowanie III linii metra przechodzącej przez Pragę Południe. Rozwój sieci metra generuje nowe zadania związane z dostosowaniem infrastruktury dojazdowej do stacji z nowobudowanych osiedli oraz z gmin leżących niedaleko planowanych do realizacji linii¹⁷⁹. Obecnie kursuje 27 linii tramwajowych. Pod koniec 2021 roku tabor wynosił 718 wagonów¹⁸⁰. Łącznie na terenie miasta znajduje się 305,4 kmtp torów. Spółka Tramwaje Warszawskie zadbała również o dostęp do informacji dla pasażerów i zainwestowała w 210 tablic Systemu Informacji Pasażerskiej¹⁸¹. Stan taboru jest stale poprawiany, a w 2021 r. zamówiono 123 tramwaje Hyundai Rotem. Zrealizowanie tego zamówienia pozwoli na osiągnięcie progu 70% niskopodłogowego zasobu. Warszawa posiada również plany na rozbudowę sieci tramwajowej, a główną inwestycją na najbliższe lata będzie budowa trasy tramwajowej do Wilanowa¹⁸².

Podstawowym środkiem komunikacji pomiędzy gminami RWS są autobusy. Na całym obszarze RWS w 2021 r. funkcjonowało 306 linii regularnej komunikacji autobusowej¹⁸³. Dane z ZTM w Warszawie pokazują, że na koniec 2021 roku wykonywano 300 kursów w Warszawie i sąsiednich gminach (175 połączeń miejskich, 36 strefowych, 48 lokalnych oraz 41 nocnych), co potwierdza jak dużą rolę odgrywa transport warszawski w całym regionie¹⁸⁴. W 2021 r. tabor warszawski składał się z 1812 pojazdów¹⁸⁵. Wszystkie z nich to pojazdy niskopodłogowe, a ponad 80% zostało wyposażonych w klimatyzację i posiada monitoring wewnętrzny. Niemal wszystkie zostały dostosowane do osób z wadami wzroku lub słuchu poprzez zapowiedzi głosowe i wyświetlacze elektroniczne¹⁸⁶. Długość bus-pasów w RWS na 2021 określa się na 68 km¹⁸⁷.

Problemy z dostępnością do odpowiedniej jakości transportu zbiorowego i związane z tym wykluczenie transportowe sprawiają, że mieszkańcy gmin z obszaru RWS (z wyłączeniem Warszawy) najchętniej wybierają samochód jako podstawową formę transportu (57% w 2022 roku)¹⁸⁸. Przekłada się to na rosnącą liczbę samochodów. Na jednego mieszkańca RWS powyżej 18 r. ż. w 2021 r. przypadało 0,96 samochodu, czyli niemalże każdy dorosły posiada samochód¹⁸⁹. Największą

¹⁷⁹ <https://www.metro.waw.pl/strona-glowna>

¹⁸⁰ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

¹⁸¹ <https://2021.raport-roczny.tw.waw.pl/dzialalnosc-biznesowa/>

¹⁸² Raport 2021, (2022), Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie, Warszawa

¹⁸³ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

¹⁸⁴ <https://www.ztm.waw.pl/wp-content/uploads/2022/02/www-BIULETYN-GRUDZIEN-2021.pdf>

¹⁸⁵ Informator statystyczny. Dodatek roczny na 2021 rok, (2022), Dział Analiz ZTM, Warszawa

¹⁸⁶ Regionalny plan transportowy województwa mazowieckiego w perspektywie do 2030 roku, (2022), Departament Nieruchomości i Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Warszawa.

¹⁸⁷ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

¹⁸⁸ Raport z badania mobilności mieszkańców na potrzeby „Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Metropolii Warszawskiej”, (2022), TRAKO, PBS, Sopot-Wrocław.

¹⁸⁹ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych: liczba ludności w wieku poprodukcyjnym i produkcyjnym - 2 490 676, liczba samochodów - 2 401 858.

popularnością w 2021 r. wciąż cieszyły się samochody zasilane benzyną (56%), w drugiej kolejności najchętniej używane były te z olejem napędowym (28%), następnie z gazem LPG (10%). Samochodów z inną formą zasilania było najmniej (5%, w tym tych zasilanych elektrycznie). Oznacza to, że wciąż najczęściej wybierane są te, które generują zanieczyszczenia (ON)¹⁹⁰. Niemniej, samochody elektryczne z roku na rok stają się co raz bardziej popularne. W 2020 roku na terenie RWS zarejestrowano 3207 samochodów¹⁹¹, natomiast w 2021 było to już 5652¹⁹². Najchętniej użytkowane były one na terenie miasta Warszawy (4033), w powiecie warszawskim zachodnim (732) oraz pruszkowskim (230)¹⁹³. Może mieć to związek z wyższymi dochodami indywidualnymi mieszkańców stolicy względem pozostałych powiatów. Dostępność infrastruktury paliw alternatywnych również może mieć wpływ na decyzje zakupu takiego samochodu (najwięcej ogólnodostępnych stacji ładowania samochodów elektrycznych jest w Warszawie – 167 oraz pruszkowskim – 21)¹⁹⁴.

W celu ograniczenia liczby samochodów wjeżdżających do stolicy, a tym samym zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza, odciążenia infrastruktury miejskiej i zwiększenia płynności ruchu kołowego podjęto działania związane z tworzeniem sieci parkingów Park&Ride. Pozwalają one na dojazd za pomocą środka transportu indywidualnego z terenów mniej dostępnych komunikacyjnie do przedmieść większego miasta, by tam dać możliwość przesiadki do pojazdów komunikacji zbiorowej. Na obszarze RWS w 2021 znajdowało się 56 takich parkingów, z czego 36 zostało oddanych do użytku poprzez realizację działań w ramach ZIT 2014-2020 (Mapa 55.)¹⁹⁵. W 2016 było ich o 38 mniej (18 parkingów).¹⁹⁶ Najmniej parkingów w 2021 r. znajdowało się w powiecie otwockim i mińskim (po 1). Najdłużej na wybudowanie pierwszego parkingu czekał powiat piaseczyński – inwestycja została oddana do użytku w 2020 roku. Najwięcej parkingów zlokalizowanych było w Warszawie (16) oraz w powiecie wołomińskim (14)¹⁹⁷. W celu polepszania systemu przesiadkowego na terenie RWS dostrzega się potrzebę dalszego inwestowania w tę infrastrukturę¹⁹⁸. Zwiększenie liczby parkingów P&R oraz węzłów przesiadkowych zachęciłoby mieszkańców do częstszych podróży komunikacją publiczną, tym samym pomogłoby w zmniejszeniu natężenia ruchu w obszarach zurbanizowanych, a także przyczyniłoby się do poprawy jakości powietrza. Węzły przesiadkowe łączą w sobie funkcje handlowe i usługowe oraz oferują pasażerom przesiadkę z jednego środka komunikacji do drugiego w sposób komfortowy i maksymalnie optymalizujący czas. Na obszarze metropolii warszawskiej w znacznej mierze węzły przesiadkowe to zlokalizowane sąsiedztwo parki P+R, B+R, stacje kolejowe czy przystanki autobusowe. W 2021 r. 9 z 17 relacji połączeń kolejowych o największej liczbie pasażerów dot. Warszawy, w tym dwie obszaru RWS (Warszawa-Pruszków i Warszawa-Legionowo). W tym samym roku odnotowano największą liczbę pasażerów w Warszawie dotychczas, czyli prawie 70 mln

¹⁹⁰ Na rok 2021, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

¹⁹¹ Region Warszawski Stołeczny w 2020 r., (2021), Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa.

¹⁹² W 2021 na terenie RWS było zarejestrowanych 2 401 858 samochodów osobowych; źródło BDL GUS.

¹⁹³ Region Warszawski Stołeczny w 2021 r., (2022), Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa.

¹⁹⁴ Stan na 30.01.2022 r.: <https://eipa.udt.gov.pl/>

¹⁹⁵ Stan na 31.06.2022 r.; projekty zakończone rzeczowo i finansowo dot. przebudowania lub wybudowania P&R.

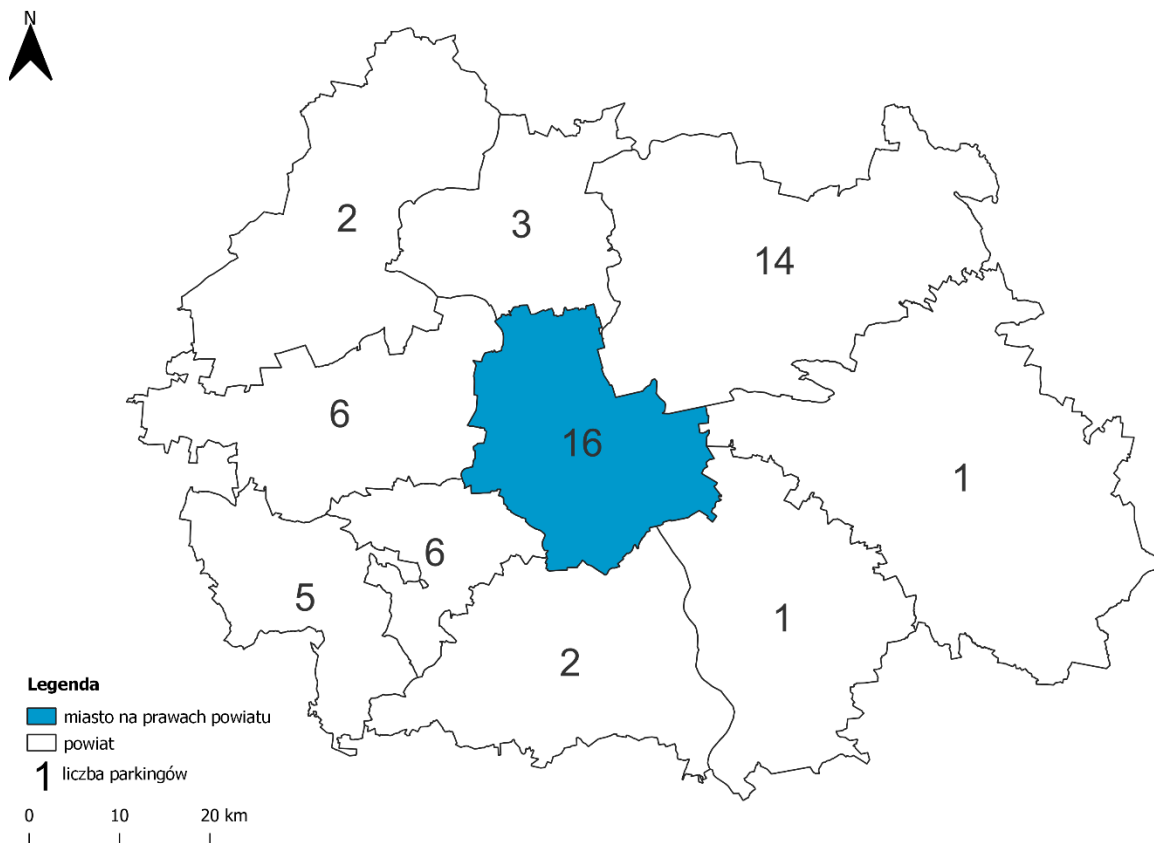
¹⁹⁶ Na rok 2016, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

¹⁹⁷ Region Warszawski Stołeczny w 2021 r., (2022), Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa.

¹⁹⁸ Danae, 2019, „Potrzeby rozwojowe obszaru metropolitalnego Warszawy w kontekście programowania i realizacji polityki spójności po 2020 roku”, Warszawa.

osób¹⁹⁹. Wiąże się to z regularnym zużywaniem się infrastruktury (także infrastruktury zaplecza transportowego, jaką są usługi i handel) i potrzebą tworzenia miejsc dogodnej przesiadki dla pasażerów opartych głównie o parkingi P+R, B+R oraz transport szynowy.

Mapa 55. Liczba parkingów w podziale na powiaty na 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Promieniście ułożona sieć dróg na obszarze RWS, zapewniła Warszawie dobrą komunikację nie tylko z obszarami okolicznymi (13 dróg wojewódzkich), ale także z resztą kraju (3 drogi krajowe) i Europą. Przez obszar przechodzą liczne korytarze o charakterze ponadkrajowym:

- Warszawa – Białystok – Suwałki – Kowno – Ryga – Tallin – Helsinki,
- Berlin – Poznań – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżny Nowogród,
- Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylna – Ostrawa – Brześć,
- Kowno – Warszawa,
- Terespol – Warszawa – Poznań – Frankfurt n. Odrą – Berlin – Hamburg,
- Berlin – Warszawa – Mińsk (A2 i DK 2),
- Helsinki – Gdańsk – Warszawa – Kraków – Chyżne (Budapeszt) (S7 i DK 7),
- Ryga – Białystok – Warszawa – Wrocław – Praga (S8 i DK8),
- Warszawa – Lublin – Hrebenne (DK 17).

¹⁹⁹ Diagnoza stanu mobilności w metropolii warszawskiej (2022), Stowarzyszenie Metropolia Warszawa, Wrocław.

W ten zakres wchodzi również drogi tworzące korytarze sieci Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T). W jej składowe wliczają się sieci drogowe, kolejowe, powietrzne oraz wodne. Sieć TEN-T podzielona jest na sieć bazową (niezbędną do efektywnego wdrażania projektów infrastrukturalnych na szczeblu europejskim, co ma przyczyniać się do lepszej spójności regionów) oraz kompleksową (zapewniającą dostępność do wszystkich regionów europejskich i uzupełniającą sieć bazową). W skład sieci bazowej wchodzi kilkanaście ciągów komunikacyjnych, z czego fragmenty wszystkich znajdują się na terenie RWS. Są to:

- linia kolejowa nr 9/E65/C-E65 Gdynia – Warszawa,
- odcinki drogi krajowej nr 7/drogi ekspresowej S7 Gdańsk – Warszawa,
- linia kolejowa nr 1 i 4/E65/C-E65 Warszawa – Katowice (przez CMK), planowana linia Kolei Dużych Prędkości Warszawa – Łódź,
- autostrada A2 Warszawa – Łódź,
- linia kolejowa nr 2/E20/C-E20 Warszawa – Terespol,
- droga krajowa nr 2/autostrada A2 Warszawa – Międzyrzecz Podlaski,
- linia kolejowa nr 6/E75 Warszawa – Białystok,
- droga ekspresowa nr S8 Warszawa – Ostrów Mazowiecka,
- linia kolejowa nr 3/E20/C-E20 Warszawa - Łowicz - Poznań – Kunowice,
- linia kolejowa nr 12/C-E20 Skierniewice – Pilawa – Łuków,
- droga ekspresowa S17 Warszawa – Lublin.

Skład kompleksowej sieci komunikacyjnej jest już znany, choć jej budowę szacuje się dopiero na 2050 r. Przez RWS będą przechodziły trasy:

- Warszawa – Radom (Kielce) w ciągu drogi krajowej nr 7/drogi ekspresowej S7 i linii kolejowej nr 8,
- Warszawa – Mszczonów – (Piotrków Trybunalski) w ciągu drogi ekspresowej S8,
- Warszawa – (Lublin) w ciągu linii kolejowej nr 7/C-28²⁰⁰.

W województwie mazowieckim drogami przechodzącymi przez obszar RWS o najwyższym natężeniu ruchu są:

- DK7 Warszawa – Płońsk,
- DK92 Warszawa – Błonie,
- A2 Warszawa - Wiskitki,
- S8 Warszawa – Mszczonów,
- S7 / DK7 Warszawa – Radom,
- DK79 Warszawa – Góra Kalwaria,
- S17 Warszawa – Garwolin,

²⁰⁰ <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/transeuropejska-siec-transportowa-ten-t>

- A2 / DK92 Warszawa – Mińsk Mazowiecki,
- S8 Warszawa – Wyszaków,
- DK61 Warszawa – Legionowo,
- DW580 Warszawa – Leszno,
- DW719 Warszawa – Pruszków,
- DW734 Warszawa – Konstancin-Jeziorna,
- DW801 Warszawa – Karczew,
- DW637 Warszawa – Sulejówek,
- DW634 Warszawa – Wołomin,
- DW631 Warszawa – Nieporęt,
- DW721 Paszków – Piaseczno – Konstancin-Jeziorna,
- DW579 Błonie – Grodzisk Mazowiecki,
- DW631 Nowy Dwór Mazowiecki – Zegrze,
- DW635 Wołomin – Radzymin.

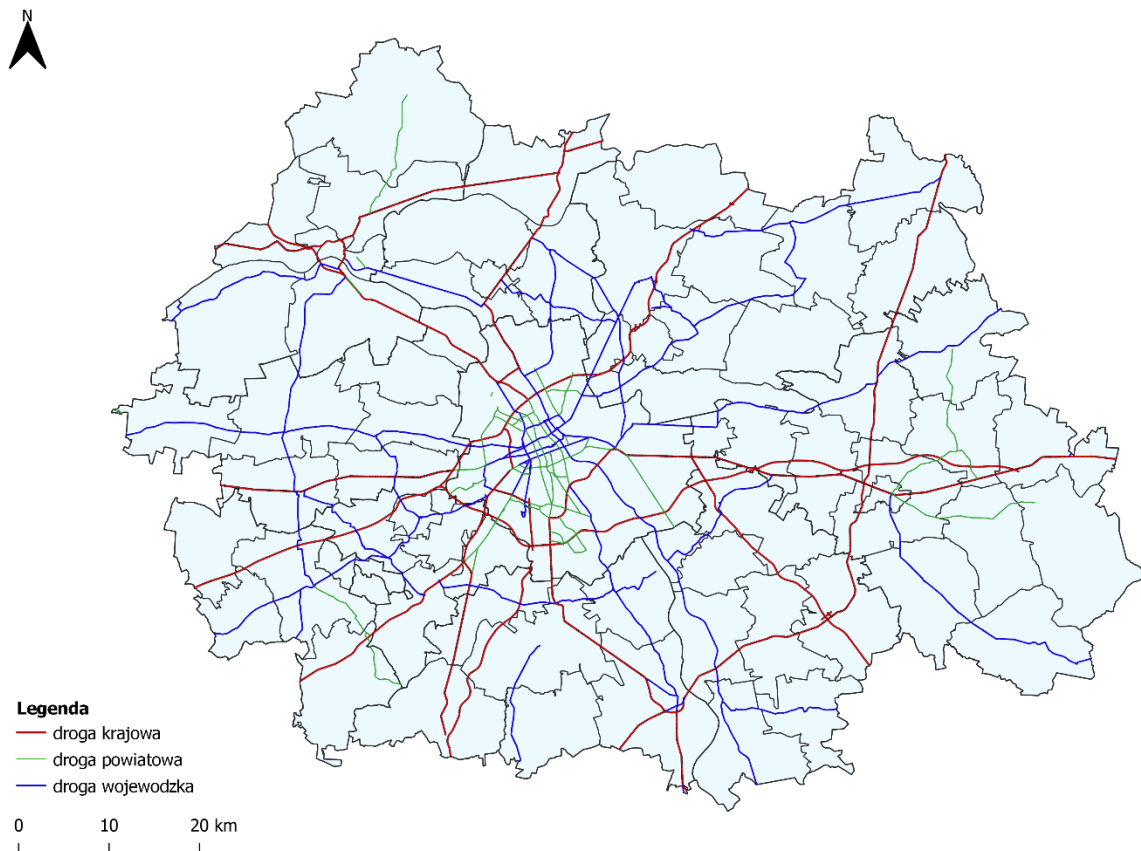
Najsilniej mieszkańcy odczuwają ruch na drogach w Błoniu, Nieporęcie i Konstancinie-Jeziornie. Wysokie natężenie ruchu będące wynikiem skrzyżowań dróg krajowych z wojewódzkimi²⁰¹ utrudnia swobodne korzystanie z przejść dla pieszych. Problemy pojawiają się również na drogach wojewódzkich w Zielonce oraz Pruszkowie. Są one znacznie przeciążone ruchem samochodowym²⁰². Nadmierny ruch jest odczuwalny także na drogach krajowych, w szczególności na odcinkach od węzła Al. Jerozolimskich do węzła Al. Krakowskiej oraz od węzła Konotopa do węzła Głębocka na drodze S2²⁰³ (Mapa 56.).

²⁰¹ Regionalny plan transportowy województwa mazowieckiego w perspektywie do 2030 roku, (2022), Departament Nieruchomości i Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Warszawa.

²⁰² Synteza wyników Generalnego Pomiaru Ruchu 2020/21 na zamiejskiej sieci dróg wojewódzkich, (2021), Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa.

²⁰³ Synteza wyników Generalnego Pomiaru Ruchu 2020/21 na zamiejskiej sieci dróg krajowych, (2021), Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa.

Mapa 56. Sieć dróg w RWS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Włodarze JST RWS zwracają uwagę na niewystarczającą gęstość sieci dróg na poziomie lokalnym, w szczególności wskazują na problemy z tzw. „wąskimi gardłami”, czyli miejscami o ograniczonej przepustowości. Zauważają oni potrzebę doinwestowywania infrastruktury drogowej i działań prowadzących do zwiększenia płynności ruchu w JST na obszarze RWS. Kolejnym mankamentem jest brak pełnej obwodnicy Warszawy, co utrudnia płynny ruch i powoduje dłuższy czas dojazdu samochodem czy transportem publicznym. Konieczne jest wyprowadzanie kierowców mijających stolicę od razu poza miasto, tak aby nie musieli przejeżdżać przez centrum. Brak obwodnic jest wskazywany jako jeden z największych problemów metropolii warszawskiej. Inwestycje, których celem byłoby ich budowa są określane jako wysoce pożądane²⁰⁴.

Ruch lotniczy

Inną, bardzo ważną nie tylko komunikacyjnie, ale i gospodarczo, gałęzią transportu jest transport lotniczy. W RWS jest on silnie rozwinięty w porównaniu z innymi regionami. Przyczyną jest centralne położenie oraz pozycja stolicy na tle kraju. Niemal połowa ruchu lotniczego na terenie Polski jest przejmowana przez lotniska w okolicy Warszawy. Głównym portem jest Lotnisko Chopina w Warszawie (część sieci TEN-T) i Mazowiecki Port Lotniczy Warszawa Modlin. Poza nimi funkcjonują również mniejsze lotniska, lądowiska cywilne oraz lotniska wojskowe (30 lokalizacji w województwie

²⁰⁴ Danae, 2019, „Potrzeby rozwojowe obszaru metropolitalnego Warszawy w kontekście programowania i realizacji polityki spójności po 2020 roku”, Warszawa.

mazowieckim)²⁰⁵. Lotniska w RWS obsługiwały prawie połowę całego ruchu pasażerskiego w Polsce. W 2016 roku było to 48%, w 2021 – 45%. Na przestrzeni okresu 2016-2021 odnotowywano trend rosnący, jednak z powodu pandemii COVID-19 w 2020 roku liczba pasażerów gwałtownie spadła z ok. 22 mln pasażerów (2019 rok) do ok. 6 mln. W 2021 roku z lotnisk z obszaru RWS skorzystało 8 910 900 osób²⁰⁶. Scenariusze wskazują, że przepustowość lotnisk przy utrzymaniu się aktualnych trendów może się wyczerpać już w 2025 roku²⁰⁷.

Jest to jedna z przyczyn, która wpłynęła na rozpoczęcie w 2020 r. inwestycji mającej na celu budowę Centralnego Portu Komunikacyjnego, położonego ok. 40 km od Warszawy w gminie Baranów. Pierwszy etap budowy ma zakończyć się w 2023 r., część lotniskowa ukończona ma być do 2027 r., a część kolejowa do 2034r²⁰⁸. To przedsięwzięcie będzie łączyć się również z inwestycjami drogowymi – budową Obwodnicy Aglomeracji Warszawskiej oraz rozbudową autostrady A2 (Warszawa – Łódź). Dzięki temu ma powstać tzw. airport city, które będzie centrum biznesowym, noclegowym, usługowym oraz centrum logistycznym. Zakłada się, że po uruchomieniu CPK będzie ono miało przepustowość do 45 mln pasażerów rocznie²⁰⁹. Dla porównania przepustowość Lotniska Chopina to ok. 22 mln pasażerów rocznie, a Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa Modlin to 3 mln²¹⁰.

Infrastruktura techniczna

Innym, bardzo ważnym aspektem komunikacji i lepszej dostępności jest rozwój Internetu. Mieszkańcy obszarów wykluczonych transportowo mogą mieć ułatwiony dostęp do różnego typu usług właśnie poprzez zapewnienie im dobrej jakości połączenia z siecią komputerową.

Województwo mazowieckie plasuje się na najwyższej pozycji w dostępie do Internetu światłowodowego – w 2021 r. na jego terenie znajdowało się 62 367 km linii tego typu. Linii kablowych było niewiele więcej – 62 548 km²¹¹. Jest to województwo, którego mieszkańcy najczęściej korzystają z Internetu. W analizowanym roku mieszkańcy RWS używali sieci najchętniej do zakupów internetowych (80,7% wszystkich mieszkańców) oraz do załatwiania spraw urzędowych (68,1% wszystkich mieszkańców). Ok. 95% mieszkańców RWS posiadało dostęp do szerokopasmowego Internetu, a 89% posiadało urządzenie z dostępem do sieci²¹².

²⁰⁵ Regionalny plan transportowy województwa mazowieckiego w perspektywie do 2030 roku, (2022), Departament Nieruchomości i Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Warszawa.

²⁰⁶ Na 2021 rok, dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych.

²⁰⁷ Program rozwoju infrastruktury lotnictwa cywilnego w województwie mazowieckim, (2015), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa.

²⁰⁸ <https://www.gov.pl/web/premier/uchwala-w-sprawie-ustanowienia-programu-wieloletniego--program-inwestycyjny-centralny-port-komunikacyjny-etap-i-2020-2023>

²⁰⁹ <https://www.gov.pl/web/premier/uchwala-w-sprawie-ustanowienia-programu-wieloletniego--program-inwestycyjny-centralny-port-komunikacyjny-etap-i-2020-2023>

²¹⁰ <https://www.rynek-lotniczy.pl/wiadomosci/chopin-przestaje-wystarczacz-14551.html>
<https://modlinairport.pl/lotnisko/lotnisko-w-liczbach>

²¹¹ Dane z Głównego Urzędu Statystycznego, BDL GUS.

²¹² Dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Strateg.

Wysoko rozwinięte technologie informacyjno-telekomunikacyjne (ICT) charakteryzują mazowiecką administrację publiczną. W 2021 r. 40,6% pracowników tego sektora dysponowało urządzeniem z dostępem do Internetu²¹³. Jednocześnie warto wspomnieć, że władze gmin RWS wspominają o niewystarczającej infrastrukturze sieci światłowodowej, sieci szerokopasmowej (decyzje na poziomie krajowym) oraz niewystarczającym dostępie do bezprzewodowego Internetu²¹⁴. Pojawiają się również głosy o potrzebie rozwoju e-administracji. Idą za tym projekty mające na celu zwiększenie świadomości niebezpieczeństwa w Internecie. Gminy zauważają dysonans pomiędzy terenami wiejskimi, a miejskimi i chcą zadbać o aktywizację osób wykluczonych cyfrowo²¹⁵.

Energia elektryczna i ciepła

W 2021 r. zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w RWS kształtowało się na poziomie 1067,8 kWh. Wartość ta była większa o 102,5 kWh niż w województwie mazowieckim oraz 234,8 kWh niż dla Polski. Co więcej, w RWS odnotowano również największy wzrost zużycia energii na 1 mieszkańca, względem 2016 r. o 106,2 kWh (woj. mazowieckie – 105,6 kWh; Polska – 81,9 kWh). Najwięcej energii zużywali w latach 2016-2021 mieszkańcy powiatu piaseczyńskiego i warszawskiego zachodniego (Wykres 23. Dane do wykresu znajdują się w Tabeli 27. w [Załączniku 1.](#)), natomiast najmniej powiatu nowodworskiego i wołomińskiego. Ten ostatni wydaje się ciekawym przypadkiem, z uwagi na to, że zaraz za Warszawą jest najbardziej zaludnionym powiatem RWS.²¹⁶ W 2021 r. Warszawa oraz powiat legionowski odnotowały największy wzrost zużycia energii na 1 mieszkańca, odpowiednio o 190,1 kWh i 117,4 kWh. Interesujący wydaje się powiat nowodworski, który oprócz tego, że charakteryzuje się najniższymi wartościami zużycia energii, dodatkowo odnotował spadek zużycia (względem 2020 roku) o 14,4 kWh na mieszkańca. Jest to zaskakujące, z uwagi na fakt, że rok 2020 to początek pandemii COVID-19, która wymusiła pozostanie w domach, tym samym pracę zdalną. Ta forma z pewnością wpłynęła na większą potrzebę korzystania z urządzeń zasilanych energią elektryczną.

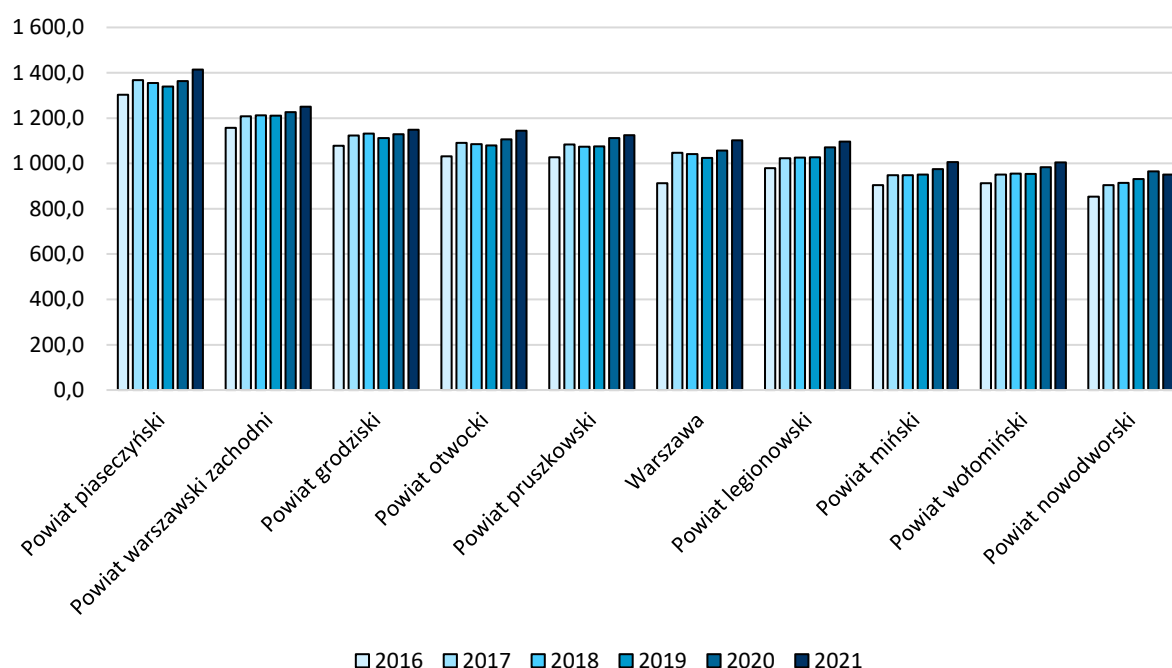
²¹³ Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2021 r., (2021), Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Warszawa, Szczecin.

²¹⁴ Dane, 2019, „Potrzeby rozwojowe obszaru metropolitalnego Warszawy w kontekście programowania i realizacji polityki spójności po 2020 roku”, Warszawa.

²¹⁵ Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027. Główne wyniki. Raport z badania, (2021), Biuro Strategii i Analiz, Urząd m.st. Warszawy, Warszawa.
Badanie potrzeb cyfrowych na podstawie proponowanych projektów w perspektywie 2021-2027. Próba 60 gmin obszaru RWS.

²¹⁶ na 2021 rok - dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych

Wykres 23. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w podziale na powiaty od 2016 do 2021 r. [kWh]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W RWS w 2021 r. wyprodukowano łącznie 4865,7 GWh energii elektrycznej. Największy udział w produkcji energii przypadł elektrowniom cieplnym konwencjonalnym (90,9%). Odnawialne źródła energii stanowiły zaledwie 3,9%, wobec 6,1% w województwie mazowieckim i 17% dla Polski, energii elektrycznej wyprodukowanej ogółem. W RWS dostrzega się również negatywny trend związany ze zmniejszeniem się udziału (o 1,9 pp.) energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem (5,8% w 2017 r.)²¹⁷.

Pomimo ujęcia w Programie Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 środków unijnych na wsparcie zadań związanych z promowaniem odnawialnych źródeł energii czy poprawą efektywności energetycznej budynków, gminy RWS w niewielkim stopniu priorytetyzują zadania związane z wymianą oświetlenia ulicznego na energooszczędne (tylko 13% uważa je za priorytet), budową lub przebudową jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w kogeneracji (4%) czy budową i rozbudową odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i ciepła wraz z magazynami energii (4%)²¹⁸. Badanie pokazało jednak, że 56% gmin planuje zrealizować działania na rzecz wymiany oświetlenia ulicznego na energooszczędne. Największy odsetek gmin, które deklarują te działania znajdują się na terenach powiatu pruszkowskiego, legionowskiego i otwockiego. Co ciekawe, ich mieszkańcy nie zużywają najwięcej prądu. Tylko 2 z 6 gmin powiatu piaseczyńskiego (będącego liderem w ilości zużytej energii elektrycznej przez mieszkańców) planuje podjąć działania zapobiegawcze²¹⁹.

²¹⁷ na 2021 rok - dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych

²¹⁸ Potrzeby gmin RWS w ramach perspektywy finansowej UE 2021-2027. Główne wyniki. Raport z badania, (2021), Biuro Strategii i Analiz, Urząd m.st. Warszawy, Warszawa.

²¹⁹ Ankieta do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowana do JST RWS.

Ujmując w diagnozie zapisy dotyczące energii elektrycznej, warto również opisać energię ciepłą. Jest to szczególnie istotne z perspektywy celów Europejskiego Zielonego Ładu, gdzie dąży się do redukcji emisji gazów cieplarnianych na 2030 r. - o co najmniej 55% w stosunku do poziomu w 1990 r. oraz dążenie do osiągnięcia przez UE neutralności klimatycznej do 2050 r.

Na koniec 2021 roku długość sieci ciepłej i przesyłowej na terenie RWS wynosiła 1 547,2 km. Sama Warszawa dysponowała 1 244,3 km sieci ciepłej i przesyłowej. W województwie mazowieckim długość ta wynosiła 2 286,5 km, zaś w Polsce 16 524,8 km. W RWS (względem 2016 roku) nastąpiło jej rozszerzenie o 124,2 km.

Biorąc pod uwagę długość sieci ciepłej i przesyłowej w jednostkach koncesjonowanych w poszczególnych gminach RWS, najdłuższą siecią w 2021 roku charakteryzowały się m.st. Warszawa (1 193,4 km), Pruszków (42,0 km), Mińsk Mazowiecki (34,6 km) oraz Wołomin (33,9 km), zaś najkrótszą gminy Konstancin-Jeziorna (1,2 km), Ożarów Mazowiecki (1,4 km), Brwinów (1,7 km) oraz Michałowice (2,4 km). Dwie wyszczególnione gminy, Wołomin i Konstancin-Jeziorna należą do gmin, gdzie odnotowano największe pozytywne i negatywne zmiany (względem 2017 roku²²⁰). W tej pierwszej nastąpiło wydłużenie sieci o dodatkowe 10,6 km, natomiast w Konstancinie-Jeziorna sieć uległa zmniejszeniu o 1 km.

Długość sieci ciepłej i przesyłowej przekłada się w dużej mierze na sprzedaż energii ciepłej w budynkach mieszkalnych oraz budynkach urzędów i instytucji. W 2021 roku w gminach RWS sprzedano 34 051 152 GJ energii. M.st. Warszawa było liderem wśród powiatów RWS, jeśli chodzi o ilość sprzedanej energii, bowiem w 2021 wynosiła ona 30 779 229 GJ. Zaraz za nim uplasował się powiat pruszkowski z 984 989 GJ sprzedanej energii ciepłej. Dla porównania wartość dla województwa mazowieckiego wyniosła 42 866 755 GJ, a dla Polski 211 709 051 GJ. Najmniej energii ciepłej sprzedano w powiecie piaseczyńskim (88 552 GJ). Jeśli chodzi o zaobserwowane trendy, w powiecie wołomińskim (względem 2016 roku) sprzedaż energii ciepłej spadła najbardziej, bo aż o 51 984 GJ, zaś w powiecie mińskim odnotowano największy wzrost - o 97 213 GJ.

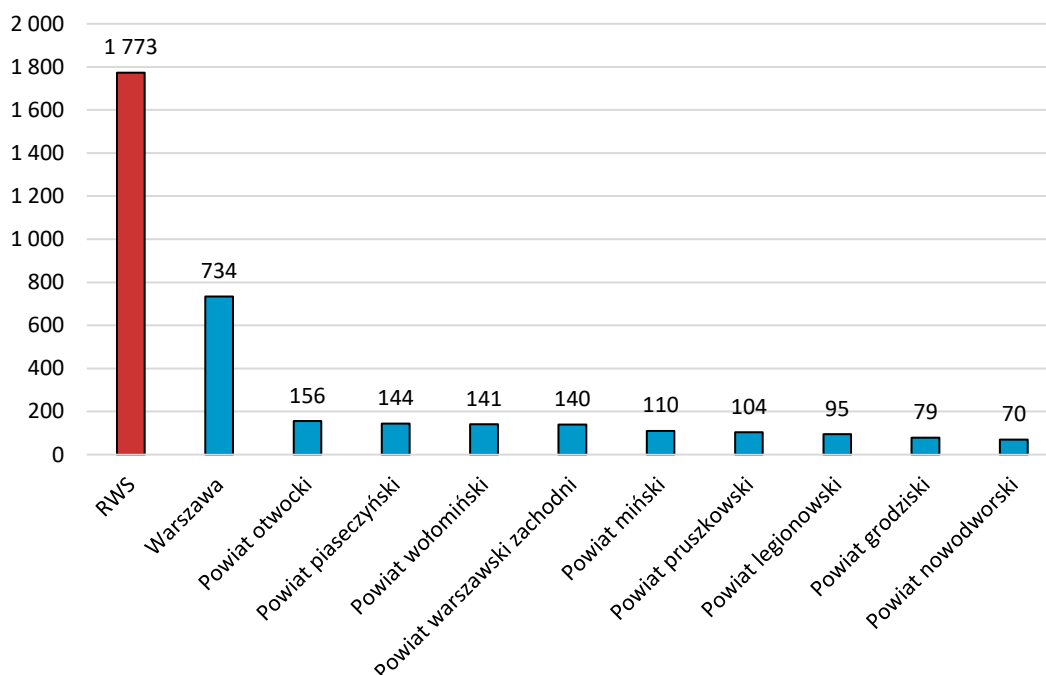
W RWS, w 2020 roku²²¹ – 90,9% mieszkań było wyposażonych w centralne ogrzewanie. Jest to średnia wyższa niż ta zaobserwowana w województwie mazowieckim (86,4%) czy nawet w Polsce (82,1%). Gminami z największym odsetkiem mieszkań z centralnym ogrzewaniem były Izabelin (96,3%), Warszawa (94,8%) oraz Łomianki (94,2%). Najmniej mieszkań wyposażonych w system centralnego ogrzewania znajdowało się na terenach gmin Strachówka (42,4%), Dobrze (56,0%) oraz Jadów (56,7%). Wynika to głównie z faktu, że wymienione gminy są jednymi z najmniej zaludnionych jednostek, dodatkowo o charakterze wiejskim. Co ciekawe, w gminie Strachówka nastąpił największy wzrost odsetka mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie (o 6,8 pp.) względem 2016 roku.

²²⁰ Dane dla gmin są dostępne w BDL od 2017 roku.

²²¹ Najnowsze dane dla gmin dostępne w BDL dla 2020 roku.

M.st. Warszawa oraz powiat otwocki to jednostki w ramach RWS, gdzie w 2021 roku było najwięcej kotłów w zasobach mieszkaniowych – odpowiednio 734 oraz 156 (łącznie w RWS – 1 773) (Wykres 24.). Dla porównania ogólna liczba dla województwa mazowieckiego to 3 306, dla Polski zaś 11 044. Najmniej kotłów odnotowano w powiecie nowodworskim (70). Względem roku 2016, najwięcej nowych kotłów znalazło się na terenie powiatu wołomińskiego (wzrost z 93 do 141) oraz warszawskiego zachodniego (wzrost z 92 do 140), zaś najmniej na terenie powiatu mińskiego (wzrost z 92 do 110).

Wykres 24. Liczba kotłowni ogółem w podziale na powiaty w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Istnienie kotłów generuje emisje szkodliwych substancji, dlatego istotne jest, aby JST podejmowały działania na rzecz instalacji w kotłowniach zasobów mieszkaniowych urządzenia chroniące atmosferę przed emisją zanieczyszczeń. W 2021 roku na terenie RWS zainstalowano łącznie 83 urządzenia odpylające oraz 380 palników niskoemisyjnych. W województwie mazowieckim było to odpowiednio 221 i 506, a w Polsce 2 181 i 2 494 urządzeń. Biorąc pod uwagę rosnące koszty energii oraz presję na potrzebę ochrony środowiska, samorządy powinny dążyć do zmniejszenia konsumpcji energii. Pomimo wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców RWS, wciąż istnieje duża potrzeba modernizacji instalacji grzewczej wraz z wymianą kotła grzewczego lub przyłączenie do sieci ciepłowniczej, co pozwoli zredukować emisję zanieczyszczeń pochodzących z tzw. niskiej emisji. Jest to szczególnie istotne na terenach, gdzie sieć ciepłownicza nie pokrywa w pełni możliwości jej zastosowania, choć jej realizacja jest możliwa pod względem technicznym i ekonomicznym. Co więcej, aspekt ten ważny jest nie tylko z perspektywy zasobów mieszkaniowych. Powyższe dane nie uwzględniają bowiem budownictwa jednorodzinnego, w którym to kotły wciąż stanowią duży odsetek.

Podsumowanie

Metropolia warszawska jest mocno zróżnicowana przestrzennie. Zlokalizowane są tu intensywnie zurbanizowane obszary, położone głównie w centralnej części RWS oraz wzdłuż najważniejszych arterii komunikacyjnych, głównie w kierunku zachodnim i zachodnio-południowym. Im dalej od miasta centralnego, tym przestrzeń zmienia charakter na bardziej wiejski, z rzadszą, często porozrzucaną zabudową. Uporządkowanie i zintegrowanie funkcjonalno-przestrzenne metropolii jest dużym wyzwaniem z uwagi na:

- Niejednolite pokrycie obszarów gmin RWS miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, które waha się od 0% do 100% powierzchni całkowitej gminy, przy wartości 49% dla całej metropolii warszawskiej. Znamienne jest, że gminami z najwyższym odsetkiem powierzchni objętych obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w 2021 roku były w znacznej mierze gminy położone peryferyjnie. Dla odmiany – niespełna 40% obszaru Warszawy pokryta jest MPZP.
- Dość dużą powierzchnię i różnorodność form ochrony przyrody charakteryzującą metropolię warszawską. Obszary chronione zajmują 43% powierzchni RWS, a w połączeniu z niechronionymi, ale cennymi przyrodniczo terenami (np. ciekami wodne, obszary leśne i obszary upraw chronionych) stanowią kluczowy walor z uwagi na pełnienie różnorodnych funkcji ekosystemowych względem społeczeństwa m.in. zaopatrzeniowe (woda pitna, żywność), kulturowe (turystyka, edukacja), regulacyjne (np. regulacja klimatu, oczyszczanie i zatrzymywanie wody). Na skutek wzmożonej urbanizacji większość terenów zieleni może być narażona na szkodliwe oddziaływanie.
- Problemy wynikające ze zmian klimatycznych (susze lub powodzie błyskawiczne). W związku z tym konieczne jest podjęcie działań adaptujących i mitygujących, które mogłyby temu przeciwdziałać.
- Widoczną w RWS dysproporcję w rozwoju i dostępności różnego typu infrastruktury, np.: wodociągów (udział mieszkańców korzystających z wodociągów wahał się od nieco ponad 22% do 100%), kanalizacji (udział mieszkańców korzystających z kanalizacji wahał się od 0% do 94,8%), dostępu do Internetu;
- Zgłaszane szczególnie przez włodarzy gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich trudności w skomunikowaniu ich JST z centralną częścią obszaru oraz węzłami znajdującymi się poza stolicą – pomimo dość dobrego skomunikowania Warszawy z obszarami okolicznymi (13 dróg wojewódzkich), ale także z resztą kraju (3 drogi krajowe) i Europą czy stosunkowo dobrej gęstość sieci kolejowej (w 2021 12,2 km/100 km²; kolej obsługuje 44 z 70 gmin RWS), obszar charakteryzuje niewystarczająca gęstość sieci dróg na poziomie lokalnym (problem tzw. „wąskich gardeł”) oraz brak zorganizowanego transportu zbiorowego na poziomie metropolitalnym, który pokrywałby cały obszar RWS. Nierównomierna dostępność do transportu publicznego i obecność „białych plam” przekłada się na niższą jakość życia i utrudnienia w dostępie do szkół lub pracy mieszkańców części JST. Jest to też przyczyna częstego korzystania z samochodów osobowych, zwiększającego emisję spalin do powietrza. Braki w transporcie publicznym wynikają z tego, że jego realizacja jest kosztowna i nie każda z gmin może wprowadzać działania w tym zakresie bez dodatkowego i regularnego wsparcia.

- Niedostateczną w skali metropolii liczbę węzłów komunikacyjnych umożliwiających przesiadkę z indywidualnego środka transportu do publicznego. Co prawda, na obszarze RWS w 2021 r. znajdowało się 56 parkingów P&R, z czego 36 zostało oddanych do użytku poprzez realizację działań w ramach ZIT 2014-2020. Jednak nadal istnieją obszary w metropolii warszawskiej, które potrzebują tego rodzaju wsparcia. Zwiększenie liczby parkingów P&R oraz węzłów przesiadkowych ograniczyłoby liczbę samochodów wjeżdżających do stolicy, odciążałoby infrastrukturę miejską i zachęciłoby mieszkańców do częstszych podróży komunikacją publiczną.
- Niską dostępność ścieżek rowerowych i przestrzeni dla pieszych w szczególności w gminach, które dopiero dołączyły do metropolii warszawskiej - w 2021 r. łącznie wszystkie drogi rowerowe na obszarze RWS miały długość 1 452 km (wzrost o ok. 84% od 2016 r.). W gminach należących do WOF w związku z intensywnym wdrażaniem działań z zakresu budowy ścieżek rowerowych w poprzedniej perspektywie finansowej w ramach ZIT 2014-2020 ich długość to 1 393,5 km²²², co oznacza, że pozostałe 31 jednostek nie miało wykształconej infrastruktury w tym zakresie. Konieczne wydaje się zatem prowadzenie dalszych działań w metropolii pozwalających na zapewnienie bezkolizyjnych połączeń komunikacyjnych dla rowerzystów i pieszych, które umożliwią dywersyfikację sposobów przemieszczania się i zachęcą mieszkańców do zmiany zachowań mobilnościowych i poprawy jakości powietrza.
- Obserwowaną w RWS, szczególnie na obszarach z dominującą zabudową jednorodzinną, złą jakość powietrza wynikającą z nieefektywnego systemu ogrzewania i braku odpowiedniej termomodernizacji. Największym problemem RWS jest obecność na jego terenie ponad 50% wszystkich kotłów grzewczych z terenu całego województwa. Pomimo tego, że liczba kotłów z roku na rok systematycznie spada, problem smogu oraz wzmożonej emisji szkodliwych zanieczyszczeń nie ustępuje. Z badań przeprowadzonych wśród JST RWS wynika, że ponad połowa gmin zadeklarowała, że jest chętna do realizacji działań związanych z termomodernizacją budynków przeznaczonych na mieszkania komunalne oraz zmianami na rzecz OZE. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych, będących pod zarządem JST, wykorzystujących OZE nie jest większy niż 25% (budynki obsługi pasażerów). JST w znacznej większości nie przeprowadzały audytów energetycznych w 2022 r., mimo że są one niezbędne do prawidłowej oceny dalszych działań związanych z energetyką. Identyfikuje się więc duże potrzeby realizacji działań związanych z termomodernizacją i wdrażaniem technologii OZE.

²²² WOF bez Żyrardowa

Kwestie związane ze zmianami klimatycznymi i koniecznością ochrony terenów cennych przyrodniczo są jednymi z głównych wyzwań stojących przed samorządami metropolii warszawskiej. Jednocześnie w ramach FEM 2021-2027 umożliwiono w ramach ZIT metropolii warszawskiej działania z zakresu:

- wspierania zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej (infrastruktura rowerowa i piesza, ekologiczny i konkurencyjny transport publiczny, budowa i przebudowa infrastruktury transportu publicznego);
- wspierania efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych (poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i mieszkalnych).

Załącznik 1. Tabele z danymi do wybranych map i wykresów

W załączniku znajdują tabele z danymi, które zapewniają dostępność dokumentu.

Tabela 10. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 1](#).

Tabela 10. Odsetek mieszkańców powiatów w ogólnej liczbie ludności RWS w 2021 roku [%]

Powiat	Odsetek
Warszawa	57,3
wołomiński	8,3
piaseczyński	6,4
pruszkowski	5,4
miński	4,9
warszawski zachodni	4,1
legionowski	4,0
otwocki	3,9
grodziski	3,2
nowodworski	2,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 11. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 2](#).

Tabela 11. Średni udział odsetka osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w każdym roku analizowanego okresu oraz średnia wartość wskaźnika dla lat 2016-2021 [%]

Rok	RWS	RWS bez Warszawy
2016	17,5	14,8
2017	17,9	15,2
2018	18,4	15,7
2019	18,8	16,1
2020	18,0	16,1
2021	18,1	16,4
2016-2021	18,1	15,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 12. zawiera dane przedstawione na [Mapie 8](#).

Tabela 12. Szkoły podstawowe na terenie RWS w 2021 r. [liczba szkół]

Gmina	Liczba szkół
Baranów	4
Błonie	7
Brwinów	8
Cegłów	4

Gmina	Liczba szkół
Celestynów	5
Czosnów	8
Dąbrówka	4
Dębe Wielkie	4
Dobre	3
Góra Kalwaria	11
Grodzisk Mazowiecki	17
Halinów	5
Izabelin	3
Jabłonna	5
Jadów	5
Jaktorów	2
Jakubów	4
Józefów	9
Kałuszyn	1
Kampinos	1
Karczew	7
Klembów	7
Kobyłka	4
Kołbiel	4
Konstancin-Jeziorna	9
Latowicz	3
Legionowo	10
Leoncin	2
Leszno	3
Lesznowola	13
Łomianki	12
Marki	8
Michałowice	3
Milanówek	6
Mińsk Mazowiecki (gmina miejska)	7
Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska)	8
Mrozy	5
Nadarzyn	6
Nasielsk	8
Nieporęt	8
Nowy Dwór Mazowiecki	7
Osieck	2
Otwock	15

Gmina	Liczba szkół
Ożarów Mazowiecki	9
Piaseczno	22
Piastów	6
Podkowa Leśna	2
Pomiechówek	3
Poświętne	7
Prażmów	4
Pruszków	13
Radzymin	9
Raszyn	3
Serock	4
Siennica	6
Sobienie-Jeziory	3
Stanisławów	3
Stare Babice	8
Strachówka	2
Sulejówek	10
Tarczyn	4
Tłuszcz	8
Warszawa	409
Wiązowna	6
Wieliszew	6
Wołomin	18
Zakroczym	2
Ząbki	8
Zielonka	6
Żabia Wola	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 13. zawiera dane przedstawione na [Mapie 13](#).

Tabela 13. Szkoły ponadpodstawowe bez specjalnych (licea ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe I stopnia) na terenie RWS w 2021 r.

Powiat	Liczba szkół
grodziski	11
legionowski	11
miński	23
nowodworski	11
otwocki	12
piaseczyński	22

Powiat	Liczba szkół
pruszkowski	16
warszawski zachodni	10
wołomiński	22
Warszawa	248

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 14. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 9](#).

Tabela 14. JST, których szkoły i placówki oświatowe na koniec 2021 r. spełniały wymienione wymogi w zakresie dostępności architektonicznej [liczba JST]

Wymogi ustawowe	TAK	NIE	CZĘŚCIOWO
Zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób	39	35	5
Zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego	38	36	5
Zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy	23	49	7
Zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków	23	50	6
Instalacja urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych	17	57	5

Źródło: wykonanie własne na podstawie Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Tabela 15. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 12](#).

Tabela 15. Średnia wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminach WOF, gminach poza obszarem WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [złotych na mieszkańca]

Obszar	Dochody własne na 1 mieszkańca
WOF	6 524,56
Poza WOF	2 829,48
RWS	6 174,41
RWS bez Warszawy	3 827,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 16. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 13.](#)

Tabela 16. Średnia liczba pracujących na 1000 ludności ogółem w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [pracujący na 1000 ludności]

Obszar	Pracujący na 1000 ludności ogółem
WOF	429
Poza WOF	151
RWS	403
RWS bez Warszawy	215

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 17. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 14.](#)

Tabela 17. Średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 ludności w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [podmioty na 1000 ludności]

Obszar	Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności
WOF	231
Poza WOF	102
RWS	218
RWS bez Warszawy	152

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 18. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 15.](#) i na [Mapie 36.](#)

Tabela 18. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [złotych na mieszkańca]

Powiat	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca
Warszawa	19 592
nowodworski	11 318
warszawski zachodni	7 808
pruszkowski	7 636
grodziski	5 972
otwocki	4 502
piaseczyński	4 489
miński	3 240
wołomiński	2 438
legionowski	2 231
RWS	13 350
RWS bez Warszawy	4 957

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 19. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 18.](#)

Tabela 19. Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach ogółem na 10 tysięcy mieszkańców w powiatach RWS, średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [noclegi na 10 tysięcy mieszkańców]

Powiat	Liczba noclegów udzielonych turystom krajowym
legionowski	16 265
Warszawa	14 053
warszawski zachodni	8 173
piaseczyński	7 457
otwocki	5 870
pruszkowski	5 560
nowodworski	5 149
grodziski	4 825
wołomiński	2 713
miński	1 957
RWS	10 648
RWS bez Warszawy	6 071

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 20. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 19.](#)

Tabela 20. Liczba zabytków nieruchomych w podziale na powiaty na 2021 r.

Powiat	Liczba zabytków nieruchomych
Warszawa	2371
grodziski	376
piaseczyński	335
nowodworski	282
pruszkowski	185
miński	181
otwocki	149
warszawski zachodni	111
wołomiński	105
legionowski	82

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków nieruchomych.

Tabela 21. zawiera dane przedstawione na [Mapie 42.](#)

Tabela 21. Udział powierzchni obszaru rewitalizacji w ogólnej powierzchni gmin i powiatów RWS w 2021 roku [%]

Gmina/Powiat	Udział obszaru rewitalizacji
Milanówek	17,4
Grodzisk Mazowiecki	5,0
Legionowo	19,9
Jabłonna	10,3
Serock	1,2
Wieliszew	17,4
Mińsk Mazowiecki (gmina miejska)	12,6
Cegłów	12,0
Dobre	1,6
Halinów	18,0
Jakubów	12,4
Kałuszyn	2,0
Łatowicz	11,7
Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska)	3,0
Mrozy	11,7
Siennica	10,4
Stanisławów	1,3
Sulejówek	0,0
Nowy Dwór Mazowiecki	18,0
Leoncin	0,6
Nasielsk	0,6
Pomiechówek	0,0
Józefów	10,5
Otwock	17,0
Karczew	5,7
Osieck	0,7
Wiązowna	0,5
Góra Kalwaria	0,6
Konstancin-Jeziorna	1,8
Prażmów	12,5
Tarczyn	11,6
Piastów	0,0
Pruszków	13,4
Brwinów	3,2
Michałowice	7,9

Gmina/Powiat	Udział obszaru rewitalizacji
Raszyn	4,5
Błonie	1,2
Kampinos	18,9
Łomianki	7,4
Ożarów Mazowiecki	1,3
Kobyłka	14,1
Marki	3,1
Ząbki	14,9
Zielonka	1,9
Jadów	5,6
Klembów	11,3
Poświętne	16,7
Radzymin	10,2
Strachówka	0,7
Tłuszcz	4,0
Wołomin	0,9
Warszawa	2,8
Powiat grodziski	2,1
Powiat legionowski	7,5
Powiat miński	7,4
Powiat nowodworski	1,0
Powiat otwocki	2,6
Powiat piaseczyński	4,2
Powiat pruszkowski	3,8
Powiat warszawski zachodni	3,9
Powiat wołomiński	6,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 22. zawiera dane przedstawione na [Mapie 43.](#)

Tabela 22. Udział terenów zieleni w powierzchni gmin i powiatów na 2021 r. [%]

Gmina/Powiat	Udział powierzchni
Pruszków	7,97
Podkowa Leśna	7,01
Piastów	5,93
Legionowo	5,47
Mińsk Mazowiecki (gmina miejska)	4,98
Ząbki	4,43
Sulejówek	2,97
Milanówek	2,96

Gmina/Powiat	Udział powierzchni
Nowy Dwór Mazowiecki	2,40
Otwock	2,14
Konstancin-Jeziorna	1,80
Józefów	1,63
Ożarów Mazowiecki	1,51
Piaseczno	1,51
Lesznowola	1,42
Michałowice	1,39
Marki	1,37
Wołomin	1,31
Jabłonna	1,24
Kobyłka	1,14
Stare Babice	1,08
Błonie	1,04
Grodzisk Mazowiecki	0,89
Łomianki	0,88
Brwinów	0,69
Nadarzyn	0,64
Serock	0,56
Raszyn	0,51
Góra Kalwaria	0,41
Karczew	0,37
Izabelin	0,31
Wiązowna	0,29
Nieporęt	0,26
Halinów	0,25
Jaktorów	0,24
Radzymin	0,23
Zielonka	0,22
Celestynów	0,21
Dębe Wielkie	0,21
Tłuszcz	0,18
Klembów	0,15
Kołbiel	0,13
Osieck	0,13
Wieliszew	0,13
Baranów	0,12
Kałuszyn	0,11
Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska)	0,11

Gmina/Powiat	Udział powierzchni
Zakroczym	0,11
Jadów	0,10
Tarczyn	0,10
Żabia Wola	0,10
Cegłów	0,09
Leszno	0,09
Siennica	0,09
Czosnów	0,08
Mrozy	0,08
Nasielsk	0,08
Sobienie-Jeziory	0,08
Prażmów	0,07
Strachówka	0,07
Kampinos	0,06
Pomiechówek	0,06
Dobre	0,05
Jakubów	0,05
Poświętne	0,05
Dąbrówka	0,04
Latowicz	0,04
Stanisławów	0,03
Leoncin	0,02
Warszawa	10,05
pruszkowski	1,43
piaseczyński	0,82
grodziski	0,65
legionowski	0,65
warszawski zachodni	0,63
otwocki	0,41
wołomiński	0,31
miński	0,19
nowodworski	0,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 23. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 21.](#)

Tabela 23. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w podziale na powiaty w latach 2016-2021 [%]

Powiat	Obszary miejskie		Obszary wiejskie	
	2016	2021	2016	2021
RWS	95,3	96,8	43,9	48,8
Warszawa	98,4	99,1	0,0	0,0
miński	94,7	96,2	26,1	34,1
pruszkowski	95,4	94,7	72,3	74,6
nowodworski	93,4	94,1	29,8	38,5
legionowski	89,1	93,0	55,1	46,1
otwocki	85,8	91,7	29,5	33,5
wołomiński	84,4	89,6	19,9	23,2
grodziski	77,3	87,6	37,2	42,2
piaseczyński	83,4	86,0	52,4	59,5
warszawski zachodni	82,2	85,8	64,2	69,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 24. zawiera dane przedstawione na [Mapie 51.](#)

Tabela 24. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [%]

Gmina/Powiat	Udział odpadów zebranych selektywnie
Izabelin	63,0
Michałowice	61,8
Dobre	61,5
Strachówka	60,2
Osieck	58,8
Sulejówek	58,3
Klembów	57,8
Mrozy	56,4
Stare Babice	56,3
Siennica	55,7
Józefów	55,4
Halinów	54,8
Milanówek	54,4
Latowicz	54,3
Nasielsk	52,7
Konstancin-Jeziorna	52,6
Jabłonna	52,1
Cegłów	51,9

Gmina/Powiat	Udział odpadów zebranych selektywnie
Jakubów	51,7
Celestynów	51,5
Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska)	51,4
Pomiechówek	51,2
Wieliszew	49,4
Góra Kalwaria	49,3
Poświętne	48,3
Jaktorów	48,2
Tarczyn	48,1
Wołomin	48,1
Leszno	47,8
Piaseczno	47,6
Jadów	47,5
Otwock	46,7
Kobyłka	46,7
Raszyn	46,6
Serock	46,3
Podkowa Leśna	46,1
Żabia Wola	45,9
Nieporęt	45,7
Dębe Wielkie	45,4
Radzymin	45,4
Lesznowola	44,2
Karczew	43,5
Piastów	43,5
Stanisławów	43,0
Prażmów	42,7
Tłuszcz	42,4
Łomianki	42,1
Czosnów	41,8
Kałużyn	41,3
Kampinos	41,1
Nadarzyn	40,9
Legionowo	40,2
Ząbki	38,9
Brwinów	38,1
Marki	37,3
Pruszków	36,1
Zielonka	35,3

Gmina/Powiat	Udział odpadów zebranych selektywnie
Ożarów Mazowiecki	34,1
Baranów	32,9
Kołbiel	32,9
Sobienie-Jeziory	32,2
Wiązowna	31,6
Błonie	30,5
Dąbrówka	29,3
Grodzisk Mazowiecki	28,9
Nowy Dwór Mazowiecki	25,6
Leoncin	24,3
Mińsk Mazowiecki (gmina miejska)	23,1
Zakroczym	22,7
Warszawa	33,4
Powiat piaseczyński	47,8
Powiat legionowski	45,5
Powiat otwocki	44,9
Powiat miński	43,9
Powiat pruszkowski	43,2
Powiat warszawski zachodni	43,2
Powiat wołomiński	42,8
Powiat grodziski	38,3
Powiat nowodworski	36,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 25. zawiera dane przedstawione na [Mapie 52.](#)

Tabela 25. Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca na 2021 r. w podziale na gminy i powiaty [zł]

Gmina/Powiat	Wydatki na 1 mieszkańca
Ożarów Mazowiecki	2252,00
Wiązowna	2176,17
Pomiechówek	1672,83
Sulejówek	1524,33
Nieporęt	1508,03
Stare Babice	1451,83
Zakroczym	1349,36
Podkowa Leśna	1295,01
Radzymin	1263,31
Łatowicz	1220,41
Serock	1180,60

Gmina/Powiat	Wydatki na 1 mieszkańca
Konstancin-Jeziorna	1149,52
Halinów	1141,15
Łomianki	1131,30
Izabelin	1123,80
Józefów	1109,89
Brwinów	1019,14
Leszno	987,95
Klembów	928,96
Dąbrówka	922,68
Michałowice	900,22
Osieck	896,72
Błonie	894,13
Grodzisk Mazowiecki	887,39
Raszyn	857,83
Kampinos	846,24
Tarczyn	845,06
Cegłów	817,26
Żabia Wola	815,84
Stanisławów	790,35
Jabłonna	781,61
Czosnów	756,88
Zielonka	755,78
Nadarzyn	746,77
Piaseczno	739,40
Wieliszew	728,01
Góra Kalwaria	720,47
Nowy Dwór Mazowiecki	718,28
Tłuszcz	694,49
Lesznowola	686,91
Marki	681,50
Pruszków	675,09
Milanówek	663,32
Legionowo	659,07
Nasielsk	637,82
Piastów	632,24
Baranów	612,66
Otwock	611,43
Kobyłka	580,10
Prażmów	556,36

Gmina/Powiat	Wydatki na 1 mieszkańca
Wołomin	555,39
Karczew	538,56
Siennica	509,05
Jaktorów	507,02
Ząbki	505,83
Kałużyn	503,26
Celestynów	501,52
Sobienie-Jeziory	487,37
Poświętne	475,69
Mińsk Mazowiecki (gmina miejska)	460,57
Jadów	450,03
Dębe Wielkie	428,90
Kołbiel	399,52
Mrozy	396,68
Strachówka	383,83
Leoncin	376,62
Mińsk Mazowiecki (gmina wiejska)	376,57
Dobre	367,75
Jakubów	277,53
Warszawa	737,84
Powiat miński	2,4964
Powiat pruszkowski	1,8953
Powiat warszawski zachodni	1,0789
Powiat legionowski	0,9732
Powiat wołomiński	0,9569
Powiat grodziski	0,2774
Powiat piaseczyński	0,2632
Powiat nowodworski	0,2547
Powiat otwocki	0,0905

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 26. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 22.](#)

Tabela 26. Stan organizacji transportu w gminach RWS na 2022 rok

Stan organizacji transportu publicznego	Liczba gmin
Jestem organizatorem transportu publicznego	36
Nie jestem organizatorem i nie zamierzam nim zostać w perspektywie 2021-2027	34
Nie jestem organizatorem, ale zamierzam nim zostać w perspektywie 2021-2027	8

Stan organizacji transportu publicznego	Liczba gmin
Zamierzam przystąpić do ponadgminnego związku i przestać być organizatorem	1

Źródło: opracowanie własne na Ankiety do diagnozy na potrzeby Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych metropolii warszawskiej 2021-2027+ skierowanej do JST RWS.

Tabela 27. zawiera dane przedstawione na [Wykresie 23.](#)

Tabela 27. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w podziale na powiaty od 2016 do 2021 r. [kWh]

Powiat	Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w latach					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
piaseczyński	1 303,0	1 367,5	1 354,2	1 338,7	1 363,4	1 414,0
warszawski zachodni	1 157,6	1 207,6	1 212,4	1 210,5	1 226,0	1 249,6
grodziski	1 077,8	1 123,7	1 132,2	1 112,1	1 128,2	1 148,2
otwocki	1 031,4	1 090,8	1 085,5	1 079,6	1 105,5	1 144,2
pruszkowski	1 027,6	1 083,5	1 073,0	1 074,6	1 112,3	1 124,7
Warszawa	912,2	1 047,4	1 040,9	1 024,2	1 056,3	1 102,3
legionowski	979,4	1 023,1	1 025,3	1 027,1	1 071,3	1 096,8
miński	904,0	948,1	948,6	950,6	975,5	1 006,4
wołomiński	913,1	950,2	955,1	953,1	983,5	1 005,0
nowodworski	852,7	904,4	913,4	931,1	965,5	951,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Spis map

Mapa 1. Gminy wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego w 2021 r.....	8
Mapa 2. Powiaty wchodzące w skład regionu warszawskiego stołecznego w 2021 r.	9
Mapa 3. Gęstość zaludnienia w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [os/km ²]	11
Mapa 4. Saldo migracji na 1000 osób w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [osób/1000 ludności]	14
Mapa 5. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]	16
Mapa 6. Udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]	17
Mapa 7. Udział osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]	19
Mapa 8. Szkoły podstawowe na terenie RWS w 2021 r. [liczba szkół]	21
Mapa 9. Liczba uczniów na oddział w szkołach podstawowych w 2021 r.	22
Mapa 10. Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z j. polskiego w 2021 r. [%]	23
Mapa 11. Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z matematyki w 2021 r. [%]	24
Mapa 12. Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z j. angielskiego w 2021 r. [%]	25

Mapa 13. Szkoły ponadpodstawowe bez specjalnych (licea ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe I stopnia) na terenie RWS W 2021 r.	31
Mapa 14. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2021 r. [%]	32
Mapa 15. Średni wynik podstawowego egzaminu maturalnego z j. polskiego w 2021 r. [%]	33
Mapa 16. Średni wynik podstawowego egzaminu maturalnego z matematyki w 2021 r. [%]	34
Mapa 17. Średni wynik podstawowego egzaminu maturalnego z j. angielskiego w 2021 r. [%].....	35
Mapa 18. JST, których szkoły skorzystały w latach 2016-2021 z unijnego wsparcia finansowego w zakresie działań dotyczących rozwoju kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych	38
Mapa 19. JST, w których zachodzi potrzeba realizacji warsztatów/ dodatkowych zajęć z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów szkół znajdujących się na terenie JST	40
Mapa 20. JST, w których zachodzi potrzeba realizacji dodatkowych zajęć w zakresie doradztwa zawodowego w szkołach znajdujących się na terenie JST np. w formie indywidualnej pracy z uczniem	41
Mapa 21. Poziom zadowolenia z wyposażenia sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych szkół prowadzonych przez JST na koniec 2021 r.	42
Mapa 22. JST, które w ramach projektów realizowanych w perspektywie UE 2007-2013 (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) pozyskały środki na stworzenie/wyposażenie szkolnych pracowni lub zakup narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych niezbędnych do realizacji programów nauczania w szkołach znajdujących się na ich terenie	45
Mapa 23. JST, które ramach projektów realizowanych w perspektywie UE 2014-2020 (zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym) pozyskały środki na stworzenie/wyposażenie szkolnych pracowni lub zakup narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych niezbędnych do realizacji programów nauczania w szkołach znajdujących się na ich terenie	46
Mapa 24. JST, w których na koniec 2021 r. w szkołach znajdujących się na ich terenie byli zatrudnieni doradcy zawodowi	47
Mapa 25. JST, których szkoły dysponują obecnie wystarczającymi środkami finansowymi do zapewnienia wsparcia dla nauczycieli, pedagogów i psychologów w podnoszeniu ich kwalifikacji zawodowych.....	49
Mapa 26. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) w szkołach podstawowych (bez specjalnych) w podziale na gminy i ponadpodstawowych (bez specjalnych) w podziale na powiaty w 2021 r.	52
Mapa 27. JST, których szkoły na koniec 2021 r. spełniały lub częściowo spełniały wymagania dot. dostępności architektonicznej określone ustawą [liczba wymogów spełnianych przez daną JST].....	55
Mapa 28. JST, które zgłaszały zapotrzebowanie na utworzenie pracowni przedmiotowych w szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na ich terenie	57
Mapa 29. JST, które zgłaszały zapotrzebowanie na modernizację pracowni przedmiotowych w szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na ich terenie	58
Mapa 30. JST, które zgłaszały zapotrzebowanie na adaptację i remont pomieszczeń w szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na ich terenie	59
Mapa 31. JST, które obecnie dysponują wystarczającymi środkami do podnoszenia dostępności infrastruktury edukacyjnej	61

Mapa 32. Wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [zł/miesz.]	63
Mapa 33. Pracujący na 1000 ludności ogółem w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [osoby/1000 ludności]	67
Mapa 34. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]	69
Mapa 35. Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [podmioty/1000 ludności]	70
Mapa 36. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w powiatach RWS w 2021 roku [zł/mieszkańca] ...	72
Mapa 37. Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym w powiatach RWS w 2020 roku [zł./miesz.]	75
Mapa 38. Miejsca noclegowe na 1000 mieszkańców w powiatach RWS w 2021 roku [miejsc]	77
Mapa 39. Turyści zagraniczni (nierezydenci) na 1000 mieszkańców w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [turyści/1000 miesz.]	80
Mapa 40. Liczba centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na 10 tys. mieszkańców w 2021 r. w podziale na gminy i powiaty	82
Mapa 41. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w gminach i powiatach RWS w 2021 roku [%]	84
Mapa 42. Udział powierzchni obszaru rewitalizacji w ogólnej powierzchni gmin i powiatów RWS w 2021 roku [%]	85
Mapa 43. Udział terenów zieleni w powierzchni gmin i powiatów na 2021 r. [%]	86
Mapa 44. Powierzchnia lasów w gminach i powiatach w 2021 roku [%]	87
Mapa 45. Formy ochrony przyrody na obszarze MOFW	89
Mapa 46. Obszary RWS narażone na niebezpieczeństwo powodzi rzecznych w przypadku wody 10-letniej	95
Mapa 47. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w podziale na gminy i powiaty w 2021 r.	96
Mapa 48. Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczania odprowadzane do wód lub do ziemi w ciągu roku ogółem na 1 mieszkańca w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [m3]	97
Mapa 49. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [%]	99
Mapa 50. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [kg]	100
Mapa 51. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [%]	101
Mapa 52. Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca na 2021 r. w podziale na gminy i powiaty [zł]	102
Mapa 53. Długość dróg dla rowerów w 2021 w podziale na gminy i powiaty	105
Mapa 54. Linie kolejowe na obszarze RWS	108
Mapa 55. Liczba parkingów w podziale na powiaty na 2021 r.	112
Mapa 56. Sieć dróg w RWS	115

Spis rysunków

Rysunek 1. Obecne i planowane drogi rowerowe na terenie RWS.....	104
Rysunek 2. Schemat linii kolejowych Kolei Mazowieckich	109

Spis tabel

Tabela 1. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym dla lat 2016 i 2021 dla wybranych obszarów [w %]	15
Tabela 2. Podział szkół podstawowych w RWS wg typu gestora na 2021 r.	20
Tabela 3. Szkoły ponadpodstawowe na terenie RWS w 2021 r.	26
Tabela 4. Podział szkół ponadpodstawowych w RWS wg typu gestora na 2021 r.	27
Tabela 5. Wydatki JST RWS na oświatę w latach 2016-2021	50
Tabela 6. Uczniowie - uchodźcy z Ukrainy w szkołach na terenie RWS, stan na 12.12.2022 r.	51
Tabela 7. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych będących pod zarządem JST, wykorzystujących OZE, stan na październik 2022	93
Tabela 8. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych będących pod zarządem JST, które wymagają termomodernizacji, stan na październik 2022	93
Tabela 9. Średni procent budynków użyteczności publicznej oraz mieszkań komunalnych będących pod zarządem JST, które posiadają audyt energetyczny, stan na październik 2022	94
Tabela 10. Odsetek mieszkańców powiatów w ogólnej liczbie ludności RWS w 2021 roku [%]	124
Tabela 11. Średni udział odsetka osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w każdym roku analizowanego okresu oraz średnia wartość wskaźnika dla lat 2016-2021 [%]	124
Tabela 12. Szkoły podstawowe na terenie RWS w 2021 r. [liczba szkół]	124
Tabela 13. Szkoły ponadpodstawowe bez specjalnych (licea ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe I stopnia) na terenie RWS w 2021 r.	126
Tabela 14. JST, których szkoły i placówki oświatowe na koniec 2021 r. spełniały wymienione wymogi w zakresie dostępności architektonicznej [liczba JST]	127
Tabela 15. Średnia wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminach WOF, gminach poza obszarem WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [złotych na mieszkańca]	127
Tabela 16. Średnia liczba pracujących na 1000 ludności ogółem w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [pracujący na 1000 ludności]	128
Tabela 17. Średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 ludności w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [podmioty na 1000 ludności]	128
Tabela 18. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [złotych na mieszkańca]	128

Tabela 19. Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach ogółem na 10 tysięcy mieszkańców w powiatach RWS, średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [noclegi na 10 tysięcy mieszkańców]	129
Tabela 20. Liczba zabytków nieruchomych w podziale na powiaty na 2021 r.....	129
Tabela 21. Udział powierzchni obszaru rewitalizacji w ogólnej powierzchni gmin i powiatów RWS w 2021 roku [%]	130
Tabela 22. Udział terenów zieleni w powierzchni gmin i powiatów na 2021 r. [%].....	131
Tabela 23. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w podziale na powiaty w latach 2016-2021 [%]	134
Tabela 24. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku w podziale na gminy i powiaty w 2021 r. [%]	134
Tabela 25. Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca na 2021 r. w podziale na gminy i powiaty [zł]	136
Tabela 26. Stan organizacji transportu w gminach RWS na 2022 rok.....	138
Tabela 27. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w podziale na powiaty od 2016 do 2021 r. [kWh]	139

Spis wykresów

Wykres 1. Odsetek mieszkańców powiatów w ogólnej liczbie ludności RWS w 2021 roku [%]	10
Wykres 2. Średni udział odsetka osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w każdym roku analizowanego okresu oraz średnia wartość wskaźnika dla lat 2016-2021 [%]	18
Wykres 3. JST, których szkoły organizowały warsztaty/dodatkowe zajęcia z zakresu kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych w określonej tematyce [liczba JST]	36
Wykres 4. JST, których szkoły zadeklarowały, że zachodzi potrzeba dalszej realizacji działań skierowanych do uczniów w obszarze podnoszenia danych kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych [liczba JST]	39
Wykres 5. Braki w wyposażeniu szkół znajdujących się na terenie JST na koniec 2021 r. [liczba JST]..	43
Wykres 6. Zapotrzebowanie w szkołach znajdujących się na terenie JST na wyposażenie sal lekcyjnych oraz pracowni przedmiotowych [liczba JST]	44
Wykres 7. Nauczyciele, pedagodzy i psychologowie ze szkół znajdujących się na terenie JST, którzy w latach 2016-2021 podnieśli swoje kwalifikacje w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego [liczba JST].....	48
Wykres 8. Źródła finansowania studiów, szkoleń i kursów dla nauczycieli, pedagogów i psychologów szkół prowadzonych przez JST RWS [liczba JST]	48
Wykres 9. JST, których szkoły i placówki oświatowe na koniec 2021 r. spełniały wymienione wymogi w zakresie dostępności architektonicznej [liczba JST]	54
Wykres 10. Wyposażenie, którego brakowało w szkołach i placówkach oświatowych na terenie JST na koniec 2021 r. w zakresie podnoszenia dostępności do infrastruktury edukacyjnej [liczba JST]	56

Wykres 11. Bariery, które JST napotykają podczas dostosowania szkół i placówek oświatowych w zakresie dostępności [liczba JST]	60
Wykres 12. Średnia wysokość dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminach WOF, gminach poza obszarem WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [zł/miesz.]	64
Wykres 13. Średnia liczba pracujących na 1000 ludności ogółem w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [pracujący/1000 ludności]	68
Wykres 14. Średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru na 1000 ludności w gminach WOF, gminach poza WOF należących do RWS, RWS oraz RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [podmioty na 1000 ludności].....	71
Wykres 15. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 oku [zł/miesz.].....	72
Wykres 16. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [podmioty].....	74
Wykres 17. Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym w powiatach RWS oraz średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2020 roku [zł/miesz.]	75
Wykres 18. Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach ogółem na 10 tys. mieszkańców w powiatach RWS, średnia dla RWS i RWS po wyłączeniu Warszawy w 2021 roku [noclegi/10 tys. mieszk.].....	78
Wykres 19. Liczba zabytków nieruchomości w podziale na powiaty na 2021 r.	81
Wykres 20. Liczba gmin, które podjęły działania w zakresie odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej w podziale na typy działań.	92
Wykres 21. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w podziale na powiaty w latach 2016-2021 [%]	98
Wykres 22. Stan organizacji transportu publicznego w gminach RWS, stan na październik 2022	107
Wykres 23. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w podziale na powiaty od 2016 do 2021 r. [kWh].....	118
Wykres 24. Liczba kotłowni ogółem w podziale na powiaty w 2021 r.	120